

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İktisat Anabilim Dalı**

**AB FONLARI VE AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKASININ
TÜRKİYE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özkan TAĞA

DANIŞMANI: Prof. Dr. R. Funda BARBAROS

İZMİR-2013

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “AB Fonları ve AB Kırsal Kalkınma Politikasının Türkiye Hayvancılık Sektörüne Etkileri” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Özkan TAĞA

A handwritten signature in blue ink, written in a cursive style, positioned below the printed name 'Özkan TAĞA'. The signature is enclosed within a hand-drawn rectangular border.

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : ÖZKAN TAĞA

Numarası :
Anabilim Dalı : İktisat

Tez Başlığı (Türkçe) : AB Fonları ve AB Kırsal Kalkınma Politikasının

Tez Başlığı (İngilizce) : Türkiye Hayvancılık Sektörüne Etkileri

Tez Savunma Tarihi : 08.03.2013 "The EU Funds and Impact

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık: of EU Rural Development Policy on the Livestock Sector of Turkey"

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. R. Funda Barbaros

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Ömer Aydoğan

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Sedat Aygünör

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÇİZELGELER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. AB ve TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ	5
1.1. AB'nin Tarihçesi	5
1.2. Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi	12
İKİNCİ BÖLÜM	24
2. AB FONLARI	24
2.1. Mali Yatırımlar Hakkında Genel Bilgi	24
2.2. Üye Ülkelere Tahsis Edilen Fonlar	29
2.2.1. Yapısal Fonlar	29
2.2.1.1. Avrupa Sosyal Fonu (ASF)	48
2.2.1.2. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF)	49

2.2.1.3. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)	52
2.2.1.4. Avrupa Balıkçılık Fonu (ABF)	54
2.2.2. Uyum Fonu	55
2.2.3. Avrupa Küreselleşme Uyum Fonu (AKUF)	56
2.2.4. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa Yatırım Fonu (AYF)	58
2.2.5. Avrupa Para Fonu (APF) ve Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (APIF)	59
2.3. Üçüncü Ülkelere Yönelik Fonlar	60
2.3.1. Avrupa Kalkınma Fonu (AKF)	62
2.3.2. Akdeniz Ülkeleriyle Mali İşbirliği	64
2.3.3. TACIS Programı (TACIS Fonu) (1991-2006)	66
2.3.4. ALA Ülkeleriyle Mali İşbirliği ve ALA Programı	67
2.3.5. Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (AKOA)	67
2.4. Aday Ülkelere Yönelik Fonlar	69
2.4.1. PHARE Programı (1990-2006)	71
2.4.2. OBNOVA Programı (1996-2002)	74
2.4.3. CARDS Programı (2001-2006)	75
2.4.4. ISPA Programı (2000-2006)	76
2.4.5. SAPARD Programı (2000-2006)	79
2.4.6. Topluluk Girişimleri (2000-2006)	79

2.4.7. Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardım Programları	80
2.4.7.1. Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996)	81
2.4.7.2. Gümrük birliği Sonrası Dönem (1996-1999)	83
2.4.7.3. Adaylık Dönemi (1999-2006)	84
2.4.8. IPA (2007-2013)	86
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	87
3. AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKASI	87
3.1. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Kavramları	87
3.2. AB Ortak Tarım Politikası	94
3.2.1. OTP Reformları ve Kırsal Kalkınmaya Geçiş Süreci	100
3.2.2. AB Kırsal Kalkınma Politikası Uygulama Araçları	110
3.2.2.1. SAPARD Programı	110
3.2.2.2. Kırsal Kalkınma İçin LEADER Yaklaşımı	115
3.2.2.3. Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA)	118
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	125
4. KATILIM ÖNCESİ KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI	
UYGULAMA SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE İPARD ÇALIŞMALARI	125
4.1. İPARD Programına Geçiş Süreci	125
4.2. İPARD Programı	133

BEŞİNCİ BÖLÜM	142
5. HAYVANCILIK SEKTÖRÜ	142
5.1. Konunun Önemi	142
5.2. Türkiye’de Hayvancılık Sektörü	144
5.3. IPARD Programının Hayvancılık Sektörümüze Etkileri	152
5.4. Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri	156
SONUÇ	164
KAYNAKÇA	167
ÖZGEÇMİŞ	196
ÖZET	198
ABSTRACT	199

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. AKF Dönemleri, Antlaşmaları ve Yardımları	64
Çizelge 2.2. 2000-2006 Yılları Arasında Öngörülen Mali Yardım	71
Çizelge 2.3. Gümrük Birliği Öncesinde Türkiye'ye Sağlanan Mali Yardım	82
Çizelge 2.4. Gümrük Birliği Dönemi Türkiye'ye Sağlanan Mali Yardım	83
Çizelge 2.5. Adaylık Döneminde Türkiye'ye Sağlanan Mali Yardım	85
Çizelge 3.1. LEADER Yaklaşımının Evreleri ve Sağlanan AB Finansmanı	117
Çizelge 3.2. 2007-2013 Yılları Arasında IPA Kapsamında Ükelere Ayrılan Taahhütler	124
Çizelge 4.1. TKDK Tarafından IPARD Programı Kapsamında Başvuru Çağrı İlanları	139
Çizelge 4.2. Başvuru İlanına Göre İl Bazında Yardım Yapılan Firma Sayısı	140
Çizelge 4.3. Başvuru İlanına Göre TKDK Katkısı (AB+TC Euro)	141
Çizelge 5.1. Türkiye'de 1928-1990 Yılları Arasında Hayvan Varlığındaki Gelişmeler	146

Çizelge 5.2. Türkiye’de Tür ve Irklarına Göre 1991-2011 Yılları Arası	
Büyükbaş Hayvan Sayıları	147
Çizelge 5.3. Türkiye’de Tür ve Irklarına Göre 1991-2011 Yılları Arası	
Küçükbaş Hayvan Sayıları	149
Çizelge 5.4. Türkiye’de Türlerine Göre 1991-2011 Yılları Arası Kümes	
Hayvanları Sayıları	150
Çizelge 5.5. Türkiye’de Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvanı Olan İşletmelerin	
Büyüklüğüne Göre İşletme ve Hayvan Varlığı %’si	151
Çizelge 5.6. TKDK Tarafından IPARD Programı Kapsamında Hayvancılık	
Sektörüne Yönelik Yardımlar	153

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABF	: Avrupa Balıkçılık Fonu
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKDT	: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu
AKKTF	: Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu
AKP	: Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri
AKUF	: Avrupa Küreselleşme Uyum Fonu
ALA	: Asya ve Latin Amerika Ülkeleri
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
APF	: Avrupa Para Fonu
APIF	: Avrupa Parasal İşbirliği Fonu
APS	: Avrupa Para Sistemi
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
ATGF	: Avrupa Tarımsal Garanti Fonu

ATYGF	: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
AYF	: Avrupa Yatırım Fonu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BYMA	: Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EC	: European Commission (Avrupa Komisyonu)
ECU	: AET Para Birimi
EURO	: AB Para Birimi
EUROMED	: Avrupa Akdeniz Ortaklığı
İİF	: İdari İşbirliği Fonu
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTHB	: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
KKÇG	: Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Bütçeli İşletme
KPG	: Kıdemli Program Görevlisi

LEADER	: Kırsal Kalkınma
MDAÜ	: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MEDA	: Akdeniz Kalkınma Yardımları Dönemi
MFİB	: Merkezi Finans ve İhale Birimi
MOUS	: Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi
MP	: Mali Protokol
OPD	: Ortak Piyasa Düzeni
OTP	: Ortak Tarım Politikası
ÖİF	: Özel İşbirliği Fonu
PYG	: Program Yetkilendirme Görevlisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UKKP	: Ulusal Kırsal Kalkınma Planı
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
USE	: Avrupa Birleşik Devletleri (United States of Europe)
UYG	: Ulusal Yetkilendirme Görevlisi
YAG	: Yetkili Akreditasyon Görevlisi
YAP	: Yenileştirilmiş Akdeniz Projesi

YEG : Yerel Eylem Grupları

YKS : Yerel Kırsal Kalkınma Stratejileri

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), barış, refah, özgürlük ve demokrasiyi sağlamak ve kanlı çatışmaları önlemek amacı ile kurulmuştur. Bu amaçları gerçekleştirmenin temel araçlarından birisi olarak ortak politikaları öne çıkarmıştır. Ortak politikaların başarısı ise, politik hedefi gerçekleştirmenin de koşulu olan ekonomik entegrasyondan geçmektedir.

AB, temel politik hedefini gerçekleştirmeyi sağlayacak olan ekonomik entegrasyonun tam anlamı ile gerçekleşebilmesi için, üyeleri arasındaki farklılaşmanın asgari seviyeye indirgenmesini amaçlamaktadır. AB, bu doğrultuda, üye ülkelere, aday ülkelere ve üçüncü ülkelere yönelik mali destek sağlamaktadır. AB'nin bu ülkelere fon ve mali kaynaklar aracılığıyla yardımda bulunmasındaki en önemli amaç yardımda bulunduğu aday ülkeleri Birlik standartlarına ulaştırarak ortak bir AB bilinci yaratmak; üçüncü ülkelerle ticareti geliştirmektir.

AB'nin kuruluşundan günümüze kadar tartıştığı ve üzerinde çalıştığı en önemli konulardan biri hiç şüphe yoktur ki insanoğlunun temel besin gereksinimini kapsamı nedeniyle tarım ve hayvancılıktır. Ayrıca, tarım ve hayvancılık, sadece üretim aşamasıyla sınırlı kalmayıp içinde ticaret, sanayi, finans, işgücü piyasaları, kırsal kalkınma ve politika konularını barındıran kompleks bir yapıdır.

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin kapsam ve etki alanının genişliği AB'nin doğmasından hemen sonraki ikinci aşama olan Birlik ortak politikalarını oluşturma safhasında tarım ve hayvancılık politikalarının oluşturulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Avrupa'da Birlik kurma çalışmaları kapsamında 1962 yılında oluşturulan Ortak Tarım Politikası (OTP), savaş ortamı sonucu bozulan gıda güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. OTP oluşturulduktan sonra ilk olarak üretimi artırma hedeflenmiş ve bu hedef gerçekleştirilmiştir. Tarım ve hayvancılık sektöründe büyük çaplı verim artışları olmasına karşın yeni üyelerin katılımlarıyla bu politikada reforma gitme ihtiyacı duyulmuştur.

2004 ve 2007'deki genişleme dalgaları AB'nin önemli politika alanlarındaki reform sürecini hızlandırmıştır. Bu sürecin bir yansıması olarak, Avrupa Komisyonu, 2007-2013 programlama dönemini de kapsayacak şekilde kırsal kalkınma, tarım ve yapısal fon alanlarında uyguladığı politika ve finansman araçlarını aday ülkeler için gözden geçirmiştir. Bir önceki mali dönemde aday ülkeler ve Türkiye için söz konusu olan katılım öncesi programların yerine, bunları tek bir çatı altında toplayan ve Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) adı verilen yeni bir program öngörülmüştür.

Reforme edilmiş yapı, aday ülke statüsündekiler için 2007-2013 döneminde uygulanacak olan IPA Programında kendini göstermektedir. Bu program; Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı (SAPARD), Polonya ve Macaristan Ekonomilerini Yeniden Yapılandırma Programı (PHARE), Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı (ISPA), Batı Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı (CARDS) ve Türkiye İçin Katılım Öncesi Yardım Programlarının tümünü tek bir çatı altında toplamaktadır.

Günümüze kadar Türkiye, AB'den pek çok konuda mali yardım almıştır. AB'nin mali desteği Türkiye'nin 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) ortak üyelik başvurusunun ardından 1963 yılında taraflar arasında imzalanan Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle başlamıştır.

AET, ortaklık anlaşması gereğince Türkiye ekonomisinin hızla kalkınmasını sağlamak ve Türkiye'nin ortaklık ilişkisinden doğan yükümlülükleri yerine getirmesine destek olmak amacıyla Türkiye'ye mali yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir.

AB'nin Türkiye'ye yönelik mali desteği üç şekilde olmuştur; birincisi hibe nitelikli yardımlar, ikincisi Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kredileri, üçüncüsü ise Topluluk programlarıdır.

Ankara Antlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen süre içinde Topluluğun Türkiye'ye sağladığı mali yardımların yapısı ve kullanım şekli taraflar arasındaki ilişkiye paralel olarak gelişme ve değişme göstermiştir. AB'nin Türkiye'ye yönelik mali yardım mekanizmalarını değiştirmesinin sebebi ilk olarak, mali

protokoller sisteminin zaman içinde proje temelinde kredi-hibe sistemine dönüşmesi, ikinci olarak Türkiye'nin 1995 yılında Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliğine girmesi, üçüncü olarak Türkiye'nin 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde aday ülkeler kapsamına alınması ve son olarak 2005 yılında Türkiye ile müzakerelere başlama kararının alınması olarak gösterilebilir.

Ancak bunların hiçbiri 2007-2013 döneminde uygulanacak IPA kadar önemli olmamıştır. Türkiye için AB'ne üyelik yolunda büyük katkılar sağlayacak olan bu program kapsamında, geçiş yardımı ve kurumsal yapılanma, sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının gelişimi ve kırsal kalkınma konularında destek verilerek, bir nevi üyeliğe hazırlık dönemi yaşanacaktır.

IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) olarak adlandırılan beşinci bileşeni, kırsal kalkınma fonlarını, aday ülkelerin kullanımına açmıştır. IPARD, birçok yönden Türkiye için bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Türkiye, 1999 Helsinki Zirvesi ile aday ülke statüsü kazanmış olmasına karşın, tarım ve kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla, AB tarafından 2000-2006 mali dönemi için hazırlanan SAPARD fonlarından yararlanamamıştır. İçinde Türkiye'nin de yer aldığı aday ülkeler için mali yardım mekanizması, 2007-2013 yıllarını kapsayan bir dönem için AB tarafından yeniden tanımlanmıştır. Bu nedenle, IPARD ile Türkiye ilk kez AB fonlarından kırsal kalkınma alanındaki önceliklerine uygun projeleri uygulamaya geçirebilecektir.

IPARD bileşeni, hem ülkemiz hem de AB açısından önemlidir. Sadece bu bileşen için Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi (MOUS) geliştirilmiş ve konuya ilişkin özerk bir kurum kurulmuştur. AB'de IPARD Ajansı adıyla anılan ve ülkemizde "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)" olarak adlandırılan bu kurum, IPARD fonlarının yönetimine ilişkin faaliyetlerden sorumlu olmaktadır.

Çalışmam beş bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde AB tarihçesi ve AB-Türkiye ilişkilerinin tarihçesi, ikinci bölümde mali yardım hakkında genel bilgi, üye ülke, aday ülke ve üçüncü ülkelere tahsis edilen AB fonları, üçüncü bölümde AB kırsal kalkınma politikası kapsamında, OTP ve reformları, AB kırsal kalkınma politikası

araçları, dördüncü bölümde katılım öncesi AB kırsal kalkınma politikaları uygulama sürecinde Türkiye’de IPARD çalışmaları, beşinci bölümde Türkiye’de hayvancılık sektörü, Türkiye’de IPARD Programının hayvancılık sektörüne etkileri ve Türkiye’de hayvancılık sektörünün temel sorunları ve çözüm önerileri anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AB VE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

1.1.AB'nin Tarihçesi

Avrupa Birleşik Devletleri (United States of Europe-USE), Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) olduğu gibi Avrupa'nın birleşmesi ile ilgili, tek devlet yada tek federasyon fikrinin savunulduğu, hipotetik senaryolara dayanan, spekülasyon hayal-kurgu ve bilim-kurgu yazarlarınca istenen ve politika bilimciler tarafından desteklenen bir fikir oluşumudur. Yüzyıllar boyunca bu kavramın çeşitli uygulamaları geliştirilmiş olmakla birlikte, bunların birçoğu birbiriyle uyum içinde değildir (Birleşik Krallığın dahil olduğu veya olmadığı laik yada dini birliktelikler vb.). Bu önermeler 1464'de Kral Podebrady'li George ile 17. yy.'da Fransa'nın Sully Dük'ü ile başlayan, Pennsylvania'nın kurucusu, William Penn'le süren, "Avrupa Diyeti, Devletler Parlamentosu" fikrine kadar uzanır (<http://www.abanaliz.com> erişim tarihi:10.10.2012).

Birleşmiş Avrupa ülküsü, gerçek bir siyasi projeye dönüşüp ülkelerin hükümet politikalarında uzun vadeli bir hedef haline gelmeden önce, sadece filozoflarla önsöz kimselerin düşüncelerinde yaşıyordu. USE hümanist ve barışçı bir hayalin parçasıydı (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

1795 yılında Alman filozof Immanuel Kant "Kutsal Barışa Doğru" adlı makalesinde kalıcı bir barışın sağlanması için Avrupa Devletlerinin gönüllü ve ortak bir federasyon kurmasını önerdi (<http://www.parliament.ge> erişim tarihi:10.10.2012).

19.yy'da Felix Markkam'ın St. Helena'da, Napolyon ile yaptığı bir görüşmede, Napolyon "Avrupa kendi içinde özgürce oluşmuş ulus devletlere bölünmüştür, devletler arasındaki barışın daha kolay sağlanabilmesi için; USE bir ihtimaldir" demiştir (<http://www.abanaliz.com> erişim tarihi:10.10.2012).

"USE" tabiriyle ilgili olarak, 1849'da Paris'te yapılan Uluslararası Barış Antlaşmasında, Victor Hugo üstün egemen bir senatonun Avrupa'da İngiltere'deki

parlamento gibi işleyebileceğini savunmuş ve şöyle devam etmiştir; “Günün birinde kıtamızdaki tüm uluslar Avrupa’nın kardeşliğini seçeceklerdir. Bir gün ABD ve USE, yüz yüze iki kıtadan birbirlerine uzanacaklardır.” Victor Hugo; Guernsey adasındaki evine bir ağaç dikerek, “Bu ağaç olgunlaştığında USE oluşumu başlayacaktır” demiştir. Bu ağaç bugün de mutlulukla, Guernsey, St. Peter Port, Maison de Hauteville’de Victor Hugo’nun Fransa’dan sürgün edildiği evinde büyümeyi sürdürmektedir (<http://www.abanaliz.com> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.parliament.ge> erişim tarihi:10.10.2012).

1867’de Guiseppe Garibaldi ve John Stuart Mill, Victor Hugo ile Cenevre’deki Özgürlük ve Barış Ligi’nde buluştular. Burada; anarşist Mikail Bakunin; “Özgürlüğün zaferine ulaşmak için Avrupa’nın uluslararası ilişkilerinde adalet ve barışı bulmak ve Avrupa ailesi arasındaki iç savaşları sonlandırabilmek için tek açık yol vardır; USE’yi kurmak” demiştir. Fransız Ulusal Meclisinde 1 Mart 1871’de USE’den söz edilmiştir. Trotsky, 1923’de Sovyetler Birliği’nde ilk kez USE fikrini açmıştır. Bu terim 1931’de Fransız politikacı Édouard Herriot ve İngiliz bürokrat Arthur Salter’in de yazmış oldukları kitaplara başlık olmuştur. USE, bundan başka; Wojciech Jastrzebowski tarafından da ‘Devletler Arasında Ebedi Barış’ kitabında 31 Mayıs 1931 yılında işlenmiştir. Bu proje 77 makaleden oluşur, burada hayali kurulan USE; bir süper devlet olmaktan çok bir uluslararası teşkilattır. “Avrupa’nın birleşmesi, İtalya’nın birleşmesiyle mantıken bağlantılıdır” diyen Guiseppe Mazzini’de USE’nin erken savunucularından olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1940’larda Nazi Almanya’sının zaferleri üzerine II. Wilhelm “Tanrı yeni bir dünya yaratıyor, mucize gerçekleşiyor. Avrupa kıtasında USE, Almanya liderliğinde gerçek oluyor” demiştir (<http://www.abanaliz.com> erişim tarihi:10.10.2012).

Avrupa yüzyıllarca, sık yaşanan kanlı savaşlara sahne oldu. 1870-1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaştılar. Bu savaşlarda birçok insan yaşamını kaybetti. Bu felaketler üzerine bazı Avrupalı lider ve düşünürleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine vardılar. Avrupa’da ulusal uzlaşmazlıkları aşabilecek bir örgütlenmenin

kuruluşu İkinci Dünya Savaşı sırasında totaliter yönetimlere karşı savaşıyan direniş hareketlerinden kaynaklandı (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Winston Churchill tarafından 19 Eylül 1946'da İsviçre'de Zürih Üniversitesi'nde yapılan konuşmada, "Bir tür USE kurmalıyız. Bu yüzlerce ve milyonlarca kaybeden için yaşamın basit zevkleri ve umutlarıyla yeniden yaşamaya değer olduğunun bir kanıtı olacaktır" demiştir (DPT, 2002; <http://www.abanaliz.com> erişim tarihi:10.10.2012).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler ve soğuk savaşın yarattığı güvenlik endişesi sonucunda, Avrupa'da bir "bütünleşme hareketi" oluşturulmuş ve kıtada kalıcı bir barışın sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Avrupa bütünleşmesine giden yolun başındaki üç temel neden; Doğu'dan yani Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinden (SSCB) alınan siyasi ve askeri tehdit, ABD'den alınan ekonomik tehdit ve Batı Avrupa'da tarih boyunca yaşanan geleneksel Alman-Fransız gerginliğidir. AB yolundaki girişimler, bu üç temel olguya karşı bir "reaksiyon" olarak oluşmuştur (Akın, 2008).

Uzun yıllar süren bu kargaşa ve yıkım sonucunda Avrupa'da önder konumundaki kimi ülkelerin liderleri kalıcı bir barış ve güvenlik ortamı yaratmayı ve yeniden yapılanmayı planlamışlar ve belirli bir düzeyde eşgüdüm içerisine girmişlerdir. Bu eşgüdüm çerçevesinde ekonomik ve politik bütünlüğün sağlanması konusunda ortak bir noktaya gelmişler ve sorunların çözümlerine ilişkin olarak büyük bir atılım içerisinde bulunmuşlardır. Ancak bu birlikteliğin oluşmasında Avrupa'da çok sayıda hakim ulusun bulunması engelleyici bir faktör olarak ortaya çıkmıştır (Güney, 2006).

Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına dayanarak, 9 Mayıs 1950 tarihinde, Avrupa'da ekonomik ve politik bütünleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla Avrupa Devletlerini, kömür ve çelik üretiminde alınan kararları bağımsız ve uluslararası bir kuruma devretmeye davet etti. Schuman Planına göre, Avrupa'da bir barışın kurulabilmesi için Fransa ve Almanya arasında yüzyıllardır süregelen çekişmenin son bulması

gerekiyordu. Bunun yolu ise, söz konusu kurumun gözetiminde, ortak kömür ve çelik üretimini sağlamak ve bu örgütlenmeyi tüm Avrupa devletlerinin katılımına açık tutmaktı (Kutlu, 1999; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Bu öneriyi kabul eden ülkeler, ileride savaş sanayilerini birbirlerine karşı geliştirmek ve dolayısıyla birbirleriyle savaşmak olanağını bulamayacaklardı. Nitekim Fransa'nın bu çağrısına Federal Almanya, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda cevap vermişler ve bu altı ülke arasında 18 Nisan 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kuran Anlaşma Paris'te imzalanmıştır (Kutlu, 1999).

Bu altı ülke daha sonra, AB'nin oluşma ve gelişme sürecinde "Kurucu Altılar" olarak adlandırılmıştır (Güney, 2006).

Söz konusu Topluluğun Yüksek Otoritesi'nin ilk başkanı ise, Schuman Deklarasyonu'na ilham veren bu fikrin sahibi Jean Monnet oldu. Böylece, savaşın ham maddeleri olan kömür ve çelik, barışın araçları oluyor; dünya tarihinde ilk defa devletler kendi iradeleri ile egemenliklerinin bir kısmını ulus üstü bir kuruma devrediyordu (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Bu aynı zamanda, ilk AB'nin de doğuşudur. Schuman'ın ismine ithafen Schuman Planı olarak adlandırılan bu anlaşma o dönem sanayisinin iki temel maddesi için güçlenmek üzere altı devlet arasında imzalanan bir "kartel" anlaşmasıdır (Kutlu, 1999).

Bu bağlamda Birliğin oluşması aşağıda belirtilen amaçlar çerçevesinde gerçekleşmiştir:

- ♦ Savaşlardan kaçınma isteği ve kalıcı bir barışın sağlanması,
- ♦ Avrupa menşeli sermaye ile güçlü bir Avrupa Pazarı oluşturmak,
- ♦ Politik faktörler (McDonald ve Dearden, 1999).

Güney (2006)'ya göre, AB'nin oluşturulması savaş ortamının sona erdirilmesine yönelik olarak başlamışsa da; oluşumun daha geniş çapta ve komplike amaçlarının olabileceği gerçeği ortaya çıkmıştır.

SSCB'nin batıya doğru yayılmasının engellenmesi de AB'nin temel felsefesinin "politik" boyutunu oluşturmaktadır (Kutlu, 1999).

Bundan dolayı bu hareketlenmenin arkasında ekonomik faktörler var gibi görünse de politik etmenler ön plana geçmiştir (Güney, 2006).

Marshall yardımı adı altında Avrupa'ya akan ABD sermayesinin kendilerini giderek ABD'ye bağımlı kılacağını gören ufak ve güçsüz Batı Avrupa ülkeleri, Avrupa menşeli yeni bir sermaye piyasası oluşturmak istemişlerdir. Bu amaçlarına bireysel olarak ulaşmaları mümkün olmadığından, bu ülkelerin ekonomik potansiyellerinin bir araya getirilmesi ve böylece güçlü bir Avrupa Pazarı oluşturulması planlanmıştır. Bütünleşmenin pazar genişlemesine, bunun da sermaye ve teknolojinin hızlı gelişimine yol açacağı düşünülmüştür. AB'nin kuruluşundaki temel ekonomik neden budur. Hızlı bir ekonomik kalkınma ile savaşın yıkıntularından kısa sürede kurtulma isteğidir. Ayrıca tam ekonomik birliğin, siyasal bütünleşmeyle sağlanabileceği düşünülmüştür (Kutlu, 1999).

Avrupa bütünleşmesi fikri askeri ve siyasi girişimlerle desteklenmeye çalışılmış ancak bu konuda yaşanan başarısızlıklar, ekonomik entegrasyonu sağlamadan, siyasi ve askeri entegrasyonun sağlanamayacağını göstermiştir (Akin, 2008).

AKÇT'nin kurulmasından sonra göstermiş olduğu başarılı gelişme; Avrupa'da sektör bazında olmayan, daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşmenin gerçekleştirilmesine yönelik yeni görüşlerin doğmasına yol açmıştır. Çalışmalar ekonomik bütünleşme üzerinde yoğunlaştırılmış ve Messina'da AKÇT'nin Dışişleri Bakanları'nın katılımıyla düzenlenen konferansta iki yeni Avrupa Topluluğu'nun daha kurulması kararlaştırılmıştır (Kutlu, 1999).

Bu kapsamda, ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir entegrasyon oluşturma yönünde çalışmalar başlamış ve 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) oluşturularak “ortak pazar” hedefi ortaya konmuştur (Dedeoğlu, 1996).

AET'nin amacı malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması ve nihayetinde siyasi bütünlüğe gidilmesiydi. AAET'nin amacı ise, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla üye devletlerin araştırma programlarını koordine etmek olarak belirlenmişti (<http://www.parliament.ge> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Yukarıda adı geçen üç topluluk (AKÇT, AET ve AAET), 1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması (Birleşme Antlaşması) ile Avrupa Toplulukları adı altında anılmaya başlanmıştır (DPT, 2002; Güney, 2006; <http://www.parliament.ge> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

1970'li ve 1980'li yıllar AB'nin genişleme yılları olmuştur. Başlangıçta altı olan üye sayısı, önce 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın kabulüyle dokuz, ardından 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in dahil olmasıyla on ikiye çıkmıştır (Acar, 2001; Güney, 2006; Akın, 2008).

Dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler 1980 başlarında bir “Avrupa karamsarlığı” havasının doğmasına neden oldu. Ancak, 1984'ten sonra bunun yerini Topluluğun canlandırılması konusunda daha umutlu beklentiler aldı. Jacques Delors başkanlığındaki Komisyonun 1985'te hazırladığı Beyaz Kitaba dayanarak Topluluk 1 Ocak 1993'e kadar tek pazar oluşturmayı kendisine hedef edindi. Avrupa Tek Senedi, 17 Şubat 1986'da Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg ve Portekiz tarafından, 28 Şubat 1986'da ise Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından imzalandı. 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar kapsamlı bir biçimde değişikliğe uğradı (Akın, 2008; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı temeline dayanan ortak pazar hedefine ulaşma konusunda birçok engel ortadan kalkmış oldu (Dedeoğlu, 1996).

Güney (2006)'ya göre, Tek Avrupa Hareketiyle başlayan gelişmeler daha sonra Maastricht Antlaşması'nı ve parasal birliğin oluşmasını olanaklı kılmıştır.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 3 Kasım 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ: Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Litvanya ve Letonya) Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri, Aralık 1991'de de SSCB'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştirmiştir. Üye Devletler bağlarını güçlendirme kararlılığıyla, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan AB Zirvesi'nde kararlaştırılan Maastricht Antlaşması, diğer adıyla AB Antlaşması, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile 1999'a kadar parasal birliğin tamamlanmasına, Avrupa vatandaşlığının oluşturulmasına ve ortak dış ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde işbirliği politikalarının meydana getirilmesine karar verilmiştir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Bu antlaşmayla Topluluk alt kurumları kuvvetlendirilmiş ve topluluğa sınır dışı sorumluluklar da verilerek AB'nin bugünkü formasyonu ortaya çıkmıştır (McDonald ve Dearden, 1999).

Maastricht Antlaşması ile üç sütunlu AB yapısı oluşturulmuştur. Bu yapının ilk sütununda Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve AAET), ikinci sütununda “Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası”, üçüncü sütununda ise “Adalet ve İçişleri Politikası” yer almıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Sonraki genişleme, 1995 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya'nın Birliğe dahil olmasıyla gerçekleşmiştir. Daha sonra 1 Mayıs 2004 tarihinde AB tarihindeki en büyük genişleme gerçekleşmiş; Estonya, Litvanya, Letonya, Slovenya, Slovak Cumhuriyeti, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Malta ve Kıbrıs Birlik üyesi

olmuştur. Altıncı ve son genişleme 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan ve Romanya'nın üye olmasıyla gerçekleşmiştir (Acar, 2001; Güney, 2006; Akın, 2008).

Bugün itibariyle 27 üyeli bir devletler üstü/uluslarüstü yapı haline gelmiş bulunan AB, 492 milyon nüfusu ve 11 trilyon Euro tutarındaki gayri safi yurt içi hasılası (GSYİH) ile dünya üretiminin %25'ini karşılamaktadır. Uluslararası ticaretteki payı anlamında da yaklaşık bu orana tekabül eden Birlik buna paralel olarak uluslararası arenadaki belirleyici oyunculardan biri durumundadır (Kaya, 2007).

1.2.Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi

Modern Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yüzünü Batıya çevirmiş olan Türkiye, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda uluslararası konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişmekte olan uluslararası örgütlenme çabaları içinde yer almıştır. Bu doğrultuda, 1949 yılında Avrupa Konseyi'ne, 1952 yılında ise Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüne katılmıştır. İnsanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen AET'nin 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Türkiye Topluluğa katılmak için müracaat etmiştir (Kutlu, 1999; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Haziran 1959'da Yunanistan'ın Topluluğa yaptığı başvuru, olası bir üyeliğin bu ülkeye sağlayacağı avantajlardan yoksun kalma kaygısını da Türkiye'nin başvurusunda önemli bir etken olarak ortaya çıkarmaktadır (Uysal, 2001).

Türkiye adına bu başvuruyu, dönemin Demokrat Parti Lideri ve Başbakanı Adnan Menderes yapmıştır. Menderes, bu başvuruyla, Türkiye'nin Avrupa'ya ilk adımı attığını ifade etmiştir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Bu dönemde gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi bir süre için ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Daha sonra koalisyon hükümetleri döneminde devam eden görüşmeler sırasında Topluluk tarafından önerilen tercihli ticaret anlaşması seçeneğini

ise Türkiye reddetmiştir. Yapılan bu ticaret anlaşması önerisinin ardında ekonomik nedenler kadar Topluluğun askeri müdahale sonrasında Türkiye'deki siyasal gelişmelerden duyduğu endişeler nedeniyle ilişkileri sıkılaştırmaktan kaçınma isteği de yatmaktadır. Yapılan müzakereler sonunda, Türk tarafınca kabul edilmeyen ticaret anlaşmasının yerini, 25 Haziran 1963'te Komisyon'un ve Türk hükümetinin temsilcileri tarafından Brüksel'de parafe edilen Ortaklık Anlaşması almıştır (Uysal, 2001).

Türkiye ile AB arasındaki görüşmeler dört yıl sürmüş ve taraflar arasında bir ortaklık kurmuş olan Ankara Anlaşması 12 Eylül 1963'de imzalanarak, 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir (Kutlu, 1999; Acar, 2001; Akın, 2008)

Ankara Anlaşması, Türkiye ile AB ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmaktadır. Anlaşma'ya imza atan dönemin Başbakanı İsmet İnönü, AB'yi, "Beşeriyet tarihi boyunca insan zekâsının vücuda getirdiği en cesur eser" olarak tanımlamıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Ankara Anlaşması'nın 2. maddesinde Anlaşma'nın amacı şöyle belirtilmektedir: "Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirir." Anlaşmanın en önemli hükümlerinden bir diğeri ise, Türkiye'nin üyeliğini düzenleyen 28. Maddedir. "Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Anlaşmadan doğan yükümlerin tümünün Türkiye'ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler" ifadesine yer veren söz konusu maddede, ortaklığın nihai hedefi Türkiye'nin üyeliği olarak belirlenmiştir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Anlaşmanın amacı, Türkiye ekonomisinin kalkınmasını hızlandırmak, Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak taraflar arasındaki ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir (Kutlu, 1999).

Ankara Anlaşması, Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç devre öngörmüştür (Kutlu, 1999; Uysal, 2001; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

İlk dönem, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik hazırlık dönemi olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Anlaşmaya göre beş yıl olarak öngörülen fakat görüşmelerin uzaması nedeniyle sekiz yıl sürerek 1 Aralık 1964 ile 31 Aralık 1972 tarihleri arasını kapsayan bu dönemde, Topluluk üstleneceği tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve Gümrük Birliği'ne geçişe hazır duruma getirmeyi taahhüt etmiştir (Ceyhan, 1991).

Bu dönem içinde kullanılmak üzere Türkiye'ye 175 milyon ECU kredi sağlanmıştır (Kutlu, 1999). Tesis edilen ortaklık ilişkisinin işleyişine yönelik olarak iki taraf arasında bazı kurumlar oluşturulmuştur. Bunlar arasında en üst düzey karar alma organı ise Ortaklık Konseyi'dir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Hazırlık döneminin uzatılmış süresi içinde, Türkiye'nin isteği üzerine geçiş döneminin koşullarını süre ve sıralarını belirlemek üzere 13 Kasım 1970'de Katma Protokol imzalanmıştır (Kutlu, 1999). Katma Protokol, AB ile ilişkilerimizi belirleyen ikinci önemli belgedir (Acar, 2001).

1 Ocak 1973'te Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle başlayan bu dönemde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanarak, sanayi ürünleri ticaretinde Gümrük Birliği'nin kurulmasını hedeflemişlerdir. Topluluk, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç, Türk sanayi ürünlerine gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırırken, bazı tarım ürünlerine de ithal kolaylıkları sağlamıştır (Ceyhan, 1991; Uysal, 2001; Morgil, 2003; Çukurçayır, 2010).

Katma Protokol malların serbest dolaşımını gerçekleştirecek usul, sıra ve sürelerde dahil olmak üzere, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı; ulaştırma, rekabet, vergileme ve mevzuatın yakınlaştırılması; ekonomi ve ticaret politikalarının ahenkleştirilmesi konularını hükme bağlamıştır. Gümrük Birliği'nin tamamlanması ön görülmüştür (Kutlu, 1999).

Buna karşılık, Türkiye, geçiş döneminde, AB'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı gümrüklerini 12 ve 22 yıllık listeler dahilinde kademeli olarak azaltarak sınırlamayı ve Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesine uyum sağlamayı üstlenmiştir (Morgil, 2003; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Türkiye-AB ilişkileri, 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir seyir izlemiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından ilişkiler resmen askıya alınmıştır (Aral, 2007; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; www.ikv.org.tr erişim tarihi:10.10.2012).

Başlangıçta sadece ekonomik olan sorunlar, Yunanistan'ın 1981'de Topluluğa tam üye olmasıyla siyasi boyut da kazanmaya başlamıştır (Çukurçayır, 2010).

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikaları hızla terk etmesi ile beraber, Türkiye'nin dışa açılma süreci başlamıştır. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başlamıştır (Çukurçayır, 2010; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

13 Aralık 1983'te kurulan Turgut ÖZAL başkanlığındaki ANAP hükümetinin programında "AET ile münasebetlerimizde esas hedefimiz tam üyelik olmakla beraber, bütün safhalarda münasebetlerimizin dengelenmesini esas alan bir anlayış içinde olacağız" ifadesi yer almıştır (Bozkurt, 1992; Uysal, 2001).

İlişkilerin dondurulmasının ardından Ortaklık Konseyi ilk kez 1986 yılında toplanabilmiştir. Bu noktada Türkiye, üyelik başvurusunda bulunmayı amaçladığını

belirtmiş ve 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, Roma Antlaşması'nın 237., AKÇT Antlaşması'nın 98. ve AAET Antlaşması'nın 205. Maddelerine dayanarak üyelik başvurusunda bulunmuştur (Palabıyık ve Yıldız, 2006; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Burada belirtilmesi gereken nokta tam üyelik başvurusunun, Roma Antlaşması'nın "Topluluğun üçüncü bir devletle ortaklık oluşturan anlaşmalar imzalamasına" dair 238. maddesi kapsamındaki Ankara Anlaşması ve Katma Protokol ekseninde değil, Antlaşmanın "Her Avrupa Devleti, Topluluğa üye olmayı talep edebilir" şeklinde başlayan 237. Maddesi çerçevesinde yapıldığıdır (Uysal, 2001).

Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989'da açıklamış ve kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2006; Atak, 2009; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Komisyon raporunda, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi çözülmesi gereken ekonomik sorunların yanı sıra siyasi çoğulculuğun genişletilmesi, demokratikleşme ve insan haklarında düzelme konularının da Türkiye için uyum zorunlulukları olarak sıralanmıştır. O dönemde genişlemeden çok, karar alma sürecinin hızlandırılması ve Avrupa Tek Pazarı'nın kurulması gibi yapısal hedeflere yönelmesi raporun olumsuz bir içerik taşımasına neden olmuştur (Uysal, 2001).

Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir. Bu öneri Türkiye tarafından da olumlu değerlendirilmiş ve Gümrük Birliği'nin Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. İki yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türkiye-AB Ortaklık İlişkisinin son

dönemine geçilmiştir. Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından biridir ve Türkiye-AB ilişkilerine ayrı bir boyut kazandırmıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Tam üye olmadan Gümrük Birliği'ne giren ilk ve tek ülke olan Türkiye, gümrük mevzuatı, üçüncü ülkelerle tercihli ticaret anlaşmaları, karar ve ambargolar gibi dış ticaret politikalarının oluşturulma sürecinde yer almasa da, AB tarafından alınan kararlara uymak zorundadır (Manisalı, 1998; Dura ve Atik, 2007).

Komisyon tarafından hazırlanan ve 16 Temmuz 1997 tarihinde o dönemki başkan Jacques Santer tarafından Avrupa Parlamentosuna sunulan Gündem 2000 Raporu'nda Türkiye'nin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle genişleme sürecine dahil edilmeyeceği ifade edilmiştir (<http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

12-13 Aralık 1997 tarihlerindeki Lüksemburg Zirvesi Başkanlık Bildirgesi'nin Türkiye'ye ayrılan 31-36. paragraflarında, Türkiye'nin tam üyelik için ehil olduğu ve diğer adaylarla aynı kriterlere göre değerlendirileceği vurgulanmış ve Türkiye için bir Avrupa stratejisinin hazırlanacağı, bu stratejinin hangi alanlarda geliştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye diğer adaylarla birlikte Avrupa Konferansına çağırılmıştır. Ancak bununla birlikte, AB düzeyinde insan hakları standartları, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması, Yunanistan'la olan sorunların Uluslararası Adalet Divanı seçeneği de dahil olmak üzere çözülmesi, Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler kararları doğrultusunda bir siyasi çözüme ulaşılması istekleri gibi AB'nin uzun bir beklentiler listesi de vardı (Uysal, 2001).

Bu istekler Türkiye tarafından kabul edilmedi ve ANASOL-D Hükümeti AB ile siyasi diyalogu askıya aldığını açıkladı. Ayrıca, Zirve sonuçlarının Türkiye'nin beklentilerini karşılamaması nedeniyle askıya alınan siyasi ilişkilerin, ancak AB'nin ayrımcı tutumunun sona ermesi ve üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi halinde normalleşeceği de ifade edilmiştir (<http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

15-16 Haziran 1998 Cardiff Zirvesi'nde, diğer adaylarla birlikte, Türkiye için de düzenli izleme raporu hazırlanmasından duyulan memnuniyet vurgulanmış ve Başkanlık Bildirgesi'nin 68. paragrafında Türkiye için Avrupa Stratejisi'nin geliştirilmesi ve Türkiye'nin Topluluk müktesebatına uyum çalışmalarına devam etmesi çağrısı yer almıştır. Ayrıca raporda, Türkiye'nin adaylık durumunun Ankara Anlaşması'nın 28. maddesine ve Lüksemburg Zirvesi sonuçlarına dayanarak değerlendirileceği belirtilmiştir. 4 Kasım 1998'de Komisyona sunulan Avrupa Stratejisi Raporunun açıklanmasının ardından 11-12 Aralık 1998 tarihlerinde yapılan Viyana Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması Avrupa Stratejisi'nin ilerletilmesi, bunun da Lüksemburg ve Cardiff sonuçları ile aynı çizgide uygulanmasının önemi vurgulanmıştır. Bu durum Türkiye'nin beklentilerini karşılamadığı için taraflar arasındaki ilişkilerin mevcut halini korumasına yol açmıştır (Uysal, 2001).

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'dir. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir (Aral, 2007; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Bu Zirvede, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) hazırlanmasına karar verilmiştir. Türkiye için hazırlanan ilk KOB 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

KOB, üyeliğe aday her ülkenin ekonomik ve siyasi koşullarının incelendiği ve mevcut durumun AB'ye üyelik için gerekli standartlara nasıl yükseltilebileceğinin irdelendiği belgedir (Akın, 2008).

AB Komisyonu'nun genişleme politikası çerçevesinde oluşturduğu sistemin en önemli aracı olan KOB, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyumu ve Topluluk mevzuatını üstlenmesi için gerekli çalışmaları tamamlamasına yönelik kısa ve orta

vadeli hedefleri ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır (<http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

KOB'da yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimimizi içeren Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihinde Türkiye Hükümeti tarafından onaylanarak Avrupa Komisyonu'na 26 Mart 2001 tarihinde tevdi edilmiştir (Aral, 2007; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Söz konusu Ulusal Program, gerekli değişiklikler çevresinde 2003 yılında revize edilmiş ve bu tarihten sonra katılım müzakerelerine başlamanın ön koşulu olan siyasi kriterlere odaklanılarak, kapsamlı anayasal ve yasal reformlar gerçekleştirilmiştir (Akın, 2008).

KOB, AB tarafından, 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında tekrar gözden geçirilmiştir. Ulusal Program ise, 2003, 2005 ve 2008 yıllarında güncelleştirilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten, demokrasi, hukukun üstünlüğü, düşünce, ifade özgürlüğü ve insan hakları gibi alanlarda mevcut düzenlemeleri güçlendiren ve güvence altına alan reformlara devam edilmiştir. Bu çerçevede 2002-2004 yılları arasında sekiz uyum paketi, 2001 ve 2004 yıllarında da iki anayasa paketi meclisten geçirilmiştir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Reform sürecinde kaydedilen somut ilerlemeyi takiben, AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde kaydettiği aşamaların ve mevcut eksikliklerin saptandığı İlerleme Raporu'nu açıklamıştır. Komisyon bu Rapor'da önceden belirlenmiş düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunmuştur (<http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Bu öneri doğrultusunda, 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası daha yaşanmış ve Zirve'de Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması kararı

alınmıştır (Atak, 2009; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Konferans ile Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girilmiş ve resmen katılım müzakerelerine başlanmıştır. Bu çerçevede, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi, ekonomik kriterlere uyum sağlanması ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına ilişkin müzakerelerin sonuçlandırılarak katılım sürecinin tamamlanması amaçlanmaktadır (Akın, 2008; Atak, 2009).

AB Müktesebatı fasıl başlıkları şunlardır:

1. Malların Serbest Dolaşımı
2. İşçilerin Serbest Dolaşımı
3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
4. Sermayenin Serbest Dolaşımı
5. Kamu Alımları
6. Şirketler Hukuku
7. Fikri Mülkiyet Hukuku
8. Rekabet Politikası
9. Mali Hizmetler
10. Bilgi Toplumu ve Medya
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma
12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı
13. Balıkçılık
14. Taşımacılık Politikası
15. Enerji
16. Vergilendirme
17. Ekonomik ve Parasal Politika
18. İstatistik
19. Sosyal Politika ve İstihdam
20. İşletmeler ve Sanayi Politikası

21. Trans-Avrupa Şebekeleri
22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
23. Yargı ve Temel Haklar
24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
25. Bilim ve Araştırma
26. Eğitim ve Kültür
27. Çevre
28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
29. Gümrük Birliği
30. Dış İlişkiler
31. Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları
32. Mali Kontrol
33. Mali ve Bütçesel Hükümler
34. Kurumlar
35. Diğer Konular (<http://www.euractiv.com.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

3 Ekim 2005'te sembolik olarak başlatılan katılım görüşmelerini takiben, AB Türkiye ile somut müzakere görüşmelerini başlatmış ve 12 Haziran 2006'da Hükümetler arası Konferans'ta, "Bilim ve Araştırma" faslı için müzakereler açılmış ve fasıl geçici olarak kapanmıştır. 2006 yılı İlerleme Raporu'nda belirtilen olumsuz ifadelerin ardından 29 Kasım 2006'da Komisyon, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda ilerlemesini yetersiz gördüğü için, kısmi olarak üyelik müzakerelerinin askıya alınması tavsiyesinde bulunmuştur. Bu tavsiyeye uyan AB Dışişleri Bakanları 11 Aralık'ta, 35 başlıktan 8'inde (Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Taşımacılık Politikası, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler) müzakere görüşmelerinin askıya alınmasına karar vermiştir (<http://www.abuzmanlari.org.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Tarım ve Kırsal Kalkınma (AB tarafından da askıya alınan başlıklar arasında), Ekonomik ve Parasal Politika, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Mali ve Bütçesel Hükümler ve Kurumlar başlıklı fasıllar ise Fransa tarafından "üyelikle

doğrudan ilgili olması” gerekçesiyle engellenmektedir. Ayrıca Rumlar 6 başlığın (İşçilerin Serbest Dolaşımı, Enerji, Yargı ve Temel Haklar, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, Eğitim ve Kültür, Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları) daha askıya alınması için baskıları sürdürmektedir (<http://www.euractiv.com.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Müzakerelere açılan ilk fasıl Bilim Araştırma faslı olmakla birlikte bu güne kadar toplam 13 Fasıl müzakerelere açılmıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

Müzakereyi açan AB dönem başkanı ülke ve müzakereye açıldığı tarihe göre fasıllar;

- ♦ Bilim ve Araştırma (Avusturya, 12 Haziran 2006),
- ♦ İşletme ve Sanayi Politikası (Almanya, 29 Mart 2007),
- ♦ İstatistik (Almanya, 26 Haziran 2007),
- ♦ Mali Kontrol (Almanya, 26 Haziran 2007),
- ♦ Trans-Avrupa Ağları (Portekiz, 19 Aralık 2007),
- ♦ Tüketicinin ve Sağlığın Korunması (Portekiz, 19 Aralık 2007),
- ♦ Şirketler Hukuku (Slovenya, 17 Haziran 2008),
- ♦ Fikri Mülkiyet Hukuku (Slovenya, 17 Haziran 2008),
- ♦ Sermayenin Serbest Dolaşımı (Fransa, 19 Aralık 2008),
- ♦ Bilgi Toplumu ve Medya (Fransa, 19 Aralık 2008),
- ♦ Vergilendirme (Çek Cumhuriyeti, 30 Haziran 2009)
- ♦ Çevre (İsveç, 21 Aralık 2009),
- ♦ Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı (İspanya, 30 Haziran 2010)

(<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.euractiv.com.tr> erişim tarihi:10.10.2012).

14 Nisan 1987’de AB’ye adaylık başvurusunda bulunan Türkiye bu itibarla geçmişten bugüne tüm aday ve üye ülkeler değerlendirildiğinde AB’nin en uzun başvuru bekleme süresine sahip ülkesi durumundadır. Şu an itibariyle açılan kimi

fasıllarla devam eden üyelik müzakerelerinin epey bir süre alacağı ve ülkemizin daha epey bir zaman aday ülke konumunda kalacağı tahmin edilmektedir (Kaya, 2007).

Haziran 2010'dan bu yana herhangi bir yeni başlık müzakereye açılmadı. Zaten geriye Türkiye'nin ilerleyebileceği çok kısıtlı bir alan kalmaktadır. Bunlar Sosyal Politika ve İstihdam, Rekabet Politikası ve Kamu Alımları fasıllarıdır. Türkiye bu başlıkları AB'den tam üyelik perspektifi almadan açmak konusunda tereddüt etmektedir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://www.euractiv.com.tr> erişim tarihi:10.10.2012; <http://turkey.setimes.com/tr/articles> erişim tarihi:10.10.2012).

Başlangıçtan itibaren genişlemeleri ekonomik ve siyasi nedenlerle bir politika aracı gibi kullanan AB gelinen noktada artık yeni üyeleri alma konusunda daha seçici davranmaktadır. Bu yaklaşıma bağlı olarak bugün itibariyle genişlemeden daha çok derinleşmeye eğimli bir politika izleyen Birlik, üyeleri arasındaki gelişmişlik farklarını gidererek nispeten daha entegre olmuş, bütünleşmiş, uyumlu bir yapı haline gelmeyi amaçlamaktadır (Kaya, 2007).

İKİNCİ BÖLÜM

AB FONLARI

2.1. Mali Yardımlar Hakkında Genel Bilgi

Literatürde mali yardım kavramı, dış yardım kavramının içinde yer aldığından öncelikle olarak dış yardımın tanımlanması ve buradan hareketle mali yardım kavramının ele alınmasında fayda görülmektedir (Karataş, 2010).

Dış yardım kavramı, geniş ve dar olmak üzere iki açıdan tanımlanmaktadır. Geniş anlamda dış yardım, ekonomisi güçlü devletlerden ekonomisi güçsüz yabancı devletlere, dolaylı ya da dolaysız olarak çeşitli yollarla kaynak aktarımı ya da imtiyazlı destek olarak adlandırılmaktadır (Wall, 1973). Dar anlamda dış yardım ise, gelişmekte olan ülkelere düşük faizli, uzun vadeli krediler ve/veya karşılıksız fonlar sağlanmasıdır (İnce, 2001).

Dış yardımlar genellikle kalkınmış ekonomilerden az gelişmiş ekonomilere doğru yönelmektedir. Ülkeleri dış yardım yapmaya sevk eden çeşitli sebepler vardır (Karataş, 2010).

Bu sebepleri aşağıdaki noktalarda toplamak mümkündür:

- ◆ İdeolojik düşünceler,
- ◆ Ulusal politikalar ve çıkarlar,
- ◆ Askeri amaçlar,
- ◆ Diğergâmlık duyguları,
- ◆ Acil ihtiyaçların giderilmesi,
- ◆ Ekonomik krizlere birlikte karşı koyma düşüncesi,
- ◆ Ticari ve ekonomik dayanışmanın geliştirilmesi,
- ◆ Tarihi bağların güçlendirilmesi,
- ◆ Küresel kamu mallarının korunması ve güçlendirilmesi,
- ◆ İnsan haklarının korunması,

♦ Kalkınmış ve az gelişmiş ekonomiler arasındaki gelişmişlik düzeyinin açılması (Riddell, 2007; Türk, 2008; Karataş, 2010).

Bunların haricinde dış yardımlar çeşitli açılardan sınıflandırılmaktadır. Dış yardımlar geldikleri kaynaklara göre ikili yardımlar ve çok taraflı yardımlar, tahsis edildikleri yere göre proje yardımı ve program yardımı, harcama yetkisi açısından bağlı yardım ve serbest yardım, yardım veren ve alan ülkeye yüklenen külfet açısından bağlı yardım ve ödünç yardımı, nihayet yardımın niteliğine göre mali yardım ve teknik yardım olarak sınıflandırılabilir (Özol, 1981).

Mali yardımlar “ekonomik amaçlı dış yardım” olarak adlandırılabilir. Genel olarak gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru, belirli mal ve hizmetlerin sağlanabilmesi ve çeşitli yatırımların finansmanı amacıyla yapılan parasal yardıma mali yardım denmektedir. Mali yardım kavramı, kapital yardımı veya finansal yardım olarak da adlandırılmaktadır (Karataş, 2010).

Süngü (2004)'e göre, AB mali yardımlarını, AB'nin kuruluşuna yol açan sebeplerden hareketle tanımlamak ve hatta Birliğin kuruluşundan beri hedeflenenlere ulaşma yolunda, karşılıklı dayanışma ilkesine dayalı olarak, gelişme ve refahı tüm topluluğun coğrafyasına yaymayı esas alan faaliyetler bütünü şeklinde ifade etmek gerekmektedir.

Topluluğun kuruluşundan günümüze kadar olan bu süreçte ekonomik, sosyal ve felsefi düşüncelerdeki değişimler sonucunda mali yardımların çeşitliliği ve önemi daha da artmıştır (Şahin, 2007).

AB'nin mali yardımlarını çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. AB mali yardımlarını, yardımı alan ülkeler ve yardımın veriliş şekline göre sınıflandırabiliriz. Yardımı alan ülkelere göre sınıflandırmayı üç başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar; üye ülkelere sağlanan mali yardımlar, üyelik süreçleri devam eden ülkelerin yararlanabileceği katılım öncesi mali yardımlar ve AB'nin değişik nedenlerle ilişkide bulunduğu diğer üçüncü ülkelerin yararlanabileceği mali yardımlardır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Özpençe, 2009).

Diğer taraftan mali yardımların veriliş şekline göre de mali yardımları, hibeler, krediler ve Topluluk programları şeklinde ayrıma tabi tutabiliriz. Hibeler; AB bütçesinden finanse edilmekte, krediler; Avrupa Yatırım Bankasından (AYB) sağlanmakta ve Topluluk programları da AB kaynaklarından yararlanma durumunda olan üçüncü ülkelerin her yıl belirli bir miktar ödeyerek katıldıkları ve bu yolla meydana gelen bir fondan karşılanmaktadır (Özpençe, 2009).

AB' de mali yardım konusu, 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren AKÇT'nin kurucu antlaşmasında ilk kez ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Bu antlaşmaya göre komisyon, topluluk içi girişimlere hibe niteliğinde yardımlar sağlayarak yatırım programlarının yürütülmesine destek olmuştur. 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren AAET'yi kuran antlaşmada ise antlaşmanın kapsadığı konulara ilişkin olarak, araştırma veya yatırımın finansmanına yönelik kredi sağlanabileceğine yer verilmiştir. Aynı tarihte imzalanarak yürürlüğe giren AET'nin kurucu antlaşmasında da mali yardım konusuna yer verilmiştir. Bu antlaşmaya göre, bir ortak pazarın kurularak üye ülkelerin ekonomi politikalarının birbirine yaklaştırılıp uyumlu hale getirilerek toplulukta yer alan ülkeler arasındaki sıkı ilişkilerin ve yüksek yaşam standartlarının hızla artırılması amaçlanmıştır. Topluluk bu amaçlara ulaşmak için Avrupa Sosyal Fonunun (ASF) kurulmasını kararlaştırmıştır (Karabacak, 2004).

Rosamond (2000)'e göre, ekonomik ve siyasi bütünleşmeler özellikle bünyesinde topladıkları tüm ülkelerin refah düzeyini yükseltmeyi amaçlar. AKÇT ile başlayan ve daha üst düzey bir organizasyon şekli olan AB'ye dönüşen bütünleşmenin de ana hedeflerinden biri budur (Nicoll ve Salmon, 1990).

Ayrıca Birliğin askeri gücünün olmayışı ve üye ülkelerin de Birliğe bir askeri güvenlik birliği ve teşkilatlanması fonksiyonu vermeyi tercih etmemeleri, Birliği önemli ölçüde dış politika aracı olarak ekonomik yöntemleri özellikle de dış yardım aracını kullanmaya yönlendirmiştir. Dış yardım aracını kullanmak isabetli ve etkili bir seçim olmuştur. Çünkü AB mali yardımları, gerek büyüklüğü itibarıyla gerekse kendi öz kaynaklarının bulunması itibarıyla hiçbir uluslararası kuruluşta bulunmayan özgün bir yapıya sahip olduğundan etkili bir araçtır (Karabacak, 2004).

AB mali yardımlarının nedenlerini ve hedeflerini bütünsel anlamda kavramak zordur. Ancak öz itibariyle mali yardımların nedenleri ve hedefleri şu spesifik başlıklar altında örneklendirilebilir:

◆ Nedenleri;

- ◆ Ortak Politikaların finansmanı,
- ◆ Dayanışma İlkesi,
- ◆ Aday Ülkelerin Birliğe uyum sağlamanın güçlüğü,
- ◆ Birlik dışındaki Ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi (Karataş, 2010).

◆ Hedefleri;

- ◆ Bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi,
- ◆ Üye ülke bazında ve Birlik genelinde refahın artırılması,
- ◆ Rekabet güçlerinin artırılması,
- ◆ Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nda, Vergi ve Mali Sektör Uyum Politikaları'nda, Tarım, Çevre, Yapısal, Ulaştırma, Turizm, Eğitim, Ticaret ve Sanayi Politikaları'nda birlikteliğin artırılmasıdır (Süngü, 2004).

AB, sadece Birlik içi ülkelerin ilişkilerinin gelişmesine değil, Birlikle diğer ülkeler ve/veya bölgelerle ilişkilerin kuvvetlenmesine de önem vermiştir. AB'nin gerek ekonomik gerek siyasi konularda ve bu hususların dışında kendi çevresinde ve dünya coğrafyasının her alanında barış, demokrasi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve modernleşme gibi amaçlarla ilişki sağladığı üçüncü ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesinde mali yardımlar önemli bir araç olarak kullanılmıştır (Karabacak, 2004).

AB, kuruluşundan itibaren Birlik üyesi ülkelere, aday ülkelere ve üçüncü ülkelere çeşitli mali yardımlar yapmaktadır. Birliğin muhtelif hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla yapılan bu yardımlar aracılığıyla, ülkelere hibe şeklinde önemli miktarda kaynak aktarılmaktadır (Gösterici ve Ormanoğlu, 2007).

Yapılan yardımlarla söz konusu aday ülkelerin Birlik müktesebatına uyumlarının sağlanması, ekonomik ve sosyal refahlarının artırılarak Birlik seviyesine çıkartılması ve

üye olduktan sonra kullanabilecekleri fonlara kendilerini hazırlamaları amaçlanmaktadır (Karataş, 2010).

AB bütçesi, Birliğin genişleme ve derinleşme süreçleri üzerinden hem ekonomik hem de siyasi olarak çok büyük öneme ve etkiye sahiptir. Bütçenin büyüklüğü, gelir ve gider kalemlerinin yapısı ve fonların tahsisi; AB'nin kurumsal ve siyasi pek çok sürecinin kaynağını teşkil eden çatışma ve uzlaşma alanlarını açıklayan ve Birliğin politika önceliklerini tanımlayan bir niteliktedir (Meriç ve Diğerleri, 2009).

Cieslukowski (2009), AB bütçesinin geri dağıtılabilen ve uluslararası bir fon olduğunu belirtmektedir. AB, üye ülkelerden gelen gelirler tarafından desteklenmekte ve daha sonra bu mali araçlar tüm üye ülkelere tekrardan dağıtılmaktadır.

AB Fonları, AB ortak bütçesinden AB'ye üye ve aday ülkelere ve bu ülkelerin çeşitli bölgelerinin, ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmak ve yaşam standartlarının yükselmesini sağlamak amacıyla yapılan maddi destektir (www.ibb.gov.tr erişim tarihi:10.10.2012).

AB Fonlarının hedeflediği; ortak politikalarla bölgesel kalkınmışlık farklılıklarının giderilmesi, rekabet güçlerinin artırılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme, kalkınma ve refahın sağlanmasıdır. Bu bağlamda AB mali yardımları, ortak politikalarının finansmanını sağlayarak ortak bir AB bilinci yaratma amacı taşır (Şahin, 2007).

AB'de kırsal kalkınma politikalarının esasını iki temel politikanın sonucu oluşturmaktadır. Bunlardan biri Roma Antlaşmasına dayanan OTP, diğeri ise Bölgesel Politika'dır. Bu iki temel politika, kırsal alanları belirli bir ekonomik düzeye getirmek için stratejiler içermektedir (Gürlük, 2001).

Dünyada yaşanan küreselleşme akımı piyasaların daha da rekabetçi bir şekilde dönüşmesine ve dolaylı olarak gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır. Sonuçta bölgesel eşitsizlik problemleri gittikçe daha belirgin duruma gelmektedir (Ekim, 2006).

Birlik içerisinde bölgeler arası gelişmişlik açısından önemli farkların bulunması ve bu farklılıkların zaman içerisinde devam etmesi AB'nin bölgesel kalkınmaya yönelik bir politikaya sahip olmasının rasyonelini oluşturmaktadır. Uzun ömürlü bir AB'nin mümkün olabilmesi için bu yardımlar gerekli görülmektedir. Ayrıca bu husus, diğer komşu ülkeler ve bölge ülkeleri için de geçerli olan bir uluslararası gerçektir (Uzunpınar, 2008).

AB'de dengeli bir gelişmeyi sağlamak, ancak dayanışma ilkesinin hayata geçirilmesi ve telafi mekanizmalarının çalıştırılmasıyla sağlanabilecektir. Devletlerin kayıplarını doğrudan telafi etmekten ziyade, bölgesel farklılıkların giderilerek refah düzeyinin tüm Birlik dahilinde uyumlaştırılması anlamına gelen "Dayanışma İlkesi"ni hayata geçirmek için Topluluk içinde Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu kullanılmaktadır. PHARE Programı, ISPA Programı ve SAPARD Programı bir dönem aday ülkeler için kullanılmıştır. 2007-2013 dönemi için ise IPA Programı hazırlanmıştır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005).

AB'nin fonlama yapısı ve araç ve programları 2007–2013 yeni bütçe dönemi için yeniden düzenlenmiştir. Bu dönemde önceki bazı programlar devam ederken bazı programlar fonların basitleştirilmesi amacıyla birleştirilmiş ya da tamamen yeni programlar sisteme girmiştir (www.abgs.gov.tr erişim tarihi:15.10.2012).

AB tarafından üye ülkelere ve üye olmayan ülkelere aşağıda belirtilen fonlar tahsis edilmiştir.

2.2. Üye Ülkelere Tahsis Edilen Fonlar

2.2.1. Yapısal Fonlar

Sülün (2005)'e göre Avrupa Topluluğu'nun kuruluşundaki esas amaç; bir ortak pazar oluşturarak verimliliği artırmak ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktır. Ancak ekonomik faaliyetler üye ülkeler ve bölgeler arasında dengeli dağılmamış, belirli bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda ülkeler ve bölgeler arasında gelişmişlik farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Ortak pazarın kurulmasından önce ekonomik faaliyetler ulusal kapsamda gelişmiş olup; ekonomik etkinlikler daha çok gümrük engelleriyle uluslararası rekabetten korunan bölgelerde toplanmıştır. Sınırların açılmasıyla, gerek AB ve gerek yabancı menşeli (özellikle ABD ve Japonya) firmalar, ekonomik faaliyetleri için doğal olarak alt yapısı en çok gelişmiş ve nitelikli insan gücünün en fazla bulunduğu bölgeleri tercih etmişlerdir. Böylece yoğunlaşmayı daha da hızlandırmıştır. Ekonomik faaliyetlerin belli bölgelerde yoğunlaşması yerine, olabildiğince çeşitli bölgelere yönlendirilebilmesi ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının artmasının önlenmesi amacıyla ulusal ve AB düzeyinde düzenlemeler geliştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Akşahin, 2008).

Üye Devletler, ortak pazar mekanizmalarının işleyişini tehdit ettiği gerekçesiyle, 1960'lardan itibaren bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını kendi gayret ve kaynaklarıyla ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Ancak bu yeterli olmamış ve Topluluk ölçeğinde ortak bir bölgesel politika geliştirme gereksinimi ortaya çıkmıştır (George, 1991).

Avrupa çapında bir dayanışmanın ifadesi olarak AB Bölgesel Politikası, Avrupa bütünleşmesinin temel unsurunun ekonomik ve toplumsal kaynaşmanın olduğu bir Avrupa'nın kurulmasını amaçlamaktadır (Rodriguez-Pose, 2004).

Avrupa Bölgesel Politikası'nın amacı; gerekli rehber ve ilkeleri geliştirerek, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların, Topluluğun rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamaktır. Bu politikanın yürütülmesinde kullanılacak araçlar üye ülkelerin yanı sıra öngörülen yeni üyelikler de göz önüne alınarak geliştirilmiştir (Elçi, 2007).

Bölgesel Politikaların belirlenmesinde üç ana hedef esas alınmıştır:

- ✓ Kalkınmakta geri kalmış bölgelerde yapısal uyum ve gelişmeyi desteklemek,
- ✓ Eğitim, öğretim, istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasını desteklemek,

✓ Yapısal güçlüklerle karşılaşılan ekonomik ve sosyal dönüşüm alanlarını desteklemek (Kahraman, 2008).

Avrupa’da bölgesel gelişme teorileri, 1960’lara doğru ortaya çıkmaya başlamıştır (Erkan, 1987; Loughlin, 1997).

AB Bölgesel Politikasının zaman içindeki gelişimi, Topluluk tarafından izlenen stratejiler kapsamında üç ayrı dönemde incelenmiştir.

♦ Birinci Dönem (1957-2000): 1975’lerden sonra hız kazanan ve bölgesel politikanın temellerinin oluşturulduğu dönem,

♦ İkinci Dönem (2000-2006): Bölgesel politika konusunda yeni yaklaşımların getirildiği, reform dönemi,

♦ Üçüncü Dönem (2007-2013) (Elçi, 2007; Akşahin 2008; Atak, 2009)

Bölgesel gelişmişlik farklılıkları, AB’ye yeni üyelerin katılımıyla özellikle Birliğin güneye doğru genişlemesiyle daha da belirgin bir hal almıştır (Karluk, 2005). Bu amaçla, AB, üye ülkelere yönelik bölgesel politikanın yanında, aday ülkelerin de yararlanması amacıyla programlar geliştirmiştir (Akşahin, 2008).

Bölgesel Politika, Avrupa’da iç cari dengeyi sağlamak, talebi artırmak ve dış borçları silmek için bir sanayi ülkesi olan Almanya ve tarım ülkesi olan Fransa arasında bir dengenin yaratılması isteği ile ortaya çıkmıştır. Ardından, Birliğin ekonomik ve sosyal alanlarda dengeli gelişmesi ve bütünleşmesini sağlamak amacıyla Yunanistan, İspanya ve Portekiz’in AB’ye katılması ile daha da öne çıkmış bir politikadır (Ülger, 2004).

AB Bölgesel Politikasının geliştirilme nedenlerine yönelik olarak aşağıda belirtilen yaklaşımlar ileri sürülmüştür:

- ✓ Çıkar (Menfaat) yaklaşımı,
- ✓ Mali yaklaşım,
- ✓ Koordinasyon yaklaşımı,

- ✓ Bütünleşme (Entegrasyon) yaklaşımı,
- ✓ Diğer AB politikalarının ters etkilerinin azaltılması yaklaşımı,
- ✓ Daha derin bütünleşme yaklaşımı (Akşahin, 2008).

Bu doğrultuda Birlik, Bölgesel Politika ile gerekli rehberliği ve ilkeleri geliştirerek, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların, Topluluğun rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamıştır (Bayburtlu, 2002; Onur, 2009).

Bölgeler arası zenginlik ve ekonomik gelişme eşitsizliklerinin azaltılması, bölgesel politikada reform yapılması ve geri kalmış bölgelere ve emek piyasasındaki en zayıf gruplara yardım etmek amacıyla hibe formunda yapısal fonlar verilmiştir (Candan, 2007).

Yapısal fonların başlıca amacı kırsal ve kalkınmada yavaş ilerleyen bölgelerin ekonomisini geliştirmektir (Ekim, 2006).

Yapısal fonlar AB'nin en önemli dayanışma mekanizmalarıdır. Farklı tarihlerde farklı amaçlarla kurulan yapısal fonlar başlangıçta birbirlerinden bağımsız ve kopuk olarak faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Ancak bu şekilde çalışan fonların, istenen sonuca ulaşılmasını zorlaştırdığı gibi zaman zaman da kaynak israfına yol açtığı ortaya çıkmıştır (Şahin, 1998; Gençkol, 2003).

1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi ile getirilen değişiklik ile ASF, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF) ve Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF) "Yapısal Fonlar" adı altında bir araya getirilmiştir. Yapısal Fonların oluşturulması ile Topluluk düzeyinde farklı uygulamaların önüne geçilmek istenmiştir (Akşahin, 2008).

Tek Avrupa Senedi'nin yürürlüğe girmesinden sonra, AB Bölgesel Politikasında yeni düzenlemeler yapılarak yapısal fonlara ilişkin aşağıda yer alan beş temel kural belirlenmiştir.

- Ortaklık: AB’de hem ulusal ve bölgesel düzeydeki hem de sosyal ve ekonomik ortaklar arasındaki işbirliği,
- Programlama: Tüm projelerin sosyal ve ekonomik uyumu sağlamaya yönelik kalkınma stratejisi ile bağlantılı olması,
- Yoğunlaşma: Kaynakların dağılımında en çok ihtiyacı olan bölgelere öncelik verilmesi,
- Tamamlayıcılık: Yapısal fonların ulusal düzeydeki yapısal harcamaları tamamlayıcı nitelikte olması, onların yerini alması,
- Fonların katılımcılık ve basitlik yaklaşımlarıyla yapılandırılmasıdır (Loughlin, 1997; Aktar, 2002; Rodriguez-Pose, 2004).

Topluluk Destek Çerçevesi dışında yine Yapısal Fonlar'ın finansman sağladığı Topluluk Programları, Topluluk Girişimleri olarak adlandırılmaktadır. 1988 yılında kabul edilen bir yönetmelikle Konsey tarafından Komisyon'a Topluluk Girişimi başlatma yetkisi verilmiştir. Bu girişimlerin öncesinde ise 1987–1991 döneminde ileri telekomünikasyon hizmetlerine daha kolay erişimi hedefleyen STAR ve dahili enerji potansiyelinin optimizasyonuna yönelik VALOREN girişimleri uygulamaya konmuştur. Genelde operasyonel programlarla yürütülen Topluluk Girişimleri, en az iki bölge ya da üye ülkeye odaklanmaktadır. 1988 reformu sonrası Topluluk, 14 girişim başlatmıştır. Bunlar; Çevre Sorunları Yaşayan Bölgelerde Çevrenin Korunması (ENVIREG), Sınır Ötesi İşbirliği (INTERREG), Enerji Ağları (REGEN), Kömür Madenciliği Yapılan Bölgelerin Yapısal Dönüşümü (REACHER), Çok Uzak Bölgelerin Entegrasyonu (REGIS), En Az Gelişmiş Bölgelerde Araştırma ve Geliştirmenin Teşviki (STRID), İleri Telekomünikasyon Hizmetleri (TELEMATIQUE), İşletmelere Avrupa Tek Pazarı'na Uyum İçin Verilecek Hizmetler (PRISMA), Yeni Beceri ve Nitelikleri (EUROFORM), İş Gücü Piyasasında Kadınlara Eşit Fırsat Sağlanması (NOW), Engelli ve Diğer Dezavantajlı Gruplara Eşit Fırsat Tanınması (HORIZON), Kırsal Kalkınma (LEADER), Tekstil Endüstrisine Bağımlı Bölgelerde Ekonominin Çeşitlendirilmesi (RETEX), Savunma Sektörüne Bağımlı Bölgelerde Ekonominin Çeşitlendirilmesi

(KONVER), Çelik Endüstrisinin Yeniden Yapılanması (RESIDER) ve Gemi İnşa Endüstrisi (RENAVAL)'dır (EC, 1994; Can ve Kocagül; 2008).

Yapısal fonlar tarafından finanse edilen topluluk girişimlerinin ana hedefleri bölgesel ve kırsal kalkınmanın ortak sorunlarına çözümler getirmek, üye devletler ve bölgeler arasında deneyimleri paylaşmak, sınır aşan işbirliğini geliştirmektir (Ekim, 2006).

Moussis (2004)'e göre, Topluluk girişimleri, öncelikli hedefler kapsamında hayata geçirilen operasyonları tamamlamak için Komisyonun inisiyatifiyle gerçekleştirilen operasyonlardır.

Topluluk politikaları uyarınca alınan karar ve önlemlerin sonuçlarından olumsuz etkilenen, dolayısıyla Topluluğun sorumluluk taşıdığı bölgesel sorunların çözümü için Komisyonun inisiyatifi ve katkısı ile kabul edilen topluluk girişimleri küçük firmalar, işyerleri ve altyapı yatırımları için yardım planları içermektedir. Ancak asıl özellikleri, küçük ölçekli teşebbüslerin kurulup büyümesinde gerekli ortamın yaratılarak iç kalkınma potansiyelini harekete geçirmeyi amaçlamalarıdır (Atak, 2009).

Ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesine yönelik olarak düzenlenen Jacques Delors'un hazırladığı Delors Raporu kapsamında, 1994 yılında yapısal fonlar tarafından finanse edilecek ve desteklenecek projelerin tespitinde objektif kurallar konmuştur. Bu kurallar 1994-1999 yılları arasında uygulanmak üzere altı ana kriter/hedef altında toplanmıştır (Şahin, 1998).

2000 yılına kadar aşağıda yer alan hedefler ile belirlenen bölgelere yapısal fonlar tarafından kaynak aktarılmaya devam edilmiştir (Loughlin, 1997; Karluk, 2005).

- Hedef 1: Gayri Safi Milli Hasılası AB ortalamasının %75'inden az olan en fakir bölgeler için belirlenmiştir. Özellikle İspanya, Portekiz, Yunanistan, İtalya ve Doğu Almanya bu hedeften yararlanmıştır. ABKF, ASF, ATYGF'nin Yönlendirme Bölümü ve Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracından (BYMA) finanse edilmiştir.

- Hedef 2: Yüksek işsizlik oranlarının olduğu veya iş kayıplarının yaşandığı alanlar için belirlenmiştir. Özellikle eski üretim teknolojilerine sahip, endüstriyel alanda çöküşün yaşandığı Merkezi-Kuzey Avrupa bölgeleri ile İtalya ve İspanya'nın bazı bölgeleri için tanımlanmıştır. ABKF ve ASF'den finanse edilmiştir.

- Hedef 3: İstihdam, gençler için iş olanaklarının geliştirilmesi ve iş piyasasından dışlanmaya müsait kesimlerin dışlanmamasının sağlanması amaçlanmıştır. ASF'den finanse edilmiştir.

- Hedef 4: Çalışanların teknolojik gelişmelere cinsiyet ayrımı gözetmeksizin uyum sağlaması amaçlanmıştır. İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya bu hedeften en fazla yararlanan ülkeler olmuşlardır. ASF'den finanse edilmiştir.

- Hedef 5a: Tarımda yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Tarım ve balıkçılık politikası çerçevesinde ATYGF'nin Yönlendirme Bölümü ve BYMA'dan finanse edilmiştir.

- Hedef 5b: Kırsal bölgelerin kalkındırılması hedeflenmiştir. ABKF, ASF, ATYGF'nin Yönlendirme Bölümü'nden finanse edilmiştir.

- Hedef 6: Birliğin 1995 genişlemesinden sonra, Kuzey Avrupa'nın düşük yoğunluklu bölgeleri için bu hedef eklenmiştir. Az nüfuslu bölgelerin kalkınması ve AB seviyesine yaklaşması doğrultusunda çalışmaların desteklenmesine yöneliktir. ABKF, ASF, ATYGF'nin Yönlendirme Bölümü ve BYMA'dan finanse edilmiştir (Şahin, 1998; Özmen, 2004; Ekim, 2006; Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Topluluğun, Yapısal Fonlar tarafından finanse edilecek ve desteklenecek projelerin tespitinde ortaya koyduğu hedefler 1994-1999 yılları arasında uygulanmak için konulmuş olup, bu hedeflerden 1, 2, 5b ve 6 bölgesel özellikler taşıırken; 3, 4 ve 5a ise Topluluğun geneline yönelik özellikler taşımıştır (Aksoy, 2006).

1994-1999 döneminde Yapısal Fonlardan 152,469 milyar ECU'luk bir harcama yapılmış, bu tutarın 93,972 milyar ECU'su Hedef 1 kapsamındaki bölgelere ayrılmıştır. Bu dönemde yapılan harcamalardan Hedef 2'ye 15,360 milyar ECU, Hedef 3 ve 4'e 15,180 milyar ECU, Hedef 5a'ya 6,384 milyar ECU, Hedef 5b'ye 6,892 milyar ECU, Hedef 6'ya 697 milyon ECU ve Topluluk Girişimlerine 13,984 milyar ECU kaynak tahsis edilmiştir (Dere, 2000; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

1994-1999 döneminde Yapısal Fon harcamalarından en büyük payı İspanya almıştır. İspanya bu dönemde 34 milyar ECU mali yardım kullanmıştır. Almanya ve İtalya kullandıkları 21 milyar ECU ile en çok kaynak sağlayan diğer iki ülke olmuşlardır. Aynı dönem içerisinde kullandıkları kaynak açısından dikkat çeken diğer ülkeler ise Yunanistan ve Portekiz'dir. Ülkelerinin tamamı Hedef 1 kapsamında olan bu ülkeler yedi yıllık dönemde 15 milyar ECU kullanmışlardır. En az yardımı alan ülkeler 104 milyon ECU ile Lüksemburg ve 843 milyon ECU ile Danimarka olmuştur. Bu ülkelerin az kaynak kullanmalarının temel nedeni hiçbir bölgelerinin Hedef 1 kapsamında olmamasıdır (Dere, 2000; Gençkol, 2003; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Atak (2009)'a göre, yapısal fonlara ayrılan kaynak içerisinde ABKF %49'luk bir ağırlığa sahipken ASF %30'luk ve ATYGF-Yönlendirme Bölümü %18'lik bir pay almıştır. BYMA için bu oran %3 olmuştur.

Bu dönemde Topluluk Girişimleri yine Yapısal Fonların faaliyetlerini tamamlayıcı bir işlev üstlenmeye devam etmiştir. Özellikle yenilikçi önlemlerin desteklenmesinde bu araçlara başvurulmuştur. 16 Haziran 1993 tarihli Yeşil Belge ile 1994 yılında 13 topluluk girişimi başlatılmasına karar verilmiştir. Ayrıca girişimlerin takibi için Komisyon tarafından bir de Topluluk Girişimleri Komitesi kurulması kararlaştırılmıştır (Özmen, 2004; Aksoy, 2006, Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Bu program döneminin topluluk girişimleri ve maddi büyüklükleri hakkındaki özet bilgiler aşağıda sunulmuştur:

1. Sınır Ötesi İşbirliği, Enerji Ağları ve Bölge Planlama Alanında İşbirliği (INTERREG II): Yaklaşık 2,9 milyar ECU tutarında olup, 1993 yılına kadar REGEN girişimi ile belirlenmiş olan enerji ağlarının geliştirilmesi, sınır ötesi işbirliği ve su yönetimi konularında uluslararası işbirliğini geliştirmek amaçlı özellikle Hedef 1 bölgelerini ilgilendiren projeleri desteklemek için uygulanmıştır. Az gelişmiş bölgelerde İtalya-Yunanistan elektrik hattı ve Portekiz-İspanya doğalgaz dağıtımı ile ilgili gerekli altyapının gerçekleştirilmesini hızlandırmıştır. Sadece ABKF'den desteklenmiştir (Çalış, 1995; Rumford, 1997; Aksu, 2001; KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009; <http://en.wikipedia.org/wiki/Interreg> erişim tarihi: 25.10.2012).

2. REGIS II: 600 milyon ECU tutarında olup merkez bölgelerin çevresinin dışında kalan Birliğin en uzak bölgelerini (Fransa'nın deniz aşırı bölgeleri, Kanarya adaları, Maderia ve Asor) geliştirmek için hazırlanan projelere destek vermiştir (Çalış, 1995; Rumford, 1997; Aksu, 2001; KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

3. LEADER II: AB Kırsal Kalkınma girişiminin genel adıdır. Söz konusu programa üçüncü bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

4. İstihdam ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi (EMPLOYMENT): Yaklaşık 1,4 milyar ECU tutarında olup, özellikle Hedef 1 bölgesindeki kadınların, gençlerin ve engellilerin mesleki bütünleşmelerini sağlamak için hazırlanan projelere destek sağlamıştır (KKÇG, 2003; Aksoy, 2006; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009). Bu girişim başlığı altında yer alan girişimlerin 1994 yılı itibariyle planlanan bütçeleri; NOW: 370 milyon ECU, HORIZON: 730 milyon ECU, Yirmi yaş altı eğitimsiz ve niteliksiz gençlerin işgücü piyasasıyla entegrasyonu (YOUTHSTAR): 300 milyon ECU'dur. 1997 yılında NOW ve YOUTHSTAR bütçelerine 200 milyon ECU ilave edilmiştir. Ayrıca, 1997 yılında başlayan Sosyal dışlanma tehdidi altındaki kişilerin entegrasyonu ve ırkçılıkla mücadele (INTEGRA): 100 milyon ECU olarak bu başlık altında yer almıştır (Rumford, 1997; Aksu, 2001; Can ve Kocagül, 2008).

5. İşgücünün Endüstriyel Değişikliklere ve Bilgi Toplumuna Uyumu (ADAPT): Yaklaşık 1,6 milyar ECU tutarında olup, işgücünün yeni koşullara uyumunu sağlaması, işgücünün eğitilmesi yoluyla işsizliğin önlenmesi, rekabet gücünün artırılmasına yönelik faaliyetler için hazırlanan projelere finansman sağlamıştır (Rumford, 1997; Aksu, 2001; KKÇG, 2003; Koçak, 2005; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

6. REACHER II: Yaklaşık 500 milyon ECU tutarında olup, eski kömür madenlerinin bulunduğu Hedef 1, 2 ve 5 kapsamında kalan bölgelerdeki yörelerin yeni koşullara göre dönüşümünü sağlamaya yönelik projelere finansman sağlamıştır (Rumford, 1997; Aksu, 2001; KKÇG, 2003; Koçak, 2005; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

7. RESIDER II: Yaklaşık 600 milyon ECU tutarında olup, eskiden çelik sanayi konusunda uzmanlaşmış olan yörelerin yeni koşullara uyumu sağlamak amacıyla oluşturulan projelere yardımlarda bulunmuştur. Sadece ABKF ve ASF'den desteklenmiştir (KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

8. KONVER: Bütçesi yaklaşık 800 milyon ECU'dur. Askeri faaliyetlere bağımlı olan yörelerde ekonomik çeşitliliği sağlamak için uygulanan projelere destek vermiştir (KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

9. RETEX: Bütçesi yaklaşık bir milyar ECU'dur. Bunun yaklaşık 600 milyon ECU'su, başta Doğu Almanya'nın beş eyaletinde olmak üzere, tekstil sektörünün çok zor şartlarla karşı karşıya olduğu bölgelerde Hedef 1, 2 ve 5b kapsamında olmak kaydıyla ekonomik çeşitliliği sağlamak için uygulanan projelere destek vermiştir (KKÇG, 2003; Aksoy, 2006; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009). Geriye kalan 400 milyon ECU'luk kısmı, Portekiz'in dokuma ve giyim sektörünün modernizasyonunu temin etmek amacıyla bu ülkeye 1994-1999 yılları arasında tahsis edilmiştir (Koçak, 2005; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

10. KOBİ'lerin Tek Pazara Uyumu (SMEs): Bütçesi yaklaşık bir milyar ECU'dur. Özellikle Hedef 1 bölgelerindeki KOBİ'lerin rekabetçi bir yapıya kavuşup tek

pazara uyumlu hale gelmeleri hedeflenmiştir (Çalış, 1995; KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

11. Kentsel Alanlar (URBAN): Bütçesi yaklaşık 800 milyon ECU'dur. Topluluk, üye ülkelerin orta büyüklükteki veya büyük kentlerindeki ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili problemlerinin halledilmesine yönelik program ve faaliyetlerin desteklenmesi yoluyla, bu alandaki gelişmelerin hızlandırılmasını amaçlamıştır. ABKF'den desteklenmiştir (KKÇG, 2003; Aksoy, 2006; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

12. Balıkçılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması (PESCA): Bütçesi yaklaşık 300 milyon ECU'dur. Özellikle Hedef 1 kapsamında kalan bölgelerde kullanılmıştır (Şahin, 1998; KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

13. Kuzey İrlanda İçin Barış Programı (PEACE): 300 milyon ECU tutarında olup, Kuzey İrlanda'da ve İrlanda'nın dört sınır ilinde barış ve uzlaşma sürecinin desteklenmesi için hazırlanan projelere finansal destek sağlamıştır (KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008).

Birliği, 2004 ve 2007 yıllarında gerçekleşecek genişlemelere hazırlamak amacıyla 24-25 Mart 1999 tarihlerinde Berlin'de toplanan AB Konseyi, 2000-2006 dönemindeki politikaların temelini çizen Gündem 2000 adlı belgeyi kabul etmiştir. Gündem 2000, temel hedefi Topluluk politikalarını güçlendirmek ve AB'nin yeni bir finansal perspektif oluşturmasını sağlamak olan bir eylem programı oluşturmuştur (Çetin ve Karamustafa, 2002)

AB'de, yapısal fonların yoğunlaştırılması, etkinleştirilmesi ve basitleştirilmesi yaklaşımı doğrultusunda hedef bölgelerin önceden altı olan sayısı aşağıda yer alan üç hedefe indirilmiştir (Oralalp, 2001; Elçi, 2007). Bunlar:

- Hedef 1 (Yapısal Uyum ve Kalkınma): Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyumu ve gelişmeyi teşvik etmek amacıyla belirlenmiştir. Bir önceki dönemde kullanılan Hedef 1 ve Hedef 5 ve Hedef 6, 2000-2006 döneminde bu hedef altında

birleştirilmiştir. GSYİH’i AB ortalamasının %75’inden daha az olan bölgeler (örneğin Fransa’nın deniz aşırı bölgeleri) bu hedef kapsamında yer almıştır. ASF, ABKF ve ATYGF’nin Yönlendirme Bölümü ile BYMA’dan finanse edilmiştir.

- Hedef 2 (Ekonomik ve Sosyal Dönüşüm): Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgelerin desteklenerek karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi amacıyla belirlenmiştir. Önceki dönem, Hedef 2 kapsamında kalan bölgelerin, bu hedef altında fonlardan yararlandırılması planlanmıştır. Bu hedef kapsamında kapsamına girecek alanların nüfusunun toplam AB nüfusunun %18’ini aşmaması koşulu bulunmaktadır. ASF ve ABKF’den finanse edilmiştir.

- Hedef 3 (Eğitim Sistemlerinin, İstihdam Politikalarının Adaptasyonu ve Modernizasyonu): Hedef 1 bölgeleri dışında kalan nüfusu kapsamaktadır. Bir önceki dönem için belirlenen Hedef 3 ve Hedef 4’ler burada birleştirilmiştir. Sadece ASF’den desteklenmiştir (Brasche, 2001; İKV, 2005; Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Hedef 1 kapsamı dışında kalan bazı kıyı bölgeleri, balıkçılık sektöründe, balıkçılık çabalarının gözden geçirilmesi; balıkçılık filolarının modernizasyonu ve su kültürünün geliştirilmesi; deniz alanlarının korunması; balıkçılık limanları altyapısının geliştirilmesi; balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ve balıkçılık ürünlerinin geliştirilmesi konulu projelere, BYMA’dan finansman sağlanmıştır. Bu amaçla, 1,106 milyar Euro’luk bir fon ayrılmıştır (Koçak, 2005; Atak, 2009). Ayrıca, Hedef 1 dışında kalan kırsal bölgeler için ATYGF’nin Yönlendirme Bölümünden yararlanılmıştır (İKV, 2005; Bilgili, 2006; Atak, 2009)

Yapısal Fonlara ilişkin 1260/1999 sayılı Konsey Tüzüğü’nün 4. Maddesinde fonların “Topluluk Girişimleri Programları”nın finansmanı ile “Yenilikçi Tedbirler ve Teknik Yardım”ların finansmanında da katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Yapısal Fon bütçesinin büyük kısmı, öncelikli üç hedefe ulaşmak için kullanılırken yaklaşık %5,35’lik bölümü aşağıda yer alan dört adet Topluluk girişimine tahsis edilmiştir (Yıldız ve Akdağ, 2006; Özerdem, 2007; Atak, 2009).

♦ INTERREG III: 2000-2006 döneminde Avrupa Ülkeleri arası, Bölgeler arası ve Sınır Ötesi İşbirliği Programı adını almıştır. Ülke ötesi işbirliği (AB'nin bölgeleri arasında), sınır ötesi işbirliği (sınırdaki komşu olan bölgeler arasında) ve bölgelerarası işbirliği gibi farklı düzeylerde işbirliği yoluyla Avrupa sahasının dengeli gelişimini ve bütünleşmesini teşvik etmeyi amaçlamıştır. INTERREG Programı çerçevesinde tarım, insan kaynakları, eğitim, turizm, enerji, çevre, mekansal planlama, altyapı ve sınır ötesi ekonomik kalkınma gibi tedbirler uygulanmıştır. 2000-2006 dönemi için 5,295 milyar Euro tahsis edilmiştir. Bu girişimlerin finansmanı ABKF tarafından sağlanmıştır (Bayburtlu, 2002; Tanrıtanır, 2002; Gençkol, 2003; Can, 2005; İKV, 2005; Karluk, 2005; Ekim, 2006; Yıldız ve Akdağ, 2006; Elçi, 2007; Özerdem, 2007; Akşahin, 2008; Atak, 2009; http://ec.europa.eu/legislation_summaries/regional_policy erişim tarihi: 25.10.2012; <http://en.wikipedia.org/wiki/Interreg> erişim tarihi: 25.10.2012).

28 Nisan 2000 tarihinde Komisyon, INTERREG III Girişimini genel hedefler çerçevesinde A, B ve C olarak üçe ayırmıştır. A, sınır ötesi işbirliğini artırmak ve Birliğin iç ve dış sınır bölgelerinde tecrübenin kaynaklanan sorunların önüne geçmeyi hedeflemiştir. B, aday ülkeler ve diğer komşu ülkeler ile işbirliğini arttırmayı amaçlamıştır. C'nin hedefi ise bölgesel kalkınmayı sağlamak olmuştur (Tanrıtanır, 2002; Ekim, 2006; Elçi, 2007; Akşahin, 2008; <http://en.wikipedia.org/wiki/Interreg> erişim tarihi: 25.10.2012; http://ec.europa.eu/legislation_summaries/regional_policy erişim tarihi: 25.10.2012).

INTERREG III A kapsamında, 2004-2006 yılları arasında Yunanistan-Türkiye Sınır ötesi İşbirliği Programı oluşturulmuştur (Tanrıtanır, 2002; Akşahin, 2008).

♦ URBAN II: Kriz içerisindeki şehir ve bölgelerin ekonomik ve sosyal açıdan canlandırılmasına yönelik bir program olmuştur. Şehirlerin ve sorunlu şehir çevrelerinin ekonomik ve sosyal açıdan yeniden yapılandırılmasıyla, sürdürülebilir kentsel gelişmeyi teşvik etmek amacı ile oluşturulmuştur. 2000-2006 dönemi için 700 milyon Euro tahsis edilmiş olup ABKF tarafından finanse edilmiştir (Tanrıtanır, 2002; Gençkol, 2003; Can, 2005; İKV, 2005; Karluk, 2005; Aksoy, 2006; Ekim, 2006; Yıldız ve Akdağ, 2006; Atak, 2009; http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/urban erişim tarihi: 25.10.2012;

http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy erişim tarihi: 25.10.2012).

♦ LEADER+: Önceki dönemdeki girişimlerin bir devamı olarak kırsal kalkınmayı teşvik için oluşturulmuştur. Söz konusu programa üçüncü bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

♦ Avrupa İstihdam ve Ulusal Eylem Planı (EQUAL): Avrupa istihdam stratejisinin ve ulusal eylem planlarının uygulanması bağlamında, emek piyasasında dışlanma, ayrımcılık ve eşitsizliğin tüm biçimlerine karşı mücadele etmenin yollarını geliştirmeyi hedeflemiştir. Kadınların ve erkeklerin iş bulmasına engel olan ayrımcılık ve eşitsizliğin tüm biçimleriyle savaşmanın yeni yöntemlerini belirlemek için ülke ötesi işbirliğine dayanmıştır. 2000-2006 döneminde 3,070 milyar Euro tahsis edilmiş olup ASF tarafından finanse edilmiştir (Gençkol, 2003; Can, 2005; İKV, 2005; Karluk, 2005; Ekim, 2006; Yıldız ve Akdağ, 2006; Elçi, 2007; Atak, 2009; http://ec.europa.eu/employment_social/equal erişim tarihi: 25.10.2012). Mali kaynağının dağılımı incelendiğinde, toplam yardım içinde adapte olabilme %34, girişimcilik, %28, eşit fırsatlar %23, teknik yardım %9 ve sığınmacılar %6'lık pay almışlardır (Elçi, 2007).

Bu dönemde dezavantajlı bölgeler için fikir laboratuvarları gibi çalışan yenilikçi faaliyetler başlatılmıştır. Yapısal Fonlardan “Yenilikçi Tedbirler ve Teknik Yardım” başlığı altında bir milyar Euro tahsis edilmiştir (Akşahin, 2008; Atak, 2009).

Yapısal Fonlara ilişkin Tüzük uygulamasıyla ilgili hazırlık, izleme, değerlendirme ve denetleme önlemleri için mali kaynak “Yenilikçi Tedbirler ve Teknik Yardım” başlığından tahsis edilmiştir. Fonların işleyişine ilişkin genel nitelikte araştırmalar; fonlardan yararlananların deneyimlerinin değişimi ve karşılıklı bilgilenmeyi öngören girişimler; bu alandaki uygulamalar konusunda yöntemlerin değerlendirilmesi ve bilgi değişiminin iyileştirilmesi gibi projelere finansman sağlanmıştır. Sade ve şeffaf bir yöntem izlenerek, Hedef 1, 2 ve 3 kapsamındaki yardımların kalitesini yükseltmek amacıyla oluşturulmuştur (Bayburtlu, 2002).

Yapısal Fonlardan üye ülkelere 197,081 milyar Euro'luk bir harcama yapılmış, bu tutarın 137,800 milyar Euro'su Hedef 1, 22,040 milyar Euro'su Hedef 2, 24,050 milyar Euro'su Hedef 3, 1,106 milyar Euro'su BYMA ve 12,085 milyar Euro'su Topluluk Girişimleri ve Yenilikçi Tedbirler için tahsis edilmiştir (Gençkol, 2003; İKV, 2005; Aksoy, 2006; Atak, 2009). Bayburtlu, (2002)'ye göre, bu meblağ mevcut 15 AB üyesi ülkenin kullanımına ayrılmıştır.

1994-1999 döneminde olduğu gibi bu dönemde de Yapısal Fonlardan en büyük payı Hedef 1 bölgeleri almıştır. Hedef 1 bölgelerine ayrılan miktar 137 milyar Euro olup, bu tutar toplam Yapısal Fon harcamalarının %70'ini oluşturmuştur. Hedef 2 bölgelerine Yapısal Fonların %11,5'i ve Hedef 3 bölgelerine ise %12'si ayrılmıştır (Armstrong, 2004).

2000-2006 döneminde yapısal fonlar kapsamında en fazla yardımı 49,711 milyar Euro ile İspanya almıştır. Bunun 47,549 milyar Euro'su hedef 1, 2, 3 için, 2,162 milyar Euro'su ise Topluluk Girişimleri için kullanılmıştır. Hedef 1 kapsamında bölgeler olmadığından en az yardımı 102 milyon Euro ile Lüksemburg ve 909 milyon Euro ile Danimarka almıştır (İKV, 2005; Atak, 2009).

Gündem 2000 ve Lizbon Stratejileri ışığında, AB Bölgesel Politikası 2000-2006 döneminde yeniden yapılandırılmış, ekonomik ve sosyal alanda daha uyumlu bir bütünleşme sağlamayı ve bölgeler arası farklılıkları gidermeyi, böylece Birlik içerisinde dayanışmayı güçlendirmeyi hedeflemiştir. Uyum ve Dayanışma kavramları, AB'nin Bölgesel Politikasının temelini oluşturduğundan, bu dönemde bölgesel politika, "Uyum Politikası" olarak da anılmaya başlanmıştır (Akşahin, 2008).

Uyum Politikasının temel amacı AB içindeki sosyal ve ekonomik farklılıkları gidermektir. AB bu amaçla iki temel araç kullanmaktadır; Bunlar yapısal fonlar ve uyum fonudur. Bu fonlar bölgesel farklılıklarla başa çıkmak ve bölgesel kalkınmayı desteklemek için kullanılmaktadır (Oktayer, 2008).

AB'nin yeni mali çerçevesi için bir başlangıç noktası olarak kabul edilen Komisyonunun 2004 tarihli "Genişletilmiş Birliğin ortak geleceğini, politik ve mali

çerçevesini belirleyen” bildirisinde 2007-2013 dönemi için mevcut öncelikler büyüme ve istihdam odaklı sürdürülebilir kalkınma ile doğal kaynakların yönetimi olmuştur (Taş, 2006).

2007 yılından önce Yapısal Fonlar; ASF, ABKF, ATYGF ve BYMA’dan oluşmaktaydı. Yeni dönemde ise Yapısal Fonlar sadece ASF ve ABKF’den oluşmaktadır (Karataş, 2010).

2007-2013 döneminde yapılan en önemli reform, 2007 yılına kadar işleyiş ve işlevlerinde değişikliklere uğrayan yapısal fonların faaliyetlerinin giderek birbirini tamamlayan ve bütünleyen bir yapıya kavuşturulmuş olmasıdır. AB’nin 2007’den sonra izleyeceği yolun belirlenmesi ile ilgili stratejiler geliştirilmiş ve hedefler yeniden tanımlanarak yapısal fonlarda birtakım değişiklikler yapılmıştır (Akşahin 2008).

Bu doğrultuda 2007-2013 döneminde “3 hedef- 3 fon” sloganı benimsenmiştir. Aşağıda yer alan bu hedefler 2007-2013 dönemi için Lizbon Stratejisi'nin amaçlarını yansıtabilecek şekilde değiştirilmiş, ancak ilk amaçlara ait işlevinin bir kısmını korumuştur (<http://www.eu4journalists.eu> erişim tarihi:16.10.2012; http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments erişim tarihi:16.10.2012; http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index erişim tarihi:16.10.2012).

• Hedef 1 (Yakınsama Hedefi): 2000-2006 döneminde Hedef 1 kapsamında olan bölgeler, 2007 yılından itibaren “yakınsama bölgeleri” adını almıştır. ASF, ABKF ve Uyum Fonu bu hedefi finanse etmektedir. Az gelişmiş bölgelerdeki ekonomik canlılığı hızlandırmak için idari etkinliği geliştirme, çevrenin korunması, ekonomik ve sosyal değişime uyumu artırma, bilgi toplumunun oluşturulması ve geliştirilmesi, insan kaynakları ve fiziki sermayeye yatırım yaparak büyüme ve işgücü şartlarının geliştirilmesi hedeflenmektedir (Yıldız ve Akdağ, 2006; Oktayer, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

• Hedef 2 (Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam Hedefi): Yakınsama bölgeleri dışındaki bölgeleri hedeflemektedir. 2000-2006 dönemindeki Hedef 2 ve Hedef 3’ün yerini almıştır. ASF ve ABKF’den fon aktararak bilgi toplumunun

oluşturulması, girişimciliğin artırılması, çevrenin korunması ve risk önlenmesi yoluyla bölgesel rekabet ve canlılığı güçlendirilmesini hedefler (Yıldız ve Akdağ, 2006; Ardıç, 2007; Oktayer, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

- Hedef 3 (Avrupa Bölgesel İşbirliği Hedefi): 2000-2006 dönemindeki Topluluk Girişimlerinden olan INTERREG III, URBAN II ve EQUAL'ın yerini almıştır. Birlik içindeki sınırlar arasında ve Birliğin üçüncü ülkelerle olan sınır bölgelerindeki işbirliği projelerini destekler. Bu kapsamdaki projeler ABKF tarafından finanse edilmektedir. İşbirliği temel olarak, araştırma-geliştirme, bilgi teknolojileri ve entegre su yönetimi konuları üzerinde gerçekleşmektedir. Ayrıca 2007-2013 dönemindeki katılım öncesi araçlarda bu hedef kapsamındadır. Bunun dışında işbirliği ağları ve bilgi alışverişi kapsamında tüm bölgeler bu Hedef kapsamında kaynak sağlayabileceklerdir (Yıldız ve Akdağ, 2006; Ardıç, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

2007-2013 Mali Dönemi için AB, bölgesel kalkınmayı desteklemek amacıyla Yakınsama hedefinde kullanılmak üzere yaklaşık 215 milyar Euro, Bölgesel Rekabet Edilebilirlik ve İstihdam hedefinde kullanılmak üzere yaklaşık 55 milyar Euro ve Avrupa Bölgesel İşbirliği hedefinde kullanılmak üzere yaklaşık 8,7 milyar Euro yapısal fon tahsis edilmiştir. Ayrıca teknik yardım olarak da 868 milyon Euro kaynak aktarılmıştır (Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009; Karataş, 2010; <http://www.bis.gov.uk> erişim tarihi:10.10.2012).

Yapısal Fonlardan en büyük payı tamamı yakınsama hedefi kapsamında olmak üzere Polonya almaktadır. Polonya'nın yedi yıllık dönemde kullanacağı kaynak miktarı yaklaşık 45 milyar Euro'dur. Önceki yıllarda AB Bütçesinden en fazla kaynak sağlayan ülke olan İspanya'nın 2007-2013 döneminde birçok bölgesi Hedef 1 kapsamından çıkmıştır. Bunun temel sebebi Birliğe yeni üye olan ülkelerin GSYİH'lerinin AB-15'in altında olmasıdır. İspanya bu dönemde kullandığı 31,7 milyar Euro kaynak ile Polonya'nın ardından ikinci sırayı almıştır. Lüksemburg 58 milyon Euro ile Yapısal Fonlardan en az hibeyi alan ülke olmuştur (Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Komisyon 2007-2013 döneminde, yapısal fonların ve uyum fonunun en etkin ve sürdürülebilir şekilde kullanımını sağlamak ve hazırlanan projelerin kalitesini artırmak için üye ülkeler ve bunların bölgelerine yardım edecek ve Topluluk finans kaynaklarından sağlayacakları faydaları artıracak yeni araçlar geliştirmiştir. Yeni programlar için, özel girişimlerle yeni kurulan şirketler ve küçük ölçekli işletmelerin yararına olan finansal mühendisliğin teşvik edilmesi öngörülmüştür (Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008).

Böylece sağlanacak teknik yardım ve teşviklerle krediler, öz sermaye, risk sermayesi ve teminatlar gibi araçların birleştirilebilmesi planlanmıştır. Bu önlemler, finansal mühendislik alanındaki işbirliğinin artırılmasına yönelik olarak Komisyon, AYB ve diğer uluslararası kurumlar arasında 30 Mayıs 2006 tarihinde imzalanan protokol uyarınca uygulanmıştır (Can ve Kocagül, 2008).

Buna göre bu dönemin topluluk girişimleri şunlardır:

- Avrupa Bölgelerindeki Destekleyici Projeler için Ortak Yardım (JASPERS): Komisyon, AYB ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası arasındaki yeni bir teknik destek ortaklığıdır. Bu program üye ülkelerin, Uyum Fonu ve ABKF tarafından finanse edilen ana projeleri hazırlamalarına yardım için kullanımlarına sunulmuştur. JASPERS'in temel amacı, üye devletlerin nitelikli projeler hazırlama sürecindeki karmaşık görevlerine yardımcı olmak ve böylece Komisyon'un daha süratli bir şekilde Topluluk yardımı almaya uygun olup olmadıklarına karar vermesini sağlamaktır. JASPERS, projenin tanımlanmasından Komisyon hibe desteği kararına kadar ki döngünün her aşamasında kapsamlı bir destek sağlamaktadır (Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; http://ec.europa.eu/regional_policy erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.jaspers-europa-info.org/> erişim tarihi: 17.10.2012; <http://www.eib.org/about/news/jaspers> erişim tarihi:17.10.2012;).

Özellikle ulaşım ve enerji altyapı projeleri, enerji etkinliği ve yenilebilir enerji projeleri gibi büyük ölçekli projelerde odaklanmıştır (Akşahin, 2008).

Elçi (2007)'ye göre, proje büyüklükleri açısından Romanya ve Polonya en fazla yardım alan ülkelerdir.

2006'dan bu yana devam eden 623 proje 16 Kasım 2012 tarihiyle bitmiştir. Halen 409 proje devam etmektedir (<http://www.jaspers-europa-info.org/> erişim tarihi: 17.10.2012).

- Küçük ve Orta Bütçeli İşletmelerin (KOBİ) Teşviki ve Mikro Kredi Sağlanması (JEREMIE): İş geliştirme için finansman bulmayı kolaylaştırmak amacıyla oluşturulan bu girişim Avrupa Yatırım Fonu (AYF) ile yapılan işbirliğinin bir ürünüdür. JEREMIE, KOBİ'ler için ortak Avrupa kaynakları, üye ülke ve bölgelerdeki finansal mühendislik ürünlerine duyulan ihtiyaç nedeniyle 2006 yılında çalışmaya başlamıştır. Bu girişimle, tespit edilen bu ihtiyacın karşılanması için uyum programlarından sorumlu otoritelerle AYF ya da benzer finansal kurumların işbirliği sağlanmaktadır (Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; http://www.eif.org/what_we_do/jeremie erişim tarihi:17.10.2012; http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012; http://ec.europa.eu/regional_policy erişim tarihi:17.10.2012).

Bu doğrultuda finansal kaynaklara erişimin geliştirilmesi ve iş geliştirme için kaynak sağlayabilecek araçların yönlendirilmesi ve akredite edilmesini hedefleyen bir program hazırlanmıştır. Programa bağlı olarak verilen destek, tahsis edilen kaynakların uzmanlar tarafından yönetilmesi şeklinde olmaktadır. Ancak JEREMIE'nin başarıyla uygulanması için üye ülke ve bölgelerdeki otoritelerin tam destek ve işbirliği zorunludur (Can ve Kocagül, 2008).

Topluluk Girişimi SMEs'nin devamı niteliğinde olup, projeleri finanse etmeye yardımcı olmaktadır. ABKF tarafından desteklenen bölgelerde faaliyet göstermektedir (http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

- Şehirleşmiş Bölgelerde Sürdürülebilir Yatırım için Ortak Avrupa Desteği (JESSICA): Avrupa Komisyonu, AYB, Avrupa Kalkınma Bankası Konseyi ve diğer uluslararası finans kuruluşlarının sürdürülebilir kentsel kalkınma için finansal mühendislik alanında kurdukları işbirliği çerçevesinde çalışmalarına başlamıştır.

JESSICA'nın temel amacı yenileme çalışmalarının finansmanı ve kentsel kalkınma projelerinin geliştirilmesi gibi zorlu görevlerde yönetimlere hazır çözümler sunmaktır (Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Holt ve Beevers, 2011; http://ec.europa.eu/regional_policy erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.eib.org/products/jessica> erişim tarihi:17.10.2012

Oktayer (2007)'ye göre, Birlik üye devletlerin bölgesel kalkınmasını teşvik etmek ve yakınsama sürecini güçlendirmek için yıllar boyunca Yapısal Fonları geliştirmiştir.

Tüm dönemler geniş bir perspektifle incelendiğinde, 1957 yılından beri süregelen Yapısal Fon reformlarının, AB'nin önceliklerinin ulusal öncelikleri ikame etmesi iradesinin bir yansıması olduğu görülmektedir (Doğan, 2010).

Şimdi Birliğin amaçlarına ulaşmak için kullandığı Yapısal Fonlar açıklanacaktır.

2.2.1.1. Avrupa Sosyal Fonu (ASF)

Yapısal Fonlar, ilk defa AET Kurucu Antlaşması (Roma Antlaşması) ile 1957 yılında ortaya çıkmıştır. 1958 yılında kurulmuş ancak 1960 yılında işlerlik kazanmıştır (Elçi, 2007; Doğan, 2010).

Fonun temel amacı, uzun vadeli işsizlikle mücadele, meslek hareketliliğinin hızlandırılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçilerin mesleki eğitiminin sağlanması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve işsizlere gelir sağlanmasıdır (Seyidoğlu, 1996; Ülger, 2004; Ekim, 2006; Doğan, 2010)

ASF, ekonomik ve sosyal birliğin desteklenmesine yardım etmekte ve Topluluk genelinde tutarlı bir istihdam politikasının oluşturulmasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Ekim, 2006; Akşahin, 2008).

ASF, 1999'da yeniden düzenlenmiş ve Avrupa İstihdam Stratejisinin uygulama aracı olarak tanımlanmıştır. Yapısal Fonlar arasında önemli bir yere sahip olan ASF'nin hedefleri şunlardır:

- ✓ Uzun dönemli işsizliği, aktif işgücü piyasası tedbirleri aracılığıyla düşürmek,
- ✓ İstihdamın büyümesini ve istikrarını sağlamak,
- ✓ Bilim, araştırma ve teknoloji alanında beşeri potansiyeli artırmak,
- ✓ Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımını artırmak,
- ✓ Eğitim ve mesleki gelişim sistemlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi,
- ✓ Kamu çalışanlarının mesleki eğitim aracılığıyla geliştirilmesi (Elçi, 2007).

2007-2013 mali döneminde ASF için ayrılan kaynak 75 milyar Euro, 2014-2020 mali dönemi için planlanan miktar ise 84 milyar Euro'dur (<http://ec.europa.eu/esf> erişim tarihi: 10.10.2012; http://en.wikipedia.org/wiki/European_Social_Fund erişim tarihi: 10.10.2012).

2.2.1.2. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF)

Yapısal Fonların arasında yer alan ATYGF, Roma Antlaşması'nın 40 ve 43. maddeleri dikkate alınarak, 1962 yılında 25/1962 EEC sayılı Tüzük ile kurulmuştur (Ekim, 2006).

ATYGF'nin kuruluş amacı, Roma Antlaşması ışığında tarım politikası amaçları arasında yer alan arzın esnekliğinin sağlanması, üreticilerin belirli bir gelir seviyesine ulaşmasının sağlanması, fiyat politikalarının ve tarımsal altyapının düzenlenmesi için bir finansman kaynağı oluşturmaktır (Tan ve Dellal, 2003; Karluk, 2005).

5 Nisan 1964 tarihinde Garanti Bölümü ve Yönlendirme Bölümü olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Karayaz, 2007; Doğan, 2010).

 Garanti Bölümü: Temel tarım ürünleri pazarlarının desteklenmesini hedeflemektedir. Bu kapsamda, Topluluk tercihini (ithalattan alınan vergi) ve dış pazarlara girişi (ihracat sübvansiyonu) sağlayan mekanizmaların yanı sıra, fiyatlar düştüğünde ürünleri depolayan veya satan ulusal müdahale kuruluşlarınca sağlanan fiyat destekleriyle, Topluluk ürün fiyatlarının istikrarlı bir düzeyde tutulması hedeflenmektedir (Atakan, 1998).

Garanti Bölümü kuruluşundan itibaren OTP'nin önemli bir uygulama aracı olmuştur. Fon, AB'nin belirlediği kurallar çerçevesinde, temel tarımsal ürünlerdeki piyasaların düzenlenmesinde katkılarda bulunmaktadır (Tan ve Dellal, 2003).

Elçi (2007)'ye göre, Garanti bölümü harcamaları zorunlu harcamalar olup Yapısal Fonlar içerisinde değerlendirilmemelidir.

✎ Yönlendirme Bölümü: Roma Antlaşması'nın 39. maddesinde sayılan ve OTP'nin hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik ortak eylemleri finanse etmek için oluşturulmuştur. Orta ve uzun dönemde tarımsal yapının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların gerektirdiği mali desteği yerine getirmekte, Toplulukta bölgelerin ekonomik kalkınmasını, istihdamın teşvikini, çevrenin korunmasını, alt yapının geliştirilmesini, kırsal dokunun bozulmasının engellenmesini, ormanların geliştirilmesini ve tarım, balıkçılık vb. sektörlerin uyumunu sağlamaya yönelik, birlik içinde yürütülen proje ve uygulamaları finanse eden fondur. Ayrıca, verimliliği artırmaya yönelik çalışmaları mali yönden desteklemektedir (Atakan, 1998; Gürlük, 2001).

Yönlendirme fonu, kırsal kalkınma çalışmalarının finansmanında ve tarım sektöründeki yapısal politikalara yönelik önlemlerde kullanılmaktadır. Bunlar;

- ✓ Üretim ve pazarlama şartlarının düzeltilmesi,
- ✓ Tarımsal altyapının iyileştirilmesi,
- ✓ Tarım sektöründe işgücü fazlasının giderilmesi,
- ✓ Birliğin kırsal alanlarının ve dağlık bölgelerinin desteklenmesi,
- ✓ Ekonomisi tarıma dayalı Akdeniz Bölgelerinin desteklenmesi,
- ✓ Entegre kalkınma programlarının desteklenmesidir (Tan ve diğerleri, 1999).

Topluluğun kuruluşundan bu yana en önemli fonlardan biri olmuştur. Başlangıçta bütçenin neredeyse tamamı tarım harcamalarına ayrılırken, 2000'lere gelindiğinde tarıma giden bütçe payı %40'lara kadar düşmüştür. Fonun %90'ı Garanti Bölümüne giderken %10'u da Yönlendirme Bölümüne aktarılmaktadır (Gençkol, 2003).

Yönlendirme Bölümünün bütçedeki payı Birliğin Kırsal Kalkınma Politikaları'na daha fazla önem vermesi ve bu yöndeki çalışmaların yoğunlaşmasına bağlı olarak gittikçe artmaktadır (Ekim, 2006).

Yapısal Fonlar kapsamında değerlendirilen Yönlendirme Bölümü, tarımsal yapıların uyumlu hale gelmesini ve Hedef 1 kapsamındaki az gelişmiş ve kırsal alanların gelişimini hızlandırılmasını desteklemektedir. Ancak, ATYGF, 2007-2013 bütçe döneminde önemli değişikliklere uğramıştır. Buna göre 1 Ocak 2007'de yürürlüğe girmesi beklenen 1290/2005 sayılı OTP'nin finansmanı konulu Konsey Tüzüğü ile 2007'den itibaren ATYGF'nin Yönlendirme Bölümü Fonu Yapısal Fonlardan çıkarılmıştır (Elçi, 2007).

Topluluk 2005 yılında ATYGF'nin iki ayrı fona dönüşmesine karar vermiştir. Bu fonlar;

❶ **Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (ATGF):** Piyasa önlemlerinin finansmanından sorumlu olmaktadır. Komisyon ve üye ülkelerin ortaklaşa yönettikleri harcamalara ilişkin olarak ATGF şunları finanse etmektedir:

- ✓ AB üyesi olmayan ülkelere ihraç edilen tarım ürünlerinin geri ödemesi,
- ✓ Tarım piyasalarının düzenlenmesi için yapılan müdahaleler,
- ✓ OTP çerçevesinde çiftçilere yapılan doğrudan ödemeler,
- ✓ Topluluk içi veya üçüncü ülkelerde tarımsal ürünlerle ilgili danışma ve tanıtımı için topluluğun mali desteklemeleri (Elçi, 2007; Uçak, 2009).

ATGF için 2007-2013 döneminde ayrılan kaynak 320 milyar Euro, 2014-2020 mali dönemi için ise planlanan 334,4 milyar Euro'dur (http://www.eustrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012; <http://ec.europa.eu/agriculture/grants> erişim tarihi: 17.10.2012).

❷ **Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu (AKKTF):** Kırsal kalkınma programlarının finansmanından sorumlu olmaktadır (Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Uçak,

2009). Kırsal Kalkınma Politikasının finansmanının tek elden yapılabilmesi için oluşturulan bu fon ile hedeflenen politikalar;

- ✓ Kırsal kesim ve bölgelerin geliştirilmesi,
- ✓ Kırsal alanda yaşam kalitesinin artırılması,
- ✓ Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi,
- ✓ Tarım, hayvancılık ve ormancılık sektörlerinin rekabetçiliğinin artırılması

(http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture erişim tarihi:17.10.2012).

AB'nin 2007-2013 dönemi kırsal kalkınma yaklaşımı kapsamında, AKKTF'ye ilişkin 1698/2005 EC sayılı Konsey Tüzüğünde dört öncelik belirlenmiştir. Bu öncelikler ve program bütçesinden kaynak aktarılması gereken minimum oranlar şu şekilde belirlenmiştir:

- ♦ Yeniden yapılanma, araştırma ve geliştirme aracılığıyla tarım ve ormancılık alanlarında rekabet edilebilirliğin artırılması (%10),
- ♦ Arazi yönetimini destekleyerek, çevre ve kırsal alanların geliştirilmesi (%5),
- ♦ Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılması ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi (%10),
- ♦ LEADER Programı (%5) (Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

2007-2013 döneminde AKKTF için ayrılan kaynak 88,3 milyar Euro civarındadır. Bunun en azından 48,2 milyar Euro'su Yakınsama bölgelerine gitmektedir (Elçi, 2007). 2014-2020 mali dönemi içinse 101,2 milyar Euro tahsis edilmiştir (http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture erişim tarihi:17.10.2012; http://www.eurainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

2.2.1.3. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)

ABKF'nin kurulması fikri ilk olarak 1966 yılında Bersani Raporu ile ortaya atılmıştır. 1972 Paris Zirvesi'nde de, 1973 yılının sonuna kadar bölgesel kalkınma amaçlı bir fonun kurulmasına karar verilmiş ve 724/75 sayılı Konsey Tüzüğü ile 1975

yılında ABKF kurulmuştur (George, 1991; Loughlin, 1997; Karluk, 2005; Akşahin, 2008).

Akşahin (2008)'e göre, ABKF ilk kurulduğunda topluluk bütçesinin sadece %5'ini kapsamıştır. Fonun bütçe içerisindeki payı zamanla hızla artmış yapısal fonlar içerisinde en büyük paya sahip olmuştur (Ekim, 2006).

Bu fon, az gelişmiş bölgelerin kalkınması ve yapısal yönden iyileştirilmesi ile gerileyen sanayi bölgelerinin yeniden yapılanmasına katkıda bulunmak suretiyle temel bölgesel dengesizliklerin azaltılmasına yardım etmekte olup yapısal fonların en büyüğü ve en önemlisidir (Harrop 1990; Molle, 1991; Carchedi, 2001; Ülger, 2004; Karluk, 2005).

Fonun özellikle destek sağladığı konular;

- ✓ Üretken yatırımlar, özellikle KOBİ'lerin faaliyetlerini destekleyerek, mahalli potansiyellerinin geliştirilmesi,
- ✓ Altyapının oluşturulması ve modernizasyonu,
- ✓ Sağlık ve eğitim yatırımları,
- ✓ Yerel ve kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi,
- ✓ Bilgi toplumu ve teknolojik yenilikler,
- ✓ Üye ülkelerin sınır bölgelerinin Topluluk seviyesine yükseltilmesine yardımcı olacak faaliyetlerdir (Şahin, 1998; Gençkol, 2003; Diriöz; 2006; Ekim, 2006; Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Onur, 2009)

ABKF'ye 2007-2013 Mali dönemi için 203 milyar Euro, 2014-2020 Mali dönemi içinse 183,3 milyar Euro kaynak ayrılmıştır (http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012; http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy erişim tarihi: 25.10.2012).

2.2.1.4. Avrupa Balıkçılık Fonu (ABF)

1993 yılında kurulan BYMA, balıkçılık sektöründeki yapısal önlemleri teşvik etmek ve balıkçılık politikasına finansman sağlamak amaçlı olup üye devletlerin kalkınma önlemleri doğrultusunda yaptıkları bağışlardan oluşmuştur (Ekim, 2006; Elçi, 2007; http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries erişim tarihi: 17.10.2012; http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

Su altı kültürünün ve çiftlik balıkçılığının geliştirilmesi, filolarının modernizasyonu ve kapasitenin artırılması, ürünlerinin işlenmesi ve pazara girişlerinin geliştirilmesi, rekabet düzeylerinin güçlendirilmesi, balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir rasyonel kullanımı ve deniz alanlarının korunması gibi hedeflere hizmet etmiştir (http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries erişim tarihi: 17.10.2012; http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

BYMA'nın 2000-2006 periyodu için tahsis edilmiş bütçesi 4,1 milyar Euro'dur. Bu bütçeden 2,6 milyar Euro Hedef 1 alanlarına; geri kalanı ise diğer alanlara tahsis edilmiştir (Elçi, 2007).

ABF, 2007-2013 döneminde, Ortak Balıkçılık Politikasının uygulanmasına yönelik tespit edilen; ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflere mali destek sağlamak için BYMA'nın yerini almıştır. 2007-2013 bütçesi 3,85 milyar Euro olup, üye ülkelerdeki balıkçılık sektörünün büyüklüğüne, çalışan kişi sayısına ve balıkçılık sektörünün ihtiyaçları oranında kaynak aktarılması planlanmıştır (Akşahin 2008).

ABF bütçesi 2014-2020 dönemi içinde 7,5 milyar Euro olarak belirlenmiştir (http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries erişim tarihi: 17.10.2012; http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

Balıkçılıkla uğraşılan bölgeler ve bu bölgelerdeki kaynak, çevre ve istihdam gibi etmenler heterojen bir dağılım gösterebilmektedir. Bu nedenden dolayı balıkçılık fonu diğer yapısal fonlardan ayrılmıştır (Elçi, 2007).

ABF'nin öncelikleri; Avrupa balıkçılık filoları arasında uyumun sağlanması, kültür balıkçılığı yetiştiriciliği ve pazarlanması, sektörde ortak hareket, sürdürülebilir kalkınma ve teknik yardımdır (http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries erişim tarihi: 17.10.2012; <http://ec.europa/fisheries/cfp/eff> erişim tarihi:17.10.2012; http://www.eutrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

2.2.2. Uyum Fonu

Uyum Fonu; ayrı bir fon olarak 1987 yılında kurulmuş ve Birliğin en az gelişmiş üyelerine yönelik olarak AB genelinde ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumu hızlandırmak amacıyla Maastricht Antlaşması'nın bir parçası olarak 30 Mart 1993 tarihli EEC 792/93 sayılı Konsey Tüzüğü ile hayata geçirilmiştir (Gençkol, 2003; Yaman, 2009).

Fonun amacı, AB içinde ekonomik bakımdan geri kalmış kabul edilen, fert başına düşen geliri AB genel ortalamasının %90'ından az olan bölgelerde, çevre ve ulaşım altyapı hizmetlerini geliştirmek ve böylece onların ekonomik ve parasal birlik kriterlerini yakalamalarını sağlamaktır (Karluk, 2005; <http://www.abguncel.com> erişim tarihi:16.10.2012).

Bu fon kurulduğu dönemde Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İrlanda gibi kişi başına GSYİH'sı Topluluk ortalamasının %90'ının altında olan üye ülkelerde taşımacılık altyapısının geliştirilmesine (Trans-Avrupa Taşımacılık Ağı) ve çevresinin gelişimine yönelik tasarlanan büyük çaplı projeleri finanse etmek üzere oluşturulmuştur. 2003 yılının bitimiyle Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İrlanda bu şartları karşılamıştır. Ancak Topluluğa üye olduğunda GSYİH'sı, Birlik ortalamasının %64'ü kadar olan İrlanda, AB'nin en zengin ülkelerinden biri haline geldiğinden 2004 yılında bu fon kapsamından çıkarılmıştır (Elçi, 2007).

Uyum fonundan 2007-2013 döneminde Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Yunanistan, Kıbrıs, Litvanya, Letonya, Macaristan, İspanya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya ve Slovakya olmak üzere toplam 15 üye devlet yararlanacaktır. Uyum fonundan ayrılan kaynak; üye devletlerin nüfusu, yüzölçümü, sahip olduğu

altyapı gibi kriterlere göre, GSYİH'larının %4'ünü geçmeyecek şekilde tahsis edilmektedir (Akşahin 2008).

Yapısal fonların finansal kaynakları belirli programların altındaki tedbir ve önceliklere tahsis edilirken Uyum fonu projeler için finansman sağlamaktadır. Uyum fonu çevre ve ulaştırma alanlarındaki büyük projelerin harcamalarını %85'lik bir orana kadar finanse etmektedir. Bu fonun Yapısal fondan farkı Uyum fonunun özel, bireysel projeleri desteklemesi ve desteğin bölgesel düzeyde değil üye ülke düzeyinde verilmesidir. Bugün uyum fonu, tüm yapısal politikaların üçte biri oranında sağladığı destekle 2004'te Birliğe katılmış olan yeni üyeler için özel öneme sahiptir. 2000-2006 döneminde 34 milyar Euro olan Uyum Fonu bütçesi 2007-2013 döneminde 61,6 milyar Euro'ya çıkarılmış ve 1.08.2006 tarihinde yürürlüğe giren 1084/2006 sayılı Tüzük ile Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Yakınsama Hedefine bağlanmıştır (Elçi, 2007; Akşahin, 2008).

Uyum Fonunun bütçesi 2014-2020 mali döneminde 68,7 milyar Euro'ya çıkarılmıştır (http://www.eustrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi:17.10.2012).

Bütçe içerisinde önemli paya sahip olan Uyum fonu gider kalemi, Birlik içindeki ülkelerin ve bölgelerin uyumu için oldukça önemli bir fonksiyon icra etmektedir. AB Bölgesel Politikasının önemli hedeflerinden birinin Birlik genelinde bölgesel farklılıkları azaltmak ve ekonomik büyümeyi hızlandırmak olması, Birlik bütçesinden önemli bir payın bu gider kalemine ayrılmasına neden olmuştur (Oktayer, 2007).

2.2.3. Avrupa Küreselleşme Uyum Fonu (AKUF)

Komisyon'un 20 Ekim 2005 tarihinde açıkladığı "European Values in a Globalised World" başlıklı raporunda dile getirilerek, serbest ticaretin faydalarına vurgu yapılırsa da, küreselleşmenin negatif etkileri kapsamında iş kayıpları yaşanabileceğinin altı çizilmiştir; bu kapsamda Komisyon Başkanı Barroso, serbest ticaretten yarar sağlayanlar ile işlerini kaybedenler arasında bir "dayanışma sembolü" olarak AKUF'un kurulması önerisinde bulunmuştur (Yiğit, 2011). Ayrıca, Komisyon, daha serbest bir

ticaretin küreselleşmeye karşılık olarak iş kayıplarının yarattığı olumsuz etkiyi yaşayan ülkelere yardım etme gerekliliğine dikkat çekmiştir (Elçi, 2007).

26 Aralık 2006 tarihli ve 1927/2006 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile kurulan AKUF, küreselleşmeye bağlı olarak işlerini kaybedenleri, mümkün olduğu kadar kısa süre içinde yeni bir iş bulmalarını desteklemeyi hedeflemektedir. Büyük bir girişim kapatıldığında, bir fabrika AB'nin dışına taşındığında ya da herhangi bir bölgede bütün bir sektörde çok sayıda iş kaybı yaşandığında, Fon devreye girebilmekte ve iş kaybına uğrayanların iş bulmasına yardımcı olmaya çalışmaktadır (Yiğit, 2011; <http://eur-lex.europa.eu> erişim tarihi:17.10.2012).

AB ülkelerinde uluslararası rekabetten kaynaklanan yeniden yapılandırma dolayısıyla işlerini kaybeden işçilere destek vermek amacıyla oluşturulan fonun tüzüğünün üçüncü maddesi, “işini kaybeden işçilere destek sağlamak üzere iş arama desteği, kariyer rehberliği, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi konularda özel amaçlı entegrasyon eğitimleri; kazanılmış deneyimlerin belgelendirilmesi; girişimcilik ve kendi işini kurma desteği” gibi stratejiler öngörmektedir (İKV, 2011).

Kuruluşundan bu güne kadar AKUF'a 97 başvuru yapılmıştır. Yaklaşık 89000 çalışana yardımcı olan bu desteğin toplam değeri 415 milyon Euro'dur. AKUF başvuruları giderek daha fazla sektöre yaygınlaşmakta ve daha fazla Üye Devletten başvuru yapılmaktadır (<http://www.eubusiness.com/topics/employment/egf-report-2011> erişim tarihi: 17.10.2012; <http://ec.europa.eu/social/main> erişim tarihi:17.10.2012).

Avrupa Komisyonu 13 Haziran 2011 tarihinde, AKUF'un 2013 yılı sonuna kadar, mali ve ekonomik krizler nedeniyle işlerini kaybeden Avrupalı işçilerin yararına kullanılmasına sınırlama getiren geçici istisnayı kaldıran bir teklifi kabul etti. AKUF normalde, küresel ticaretteki istikrarsızlık nedeniyle yapısal değişikliklere giden şirketlerde çalışanların işlerinden ayrılmak zorunda olması halinde, çalışanların işlerini kaybetmesi sonucunda veriliyordu. Söz konusu istisna ise, şirketlere, çalışanları işlerinden ayrılmadan önce bu yardım mekanizmasına başvuru hakkı tanıyordu ve 30 Aralık 2011 tarihine kadar geçerliydi. Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen yeni

tasarı ise, bu istisnayı 2013 yılı sonuna kadar geçerli kılmaktadır. Tasarı ile ilgili olarak Avrupa Komisyonu'ndan yapılan açıklamada, istisnanın süresinin uzatılmasının temel amacının AKUF'un daha etkin şekilde kullanılması olduğu ifade edilmiştir (İKV, 2011).

2.2.4. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa Yatırım Fonu (AYF)

AB'nin finans kurumu olan AYB, Roma Antlaşmasınının 129. Maddesi (Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşmanının 266-267. maddeleri) gereğince 1958'de kurulmuştur. Banka, kar amacı gütmeyen, tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahip bir organdır (Karluk, 2005; Aslan, 2008).

AYB'nin temel amacı, devlet ve özel sektörün büyük yatırım projelerine uzun vadeli kredi sağlayarak, üye ülkelerin bütünleşmelerine, geri kalmış bölgelerin dengeli gelişimine, ekonomik ve sosyal uyumu sağlamalarına yardımcı olmaktır (Karabacak, 2004; Erhan ve Akdemir, 2007).

Bu amaçla, geri kalmış bölgelerin kalkınması, ulusal fonlardan desteklenmeyen işletmelerin modernizasyonu ve yeni iş alanlarının oluşturulması, üye ülkelerin tek başlarına finanse edemeyecekleri ve Topluluk yararına olan büyük altyapı projeleri için yirmi yıla kadar çıkabilen uzun vadeli krediler sağlanmaktadır (Karluk, 2005; Akşahin, 2008). Bunlara ilave olarak bölgesel kalkınma, enerji, çevre, rekabet gücünün artırılması ve KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik krediler de verilmektedir (Harrop, 1990; Akşahin, 2008).

AYB'nin finansman kaynakları; uluslararası para piyasalarından sağladığı kredi imkanları ile hissedar üye ülkelerin katkı payları ve AB bütçesinden sağlanan fonlardan oluşur. AYB kar amacı gütmeyeceği için mevduat toplayamaz ve cari hesaplar bulunduramaz (Sanemoğlu, 2007; Şahin, 2007).

AYB kredilerininin %90'ı üye devletlere geri kalanı da, aday ülkelere, Akdeniz Ülkelerine (Türkiye de dahil), MDAÜ'ye, Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) Ülkelerine,

Asya ve Latin Amerika (ALA) Ülkelerine verilmiştir (Süngü, 2004; Sanemoğlu, 2007; Şahin, 2007).

AYF, 1994 yılında AYB, AB Komisyonu ile Avrupa Bankaları ve mali kurumları tarafından ortaklaşa kurulmuş bir AB mali yardım aracıdır (Sanemoğlu, 2007; Şahin, 2007; Aslan, 2008).

Son yapılan reform ile AYB, AYF'nin en büyük hissedarı haline gelmiş ve AYB grubunun risk sermayesi bölümünü oluşturmuştur. Risk sermayesi alanında anahtar oyuncu AYF'dir. AYF ayrıca KOBİ sektöründe aktif rol oynamakta böylelikle AYB'nin faaliyetlerini özellikle mali araçlara garanti sağlamak amacıyla tamamlamaktadır. AYF, Bankacılık sektörünü tamamlayan bir kurum olarak AB içindeki KOBİ'lerin büyümesi ve borç finansmanı için garanti oluştururken ticari esaslara göre hareket etmekte ve mali riski paylaşmaktadır. AYF garantilerinden yararlanan mali kurumlar, operasyonlara %20 oranında sermaye koyma mecburiyetindedirler. Bu zorunluluk, AYF'nin AB'nin borç ödeme oranına ilişkin direktifinde yer alan çok taraflı Gelişim Bankası statüsünden kaynaklanmaktadır (<http://www.mess.org.tr> erişim tarihi:17.10.2012).

2.2.5. Avrupa Para Fonu (APF) ve Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (APIF)

Avrupa Para Sistemi'nin (APS) kurulmasını öngördüğü bir kuruluş olan APIF, Nisan 1973'de kurulmuştur. Çok kısa vadeli ve kısa vadeli finansmanın yönetiminden sorumlu olmuştur. Merkez bankaları arasında borç-alacak denklik işlemini ve çapraz kurlarda ayarlama işlemini yapmıştır (Özbay, 1997).

APIF, Topluluk üyesi ülkelerin döviz piyasasındaki müdahale işlemleri sonucu ortaya çıkan alacakların tasfiyesi, ya da ödemeler bilançosu açıklarının finansmanında kullanılmak üzere Topluluk tarafından kurulan fondur. Üye ülke merkez bankaları arasındaki ilişkilerin, Topluluk pazarları ile yapılan her türlü müdahalelerin ve borç tasfiyelerinin çok taraflı olmasını sağlar (<http://www.nuveforum.net> erişim tarihi:17.10.2012; http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/avrupa_para_fonu erişim tarihi:17.10.2012).

Ayrıca, bu fondan, parasal birliğe yardımcı olmak üzere dış ödeme gücünü içine düşen üyelere kredi sağlanmaktadır (Seyidoğlu, 1996; Süngü, 2004).

1979'da APS'nin kurulması, APİF'in rolünü daha da güçlendirdi; çünkü bu sistemde fon, AET üyesi ülkelerin kambiyo rezervlerinin % 20'sini mevduat olarak almak ve karşılığında bu ülkeleri, merkez bankaları arasında ödeme aracı hizmeti gören ECU üzerinden alacaklandırmakla yetkili kılındı. Bu biçimde APS'nin emrine verilen rezervler, bunları elinde bulunduran ülkenin mülkiyetinde kalmayı sürdürür. APİF'in yerini almak üzere bir APF kurulması öngörülmüştür (<http://www.nuveforum.net> erişim tarihi:17.10.2012).

APF'nin Uluslararası Para Fonuna etkinlik ve otoritede denk bir kurum olarak benzeri faaliyetleri Avrupa'da gerçekleştirmesi amacı ile 13 Mart 1979 tarihinden itibaren iki yıl içinde kurulması öngörülmüştür. Bu kuruluşun Topluluk üyesi ülkeler arasında para politikalarının koordinasyonunu sağlamak, beliren ekonomik ve mali gereksinimlere göre ECU ihraç edip dağıtmak gibi görevleri bulunacaktı. Dış ödeme gücünü çeken üye ülkelere kredi sağlaması da beklenen APF, aynı zamanda üye ülke paralarında ECU yaratma görevini üstlenecekti. APF'nin kısa dönemde gerçekleşmeyeceği bilindiği için, bu faaliyetlerin yerine getirilmesi görevi, APİF'e devredilmiştir. Bugün APF yerine faaliyet gösteren kurum hala APİF'dir (http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/avrupa_para_fonu erişim tarihi: 17.10.2012).

1994 yılında Avrupa Para Enstitüsü'nün kurulmuş, 1998'de bu enstitünün yerini Merkezi Frankfurt'ta olan Avrupa Merkez Bankası (AMB) almıştır. AMB'nin 1998'de Para Enstitüsünün yerine kurulmasından sonra APİF doğrudan AMB'ye bağlı bir fon olmuştur (http://en.wikipedia.org/wiki/European_Monetary_Cooperation_Fund erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.talktalk.co.uk/reference/encyclopedia> erişim tarihi: 17.102012).

2.3. Üçüncü Ülkelere Yönelik Fonlar

AB dış mali yardımlara şu nedenlerle yönelmiştir:

- Siyasi Neden: AET, kuruluş yılı olan 1957’de kurucu ülkelerden dördünün (Fransa, Belçika, Hollanda ve İtalya) o yıllarda halen sömürge ülkelere sahip olması ve bunun sonucu olarak kendilerine siyasi olarak bağımlı olan bu ülkelere karşı sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kalmalarıdır (Gençkol, 2003).

- Barış ve İstikrar: AB, komşu bölge ülkelerini ve küresel çapta dünya ülkelerini de kapsayan bir barış ve istikrar ortamı oluşturarak AB içindeki barış, istikrar ve bütünleştirmeyi sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır (Delpuech, 1997; Gençkol 2003).

- Ticari Neden: Sömürge sahibi olan dört ülke sömürgeleriyle olan çok sıkı ticaret ilişkilerini canlı tutabilmek için onlara ticari ayrıcalıklar vermişlerdir. Buna göre gelişmiş ülkeler ileri teknoloji gerektiren ürünler, az gelişmişler ise teknoloji gerektirmeyen veya az teknoloji gerektiren ürünler üretilip satacaklardır. Az gelişmiş ülkeleri bu suretle dünya ticaret sistemine veyahut ekonomik sistemine entegre etmek istemektedir (Gençkol, 2003; Şahin, 2007).

Bu bağlamda AB bütçe kalemleri içinde yer alan dış faaliyetlere yönelik harcamalar kapsamında destek verilen ülkeler:

- ALA Ülkeleri: Yardım yapılan Asya Ülkeleri Brunei, Kamboçya, Endonezya, Irak, Laos, Malezya, Maldivler, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam, Bangladeş, Çin, Hindistan, Moğalistan, Nepal, Pakistan, Güney Kore, Sri Lanka, Yemen’dir. Latin Amerika Ülkeleri ise; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Riko, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela’dır (Güngör, 2000; Şahin 2007; <http://www.eib.org/projects/regions/ala> erişim tarihi: 15.10.2012).

- AKP Ülkeleri: Sayıları günümüzde 71’e kadar ulaşmıştır (Güngör, 2000). Bu ülkeler arasında Afrika ülkelerinin büyük çoğunluğu yer alır. Karayip ve Pasifik ülkelerine örnek olarak Trinidad&Tobago, Jamaika, Bahama Adaları, Dominik, Granada, Antigua, Fiji, Tonga, Vanuatu, Saloman, Kribati, Hollanda Antileri, Fransız Polinezi, Yeni Kaledonya ve Folkland Adaları gibi küçük ve az gelişmiş ülkeler verilebilir. Adı geçen ülkelere mali yardımlar yapılması için Avrupa Kalkınma Fonu

(AKF) kurulmuştur (Bilici, 1997; Şahin, 2007).

- Bağımsız Devlet Topluluğu (BDT): BDT ülkeleri; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Azerbaycan, Gürcistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Moldova, Ermenistan, Beyaz Rusya'dır. Bu ülkelere yönelik yardımların temel amacı BDT'nin demokratikleşmesini ve pazar ekonomisine geçişini hızlandırmaktır. Bu yardımlarla BDT'nin bağımsız devletlerindeki yapısal reformlar ve modernleşme çabalarının desteklenmesidir. Bu yardımlar BDT'ye Teknik Yardım Eylem Programı (TACIS: Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) çerçevesinde TACIS Fonu aracılığıyla yapılmaktadır (Bilici, 1997; Bilici, 2004; Şahin, 2007).

- Akdeniz Ülkeleri: Yardım edilen Akdeniz Ülkeleri Fas, Cezayir, Tunus, Malta, Mısır, Ürdün, İsrail, Lübnan, Suriye, Filistin ve Türkiye'dir. AB, Libya ve Arnavutluğu, Akdeniz Ülkeleri olmalarına rağmen, bu yardımın kapsamı dışında tutmuştur (Güngör, 2000; Karabacak, 2004)

2.3.1. Avrupa Kalkınma Fonu (AKF)

AET'yi kuran altı ülkeden Fransa, İtalya, Hollanda ve Belçika'nın 1957'de halen geniş coğrafyalara yayılan sömürgeleri bulunmaktaydı. AET'nin kuruluşuyla tesis edilen gümrük birliği, sömürge ve sahipleri arasında bulunan ticari ilişkileri olumsuz yönde etkileyecekti. Bunun üzerine sömürgelerle aralarındaki ticari ilişkiye ayrıcalıklı bir statü kazandıran ve onların bu ilişkiden doğacak kayıplarını telafi etmeye yönelik bazı tedbirler alan bir takım hükümler Roma Antlaşması'na konulmuştur (Gençkol, 2003).

Bu ülkeler, Topluluk Antlaşmasının dördüncü kısmı "Denizaşırı Ülkeler ve Topraklarla İşbirliği" başlığı altında AKP ülkeleri diye anılmakta olup isimleri Roma Antlaşmasının IV numaralı ekinde sayılmıştır (Güngör,2000).

AKF tarafından, özel sözleşmeler çerçevesinde, bu ülkelere yardım yapılmaktadır (Seyidoğlu, 1996; Süngü, 2004).

AET ile 23 eski sömürge arasında, 1963 yılında Birinci Yaoundé Antlaşması imzalanmıştır. 1969 yılında bir sömürge'nin daha antlaşmaya iştirak etmesiyle İkinci Yaoundé Antlaşması imzalanmıştır. Bu iki antlaşmayla ortak ticari ilişkilere ayrıcalıklı düzenlemeler getirilmiştir. 1968 yılında imzalanan Arusha Sözleşmesi ile ilk defa mali yardımlar düzenlenmiştir. Üç İngiliz sömürgesi ile Topluluk arasında bir ortaklık kurulmuştur (Karluk, 2002).

İngiltere'nin Topluluğa katılımıyla birlikte Karayipler ve Pasifikteki eski sömürgeleri de ilişkilere dahil edilmiştir. Lomé Antlaşmaları dönemi 1975 yılında başlamıştır (Hewitt, 1990).

Birinci Lomé Antlaşması 1975 yılında 46 AKP Ülkesi ile imzalanmıştır. 1979'da imzalanan Lomé II'de ülke sayısı 63'e çıkmıştır. AKP Ülke sayısının 66'ya yükseldiği Lomé III, 1984 yılında imzalanmış, 1986'da yürürlüğe girmiştir. 1990 tarihli Lomé IV'e 69 AKP Ülkesi katılmıştır (Dura, 1997).

Cox ve Chapman (1999)'a göre, bu antlaşmalar altında yapılan yardımlar AKF'den finanse edilmiştir. Lomé ile AKP Ülkelerinde yaşam standardı yükselmiş ve ekonomik ve sosyal olarak gelişme sağlanmıştır (Pinherio, 1998).

Lomé Antlaşmaları doğrultusunda sürüp gelen AB-AKP ilişkileri, Haziran 2000'de 77 AKP Ülkesiyle imzalanan Cotonou Antlaşması ile yeni bir çerçeveye oturtulmuştur. Antlaşmanın 20 yıl sürmesi öngörülmekte ve önceki antlaşmaların yerini almaktadır. Antlaşmayı imzalayan 77 ülkenin toplam nüfusu 650 milyondur (Gençkol, 2003).

AKF, AKP ülkeleriyle işbirliği sağlanması ve bu ülkelerin kalkınmasına destek olunması amacıyla oluşturulan temel mali araçtır. Fon, hazırlanan yardım programları çerçevesinde kullanılmaktadır. İlk aşamada her AKP ülkesine Fondan ayrılan yardım oranı ve yardımın kullanım koşulları belirlenir. Bunu takiben her AKP ülkesi için ülke raporları hazırlanır ve uzmanlardan oluşan bir heyetin her ülkeyi ziyaret etmesinden sonra tüm ülkelerin yardım programları belirlenir. Ülkeler, bu programlar çerçevesinde belirlenen çeşitli proje tekliflerini AB Komisyonuna iletmektedirler. Genel olarak

Fondan yararlanan projeler, altyapı, tarım, fizibilite çalışmaları, mesleki eğitim programları gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır (http://en.wikipedia.org/wiki/European_Development_Fund erişim tarihi: 17.10.2012).

Çizelge 2.1’de AKF’den finanse edilen yardımların dönemlerine ve antlaşmalara göre dağılımı verilmektedir.

Çizelge 2.1. AKF Dönemleri, Antlaşmaları ve Yardımları (Cox ve Chapman, 1999; Gençkol, 2003; http://europa.eu/legislation_summaries/development erişim tarihi:17.10.2012; http://en.wikipedia.org/wiki/European_Development_Fund erişim tarihi: 17.10.2012)

No	AKF Dönemi	Antlaşma	Yardım (milyon Euro)
1.	1959-1964		581
2.	1964-1970	Yaoundé I	666
3.	1970-1975	Yaoundé II	828
4.	1975-1980	Lomé I	3072
5.	1980-1985	Lomé II	4724
6.	1985-1990	Lomé III	7400
7.	1990-1995	Lomé IV	10800
8.	1995-2000	Revize edilmiş Lomé IV	12967
9.	2000-2007	Cotonou	13500
10.	2008-2013	Revize edilmiş Cotonou	22682
11.	2014-2020	Görüşmeler devam ediyor	

Dokuzuncu AKF dönemi için 13,5 milyar Euro kaynak ayrılmıştır. Önceki dönemlerden harcanmamış olarak bu döneme 9,9 milyar Euro aktarılmıştır (http://europa.eu/legislation_summaries/development erişim tarihi:17.10.2012).

2.3.2. Akdeniz Ülkeleriyle Mali İşbirliği

Topluluk, Akdeniz bölgesindeki ekonomik ve stratejik çıkarlarını, bölge istikrarını ve pazar paylarını korumak amacıyla bir ticaret politikası geliştirme yoluna gitmiştir (Featherstone, 1999).

AB-Akdeniz ülkeleri arasındaki işbirliği, 1960’ların ilk yıllarında başlamıştır. AB-Akdeniz ilişkisini üç dönemde toplayabiliriz. Bunlar Ortaklık Antlaşmaları Dönemi, Protokoller Dönemi ve Akdeniz Kalkınma Yardımları Dönemi (MEDA)’dir (Gençkol, 2003; Karabacak, 2004).

- Ortaklık Antlaşmaları Dönemi (1958-1979): 1962 yılında Yunanistan, 1963 yılında Türkiye, 1971 yılında Malta ve 1972 yılında Kıbrıs ile ortaklık antlaşmaları imzalanmıştır. Nihai hedef ise bu ülkelerin tam üyelik statüsü kazanmalarıdır.

- Global Akdeniz Politikası (GAP) veya Protokoller Dönemi (1979-1995): GAP ile birlikte, ilk önce 1970'lerin ilk yarısında Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye, İsrail ve Tunus, 1980 yılında ise Yugoslavya ile işbirliği antlaşmaları imzalanmıştır. 1989-1995 yılları arası döneminin siyasi çerçevesini oluşturan Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) 1989'da kabul edilmiştir. Bu dönem için 2,2 milyar ECU'luk bir fon oluşturulmuştur. Türkiye 1986-1990 yılları arasında 32,8 milyon ECU, 1992-1996 yılları arasında 340 milyon ECU yardım almıştır (Gençkol, 2003).

- I. MEDA Dönemi (1995-1999): 1995'de Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye ve Filistin temsilcileriyle Birlik arasında Barcelona Bildirisi imzalanarak I. MEDA Dönemi başlamıştır (Cox ve Chapman, 1999; İKV, 2002; Kahraman, 2008). Bu dönem için 3,4 milyar ECU kaynak aktarılmıştır (Gençkol, 2003; Karabacak, 2004; Karabacak, 2007; Şahin, 2007). Bu dönem Türkiye'ye 375 milyon ECU yardım yapılmıştır (Gençkol, 2003).

Akdeniz bölgesinde barış, istikrar ve güvenliği ellerindeki bütün olanaklarla destekleyip güçlendireceklerini taahhüt etmiş ve ortak bir refah alanı kurulması doğrultusunda sürdürülebilir, dengeli bir ekonomik ve sosyal gelişmeye verdikleri önemi vurgulamışlardır (İKV, 2002; Atak, 2009)

- II. MEDA Dönemi (2000-2006): 15 Kasım 2000 tarihinde Marsilya'da yapılan toplantıda kabul edilmiştir (Arakon, 2002). Fonun ağır işleyen yapısı nedeniyle, öngörülen süre sonunda yardımların bütünüyle yerine getirilememesi nedeniyle oluşturulmuştur (Kahraman, 2008). MEDA II bütçesi 5,4 milyar Euro olarak öngörülmüştür (Gençkol, 2003; Karabacak, 2004; Karabacak, 2007; Şahin, 2007).

AB'nin bu ülkelere yardım yapmasının bir diğer sebebi AB'ye yönelik ilave göç tehdidi olmuştur. Bu tehdit bu ülkelerle işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Akdeniz Ülkelerine teknoloji transferi yapılması, teknik insan gücünün eğitilmesi, ortak

araştırma projelerinin desteklenmesi yoluyla bu ülkelerde refah düzeyinin artırılması, barış ve istikrar ortamının sağlanması amaçlanmıştır (Bilici, 1997).

Türkiye 90'lı yıllarla beraber Avrupa-Akdeniz ortaklığı bünyesinde finanse edilen MEDA-I programı altındaki hibe nitelikli fonlardan yine üçüncü ülke sıfatı ile yararlanmıştır. 1996–1999 dönemine yönelik MEDA-I Programı kapsamında destek sağlanan 55 proje için Türkiye'ye 375 milyon ECU taahhüt edilmiştir. 1999 yılında aday ülke konumuna gelen Türkiye, 2001 sonu itibarıyla hibe nitelikli fonlardan tek bir çerçeve altında yararlanmaya başlamıştır. 2002-2007 döneminde 164 proje için ülkemize 1,320 milyar Euro kaynak aktarılmıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:15.10.2012).

2007 yılından itibaren, yapılan yardımlar Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (AKOA) bünyesinde yürütülmektedir (Onur, 2007; Karataş, 2010).

2.3.3. TACIS Programı (TACIS Fonu) (1991-2006)

1991 yılında Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın on iki BDT ülkesine, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan, Ukrayna, Rusya Federasyonu, Moldova ve Beyaz Rusya'ya; eğitim, enerji, ulaştırma, gıda üretimi ve dağıtımı ile sınai ve ticari işletmelere destek alanlarında hibe yardımı yapmak amacı doğrultusunda oluşturulmuştur. Daha sonraları Moğolistan da bu yardım programına dâhil edilmiştir. Moğolistan 2004 yılından itibaren, TACIS kapsamından çıkarılarak, ALA Programı kapsamına alınmıştır. Yakın geçmişte, yapılan yardımlar AKOA bünyesinde yürütülmektedir (Onur, 2007; Ohtamış, 2008; <http://tr.wikipedia.org/wiki/TACIS> erişim tarihi:17.10.2012).

İlk sekiz yıl 1991-1999 yılları arasında yaklaşık olarak 4,2 milyar ECU, 2000-2006 döneminde 3,1 milyar Euro yardım yapılmıştır (Karataş, 2010; http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations erişim tarihi:17.10.2012).

2.3.4. ALA Ülkeleriyle Mali İşbirliği ve ALA Programı

ALA ülkeleri ile AB arasındaki mali ilişkiler ALA Programı kapsamında yürütülmektedir (<http://eurostep.antenna.nl> erişim tarihi: 17.10.2012).

Topluluk ve ALA Ülkeleri arasındaki mali işbirliği 1976 yılından beri sürmektedir. Birlik bu programla ALA Ülkelerinde ekonomik ve stratejik çıkarlarını, pazar paylarını korumak istemiştir (Savery, 1993).

Tarım, madencilik ve hizmet sektörlerinin geliştirilmesi, altyapının oluşturulması ve modernizasyonu, bilgi toplumu ve teknolojik yenilikler, sağlık, eğitim ve çevre ile ilgili projelere ALA Programı kapsamında yardım yapılmaktadır (Savery, 1993; <http://www.eib.org/projects/regions/ala> erişim tarihi:17.10.2012).

Birlik, 2007-2013 mali dönemi için ALA Programına 3,8 milyar Euro kaynak ayırmıştır. Bunun 2,8 milyar Euro'su Latin Amerika Ülkelerine, geri kalanı Asya Ülkelerine ayrılmıştır (<http://www.eib.org/projects/regions/ala> erişim tarihi:17.10.2012).

2.3.5. Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (AKOA)

Son gerçekleşen genişleme ile birlikte on yeni ülkenin AB'ye üye olması neticesinde, AB'nin dış politikasında Birliğe komşu ülkeler ile ilişkileri daha öncelikli olarak ele alınmıştır. Genişlemiş AB ile komşu ülkeleri arasındaki mevcut işbirliğinin geliştirilmesi ve böylece Avrupa kıtasında bölünmelere yol açacak yeni sınırlamaların oluşmasına engel olmak amacıyla Avrupa Komşuluk Politikası geliştirilmiştir (Ohtamış, 2008; <http://www.enpi-programming.eu/wcm> erişim tarihi:17.10.2012; <http://office-fr.com/tr/content/avrupa-komsuluk-ve-ortaklik-araci-enpi> erişim tarihi:17.10.2012).

AB'nin Komşuluk Politikası, AB'nin aday statüsünde olmayan yakın komşuları olan: İsrail, Ürdün, Moldova, Fas, Tunus, Filistin, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Mısır, Gürcistan, Lübnan, Cezayir, Suriye, Libya ve Beyaz Rusya olmak üzere toplam on altı ülkeyi kapsamaktadır. AB'nin en büyük komşusu olmasına rağmen Rusya, kendini diğer komşulardan farklılaştırabilmek ve böylece daha eşit bir zeminde AB ile

ilişkilerini sürdürebilmek amacıyla bu politikanın dışında kalmayı ve “stratejik ortaklık” çerçevesi altında belirlenen ekonomi (çevre ve enerji dâhil); özgürlük, güvenlik ve adalet; dış güvenlik; araştırma ve eğitim (kültürel programlar dâhil) olmak üzere dört temel ortak alan üzerinden ikili ilişkileri yürütmeyi tercih etmiştir (Onur, 2007).

EC (2004)’te AKOA’nın iki temel hedefi açıklanmıştır. Bunlar:

* İlerlemeye yönelik ekonomik entegrasyon ve üye ülkeler ile AB arasında daha derin bir siyasi işbirliği,

* AB ve komşularının ortak coğrafi yakınlığının yarattığı belirli fırsat ve tehditlerin ele alınmasıdır.

Balfour ve Rotta (2005)’e göre, hedeflenen temel amaç, komşu ülkelere tek bir düzenleme çerçevesinde yardım sağlamak ve sınır ötesi işbirliğinin geliştirilerek Birliğin sınırlarında yeni ayrımcı sınır çizgilerinin oluşmasını engellemektir.

Bu politika kapsamında AKOA’nın kullanıldığı bazı temel başlıklar vardır. Bunlar:

- Daha etkili siyasi diyalog ve reform,
- Ekonomik ve sosyal işbirliği ve kalkınma,
- Ticaretle ilgili konular, pazar ve düzenleyici reformlar,
- Adalet, özgürlük ve güvenlik konularında işbirliği,
- Ulaşım, enerji, bilgi toplumu, çevre, araştırma ve geliştirme,
- Bireyler arası ilişkiler, sivil toplum, eğitim ve kamu sağlığı gibi insani boyutu olan konulardır (Onur, 2007; <http://www.enpi-programming.eu/wcm> erişim tarihi: 17.10.2012).

2000-2006 bütçe döneminde AB tarafından politika kapsamındaki doğu komşu ülkelere ve Rusya’ya yönelik TACIS, güney Akdeniz komşularına yönelik MEDA gibi çeşitli bölgesel programlar ile Demokrasi ve İnsan Hakları Konusunda Avrupa Girişimi gibi tematik programlar uygulanırken, 1 Ocak 2007’den itibaren AB’nin bu yardım araçları, AKOA ile tek bir çatı altında birleştirilmiştir (Onur, 2007; Ohtamış, 2008).

Bu bağlamda 2007-2013 bütçe döneminde AB tarafından komsu ülkelere sağlanacak yardım yaklaşık olarak 12 milyar Euro'dur (Karataş, 2010; http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/enpi_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012).

2.4 Aday Ükelere Yönelik Fonlar

Aday ülkeler açısından bakıldığında, AB ile yürütülen mali işbirliği ve bu kapsamda yapılan mali yardımlar, AB ve aday ülkeler ilişkisinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Gösterici ve Ormanoğlu, 2007; Uzunpınar, 2008).

Kopenhag kriteri olarak bilinen üyelik kriterleri 1993 yılında potansiyel üye ülkelerin AB değerlerini, hedeflerini ve politikalarını paylaşıyor olmalarını ve üyelikten tamamen yararlanabilmelerini temin etmek için oluşturulmuştur. Kriterler AB standartlarına yaklaşmak için ülke tarafından alınması gereken politik, ekonomik, yasal ve idari önlemlerle ilgili olmuştur (www.avrupa.info.tr erişim tarihi:15.10.2012).

Birlik, demokratik kurumların ve hukukun üstünlüğü prensibinin güçlendirilmesi, ekonomik reformların gerçekleştirilmesi, insan haklarına saygı ilkesi, sivil toplumun ve bölgesel işbirliğinin güçlenmesinin desteklenmesi ve sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması gibi çalışmalara destek vermektedir (Akın, 2008; Uzunpınar, 2008).

Shultz (2005)'e göre, mali yardım yapılarak aday ülkelerin tam katılıma hazırlanması, AB'nin genişleme stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın 1995 yılındaki üyeliklerinde çok temel yapısal problemler yaşanmamış olsa da MDAÜ'nün topluluğa hangi koşullarla üye olacağı sorusu 1995 yılındaki Madrid toplantısında tartışmaya açılmıştı. Konsey, Komisyon'dan yeni bir genişlemenin özellikle tarımsal ve bölgesel politikaları nasıl etkileyeceği konusunda bir analiz yapmasını istemişti. Bunun üzerine hazırlanan Gündem 2000 raporunda, küresel ekonominin yarattığı olumsuzluklara karşı yeni üye olacak ülkelerdeki dezavantajlı bölgeleri desteklemek gerektiği saptamaları yapılmış ve 2000-2006 dönemi için bir de mali çerçeve çizilmiştir (Can ve Kocagül, 2008).

Aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik olarak yapılacak katılım öncesi yardımlar ile mevcut hukuksal ve kurumsal altyapının, AB standartlarına ve uygulamalarına yakınlaştırılması ve uyumlaştırılması hedeflenmektedir. Birlik tarafından yapılan mali yardımlar kurumsal odaklı olmaktadır (Akın, 2008; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010).

Katılım öncesi mali yardımlar hibe niteliğindedir. Hibeler, katılım öncesi yardım bütçesi anlamını taşımakta ve aday ülkelerin üyelik kriterlerine uyum göstermelerini desteklemeyi amaçlamaktadır (Altay, 2006).

Katılım öncesi yardımların nihai amacı bireylerin yaşamlarını iyileştirmektir. Söz konusu yardımlar doğrudan nakdi bir yardım niteliğinde olmayıp, Avrupa Komisyonu ve yardım kapsamındaki ülkenin birlikte seçtikleri proje ve programlara mali destek sağlamak için kullanılmaktadır (www.avrupa.info.tr erişim tarihi:15.10.2012).

Sarı (2006) ve Karataş (2010)'a göre katılım öncesi mali yardımların diğer bir temel özelliği de aday ülkeleri üyelik sonrasında uyum politikası kapsamındaki Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu'ndan yararlanmalarına zemin sağlayacak hazırlığı yapmalarıdır.

AB, aday ülkeleri üyeliğe hazırlamak için üç ayrı kaynaktan yardımda bulunmuştur. Bunlardan ilki 1990 yılından beri uygulanmakta olan PHARE, diğer ikisi ise 2000 yılından itibaren uygulanmakta olan ISPA ve SAPARD'dır. Bu programlar aracılığıyla bu aday ülkelerin AB'ye yapısal uyum sağlamaları amaçlanmıştır (Şahin, 2007; Uzunpınar, 2008).

Bu mali araçlara 1996-2002 yılları arasında Bosna Hersek ve Kosova'nın Yeniden Yapılandırılması (OBNOVA Programı), 2001 yılında CARDS yardımı da eklenmiştir (Karataş, 2010; <http://www.mvep.hr/ei/> erişim tarihi:17.10.2012).

Ayrıca, üye ülkelerin faydalandığı topluluk girişimlerinden 2000-2006 döneminde MDAÜ de faydalanmıştır (Oralalp, 2001; Atak, 2009).

PHARE Programı ile bu ülkelerin kurumsal yapılanması ve ekonomik ve sosyal uyumu arttırılmaya çalışılırken, ISPA Programı ile geniş ölçekli çevre ve ulaştırma yatırımları desteklenmiştir. SAPARD Programı ile de tarım ve kırsal kalkınma alanlarına katkı sağlanmıştır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005).

AB'nin katılım öncesi mali yardımlarının diğer ülkelere yapılan mali yardımlardan farkı bu yardımların MDAÜ'yu tam üyeliğe hazırlama amacı taşıması ve bu ülkelerin sonunda AB'ye üye olmuş olmalarıdır (Şahin 2007).

Bu ülkeler AB'ye üye olduktan sonra Topluluk Girişimleri ve PHARE'nin yerini Yapısal Fonlar, ISPA'nın yerini Uyum Fonu, SAPARD'ın yerini de ATYGF alacaktır (Oralalp, 2001; Gençkol, 2003; Şahin, 2007; Atak, 2009).

Aday ülke (Türkiye, Hırvatistan, Makedonya) ve potansiyel aday ülkeler (Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk, Bosna Hersek) için 2007 yılından sonra AB'nin finansal yardım programları IPA olarak tek çatı altında birleştirilmiştir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005).

Çizelge 2.2'de bu araçlardan sağlanması ön görülen yardımların 2000-2006 yılları arası dağılımı görülmektedir.

Çizelge 2.2. 2000-2006 Yılları Arasında Öngörülen Mali Yardım (milyon Euro) (Köroğlu, 2002; Gençkol, 2003; Can, 2007; Elçi, 2007; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008)

Program	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
PHARE	1560	1560	1560	1560	1560	1560	1560	10920
ISPA	1040	1040	1040	1040	1040	1040	1040	7280
SAPARD	520	520	520	520	520	520	520	3640
Toplam	3120	3120	3120	3120	3120	3120	3120	21840

Bu programlara kısaca değinelim;

2.4.1. PHARE Programı (1990-2006)

Konsey, 18 Aralık 1989 tarihinde, Komisyonu'nun Polonya ve Macaristan'a yapılacak yardımlara ilişkin önerisi üzerine, Avrupa Parlamentosu'nun da uygun

görüşünü alarak “Macaristan Cumhuriyeti’ne ve Polonya Halk Cumhuriyeti’ne Ekonomik Yardım” adlı ve 3906/89 EEC sayılı Konsey Tüzüğü’nü kabul etmiştir. Böylece, PHARE Programının hukuki çerçevesi belirlenmiştir (Rumford, 1997; Şahin, 1998; Aksu, 2001; Atak, 2009; Onur, 2009; Karataş; 2010; http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement erişim tarihi:17.10.2012).

AB tarafından MDAÜ’ye yönelik ilk bölgesel program özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla Macaristan ve Polonya, AB’nin MDAÜ’ye yönelik olarak sağladığı desteklemelerden faydalanan ilk ülkeler olmuşlardır (Uçak, 2009).

PHARE, MDAÜ’ye yönelik olarak uygulanan dünyanın en büyük yardım programı olup, aday ülkelere teknik yönden uzmanlık ve sermaye desteği sağlamaktadır (Karataş, 2010).

PHARE programına Temmuz 1990’da Bulgaristan ve Yugoslavya (parçalandıktan sonra Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ ve Kosova), 1991’de Arnavutluk ve Romanya, 1992’de Estonya, Letonya, Slovenya ve Litvanya programa dahil edilmiştir. 1993 yılında Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, 1996’da Bosna Hersek ve Makedonya dahil olmuştur (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Sarı, 2006; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010).

PHARE, özellikle, planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçen ülkelerin Batı Avrupa ve dünya ekonomisi ile birleşmesini amaçlayan programların önde geleni olmuştur (Akin, 2008).

Kurulduğu yıldan 1998’e kadar olan dönemde desteklemeler, ülkelerin taleplerine ve eksikliklerine yönelik olarak nitelik kazanırken, 1998 sonrası dönemde katılım müzakereleri sürecine odaklı olarak gerçekleşmiştir (Banski, 2002).

PHARE’nin odaklandığı iki tür öncelik bulunmaktadır: Kurumsal yapılanma (bütçenin %30’u) ve Topluluk müktesebatına uyum ile ilişkili yatırımlar (bütçenin %70’i) (Çeliktaş, 2006; Ekim, 2006; Elçi, 2007; Karataş, 2010).

Rumford (1997)'ye göre, PHARE Programı, AB'nin INTERREG adlı Topluluk Girişiminin tamamlayıcısı olmuştur. Ortak ülkelerin sınır bölgeleri ile Birliğin komşu INTERREG bölgeleri arasında ağ ve diğer işbirliği biçimlerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Başlıca faaliyet alanları ulaşım, kamu hizmetleri, çevre, ekonomik kalkınma ve insan kaynakları olmuştur.

2000-2006 yılları arasında PHARE, SAPARD ve ISPA programlarının içermediği alanlarda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine, sınıai kalkınma ve KOBİ'lerin geliştirilmesine ilişkin projelere finansman sağlayan bir programdır (Ekim, 2006; Sarı, 2006).

PHARE Programının amaçları;

- ♦ Tarımsal işletmeler dahil olmak üzere, komünist rejimin uygulandığı bu ülkelerde devlete ait işletmelerin yeniden yapılandırılması, özel sektörün geliştirilmesi, şirket özelleştirmelerinin desteklenmesi,
- ♦ Sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi,
- ♦ Trans-Avrupa Ağları'nın geliştirilmesi (ulaştırma, enerji ve haberleşme),
- ♦ Özelleştirme ve Kurumlar ile kamu yönetimlerinin yenilenmesi,
- ♦ Demokrasinin yerleştirilmesi,
- ♦ Gıda yardımı, tarımın yeniden yapılandırılması,
- ♦ Çevrenin iyileştirilmesi ve nükleer güvenliğin sağlanması,
- ♦ Ülkelerin mevzuatlarının AB norm ve standartlarına uyumlu hale getirilmesidir (Rumford,1997; Aksu, 2001; Süngü, 2004; Şahin, 2007; <http://tr.wikipedia.org/wiki/Phare> erişim tarihi:17.10.2012).

PHARE Programının nihai amacı, yardım alan aday ülkelerin tam üyeliğe hazırlanması, aday olmayan ülkelerin ise demokrasi ve piyasa ekonomilerinin geliştirilmesidir (Cox ve Chapman, 1997; Gençkol, 2003).

PHARE kapsamında 1990-2006 döneminde toplam 20 milyar Euro yardım yapılması taahhüt edilmiş, bunun 17,2 milyar Euro'su sözleşmeye bağlanmış ve 15,4 milyar Euro'su da aday ülkelere ödenmiştir (Karataş, 2010; <http://www.fern.org> erişim

tarihi: 17.10.2012; http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/ erişim tarihi: 17.10.2012).

1990-2006 döneminde en fazla ödemede bulunulan ülke 3,607 milyar Euro ile Polonya, ikinci en fazla yardım alan ülke 2,344 milyar Euro ile Romanya ve üçüncü ülke de 1,523 milyar Euro ile Bulgaristan olmuştur (Atak, 2009; Karataş, 2010). En çok yardımı yüzölçümü bakımından büyük ve fakir ülkeler almıştır (Gençkol, 2003).

Romanya ve Bulgaristan'ın 1 Ocak 2007 tarihinde birliğe katılmalarının ardından, bu program da sona ermiştir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Phare> erişim tarihi:17.10.2012).

Özetle PHARE Programı, aday ülkelerle üye ülkeler arasında bir köprü görevi görmek üzere müktesebat uyumu ve yapısal fonlara hazırlıkta önemli rol oynamıştır. Ayrıca, aday ülkelerdeki merkezi yönetimin yeniden yapılanmasında ve kişi başına düşen milli gelir düşüklüğünün genişleme süresince oluşturacağı sorunların azaltılmasında kullanılmıştır (Karataş, 2010).

2.4.2. OBNOVA Programı (1996-2002)

OBNOVA Programı, 1996 yılında AB Konsey Kararı (EC no:1628/96, ek tüzük kararları EC no:851798 ve 2454/99) ile oluşturuldu. Bu program kapsamında Hırvatistan, Bosna-Hersek, Yugoslavya (Sırbistan, Karabağ ve Kosova) ve Makedonya desteklenmiştir. Bu fonların çoğunluğu savaştan etkilenen bölgelerde projelerin finansmanı için kullanılmıştır (EC, 2000; <http://www.mvep.hr/ei> erişim tarihi: 17.10.2012; <http://www.unece.org> erişim tarihi:17.10.2012; www.pfd.com.tr erişim tarihi: 17.10.2012).

Savaş sonrası dönemde özellikle 2000 yılından itibaren Bosna Hersek ve Kosova'nın gelişimi ve yeniden yapılandırılması için kullanılmıştır. Bu tarihten itibaren OBNOVA Programı Avrupa Komisyonu tarafından Bosna Hersek ve Kosova'nın Yeniden Yapılandırılması şeklinde anılmıştır (EC, 2000; <http://www.unece.org> erişim

tarihi:17.10.2012; <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf> erişim tarihi:17.10.2012;
<http://www.tuicakademi.org> erişim tarihi:17.10.2012).

Programın amaçları;

- ♦ Savaş sırasında zarar görmüş kamu ve özel tesislerin yeniden inşa edilmesi,
- ♦ Altyapının yeniden inşa edilmesi,
- ♦ Demokrasinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) güçlendirilmesi,
- ♦ Kültürel ve eğitim kurumlarının güçlendirilmesi,
- ♦ Sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi,
- ♦ Bölgesel ve Sınır ötesi projelerinin desteklenmesi,
- ♦ Özel sektörün desteklenmesi (öncelikle KOBİ'lerin desteklenmesi),
- ♦ Ekonominin iyileştirilmesi ve yatırımların teşvik edilmesi, ,
- ♦ Trans-Avrupa Ağları'nın (ulaştırma, enerji ve haberleşme) geliştirilmesidir

(EC, 2000; <http://www.mvep.hr/ei> erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.unece.org> erişim tarihi:17.10.2012; <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf> erişim tarihi:17.10.2012).

2001 yılının sonunda yetkilerini ve görevlerini CARDS'a devretmiştir. 1996-2002 yılları arasında bütçesi 4,5 milyar Euro'dur. (<http://www.unece.org> erişim tarihi:17.10.2012).

2.4.3. CARDS Programı (2001-2006)

Kavalski (2008)'e göre, Birlik üyesi ülkeler, Balkan Ülkelerinde barış ve istikrarın hakim olmasını istemişlerdir.

CARDS Programı, Batı Balkan Ülkelerine (Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk) mali yardım için AB'nin temel aracı olmuştur. 5 Aralık 2000'de AB Konsey Kararı (EC no:2666/2000) ile oluşturulmuştur. Daha önceden PHARE ve OBNOVA Programları ile finanse edilen projeler 2001 yılından itibaren CARDS Programı tarafından desteklenmeye başlamıştır (Ekin, 2008; http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western erişim tarihi:

17.10.2012; <http://en.wikipedia.org/wiki> erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.mvep.hr> erişim tarihi:17.10.2012).

Bu yardım çerçevesinde öncelikli alanlar; yeniden yapılandırma, azınlık haklarının korunması, demokratik istikrar, kurumsal ve hukuki yapıların geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma, sivil toplum ve bağımsız medya, örgütlü suçlarla mücadele ve sınır ötesi suçların azaltılması, Pazar ekonomisinin gelişimi, yoksulluğun azaltılması, eğitim ve çevresel rehabilitasyon, altyapının geliştirilmesi olarak belirlenmiştir (Onur, 2009; Karataş; 2010; http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western erişim tarihi: 17.10.2012; <http://en.wikipedia.org/wiki> erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.mvep.hr> erişim tarihi:17.10.2012).

Bu çerçevede 2000-2006 yıllarını kapsayan dönemde 4,2 milyar Euro tutarında bir yardım yapılması öngörülmüştür. Bu yardımın 3,7 milyar Euro'su 2006 yılı sonu itibariyle ülkelere ödenmiştir. Bu dönemde en fazla ödeme 1,2 milyar Euro ile Sırbistan'a yapılmıştır (Karataş, 2010; www.ikv.org.tr erişim tarihi:17.10.2012).

Program 2006 yılının sonunda sona ermiştir. Ancak kabul edilmiş projelerin tamamlanması için ülkeleri 2008 yılının sonuna kadar finanse etmeye devam etmiştir. 2008 sonu itibariyle toplam 5,13 milyar Euro yardım yapılmıştır. (<http://europa.eu/> erişim tarihi: 17.10.2012; <http://en.wikipedia.org> erişim tarihi:17.10.2012; <http://www.mvep.hr> erişim tarihi:17.10.2012).

1 Ocak 2007'den itibaren CARDS Programı kapatılınca yapılan yardımlar, IPA bünyesinde yürütülmektedir (Elçi, 2007; Uzunpınar, 2008; Akın, 2008).

2.4.4. ISPA Programı (2000-2006)

ISPA Programı, AB Konseyi'nin 1267/99 no'lu tüzüğü çerçevesinde 2000-2006 yılları arasında aday ülkelerin çevre ve ulaşım altyapılarını geliştirmek amacıyla Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'da hayata geçirilmiştir (Mikos, 2001; Odabaşı, 2004;

Akın, 2008; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010; <http://ec.europa.eu/bulgaria/finance> erişim tarihi: 17.10.2012).

Bayburtlu (2002)'ye göre, aday ülkeleri üyeliğe hazırlama sürecinde ISPA'nın üç temel amacı olmuştur. Bunlar; aday ülkelerin AB politika ve süreçleriyle yakınlaşmasını sağlamak, Birlik çevre standartlarına uyum çabalarına destek olmak ve Trans-Avrupa şebekelerine girişini sağlamaktır.

ISPA Programı, Üye ülkelerde uygulanan Uyum Fonuna benzer bir şekilde çalışmıştır. Aday ülkelerin "yaparak öğrenme" metodunu geliştirmeleri amaçlanmıştır (Gençkol, 2003; Ekim, 2006).

Fon; ulaşım altyapısının iyileştirilmesi, kara ve demir yollarının modernize edilmesi, hava limanları, su yolları ve limanların inşası, çevrenin korunması, katı atık ve atık su ıslahı, su altyapıları ve iletişim sistemleri gibi amaçlara yönelik olmuştur (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Uzunpınar, 2008; <http://en.wikipedia.org/wiki/ISPA> erişim tarihi:17.10.2012; <http://ec.europa.eu/bulgaria/finance> erişim tarihi:17.10.2012).

ISPA düzenlemesi çevre ve ulaşım alanındaki tedbirler arasında bir denge kurulmasını öngörmüş ve bunun sonucu olarak komisyon her ne kadar yasal bir zorunluluk bulunmasa da ISPA bütçesinin çevre ve ulaşım arasında %50 oranında paylaşılmasını öngörmüştür (Çelikleş, 2006; Karataş, 2010).

Bu program kapsamında yapılan yardımlar hibe şeklinde olmamıştır. AB direkt olarak karşılıksız para yardımı yapmak yerine, proje kapsamında yapılacak işlere katkıda bulunmuştur (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Şahin, 2007).

2000-2006 yılları arasında toplamda 366 proje onaylanmıştır. Bunların 201 tanesi çevre alanında, 78 tanesi ulaşım sektöründe 87 tanesi de teknik yardım ile ilgilidir. Çevre alanında onaylanan projelerden 89 proje kanalizasyon şebekesi ve arıtma tesisleri, 52 proje atık su arıtma ve içme suyu temini, 46 proje katı atık ıslahı, 5 proje içme suyu kaynakları ve 9 proje diğer çevre konularıyla ilgilidir. Ulaşım sektöründeki projelerden 39 proje demiryolu, 37 proje karayolu ve otoyollar ve 2 proje de diğer

ulaşım konularıyla ilgilidir (<http://ec.europa.eu/bulgaria/finance> erişim tarihi: 17.10.2012).

1 Mayıs 2004'te ISPA MDAÜ'nün 8 üyesi (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya) için resmi olarak sona ermiştir. Üyeliğın gerçekteşiği tarihte devam eden projeleri Uyum Fonu projeleri haline gelmiştir. Romanya, Bulgaristan ISPA'dan yararlanmaya 2006 yılının sonuna kadar devam etmişlerdir. Hırvatistan'ın 2004 yılında aday ülke statüsü kazanmasıyla birlikte, Hırvatistan 2005 ve 2006 yıllarında ISPA'dan yararlanmıştır (Karataş, 2010).

2000-2006 dönemi öngörülen bütçesi yıllık olarak 1,04 milyar Euro toplamda 7,3 milyar Euro olmuştur. Ancak 2006 yılı sonunda teknik yardım haricinde toplamda 7,7 milyar Euro yardımda bulunulmuştur. Bunun 3,8 milyar Euro'su çevre sektöründe, 3,9 milyar Euro'su ulaşım sektöründe kullanılmıştır (Elçi, 2007; Süngü, 2004; <http://www.unece.org> erişim tarihi:17.10.2012; <http://ec.europa.eu/bulgaria/finance> erişim tarihi: 17.10.2012; <http://en.wikipedia.org/wiki/ISPA> erişim tarihi:17.10.2012).

ISPA kapsamında yapılan yardımlar nüfus, satın alma paritesi, ülke yüzölçümü gibi kriterlere göre belirlenmiştir (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Uçak, 2009).

Aday ülkelere ISPA Programı kapsamında 2000-2004 (2004 yılı hariç) yılları arasında 4342,1 milyon Euro ödeme yapılmıştır. Bu dönem içinde 1454,40 milyon Euro (%33,5) ile Polonya en fazla yardımı alan ülke olmuştur. Polonya'yı bir milyar Euro (%23,1) ile Romanya takip etmiştir. En az yardım alan ülkeler ise 67,2 milyon Euro ile Slovenya ve 119,5 milyon Euro ile Estonya'dır (İKV, 2006; Atak, 2009).

Bulgaristan ve Romanya için 2004-2006 yılları arasında verilen 1,466 milyar Euro'luk yardımın 1,026 milyar Euro'su (%70) Romanya, 440 milyon Euro'su (%30) Bulgaristan için ayrılmıştır (İKV, 2006; Atak, 2009; Karataş, 2010). Ayrıca 60 milyon Euro ise Hırvatistan için ayrılmıştır (Karataş, 2010).

1 Ocak 2007'den itibaren ISPA Programı kapatılınca yapılan yardımlar, IPA bünyesinde yürütölmektedir (Elçi, 2007; Uzunpınar, 2008; Akın, 2008).

2.4.5. SAPARD Programı (2000-2006)

İlk kez 2000 yılında başlayan program, aday ülkelerin OTP ve Tek Pazar konularında hazırlıklarını desteklemek amacıyla tasarlanmıştır (Skrep, 2006; Dıraor, 2008; Uçak, 2009).

2000-2006 yıllarını içeren SAPARD programı aracılığıyla, Birliğin tarım politikası müktesebatına uyumlaştırma, tarım sektörünü geliştirme, kırsal bölgelerinin kalkınmasını sağlama amacıyla aday ülkelere yardım yapılmıştır (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Çeliktaş, 2006; Şahin, 2007; Uzunpınar, 2008; Onur, 2009; Uçak, 2009).

Tarım sektörünü geliştirmeye örnek olarak, 2000 yılı itibariyle AB ülkelerinde tarımsal işletme genişliği ortalama olarak 18,7 hektar iken, aday ülkelerde 7 hektardır. Bu farklılıkların giderilmesi için Birlik SAPARD'ı uygun bir araç olarak düşünmüştür (Oktay ve Çukur, 2004; Ekin, 2008).

SAPARD, 2000-2006 döneminde hem AB kaynaklarının hem de aday ülkelerin ulusal kaynaklarının kırsal kalkınma amaçlı olarak hazırlanan projelere aktarıldığı en temel fon programı olmuştur (Dıraor, 2008; Uzunpınar, 2008).

Diğer katılım öncesi araçlarda olduğu gibi bu programdan da en fazla mali yardım sağlayan ülkeler Romanya ve Polonya olmuştur (İKV, 2006; Atak, 2009).

Bu program yardımıyla aday ülkelerin Birliğe üyeliğe hazır hale getirilmeleri amaçlanmıştır. Söz konusu programa üçüncü bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

2.4.6. Topluluk Girişimleri (2000-2006)

Ekim (2006)'ya göre, yapısal fonlar tarafından finanse edilen ve aday ülkelerin faydalanması için sağlanan topluluk girişimleri ile bölgesel ve kırsal kalkınmanın ortak sorunlarına çözümler getirmek, Birlik üyesi ülkelerin tecrübelerinden yararlanmak ve üyelik sonrası Birlik koşullarına uyum sağlamak amaçlanmıştır.

Bu dönemde Topluluk Girişimleri yine diğer programların faaliyetlerini tamamlayıcı bir işlev üstlenmeye devam etmiştir (Özmen, 2004; Aksoy, 2006, Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Bu program döneminin topluluk girişimleri şunlardır:

♦ INTERREG III: Bu girişimde 420 milyon Euro kaynak kullanılması planlanmıştır. Ancak 2006 yılı sonu itibariyle 478,86 milyon Euro kullanılmıştır. Bu girişimden en çok yardımı 221,36 milyon Euro ile Polonya, en az yardımı 2,37 milyon Euro ile Malta almıştır.

♦ EQUAL: Bu girişimde 220 milyon Euro kaynak kullanılması planlanmıştır. Ancak 2006 yılı sonu itibariyle 252,05 milyon Euro kullanılmıştır. Bu girişimden en çok yardımı alan ülke 133,93 milyon Euro ile Polonya olmuştur. En az yardımı 1,24 milyon Euro ile Malta ve 1,81 milyon Euro ile Kıbrıs almıştır (İKV, 2005; Atak, 2009; http://ec.europa.eu/employment_social/equal erişim tarihi: 25.10.2012).

Bölgesel sorunların çözümü için Komisyonun inisiyatifi ve katkısı ile kabul edilen topluluk girişimleri altyapı yatırımlarının yanında özellikle KOBİ'lerin kurulup büyümesinde gerekli ortamın yaratılarak iç kalkınma potansiyelini harekete geçirmeyi amaçlamıştır (Atak, 2009).

2.4.7. Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardım Programları

1959 yılında AET'ye ortak üyelik başvurusunda bulunmasından dolayı diğer aday ülkeler karşısında daha kıdemli bir konumda olan Türkiye'nin AB ile mali işbirliği uzun bir geçmişe dayanmaktadır. AB'nin Türkiye'ye yönelik mali desteği, taraflar arasında 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle başlamıştır (Karluk, 2000; Oğuz,2000; Özer, 2008).

Oğuz (2000)'e göre, Topluluk, Ortaklık Anlaşması gereğince, Türkiye ekonomisinin kalkınmasına katkıda bulunmak ve Türkiye'nin ortaklık ilişkisinden

doğan yükümlülüklerini yerine getirebilmesine destek olmak amacıyla mali yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir.

Türkiye- AB mali ilişkilerini, gümrük birliği öncesi dönem, gümrük birliği sonrası dönem ve adaylık dönemi olmak üzere üç döneme ayırabiliriz (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Ulucan, 2007; Atak, 2009; Karataş, 2010).

2.4.7.1. Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996)

Bu dönemde, Türkiye'ye yönelik AB yardımları, mali protokollerle (MP) düzenlenmiştir. Bu kapsamda dört adet MP'nin yanı sıra, özel işbirliği fonu (ÖİF), idari işbirliği fonu (İİF) ve körfez savaşı sonrası yardım adı altında kaynak aktarımı yapılması öngörülmüştür (Gençkol, 2003; Ulucan, 2007; Atak, 2009; Karataş, 2010).

Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar; kredi ve hibe şeklinde verilmiştir. Kredi şeklinde verilen yardımlar daha önce belirtildiği üzere AYB kredileri şeklinde ve hem kamu hem de özel sektör projelerine destek olmak amacıyla kullanılmıştır. Hibe şeklinde olan yardımlar ise kamu kuruluşlarına yönelik ve eğitim, sağlık, spor, kültür vb. sosyal amaçlı projelere tahsis edilmiştir (Süngü, 2004).

1982-1996 döneminde Türkiye'ye verilmesi planlanan 600 milyon ECU büyüklüğündeki IV.MP yardımı uzun süren tartışmalar sonucunda Yunanistan'ın vetosu nedeniyle Konsey'in uygulanmaması yönünde verdiği kararla rafa kaldırılmıştır (Gençkol, 2003; Bilici, 2004; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009; Karataş, 2010).

Bilici (1997)'e göre, İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın 1973'de Topluluğa üye olmasından sonra bu ülkelerinde katkılarını sağlamak üzere II.MP'ye ek bir hüküm konularak 47 milyon ECU tutarında ek bir kredi verilmesi sağlanmıştır.

MP'lerin yanı sıra Türkiye'nin zor durumda bulunan ekonomisine yardım etmek, ekonomik ve teknik işbirliğini desteklemek amacıyla ÖİF oluşturulmuştur. Fonun toplam tutarı 75 milyon ECU olup hibe şeklindedir (Gençkol, 2003; Ulucan, 2007; Karataş, 2010).

1991 yılında Körfez Savaşından etkilenen ülkelere yapılan AB yardımları kapsamında Türkiye 175 milyon Euro tutarında faizsiz krediden yararlanmıştır. 1993 yılında ise, Topluluk bütçesinden Türkiye'ye, İİF kapsamında 3 milyon ECU kaynak sağlanmıştır (Gençkol, 2003; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Tınar (1998)'e göre, 1990'ların başında oluşturulan YAP ile Birlik ve Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkide yeni bir dönem başlamıştır. İlk defa 1992 yılında Lizbon'da AB Konseyi toplantısında dile getirilen bu dönemin en önemli özelliği işbirliği araçlarının genişletilmesidir. Akdeniz ülkeleriyle bölgesel işbirliği politikası başlatılmıştır. YAP kapsamında Türkiye'ye verilen kredi tutarı 340 milyon ECU'dur (Atak, 2009).

Çizelge 2.3'de Gümrük Birliği öncesinde Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar kaynağı, şekli, dönemi ve özellikleri ile verilmiştir.

Çizelge 2.3. Gümrük Birliği Öncesinde Türkiye'ye Sağlanan Mali Yardım (milyon ECU) (Bilici, 1997; Oğuz, 2000; Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Karataş, 2010)

Kaynak	Dönemi	Şekli	Taahhüt	Ödeme
I. MP	1964-1969	Kredi	175	175
II.MP	1971-1977	Kredi	220	220
Ek Protokol	1971-1977	Kredi	47	47
III.MP	1979-1982	Kredi	310	310
ÖİF	1980-1982	Hibe	75	75
IV.MP	1982-1986	Kredi + Hibe	600	0
YAP	1986-1996	Kredi	400	372,8
Körfez Savaşı	1991	Kredi	175	175
İİF	1993-1995	Hibe	3	3
Toplam			2005	1377,8

Bu yardımlardan 78 milyon ECU'su hibe, 1299,8 milyon ECU ise AYB ve kredileri ve düşük faizli AB kredileridir (Karataş, 2010).

2.4.7.2. Gümrük Birliği Sonrası Dönem (1996-1999)

Türkiye-AB mali işbirliği ilişkileri, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısı ile yeni bir döneme girmiştir. 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren AB-Türkiye Gümrük Birliğinin, Türkiye üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla,

AB bütçe kaynaklarından ve MEDA Programından yardım yapılması kararlaştırılmıştır (Gençkol, 2003; Ulucan, 2007; Karataş, 2010).

AB Komisyonu tarafından yayınlanan tek taraflı Mali İşbirliği Deklarasyonu ile Türkiye'ye tahsis edilecek mali yardım paketinin amaçları şöyle belirtilmiştir:

- ♦ Türkiye'nin AB ile altyapı bağlantısını geliştirmek,
- ♦ Türkiye ve AB ekonomileri arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak,
- ♦ Türk sanayi sektörünün, Gümrük Birliği'nin getireceği yeni rekabet ortamına uyumunu sağlamak (Eriş, 2000; Gençkol, 2003; Karataş, 2010).

Avrupa-Akdeniz işbirliğinin finansman aracı olan MEDA programı, Birlik bütçesinden karşılanan hibelerden oluşmaktadır. Üye olmayan Akdeniz ülkelerine AYB kaynaklarından yatırım kredisi temin edilebilmesi amacıyla ise, Avrupa Akdeniz Ortaklığı (EUROMED) çerçevesinde yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. 1995-2000 yıllarını kapsayan ve toplam bütçesi 2,31 milyar Euro olan bu yeni araç kanalıyla Türkiye'ye 205 milyon Euro tutarında kredi sağlanmıştır (Oğuz, 2000).

Aşağıdaki Çizelge 2.4'de Gümrük Birliği döneminde Ülkemize sağlanan mali yardımlar kaynağı, şekli, dönemi ve özellikleri ile verilmiştir.

Çizelge 2.4. Gümrük Birliği Dönemi Türkiye'ye sağlanan mali yardım (milyon ECU) (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; İKV, 2006; Atak, 2009; Karataş, 2010)

Kaynak	Dönemi	Şekli	Taahhüt	Ödeme
AB Bütçesi	1996-2000	Hibe	375	0
MEDA I	1995-1999	Hibe	375	375
İİF	1996-2000	Hibe	3	3
Çeşitli Yardım	1992-1999	Hibe	14	14
AYB	1996-2000	Kredi	750	0
EUROMED	1997-1999	Kredi	205	205
Risk Sermayesi Desteği	1999	Kredi	12	12
Makroekonomik Yardım	İhtiyaç halinde	Kredi	200	0
Toplam			1934	609

Yunanistan'ın AB bütçesinden ve AYB kredilerinden Ülkemize yapılacak yardımları veto etmesi nedeniyle ülkemize sadece 609 milyon ECU ödeme yapılmıştır.

Bunun 392 milyon ECU'su hibe, 217 milyon ECU'su kredidir (Gençkol, 2003; Özerdem, 2007; Süngü, 2004; Karataş, 2010).

Araçon (2002)'ye göre Birlik, hazırlanan projelerin sivil toplumun geliştirilmesi alanında da yoğunlaşmasını önermiştir. Bu kapsamda çeşitli yardımlar başlığı altında uyuşturucu, AIDS ile mücadele, çevre, sivil toplum projelerine destek sağlanmıştır (Süngü, 2004; Karataş, 2010).

Birlik tarafından Ülkemize, Makroekonomik Yardım başlığında, ihtiyaç halinde kullanılmak üzere 200 milyon ECU'luk kaynak ayrılmıştır. Ancak ihtiyaç duyulmadığından bu kaynak kullanılmamıştır (Karataş, 2010).

2.4.7.3. Adaylık Dönemi (1999-2006)

1999'da Ülkemizin tam üyeliğe adaylığının kabul edilmesiyle, Türkiye AB ilişkileri yeni bir sürece girmiştir. Adaylıkla beraber AB'den Türkiye'ye sağlanan mali yardımların mahiyetinde ve miktarında önemli değişimler gerçekleşmiştir (Odabaşı, 2004; Ulucan, 2007).

Türkiye'nin diğer aday ülkelerin 2000-2006 döneminde faydalanmakta olduğu PHARE, ISPA ve SAPARD Programlarına dahil edilmesi talebi, söz konusu programların bütçelerinin kesinleştiği gerekçesiyle kabul görmemiştir (Gençkol, 2003; STB, 2005; Ulucan, 2007; Karataş, 2010).

Buna karşılık AB, Türkiye için Katılıma Yönelik Çerçeve Tüzüğünü 2001 yılında kabul etmiştir. Tek Çerçeve Tüzüğü ile MEDA II, Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesine İlişkin Avrupa Stratejisi Programı ve Ekonomik ve Sosyal Kalkınmaya Yönelik Avrupa Stratejisi Programı tek bir yasal metin altında toplanmıştır (Çelikleş, 2006; Ekim, 2006; Ulucan, 2007; Karataş, 2010).

Bu Tüzükle birlikte, bugüne kadar MEDA yönetmeliği çerçevesinde karmaşık ve uzun bürokratik işlemlere tabi olan mali yardımların taahhüt ve tahsis süreci, diğer adaylarla aynı prosedürlere bağlanmıştır (Karabacak, 2004).

12-13 Aralık 2002 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde alınan karar çerçevesinde bu tarihten sonra AB Bütçesi'nden Türkiye'ye yapılan yardımlar Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programından yapılmaya başlanmıştır (Ekim, 2006).

Ülkemize Avrupa Strateji Programları kapsamında kullanılmak üzere 150 milyon Euro yardım verilmesi taahhüt edilmiştir. Ekonomik ve Sosyal Kalkınmaya Yönelik Avrupa Stratejisi Programı ile aday ülkenin müzakerelere hazırlanmasını sağlamaya yönelik olarak 135 milyon Euro yardım öngörülmüştür. Geri kalan 15 milyon Euro ise, Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesine İlişkin Avrupa Stratejisi Programı'nda kullanılmak üzere tahsis edilmiştir (Gençkol, 2003; Bilici, 2004; Süngü, 2004).

AB, Ülkemizde 1999'da meydana gelen deprem felaketi sonrasında, insani yardım amaçlı olarak 35 milyon Euro, Akdeniz Ülkelerinde Rehabilitasyon kapsamında da 20 milyon Euro tutarında hibe yardım sağlamıştır (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Ulucan, 2007; Altundağ, 2008).

17 Ağustos 1999 tarihinde Marmara Bölgesi'nde meydana gelen depremde tesisleri zarar gören KOBİ'lerin imar projelerine destek vermek amacıyla 600 milyon Euro tutarında da kredi verilmiştir (Gençkol, 2003; Ulucan, 2007; Altundağ, 2008; Atak, 2009).

Aşağıdaki Çizelge 2.5'de Adaylık döneminde ülkemize sağlanan mali yardımlar kaynağı, şekli, dönemi ve özellikleri ile verilmiştir.

Çizelge 2.5. Adaylık Döneminde Türkiye'ye sağlanan mali yardım (milyon Euro) (Gençkol, 2003; Süngü, 2004; Karataş, 2010)

Kaynak	Dönemi	Şekli	Taahhüt	Ödeme
MEDA II	2000-2006	Hibe	890	890
MEDA II	2000-2006	Kredi	1470	1470
Avrupa Strateji Programları	2000-2002	Hibe	150	150
AYB	2001-2003	Kredi	450	450
Marmara Depremi Sonrası Yardımlar	1999-2000	Hibe	55	55
Marmara Depremi Sonrası Yardımlar	2000	Kredi	600	600
Toplam			3615	3615

Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardımları'nın yürütülmesine ilişkin prosedürler PHARE Programıyla benzerlik taşımıştır. Yapılan mali yardım da müktesebata ilişkin altyapıyı geliştirmek, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak için kurumsal yapılara ve yatırımlara destek vermiştir (Karataş, 2010).

AB Komisyonu'nun teklifi uyarınca, Konsey 17 Temmuz 2006 tarihinde yeni bir mali aracın kurulmasını öngören tüzüğü kabul etmiştir. Kabul edilen IPA Tüzüğü ile birlikte Türkiye'ye önceden verilen yardımlar ortadan kaldırılmıştır. 2007-2013 bütçe döneminden itibaren basitleştirilen yardımlar IPA başlığında tek bir çatı altında toplanmıştır (Çeliksaş, 2006; Ekim, 2006; Elçi, 2007; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008; Ekin,2008; Karataş, 2010).

2.4.8. IPA (2007-2013)

IPA, bir önceki mali dönemde uygulanan PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS ve Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım Programları'nın yerine bunları tek bir çatı altında toplayan yeni bir programdır. Amaç, katılım öncesi yardımları modernleştirmek ve bunları tek bir çerçeve ile tek bir tüzükte düzenlemektir (Elçi, 2007; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010; <http://www2.izmirvdb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012).

1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren IPA aday ülkeler (Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya) ile potansiyel aday ülkeleri (Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Kosova) kapsamaktadır (Çeliksaş, 2006; Elçi, 2007;Uzunpınar, 2008; Akın, 2008; Karataş, 2010).

AB, IPA'yı aday ve potansiyel aday ülkelerde gerekli idari yapıları ve sistemleri hazırlamak ve projeleri finanse etmek ve bu ülkelerin, üyelikle birlikte AB Yapısal, Uyum ve Kırsal Kalkınma Fonlarının yönetimine hazır hale gelmelerini sağlamak amacıyla kullanmaktadır (Karataş, 2010).

Söz konusu programa üçüncü bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKASI

3.1.Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Kavramları

Kırsal alan, kentsel alanların dışında kendine özgü doğal coğrafi özelliklere sahip, sayıca fazla, küçük ve dağınık yerleşimlerin yaygın, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2006).

Akın (2008)'e göre kırsal alan; “belediye mücavir alan sınırları dışındaki mekanlar” ya da “doğal coğrafi çevre” olarak kabul edilmektedir.

Kırsal alanlar, tarım, hayvancılık, ormancılık, turizm ve diğer iktisadi faaliyetlerin önemli olduğu, üzerinde insanoğlunun köy, pazar gibi sosyal yapılar yükselttiği, ekolojik açıdan değerli ve kentli insanlarla da sürekli etkileşim halinde olunan mekanlardır (Berkowitz, 2000).

Kırsal alanlar, yaşam ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde doğal kaynakların kullanım ve değerlendirilmesine bağlı olduğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sürecinin yavaş işlediği, gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkilediği ve teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansımalarının büyük ölçüde zamana yayıldığı alanlar olarak tanımlanmaktadır (Turhan, 2005a; Can, 2007; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı ise kırsal alanları nüfus yoğunluğu kriterine göre tanımlamıştır. Bu değerlendirmede; nüfus yoğunluğunun km başına 150 kişinin altında olduğu yerler kırsal alan olarak sayılmakta ve bölgeler üç gruba ayrılmaktadır. Bu ayırmada;

♦ Nüfusun %50'den fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler,

♦ Nüfusun %15-50 arasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, önemli ölçüde kırsal bölgeler,

♦ Nüfusunun %15'inden azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise, kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırmaktadır (Güder, 1998).

Bu tanımlamalar çerçevesinde, genel olarak kırsal alanlar denilince; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu ve eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkanların yeterince gelişmemiş olduğu mekanlar akla gelmektedir. Bu alanlar, ayrıca, kentli nüfus ile güçlü sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan mekanları da ifade etmektedir (Turhan, 2005a; Can, 2007; Akın, 2008; Ekin, 2008).

Ülkemizde nüfusu 20 binden fazla yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir. 1965 yılından başlayarak 1985 yılına kadar nüfusu 10 bin ve üzeri olan yerleşimler kent, diğer yerleşimler ise kır olarak sınıflandırılmıştır. 1982 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılan bir araştırmada, kent olabilme eşik değerlerini aşan yerleşim yerlerinin nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşim yerleri (%80 oranında) olduğundan bu tanım kabul edilmiştir (GTHB, 2011).

Gülçubuk (2006)'ya göre, nüfus sayımında il ve ilçe merkezleri dışında kalan yerler, hane halkı anketlerinde 20000'den daha az nüfusu olan yerler, tarım istatistiklerinde ise tüm köyler ve 5000'den az nüfusu olan ilçe merkezleri kırsal alan olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de genel olarak üretim ilişkileri açısından kırsal alanlar, il ve ilçe merkezleri dışındaki üretime kaynak oluşturan alanlar olarak kabul edilmektedir. Buna göre, istatistiksel verilere göre Türkiye nüfusunun %35'i kırsal alanlarda yaşamaktadır (Turhan, 2005a; Akın, 2008).

Türkiye’de kent statüsünde değerlendirilen, istihdam ve ekonomik ağırlıklı olarak tarıma dayandığı, kırsal yaşam biçimlerinin yaygın olduğu bazı il ve ilçe yerleşim birimleri kırsal alan niteliğindedir. Diğer yandan, kırsal alan statüsünde değerlendirilen bazı yerleşim birimleri de sanayi ve turizm alanında gelişmiş kentsel alan niteliği sergilemektedir. Yani, Türkiye’de karşılaştırılabilir kırsal kalkınma istatistiklerinin oluşturulması için ülke koşullarına uygun en azından istatistik amaçlı bir kırsal alan tanımı gereklilik göstermektedir (Turhan, 2005a; Ekin, 2008; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008).

Türkiye’de kırsal alanlar denildiği zaman; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, doğal kaynakların oldukça bol bulunduğu, ekonomik hayatın daha çok tarıma bağlı olarak gerçekleştirildiği, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkin olduğu, ayrıca eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal olanakların yeterince gelişemediği yerler akla gelmektedir (Ekim, 2006).

AB’de ise, kırsal alanın herkes tarafından kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Sonuçta her üye devlet kendine göre bir kırsal alan tanımı yapmıştır. Bunlar genelde sosyo-ekonomik kriterler temeline oturan tanımlamalardır ve birbirinden çok farklıdır. Bazı ülkeler kırsal alanları arazi parçası olarak ele alıp, tarımsal desen, arazi kullanımı, kentlere yakınlığı gibi faktörlerle değerlendirirken; pek çoğu sosyal temsil, alışkanlıklar, ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik ve nüfus azalması, göç olgusu gibi kriterler çerçevesinde sosyo-kültürel özelliklere bağlı olarak değerlendirmektedir (Ekim, 2006; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008; <http://www.zmo.org.tr> erişim tarihi: 20.10.2012).

Bu tanımlamanın yanında, 1988 yılında yayımlanan “Kırsal Toplumun Geleceği” adlı AB Komisyonu belgesi kırsal alanları ulusal ekonomilerle entegre olma derecesine göre sınıflandırmıştır. Buna göre;

♦ Entegre kırsal alanlar: Büyüyen bir nüfus, tarım dışı sektörlere dayanan bir istihdam, bunun yanında toprağın kullanılmasında tarımın hala kilit role sahip olması, çevresel, sosyal ve kültürel miras yönünden tehditlerle karşı karşıya kalınması ve büyük şehirlere yakınlık, bu tür alanların özellikleridir.

♦ Orta derece kırsal alanlar: Kentsel alanlardan uzaklık, tarım ve tarım dışı sektörlerin değişen oranlarda karışımı bir ekonomik yapı, geniş ölçekli çiftliklere rastlanması bu tür alanlarda görülen niteliklerdir.

♦ Tam kırsal alanlar: Çok düşük nüfus yoğunlukları, çok düşük gelir seviyesi, yaşlı nüfus, tarımsal istihdama dayanan ekonomi, düşük yeterlilikte temel hizmet sunumu, çevreden izole olmaya sebep olacak topografik özellikler bu tür alanların özellikleri olarak sayılabilir (Güder, 2003; Turhan, 2005a; Ekim, 2006; <http://www.zmo.org.tr> erişim tarihi: 20.10.2012).

Girgin (2000)'e göre, bölgeler ve yöreler arasında ekonomik ve sosyal kaynaşmanın sağlanması, toplumsal barışın ve adaletin inşası, sanayi ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu sermaye birikimi, hammadde ve işgücü hareketlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kırsal alanların desteklenmesi, yaşam ve ekonomik faaliyet koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Kentli kesimlere göre daha kötü ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olan kırsal alan toplumunun yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi ve kırsal alanların doğal kaynaklarının bozulmadan korunabilmesi için geliştirilen girişimlere genel olarak kırsal kalkınma adı verilmektedir (Ekim, 2006).

Kırsal alanlarla bağlantılı olarak çevrenin ve doğal kaynakların korunmaya çalışılması ve aynı anda da kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmeye çalışılması, her iki kavramın birleştirilmesine neden olmuştur (Gürlük, 2001; Ekim, 2006).

Kırsal Kalkınma, kavramsal olarak yalnızca tarımla sınırlanamayacak, çok boyutlu öğeler içeren bir olgudur. Kırsal alanda pazar verimliliği, kalite ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi, yeni istihdam ve alternatif iş alanlarının yaratılması gibi konuları kapsayan önemli bir politika alanıdır. Bu yönüyle de özünde sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım, yerleşme, haberleşme, bölgesel gelişme, KOBİ gibi politika alanları ile entegre bir yaklaşımla yorumlanması gereken ve bir bakıma da mozaik niteliği taşıyan çok boyutlu bir kavramdır (Akın, 2008).

Bu bağlamda, kırsal kalkınma; kentsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakların istismarına neden olmadan, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesini, refahın arttırılmasını, bu bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılmasını, tarımsa yapının iyileştirilmesini, tarımsal üretimde kalitenin arttırılmasını, her ölçekten işletme sanayinin kurulmasını, en azından tarımsal üretimin sanayi ile entegre edilmesini, gıda güvenliğini, işsizliğin azaltılmasını, sağlıksız bir göçün önlenmesini amaçlar (Turhan, 2005a).

Kırsal kalkınma; tarımsal kalkınma, kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları gibi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki mevcut yapılarda ihtiyaçların ve önceliklerin belirlenmesi ve belirlenen hususlarda yetersizliklerin giderilmesi için planlanan tüm geliştirici faaliyetleri ifade eder (KKÇG, 2003; Turhan, 2005a; Can, 2007).

Çevik (2000)'e göre, kırsal kalkınma; kırsal alanlarda kişi başına düşen gelirin arttırılmasını sağlamak, köy ve kent toplumlarının yaşam standartları arasındaki farkı dengelemek, kırsal alanlardaki mevcut doğal kaynakları geliştirmek, kırsal alanlardaki yerleşimleri kendi kendilerine yetebilir ve yaşanabilir duruma getirmek, ulaşım, yerleşim, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı ve tesisleri düzenlemek, sosyal ve kamusal hizmetlerin kırsal alanlara daha düzenli olarak götürülebilmesini sağlamaktır.

Birleşmiş Milletler Örgütünce yapılan tanıma göre ise kırsal kalkınma; “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir” (Gülçubuk, 2006; Ekin, 2008).

Başlangıç tarihi 1950'lere dayanan “kırsal kalkınma yaklaşımları” zaman içinde teknoloji ve sosyo-ekonomik faktörler ile ortaya çıkan değişikliklerin etkisi ile farklılaşmıştır. Altmışlarda “modernizasyon”, yetmişlerde “devlet müdahaleleri”,

seksenlerde “serbest Pazar” ve doksanlarda “katılım ve yetkilendirme” ile karakterize edilebilecek bu farklılaşma sırasında öne çıkan popüler fikirler ve terminolojiler dikkat çekici olmuştur (Giray ve ark., 2004).

Ellis ve Biggs (2001), 1950’lerden bu yana, kırsal kalkınma yaklaşımlarının temelini oluşturan çok sayıda teori, tema ve politikaları aşağıda özetleyen bir “zaman çizelgesi” oluşturmuşlardır.

- 1950’ler: Modernleşme, çift ekonomi modeli, geri tarım teknolojileri, toplum kalkınması, tembel köylüler,
- 1960’lar: Dönüşüm yaklaşımı, teknoloji transferi, mekanizasyon, tarımsal yayım, tarımın büyüme rolü, yeşil devrim (başlangıcı), rasyonel köylüler,
- 1970’ler: Büyümeyle yeniden bölüşüm, temel gereksinimler, entegre kırsal kalkınma, devlet tarım politikaları, devlet tarafından sağlanan krediler, kentlere yönelik pozitif ayrımcılık, yeniliğe teşvik, yeşil devrim (devam), kırsal büyüme bağlantıları,
- 1980’ler: Yapısal düzenlemeler, serbest pazarlar, fiyat haklarının alınması, devletin geri çekilmesi, STK’ların yükselişi, hızlı kırsal değerlendirme, tarımsal işletme sistem araştırmaları, gıda güvenliği ve açık analiz, kırsal kalkınmanın bir ürün değil süreç olması, kalkınmada kadın, fakirliğin hafifletilmesi,
- 1990’lar: Mikro kredi, katılımcı kırsal değerlendirme, insan odaklı kırsal kalkınma, paydaş analizi, kırsal güvenlik netleri, toplumsal cinsiyet ve kalkınma, çevre ve sürdürülebilirlik, fakirliğin azaltılması,
- 2000’ler: Sürdürülebilir geçim, iyi yönetim, yerinden yönetim, katılımın eleştirilmesi, geniş sektörel yaklaşım, sosyal koruma ve fakirliğin ortadan kaldırılmasıdır.

Onar yıllık dönemler için hazırlanan bu çizelgede o dönem için etkili olan fikirlere ve terimlere yer verilmiştir. Kırsal kalkınmanın tarihsel gelişiminin çerçevesini çizen, politikaları ve uygulamaları etkileyen bu fikir ve terimler, belirli bir dönemde,

kendinden önceki dönemin etkisi altında ortaya çıkıp, kendinden sonraki dönemleri de etkilemiştir. Ulusal ve uluslararası kırsal kalkınma politikalarının oluşumunda ön plana çıkan anahtar sözcükleri kapsayan bir terminoloji oluşturmuştur (Giray ve ark., 2004).

Kırsal kalkınma programlarının hazırlanmasında ve bu programlar kapsamında yer alacak projelerin dizaynında uyulması gerekli önemli prensipler şu şekildedir: Herkese ulaşılabilirlik, bağımlılık yaratmamak, sürdürülebilirlik, aşamalı yaklaşım, katılım, etkililik (Oakley ve Garford, 1985; Tolunay ve Akyol, 2006).

Kırsal kalkınma kavramı AB’de uzun yıllar tarım odaklı olarak algılanmış ve OTP ile birlikte değerlendirilmiştir (Dıraor, 2008; Ekin, 2008).

AB’de kırsal kalkınma politikaları, tarım politikalarının bir parçası ve tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Bu bakımdan da sürekli olarak gündemde bulunmakta ve tarım politikalarındaki değişikliğe bağlı olarak, kırsal kalkınma politikaları da değişikliğe uğramaktadır (Ekim, 2006; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

AB kırsal kalkınma politikası iki temel politika sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Roma Antlaşması, diğeri ise 1970’lerin ortalarında ABKF ile oluşturulan AB’nin Bölgesel Politikasıdır. Bu iki temel politika, kırsal alanları belirli bir ekonomik düzeye getirmek için stratejiler içermektedir. AB kırsal kalkınma politikasını, kırsal kalkınma yaklaşımlarının hem üretiminde hem de eylem planların hazırlanıp uygulanmasında etkin olan üç farklı endişe yönlendirmektedir. Bunlar; bölgesel gelişme politikası ile birlikte ekonomik ve sosyal bütünleşmenin artırılması gereği, OTP’ye çevresel hassasiyetleri dahil etme fikri ve tarım sektörünü yeniden yapılandırma ihtiyacıdır (Giray ve ark., 2004).

AB kırsal kalkınma politikaları, kırsal alanda yaşayan toplulukların yaşam kalitelerini arttırmaya ve kırsal alanlardaki nüfusun göçüne engel olmaya yöneliktir. Ayrıca, Birliğin kırsal kalkınma politikaları, OTP ve bölgesel politika ile ilişkili ve bu politikaların hedeflerinin bir parçasıdır (Çelik, 2005).

Kırsal kalkınma politikalarının anlaşılabilmesi için öncelikle OTP'nin incelenmesi gerekmektedir.

3.2.AB Ortak Tarım Politikası

Devletin tarım sektörünün gelişmesini sağlamak için yürüttüğü tüm uygulamalar, Tarım Politikası kapsamında incelenen konulardır. Tarım Politikası, tarım sektörünü geliştirmek, üreticilerin gelirini artırmak, kırsal kesimin yaşam düzeyini iyileştirmek, gelir dağılımındaki dengesizliği gidermek ve tüketicileri fiyat artışına karşı korumak amacı ile devletin tarım sektöründe uyguladığı önlemler bütünü olarak tanımlanabilir (Dernek, 2006).

İnsan yaşamının en temel gereksinimi gıdadır. Bu temel gereksinim, tarım sektörünü ülke ekonomileri açısından önemli bir konuma yerleştirmekte ve ülkeleri kendi coğrafi, kültürel ve sosyal özelliklerine göre tarım sektörünü düzenlemeye yönlendirmektedir (Yurt ve ark., 2009).

İnsanların üç temel ihtiyacı olan gıda, giyim ve barınmanın hepsi de tarımsal üretime dayanmaktadır. Gıda ihtiyaçlarının tamamı tarımsal ürünlerden (bitkisel, hayvansal, balıkçılık ve orman ürünleri) karşılanmaktadır. Giyim ihtiyaçlarının karşılanmasında ise sentetik elyaflardan daha çok pamuk, yün, ipek gibi tarım kaynaklı doğal elyaflardan yararlanılmaktadır. Barınma da ise başta tahta olmak üzere yine tarım kaynaklı ürünler kullanılmaktadır (AKTD, 2009; Ercan, 2010).

Tarıma yüklenen diğer bir işlev de, sanayi sektörüne kaynak aktarmaktır. Dolayısıyla, hem gıda gereksinimini dışarıya bağımlı olmadan giderebilmek hem de dünya ticareti açısından rekabet edilebilir düzeye gelebilmek için ülkeler kendi tarım politikalarını oluşturmak zorunda kalmışlardır (Yurt ve ark., 2009).

OTP ile uygulamaya geçirilen tarım politikalarının ve bu politikaların kırsal kalkınmaya etkilerinden bahsetmeden önce OTP'nin oluşturulmasının arkasındaki nedenlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenler;

• Gıda yetersizliklerinin önüne geçilmesi: İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında Avrupa kıtasında çok ciddi açlık sorunu yaşanmıştır. Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan gıda yetersizliğine karşı bir önlem olarak, gıda arzını güvence altına almak ve gıda gereksinmesini topluluk üyesi ülkelere karşılamak üzere OTP gündeme gelmiştir (Pezaros, 1998; Karayaz, 2007; Uzunpınar, 2008; Yurt ve ark., 2009; AKTD, 2009; <http://www.balkangunlugu.com> erişim tarihi:21.10.2012; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

• Fransa ve Almanya arasındaki dengesizliğin giderilmesi: AET içinde oluşturulan Gümrük Birliği, ilk haliyle, sanayi mallarının serbest dolaşımının sağlanması anlamına geliyor ve tarım ürünleri bunun dışında kalıyordu. Bu durum sanayi sektörü Fransa'ya göre daha güçlü olan Almanya'yı tatmin ederken, nüfusunun dörtte biri tarım sektöründe çalışan Fransa'yı rahatsız ediyordu. Fransa'nın ısrarı üzerine tarım mallarında da ticaretin serbestleştirilmesi, ancak korumanın ulusal boyuttan çıkarılıp Topluluk boyutuna genişletilebileceği bir sistem üzerinde anlaşılmıştır (Fennell, 1979; Eraktan ve Ören, 2005; Uzunpınar, 2008; Yurt ve ark., 2009; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

• Tarımda çalışan kesimin gelir düzeyinin korunması ve artırılması: 1960'larda tarım sektörünün aktif nüfusun beşte birine denk düşen bir oranı istihdam etmesi, bu kesimin gelirlerinin fiyat dalgalanmaları karşısında olumsuz yönde etkilenmemeleri ihtiyacını da beraberinde getirmiş ve OTP'nin oluşturulmasında etkili nedenlerden biri olmuştur (Karayaz, 2007; Uzunpınar, 2008; Yurt ve ark., 2009; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

• Piyasa mekanizmaları arasındaki farklılıkların giderilmesi: OTP'den önceki dönemde, tarım sektörünün ekonomide daha az yer tuttuğu ülkeler, net ithalatçı konumundaydı. Bu ülkeler ulusal pazarlarını ithalat vergileri ve kotalarıyla korumaktaydılar. Diğer yandan, tarımın önemli faaliyet alanı olduğu net ihracatçı ülkeler ise, ihracat vergileri ve kotaları yanında destekleme fiyatları ve ihracat teşvikleri ile koruma mekanizmalarını oluşturuyordu. Değişik müdahale ve koruma araçlarıyla oluşturulan piyasa mekanizmaları arasındaki farklılıkların giderilmesinin ancak ortak ve

tek bir politika ile sağlanabileceği görülmüştür (Karayaz, 2007; Uzunpınar, 2008; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

1948 yılından itibaren, Marshall Planı adı altında yapılan ABD yardımları, tarım sektöründe makine, canlı hayvan, tarımsal bina ve tarımsal alt yapı eksikliğinin giderilmesini sağlamıştır. Özellikle üreticilere sağlanan ürün fiyat garantisi en büyük destek olmuştur. Çiftçiler üretim kapasitelerini artırmış ve yatırım yapacak konuma gelmişlerdir (Hofreither, 2007).

1950'li yıllarda tarımda ortak bir piyasanın oluşturulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. 1952-1954 yılları arasında yapılan görüşmelerde, bu konuda çeşitli ülkelerce hazırlanan öneriler ele alınmış, ancak oluşturulacak ortak piyasanın statüsü, hangi kuruma bağlı olacağı ya da bağımsız mı olacağı konularında anlaşmaya varılamamıştır (Eraktan ve Ören, 2005; Karayaz, 2007; Uçak, 2009).

1955 yılında Messina Konferansında oluşturulan bir Komite, tarımı da katılımcı ülkeler arasında ticari çıkarların dengelenmesi için ele alınması gereken konuların içerisinde değerlendirmiştir (Atakan, 1998; Ekim, 2006; Hofreither, 2007; Uçak, 2009).

Adını komite başkanı olan Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henry Spaak'tan alan ve 1956 yılında AKÇT üyesi devletlerin Dışişleri Bakanlarına sunulan raporda AET ve AAET kurulması öngörülmüştür. "Tarım sektörünü de kapsayan ve ortak tarım politikasına ilişkin çerçeve oluşturan rapor Nisan 1956 tarihinde tamamlanmıştır". AET ile AAET'yi kuran anlaşmaların dayanağını oluşturan Spaak Raporu'nda içinde tarımın olmadığı ortak bir pazarın kurulamayacağı vurgulanmıştır (Cesur, 2004; Karayaz, 2007).

Yukarıda belirtilen etmenlerin biraya gelmesi neticesinde, 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girerek AET'yi kuran Roma Antlaşması ile OTP'nin yasal temeli oluşturularak amaçları belirlenmiştir. 1958 yılı Temmuz ayında Stresa Konferansı'nda ise OTP'nin dayanacağı üç temel ilke ortaya koyulmuştur (Atakan, 1998; Ekeman, 2000; Karayaz, 2007; Yurt ve ark., 2009; Ercan, 2010; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

AET'nin oluşturulmasında tarımın yer alması açık bir gereksinimdi. Bunun en önemli nedenleri; tarımın en büyük istihdam alanı olması, sektördeki gelirlerin artırılması ihtiyacı, tarımda devlet müdahalesinin büyüklüğü ve ortak pazar amacıdır (Fennel, 1979).

Roma Antlaşması, AB'nin tümünde geçerli olacak tarım politikasının ve Ortak Piyasa Düzenlerinin (OPD) yasal temelini oluşturmaktadır (Çakmak ve Kasnakoğlu, 2001).

AET'yi kuran Roma Antlaşması 248 maddeden oluşmaktadır. Bu antlaşmanın 38. Maddesinden 46. Maddesine kadar olan bölümü tarım ile ilgili konuları kapsamaktadır. OTP'nin amaçları da 39. Maddede belirtilmektedir (Pezaros, 1998; Tan ve Dellal, 2003; Güney, 2006; Uçak, 2009; Ercan, 2010).

Roma antlaşmasının 39. Maddesinde OTP'nin amaçları; “teknik ilerlemeyi destekleyerek, tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak, tarımsal üretimi rasyonel hale getirmek ve üretim özelliklerini, özellikle işgücünü uygun şekilde kullanarak verimliliği arttırmak, ürün arzının güvenliğini sağlamak, tarım sektöründe çalışanların gelirini artırmak, tüketicilere daha gerçekçi ve uygun fiyatlar sunmak, piyasalarda istikrarı sağlamak, fiyatların üye ülkeler arasında haksız rekabete yol açmasının önüne geçmektir” şeklinde belirtilmiştir (Karabağlı, 1989; Pezaros, 1998; Atakan, 1998; Ekeman, 2000; Tan ve Dellal, 2003; Sayın ve Tufan, 2004; Aysu, 2006; Güney, 2006; Karayaz, 2007; Uzunpınar, 2008; AKTG, 2009; Yurt ve ark., 2009; Uçak, 2009; Ercan, 2010; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

Pezaros (1998)'e göre, bu amaçlarda başarı elde etmek için Topluluk üç özel politika alanı geliştirmiştir. Bunlar, Tarımsal Pazar Politikası, Sosyo-yapısal Politikalar ve Üçüncü Ülkelere Karşı Dış Politika'dır.

Sonuç olarak, Avrupa Komisyonu, OTP'nin oluşturulması için hazırlanan teklifleri 30 Haziran 1960'da görüşmeye başlamıştır. Altı ay süren yoğun görüşmelerden sonra OTP'nin oluşturulması için ilk karar alınmış, 1961 yılında OTP oluşturulmuş ve 1962 yılında uygulanmaya başlanmıştır (Karayaz, 2007).

OTP'yi oluşturan kurallar üç temel ilkeye dayanmaktadır. Bunlar;

✎ Tek Pazar İlkesi: Topluluk üyesi ülkeler arasında yapılan ticarete, gümrük vergileri, kotalar ve benzeri engellemeler kaldırılarak, tarımsal ürünlerin serbest dolaşımı sağlanmaya çalışılmaktadır (Atakan, 1998; Pezaros, 1998; Eraktan, 2005; Fındıkçı, 2005; Gaytancıoğlu, 2005; Ekim, 2006; Güney, 2006; Karayaz, 2007; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008; AKTG, 2009; Uçak, 2009; Yurt ve ark., 2009; Ercan, 2010; <http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi:21.10.2012).

✎ Topluluk Tercihli İlkesi: Topluluk içerisindeki ticarete üçüncü ülkelerin ürünlerine karşı, Topluluk üyesi ülkelerin ürünlerine öncelik tanınması amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşabilmek için bir taraftan üçüncü ülkelere gelen ürünlerden bugün yerini Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Tarım Anlaşması ile gümrük tarifelerine bırakmış olan “prelevman vergisi” alınmakta diğer taraftan ise ihracat ürünleri fiyatlarının dünya fiyatlarından yüksek olması durumunda ihracat iadesi verilmektedir. Böylece, Birlik üyesi ülkelerin tarım sektörü korunmaktadır (Atakan, 1998; Pezaros, 1998; Gaytancıoğlu, 2005; Ekim, 2006; Güney, 2006; Karayaz, 2007; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008; AKTG, 2009; Yurt ve ark., 2009; Uçak, 2009; Ercan, 2010; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

✎ Mali Dayanışma İlkesi: OTP uygulamaları için gerekli harcamalar, üye ülkelerin tamamının katkıda bulunduğu ortak bir bütçeden karşılanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda OTP harcamalarını karşılamak üzere 1962 yılında ATYGF oluşturulmuştur (Atakan, 1998; Pezaros, 1998; Gaytancıoğlu, 2005; Ekim, 2006; Güney, 2006; Karayaz, 2007; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008; AKTG, 2009; Yurt ve ark., 2009; Uçak, 2009; Ercan, 2010; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012). ATYGF dışında ABKF ve ASF'de OTP'nin diğer finansman kaynaklarıdır (Yurt ve ark., 2009).

Topluluğun ortak bir şekilde OTP'yi finanse etmesi açık bir şekilde Topluluğun daha zayıf üyeleri için büyük önem taşımaktadır. Bölgeler arası ekonomik farklılıkları

gidermeye önem veren Topluluk içinde daha zengin üyelerin fakir bölgeleri desteklemeleri bir zorunluluk haline gelmişti (Fennel, 1979).

OTP, 1962 yılında ilk olarak tahıl sektöründe uygulamaya geçirilmiştir (Pezaros, 1998; Tan ve Dellal, 2003; Güney, 2006; Yurt ve ark., 2009; Uçak, 2009; Ercan, 2010; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

1967 yılından beri uygulanan ve ürün bazında belirlenen düzenlemeler bulunmaktadır. Bu sistem iç piyasada müdahale, dış rekabete karşı koruma ve ürünlere doğrudan destek sağlayan düzenleme mekanizmalarıyla sürdürülmektedir (Olhan, 2002; Sayın ve Tufan, 2004; Ekim, 2006; Güney, 2006; Yurt ve ark., 2009; AKTD, 2009; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

1966-1967 üretim döneminde hububatla başlayan OPD günümüzde 23 tarım ürünü veya tarım ürünü grubunda uygulanmaktadır. Bunlar: Tahıllar, piriç, şeker, zeytinyağı, sığır eti, domuz eti, koyun ve keçi etleri, kümes hayvanları eti, yumurta, şarap, süt ve sütlü ürünler, yaprak tütün, su ürünleri, taze sebzeler ve sofralık meyveler, tahılların işlenmesinden sağlanmış ürünler, meyve ve sebzelerin işlenmesinden sağlanmış ürünler, keten ve kenevir, şerbetçi otu, kurutulmuş hayvan yemleri, tohumluklar, yağlı tohumlar, ipek böceği ve en son 1993 yılında eklenen muz'dur (Atakan, 1998; Ekim, 2006; Güney, 2006; Yurt ve ark., 2009; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

Thouson (1995)'e göre, Birlik tarımını destekleme ve koruma çerçevesinde, OPD, kendine has çeşitli mekanizmaları içermektedir. Bunlar, birleştirilmiş fiyatlar, araçlar, ürün yardımları, kotalar ve depolamadır.

OPD fiyat garantisinin yanında, bazı ürünlerde ithalat koruması, bazı ürünlerde ihracat desteği ve bazı ürünler için de doğrudan destek şeklinde uygulanmaktadır. Örneğin tahıl, zeytin, yağ ve unda fiyat desteği ve doğrudan destek; yumurta ve kümes hayvanlarında ithalat koruması ve ihracat desteği; bazı meyve sebzelerde ithalat koruması; yağlı tohumlar, pamuk ve kenevire doğrudan destek verilmektedir (Ekim, 2006).

3.2.1. OTP Reformları ve Kırsal Kalkınmaya Geçiş Süreci

OTP, içsel ve dışsal etkilerle zaman içinde hedef, ilke ve uygulanan önlemler demeti açısından değişime uğramıştır. Tarımın yönlendirilmesi için sürekli yeni politika arayışlarına gidilmiş ve daha önceden kapsama alınmayan konularda önlemler geliştirilmiştir (Eraktan, 2006)

Başlangıçta tarımsal gelirlerin artırılması ve arzın sürekliliğini sağlamak, üreticinin gelir düzeyini korumak gibi nedenlerle uygulanan ve OTP'nin temel mekanizmalarından biri olan müdahale alımları zaman içerisinde üretimi körükleyerek arz fazlalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, AB bütçesi üzerinde gün geçtikçe daha fazla bir yük oluşturmaya başlamıştır (Gaytancıoğlu, 2005; Ekim, 2006; Yurt ve ark., 2009).

Ayrıca desteklemelerden daha çok büyük işletmeler faydalanmıştır. Ürünler bazında yapılan desteklemeler nedeniyle farklı ürünler yetiştiren çiftçiler farklı oranlarda desteklemelerden yararlanmışlardır (Ekim, 2006).

Bununla beraber, tüketici fiyatlarının yüksek düzeyde seyretmesi, gıda harcamalarının toplam gelir içerisinde büyük yer tutması tüketiciyi olumsuz etkilemiş ve toplumun gelir dağılımında adaletsizlikler oluşmuştur (Ekim, 2006; Yurt ve ark., 2009).

Üretimin artması özellikle tarım ürünü ihracatçısı ülkeleri etkilemiş, dönemsel olarak gerçekleşen talep düşüşleri fiyatları aşağı çekici bir etki yapmıştır. Birliğin tarım ürünü ihracatçısı ülkeleri üretimi kısmış, üretim fazlasını ihracat destekleriyle ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Bu da, Birlik dışında yer alan tarım ihracatçısı ülkeleri olumsuz yönde etkileyerek, dünya ticaretinin dengelerinin bozulmasına yol açmıştır (Yurt ve ark., 2009).

Dünya piyasasında OTP'den en fazla etkilenen ABD ve Cairns Grubu Ülkeler (Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Macaristan, Endonezya, Malezya, Filipinler, Yeni Zelanda, Tayland ve Uruguay), dünya tarımı ürünleri

ticaretinde, fiyatlardaki düşüş yanında, talepte ortaya çıkan yetersizliğin, büyük ölçüde OTP'den kaynaklandığını ileri sürerek koruyucu destekleyici politikalardan vazgeçmesi için, Topluluğa sürekli olarak baskı yapmaya başlamışlardır (Varol, 2003).

Tüm bu sorunların çözüme kavuşturulması, Topluluğun pozisyonunun güçlendirilmesi görüşü, OTP'de bazı reformların gerçekleştirilmesini gerekli kılmıştır (Varol, 2003; Ekim, 2006; Yurt ve ark., 2009).

Ayrıca, OTP sonucu, kırsal bölgelerde bozulan dengeleri eleştiren Çevreciler (Yeşiller) Grubu Topluluk içerisinde OTP'nin reformu için baskı yapmaya başlamışlardır (Atakan, 1998).

OTP'ye yönelik ilk reform hareketi, Topluluğun tarım politikalarından sorumlu ilk Komiseri Sicco Mansholt tarafından 1968 yılında hazırlanan ve 1971 yılında kabul edilerek uygulamaya konulan Tarımın Yeniden Yapılandırılması ile İlgili Bir Memorandum'dur (Atakan, 1998; Koaster ve El-Agra, 2003; Ekim, 2006; Karayaz, 2007; Uçak, 2009; Yurt ve ark., 2009; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

Raporda, "OTP'nin temel sorununun piyasa mekanizmalarının işleyişindeki bozukluk değil, tarım sektöründeki yapısal sorunlar olduğu belirtilmiştir (Yıldırım, 2001; Karayaz, 2007).

Özellikle geri kalmış bölgelerdeki çiftçilerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla işletmelerin modernizasyonu, tarım nüfusunun azaltılması, tarımda çalışanların mesleki yeterliliklerinin ve bilgi birikiminin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bunun için en az beş milyon hektar arazinin üretimden koparılması, beş milyon çiftçinin üretimden vazgeçirilmesi öngörülmüştür. Bu planda arz-talep dengesini sağlamak için küçük üreticinin farklı sektörlere kayması, alternatif iş imkanları, erken emeklilik ve çiftçiliğin daha büyük ölçekli, daha etkin bir endüstriyel yapıya kavuşturulmasının sağlanması hedeflenmiştir (Eraktan ve Ören, 2005; Ekim, 2006; Karayaz, 2007; Stead, 2007; AKTD, 2009; Uçak, 2009; Yurt ve ark., 2009).

Bu bildiri ile kırsal ve tarımsal altyapısının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi hedeflendiyse de, uygulamada, öngörülen hedeflere ulaşamamıştır (<http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012)

Başta Fransa olmak üzere Birliğin üyelerince eleştirilmiş ve reddedilmiştir. Söz konusu taslak daha sonra bazı öneriler yumuşatılarak gündeme gelmiştir (Eraktan ve Ören, 2005; Tekelioğlu ve Çimen, 2003; Uçak, 2009; Yurt ve ark., 2009).

Mansholt Planı, yapısal sorunları ilk kez gündeme getirmiş olması açısından önemlidir ve 1972 yılında yürürlüğe konulan üç yapısal yönergeye kaynaklık etmesi bakımından diğer reformların temelini oluşturmuştur. Bu yönergeler; Erken Emeklilik ve Tarımsal Üretimden Vazgeçerek Tarım Alanlarının Yeni Kullanımlara Tahsis Edilmesi, Tarım Sektörü Çalışanlarının Mesleki Eğitimi ve Tarım İşletmelerinin Modernizasyonu'dur (Karayaz, 2007).

Mansholt Planı çerçevesinde Topluluk tarımsal yapı politikasına yönelik ilk resmi döküman 1972 yılında Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan 72/159/EEC sayılı Tüzük'tür. Bu direktif doğrultusunda işletmelerin modernizasyonu ve yeniden yapılandırılması, işgücünün gençleştirilmesi amacıyla 55 yaşın üzerindeki çiftçilerin sonraki yaşantılarının garanti altına alınarak erken emekli edilmesi ve tarımda teknik ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için çiftçilere, çiftlik yöneticilerine ve eğitici danışmanlarına eğitim verilmesi öngörülmüştür (Olgun ve Işın, 1999; Ekim, 2006).

AB tarafından, 1973 yılında bazı ürünlerde destek fiyatlarının indirilmesini amaçlayan "OTP'nin İyileştirilmesi" ve 1975 yılında tüketici önlemlerini kapsayan "OTP'de Mevcut Durum Değerlendirilmesi" olarak sunulan iki reform kararı alınmıştır. İkinci reform çalışmasıyla verimliliğin artırılması ve bölgesel farklılıkların azaltılması konusunda yapısal politika'nın başarısız olduğu vurgulanmış ve bölgesel farklılıkları gidermek için, Topluluğun tümünde eşit düzenlemeler öngören, genel içerikli politikaların yeterli olmadığı anlaşılmıştır (Karayaz, 2007).

1975 yılında Konsey 75/268/EEC sayılı Tüzük ile yapısal politikalar konusunda yeni tedbirler almıştır. Bu Tüzük ile özellikle dağlık bölgeler ve olumsuz doğa

koşullarının etkisi altında bulunan kırsal alanlardaki işletmelerin modernizasyonuna yönelik araçlar takviye edilmiştir (Ekim, 2006).

1977 yılında 355/77 sayılı Tüzük ile tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına ilişkin tarımsal yapının düzenlenmesi sağlanmış ve projelere destek verilmeye başlanmıştır (Olgun ve Işın, 1999; Ekim, 2006; Karayaz, 2007).

1981’de Yunanistan’ın Birliğe katılımından sonra Konsey 1984’de Yunanistan’ın tamamını desteklemek üzere “Entegre Akdeniz Programları” adıyla yeni bir uygulama başlatmıştır. 1985’de İtalya ve Fransa’nın kırsal alanları da bu programa dahil edilmiştir. Bu bölgelerde yaklaşık 50 milyonluk bir nüfus yaşamaktaydı ve teknoloji, tarım ve tarım dışı sektörlerin gelişmişlik seviyesi farklılık gösterse de genel olarak hepsi iç dengesizlikler ve ekonomilerinin çok büyük oranda tarıma dayanıyor olmasından muzdariptiler. Bu program ile kırsal alanların kalkındırılması hedeflenmiştir (Can ve Kocagül, 2008).

Bu programa, 1986’da İspanya ve Portekiz’in kırsal alanları dahil edilmiştir. Daha sonra Kuzey İrlanda ve Portekiz’in tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Olgun ve Işın, 1999; Ekim, 2006).

Çok boyutlu yaklaşımı benimseyen bu programlarla üretim, işletme, dağıtım ve pazarlamanın bütünleştirilmesi, turizm ve el sanatları gibi etkinliklerin geliştirilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, KOBİ’lerin kurulması ve bölgesel altyapının iyileştirilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım, 2001; Karayaz, 2007; Uzunpınar, 2008).

1975 ve 1977’de yapılan düzenlemeler, 1985’te Yeşil Kitap” adı altında, tek çerçevede toplanmıştır. Buna göre, üretimin fazla olduğu ürünlerde üretim kısıtlanması, kırsal kalkınma, sosyal dengenin sürdürülmesi ve çevrenin korunması açısından tarımın desteklenmesi, küçük çiftçilerin gelir sorunlarının etkin ve sistematik bir şekilde çözülmesi ve çiftçilerin çevre bilincinin artırılması ilkeleri benimsenmiştir (Atakan, 1998; Güran, 2002; Ekim, 2006; Karayaz, 2007; AKTD, 2009).

1987’de AB Komisyon Başkanı Jacques Delors tarafından hazırlanan raporda, 1987 yılında Avrupa Tek Senedi’nin hedeflediği “Avrupa Tek Pazarı Oluşturulması” düşüncesi tarım sektöründe alınması gereken önlemler arasında yer almıştır. Bu rapordan sonra o tarihe kadar gerçekleştirilmiş tüm OTP reformlarını kapsayan bir rapor hazırlanmış ve bu rapor 1988 yılındaki reformların temelini oluşturmuştur (Karayaz, 2007).

Avrupa Tek Senedi ile tarım sektörü pazar koşullarına göre tekrar düzenlenirken, sadece tarımda çalışanlar değil, kırsal ekonominin bir bütün olarak ele alınması gerektiği anlaşılmıştır (Ekim, 2006).

1988 yılında Komisyon tarafından “Kırsal Toplumun Geleceği” adlı bir tebliğ hazırlanmıştır. Bu tebliğ ile kırsal alanlarla ilgili olarak ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması, tarımın yeniden yapılandırılmasında kırsal alanların bir bütün olarak ele alınması, çevrenin ve doğal kaynakların korunması esas hedefler olarak belirlenmiştir (Güder, 2003; Ekim, 2006; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

Katılımcı kırsal stratejik planlama; 1980’ler ve 1990’lardan itibaren kırsal kalkınmada dışarıdan etkilenen teknolojiler ve ulusal politikalarla kendini gösteren, “tavandan tabana” ve “masa başı” yaklaşımlarından “tabandan tavana” ve “süreç” yaklaşımına dönüşmüştür (Giray ve ark., 2004).

1988-1992 yılları arasında yapısal fonlardaki reformlarla, ABKF, ASF ve ATYGF’nin Yönlendirme Bölümünün çalışmaları koordine edilmiştir. Bu yolla kırsal kalkınmanın özendirilmesi ve kırsal toplumda tarım sektörünün temel dayanak olma özelliğini sürdürmek üzere, kırsal alanda tarımsal ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amaçlanmıştır (Eraktan, 1997; Uçak, 2009).

Kırsal alanlarda gerçekleştirilen projelerde karşılıklı dayanışma ortamını yaratmak, deneyimleri paylaşmak, yenilikleri desteklemek üzere LEADER Programı, OTP’nin bir parçası olarak değil bir Topluluk Girişimi olarak 1991 yılında başlamıştır (Ekim, 2006; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008; Doğan, 2011).

Komisyon, 9 Temmuz 1991’de Tarım ve Kalkınmadan Sorumlu Komiser Mac Sharry’nin hazırladığı ve 1992 yılında uygulamaya koyduğu MacSharry Planı, OTP’nin oluşumundan itibaren geçen otuz yıllık süre esnasında yapılan en radikal reform olmuştur (Atakan, 1998; Daugbjerg, 1999; Schmit ve Sinabel, 2003; Karayaz, 2007; Uçak, 2009).

Bu dönemde kırsal kalkınmayı vurgulayan kırsal politikalarda “insan odaklı” bir perspektifin ortaya çıkışı, değişimin bir yansıması olmuştur (Giray ve ark., 2004).

MacSharry Reformu, OTP’nin yapısını değiştirerek, piyasa kontrol sisteminden doğrudan gelir desteğine doğru stratejik bir dönüşüme başlamıştır (Uçak, 2009).

Ürünleri dünya fiyatları düzeyine indirmeyi ilk olarak başarmış reformdur. Ayrıca, gelir düzeyi düşmüş çiftçilerin doğrudan ödemeler desteğini artırarak gelir kayıplarını minimuma indirmiştir (Yurt ve ark., 2009).

Ekonomik-sosyal bütünleşmenin hızlandırılması ve toprağın daha rasyonel kullanımı sağlanarak kırsal alanların daha dengeli bir biçimde kalkındırılmasının sağlanması amacıyla yapısal alanda tedbirler de öngörülmüştür (Karayaz, 2007; <http://www.ikv.org.tr/pdfs> erişim tarihi: 21.10.2012).

1992 yılında Maastricht Antlaşması ile Topluluğu Kuran Anlaşma’nın ekonomik ve sosyal bütünlüğünü sağlamaya yönelik hedefler ile ilgili 130A maddesine “kırsal bölgeler de dahil olmak üzere” ibaresi eklenerek, kırsal kalkınmaya yasal dayanak oluşturulmuştur (Akın, 2003; Ekim, 2006; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

1990’lı yılların ortasından itibaren kırsal kalkınma desteklemelerinin OTP kapsamı altına alınmasıyla beraber toplam desteklemeler içindeki payı da artış trendinde yer almıştır. Böylece gerek doğrudan gelir desteği gerekse kırsal kalkınma desteklerinin artması, OTP’nin yönünü tarımsal arzı artırmaya yönelik politikalardan, AB içindeki gelir dengesizliklerini azaltmaya yönelik politikalara doğru bir geçişi başlatmıştır (Uçak, 2009).

MacSharry Reformları ile OTP'nin yapısında oluşan değişiklikler, ABD ile AB arasındaki uyuşmazlıklar nedeniyle tıkanan Uruguay Görüşmelerinin tekrar başlamasını sağlamıştır. ABD ile AB'nin kendi aralarında uzlaşmaya vararak imzaladıkları Blair House Anlaşması'nın ardından, Nisan 1994'te Marakeş'te imzalanan nihai anlaşma ile Uruguay Görüşmeleri sona ermiştir. Nihayetinde, 1947'de imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) yerini, DTÖ Tarım Anlaşmasına bırakmıştır (Tekelioğlu ve Çimen, 2003; Karayaz, 2007; AKTD, 2009; Uçak, 2009; Yurt ve ark., 2009).

DTÖ Tarım Anlaşmasının iç piyasada kullanılan tarımsal desteklerin azaltılması konusundaki hükmünün yalnızca fiyat desteklerini kapsamaması, bu desteklerin ise MacSharry Reformları ile önemli ölçüde azaltılmış olması nedeniyle Birliği çok etkilememiştir (AKTD, 2009).

DTÖ'nün kurulmasından sonra Birlik, OTP çerçevesinde dış rekabete karşı kullandığı temel koruma araçlarını, prevlevmanlarla değişken vergileri "eşdeğer gümrük vergileri"ne dönüştürmüş ve eşik fiyat uygulamasına son vermiştir (Karayaz, 2007).

1995 yılında Komisyon tarafından hazırlanan bir raporda kırsal bölgelerdeki çiftçilere doğrudan ödemeler ve tercihli muamele yapılarak, tarımsal devamlılığın sağlanması amaçlanmıştır (DTM, 1999; Ekim, 2006).

1996 yılında Kırsal Kalkınma Konferansı yapılarak, Birliğin kırsal kalkınma politikasının belirlenmesinde çok önemli kararlar alınması sağlanmıştır. Cork Bildirisi'nde, sürdürülebilir bir kırsal kalkınmanın sağlanması amacıyla belli hedefler açıklanmıştır. Bunlar, kapasite geliştirmeye teşvik, kırsal alanlarda katılımcı yaklaşımları artırma, yerinden bir yönetim anlayışı, sürdürülebilir kırsal kalkınma programlarının birbirleriyle koordine edilmesidir (Olgun ve Işın, 1999; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

Aralık 1995'te Madrid Zirvesi'nde, Komisyon yeni Tarım Stratejisini sunmuştur. Bu rapor OTP'nin 1992 yılında başlayan reformuna dayalı ancak kırsal toplumun ihtiyaçlarına daha çok yer veren bir şekilde uyarlanmıştı (Tunçsiper ve ark.,

2008). Gündem 2000 olarak bilinen bu rapor, 1999 tarihinde Konsey tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Ekim, 2006; Yurt ve ark.,2009).

AB Kırsal Kalkınma Politikalarının temel mevzuatı sayılan 1257/99 sayılı Tüzük ile AB, kırsal politikalara ve çevre politikalarına ağırlık veren bir yaklaşıma kaymıştır. Yeşil Kitap kapsamında çevre ve kırsal kalkınma programları çerçevesinde yapılan destekler, iç destek taahhütlerinden muaf tutulmuştur. Dolayısıyla, Topluluğun, kırsal ve çevresel politikalarla tarım sektörüne kaynak aktarımı, hem OTP'nin kendi gelişim süreci hem de DTÖ kurallarına uyum için son derece elverişli bir durum yaratmıştır (Varol, 2003; Akın, 2008).

Gündem 2000 reformları kapsamında 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren, "Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı" oluşturulmuş ve bu programla aday ülkelerin AB'ye üye olmadan önce OTP'ye uyum çalışmalarına katkıda bulunması hedeflenmiştir (Karayaz, 2007).

Gündem 2000 ile kırsal kalkınma konusu önceki reformlara göre genişletilmiştir. Üretimde kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalar ile çitlik danışma sisteminin yaygınlaştırılması, belirli standartları karşılama ve hayvan refahı konularındaki girişimlerin ilave bir takım teşviklerden faydalandırılması amaçlanmıştır (Ekim, 2006).

Gündem 2000 Reformları OTP'yi üretimin desteklenmesi (piyasa destekleri) ve kırsal kalkınma olmak üzere iki ayağa ayırmıştır. Birinci ayakta, piyasa ve gelir destekleri ağırlıklı olarak çiftçilikle ilgilidir. ATYGF'nin Garanti Bölümü tarafından finanse edilmiştir. İkinci ayağın amacı ise, kırsal çevre ve peyzaja yönelik hizmetlerin teşvik edilmesi, kırsal kesime ve çiftçilik yapılması zor olan alanlara destek verilmesi, gıda kalitesinin yükseltilmesi ve hayvanların refahının sağlanmasıdır. Doğrudan AB Bütçesi tarafından finanse edilmiştir (Varol, 2003; Yurt ve ark.,2009).

2000-2006 yılları arasında yapılacak OTP harcamaları için bir tavan belirlenmiştir. OTP için 40,5 milyar Euro, kırsal kalkınma, hayvan ve bitki sağlığı tedbirlerine yönelik olarak da ilave 14 milyar Euro harcama yapılması öngörülmüştür (Ekim, 2006).

Eraktan ve Ören (2005)'e göre, SAPARD Programı, Birlik tarafından MDAÜ'nün kırsal ve tarımsal kalkınmalarına yardımcı olmak ve uyum sürecini kolaylaştırmak amacıyla 2000-2006 dönemi için oluşturulmuştur.

Varol (2003)'e göre, dinamik modülasyon mekanizması yoluyla birinci ayaktan ikinci ayağa para aktarılarak, daha fazla fon elde edilmesi yöntemi ile kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi fikri benimsenmiştir.

AB Gündem 2000 ile uzun dönem tarımsal ve kırsal gelişme stratejisi çizmiştir (Çakmak ve Kasnakoğlu, 2001).

Gündem 2000 Raporunda kırsal kalkınmada pazar istikrarına önem verileceği, üreticilerin kantiteden çok kaliteye önem vermeleri gerektiği, üreticilere pazarlamaya yönelik yardımlar yapılması, kırsal alanlardaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve kırsal bölgelerdeki rekabet gücünün artırılması zorunlulukları vurgulanmıştır (Ekim, 2006).

Gündem 2000 ile daha önceden uygulanan yapısal önlemler kırsal kalkınma önlemleri içinde değerlendirilmiştir. Politikaların birbiri ile çok bağlantılı olması, OTP içinde kırsal politika kavramını ortaya çıkarmıştır. Zaman içinde pazar politikasının önemini bir ölçüde kaybetmesi, tarım politikası içinde kırsal alanların kalkındırılmasının önemini artmasını sağlamıştır (Varol, 2003; Cesur, 2004; Güder, 2004; Önen ve Albayrak, 2011).

Son olarak AB Ülkeleri, Haziran 2003'te Gündem 2000 reformları uygulamasının dönem ortası değerlendirmesinde Ladmark ya da Fischer Refomu olarak adlandırılan ve OTP'de öncekilere göre çok daha köklü değişiklikleri öngören bir reform paketi üzerinde anlaşmışlardır. Son reform paketi, AB'nin tarımsal destekleme sistemini kökten değiştirecek nitelikte olmuştur (Eraktan ve Ören, 2005).

Bu yeni reform ile AB tarım ürünlerinin piyasa odaklı olmasının sağlanması, rekabet gücünün artırılması, OTP'nin basitleştirilmesi ve genişleme sürecinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır (Akın, 2008).

Bu reform kapsamında, 1782/2003/EEC sayılı Tüzükle üç yeni hedef ortaya konulmuştur. Bunlar; rekabet edilebilirlik, sürdürülebilirlik ve kalite'dir. Çiftçilere yapılan desteklemelerde yeni düzenlemeler getirilmiş ve desteklemeler beş ayrı başlık altında toplanmıştır. Bunlar, OPD, tek ödeme planı, çapraz uyum, modülasyon, kırsal kalkınmadır (Ekim, 2006; Akın, 2008).

AB'de kırsal kalkınma politikaları ile tarım ve orman sektörünün güçlendirilerek rekabet gücünün artırılması, çevrenin ve kırsal mirasın korunması ve kırsal ekonominin geliştirilerek yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir (Ekim, 2006; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008).

Yaşanan gelişmeler neticesinde reform ihtiyacı devam etmiş ve Eylül 2005'te Konsey yeni bir kırsal kalkınma tüzüğünü kabul etmiştir. Söz konusu tüzük ile 2007-2013 yılları için AB Kırsal Kalkınma Politikasının hedefleri ve "Kırsal Kalkınma Fonu" tarafından desteklenecek tedbirlerin kapsamı ortaya konmuştur (Akın, 2008).

AB'de kırsal kalkınma, 2007-2013 mali döneminde, artık OTP'nin altında değil de ayrı olarak bütçelendirilmiş bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır (Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

Komisyonun hazırladığı "OTP Reformu: Kırsal Kalkınma" adlı metne göre dünya pazarlarının küreselleşmesi, tüketici endeksli kalite gereksinimleri ve Birliğin genişlemesi sadece tarımı değil kırsal alanlardaki yerel ekonomileri de etkileyecektir. Bu yüzden tarım sektörünün geleceği kırsal alanlardaki dengeli bir gelişme ile doğrudan ilgilidir (Ekim, 2006; Uzunpınar, 2008).

Ademi merkezîyetçi bir anlayışa sahip olan AB kırsal kalkınma politikası, rekabet edilebilirlik, tarım dışı istihdam, insan kaynaklarına yatırım, mesleki eğitim, yerel girişimler, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, kırsal altyapı, orman alanları, çevre ve korunan alanlar, kırsal peyzaj ve arazi yönetimi gibi temalara yönelerek bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle, kırsal kalkınma politikasının sadece tarımla ilgili olan ve tarımla uğraşan nüfusa göre tasarlanan bir politika olmadığı görülmektedir (Yıldız, 2006; Dıraor, 2008).

Kırsal Kalkınma Politikaları, stratejik bir yaklaşımla hazırlanan çok yıllık programlar çerçevesinde, merkezîyetçilikten uzak ve ortaklık yönetim ilkeleri çerçevesinde hayata geçirilmektedir. İzleme ve değerlendirme faaliyetleri sonuçlarına göre de gerekli tedbirler alınmaktadır (Altundağ, 2008).

3.2.2. AB Kırsal Kalkınma Politikası Uygulama Araçları

3.2.2.1. SAPARD Programı

SAPARD Programı, AB Komisyonu'nun 20 Temmuz 1999 tarih ve 1999/595/EC sayılı kararı ile MDAÜ'deki tarımsal ve kırsal yapıyı yeniden şekillendirmek için Gündem 2000 çerçevesinde geliştirilmiştir (Güder, 2003; Turhan, 2005a; Ekim, 2006).

SAPARD'ın temel tüzüğü, 696/2003 EC Tüzüğü ile değiştirilen 21 Haziran 1999 tarihli 1268/1999 EC Tüzüğüdür. Bu Tüzüğün 11. Maddesinde, AB Komisyonu'nun yedi yıl boyunca aday ülkelere her yıl mali yardımda bulunacağı, ülkeler arasındaki parasal paylaşım oranlarının ise aynı tüzüğün 7(3) maddesinde belirlenen kriterlere göre dağıtılacağı belirlenmiştir (Turhan, 2005a; Can, 2007).

SAPARD temel tüzüğünde de belirtildiği üzere, aday ülkelerin her biri yedi yılı kapsayan ve üye ülkeleri planlarında kullandıkları programlama prensiplerine uygun birer "Ulusal Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Planı" geliştirmiştir. Bu planlar, her bir aday ülkenin yetkili otoritesi (Tarım Bakanlıkları) tarafından hazırlanmıştır (Oktay ve Çukur, 2004; Turhan, 2005a).

Aday ülkeler planlarını yaparken; ülkenin coğrafik konumu, nüfus yapısı ve yönetimi, makro ekonomik durumu, kırsal alanlara ilişkin karakteristik özellikleri ve daha az gelişmiş yaşam alanları gibi sosyo-ekonomik durumları göz önüne almıştır (Turhan, 2005a).

Aday ülkelerin hazırladıkları kırsal kalkınma programlarında her aday ülke kendi öncelikli sorunlarına göre kırsal kalkınma tedbirlerini programına dahil etmiştir.

SAPARD tüzüğünde aday ülkelerin programlarında olması öngörülen 15 tedbir aşağıda sıralanmıştır.

1. Tarımsal işletmelere yönelik yatırımlar; aday ülkelerin tamamının programında yer almıştır. SAPARD yardımlarının Litvanya'da %47'si, Estonya'da %43'ü, Bulgaristan'da %31'i, Macaristan ve Slovakya'da %28'i bu tedbir için kullanılmıştır. SAPARD fonlarının toplam %22'si bu tedbir için ayrılmıştır. Daha çok küçük ve orta ölçekli olan işletmelerin iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Tarımsal işletmelerin modernizasyonu ve gelişimi için yapılan yatırımlardaki artış, bu programın en stratejik önceliği olmuştur.

2. Tarım ürünleri ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlamasının geliştirilmesi; aday ülkelerin tamamının programında yer almıştır. SAPARD fonlarının %26'sı gıda güvenliği ve kalitesi, hijyen, sağlık, hayvan refahı ve çevre ile ilgili AB standartlarını sağlamak için bu tedbirin geliştirilmesine tahsis edilmiştir. Bu tedbirden destek alan faydalanıcılar daha çok büyük şirketler olmuşlardır.

3. Kalitenin artırılması, hayvan ve bitki sağlığı kontrolleri, gıda kalitesi ve tüketicinin korunması için altyapıların iyileştirilmesi; sadece Romanya'nın programında yer almıştır. Bazı kamu ve özel laboratuvarların modernizasyonu amaçlanmıştır.

4. Çevreyi ve kırsal alanları koruyucu tarımsal üretim yöntemleri; zorunlu olmayan tedbirdir. Slovenya hariç tüm üye ülkelerin programında yer bulmuştur. Organik tarım, biyolojik çeşitlilik gibi bazı projelerin finansmanı sağlanmıştır.

5. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve alternatif gelir sağlanması; aday ülkelerin tamamının programında yer almıştır.

6. Üretici grupları oluşturmak; Bulgaristan, Macaristan, Romanya ve Slovakya'nın programında yer almıştır.

7. Köylerin yenilenmesi, geliştirilmesi ve kırsal mirasın korunması; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Macaristan'ın programında yer almıştır.

8. Arazi ıslahı ve yeniden parselleme; Letonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın programında yer almıştır.

9. Mesleki eğitimin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi; Estonya ve Slovenya hariç tüm aday ülkelerin programında yer almıştır.

10. Kırsal altyapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi; aday ülkelerin tamamının programında yer almıştır.

11. Tarımsal su kaynaklarının yönetimi; sadece Bulgaristan ve Romanya'nın programında yer almıştır.

12. Ormancılık, tarımsal arazilerin ağaçlandırılması, özel mülkiyete ait orman işletmelerinde yatırım, orman ürünlerini işleme ve pazarlama; aday ülkelerin tamamının programında yer almıştır.

13. Teknik yardım; aday ülkelerin tamamının programında yer almıştır

14. Arazi kayıtlarının oluşturulması ve güncellenmesi; önemli bulunmakla birlikte, PHARE ve ulusal kaynaklardan bu alana transfer sağlandığı için hiçbir SAPARD programında yer almamıştır.

15. Çiftliklerin desteklenmesi ve çiftlik yönetim hizmetlerinin kurulması; hiçbir ülke tarafından öncelikli görülmemiş ve programlarda yer almamıştır (Gençkol, 2003; Güder, 2003; Oktay ve Çukur, 2004; Ekim, 2006; Can, 2007; Dıraor, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

Yukarıdaki tedbirlere bakıldığında, kırsal alana özgü sorunlara işaret eden ve nispeten küçük ölçekli yatırım projelerinin finanse edildiği görülmektedir (Dıraor, 2008; Uzunpınar, 2008).

Öncelikler içinde en çok yardım alan başlıklar, %26 ile tarım ürünleri ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlamasının geliştirilmesi olmuştur. Bundan sonra, tarımsal işletmelere yönelik yatırımlar (%22), kırsal altyapı (%21), ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi (%11) gelmiştir. En düşük bütçeye sahip olan başlık %1 ile teknik yardım olmuştur (Gençkol, 2003; Oktay ve Çukur, 2004; Ekim, 2006; Can, 2007; Dıraor, 2008).

SAPARD Programının uygulanmasında üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlar, SAPARD Programları, Her aday ülke ile Birlik arasında iki taraflı çok yıllık mali antlaşmalar ve SAPARD Ajansının kurulmasıdır (Uslu, 2005; Sarı, 2006; Can, 2007; Akın, 2008).

SAPARD programında “merkezden bağımsız yönetim” ilkesi doğrultusunda ademi merkezi bir yapılanmaya gidilmiştir (Gençkol, 2003; Ekin, 2008).

Buna göre; her bir aday ülkenin, ATYGF'nin Garanti Bölümü ve katılım öncesi araçları düzenleyen 1258/1999, 1663/1995 ve 1266/1999 sayılı yönetmelikleri ile “Ödeme ve Uygulama Ajansı (SAPARD Ajansı)” kurması öngörülmüş ve SAPARD'ın idaresinin bu kuruluşa aktarılması amaçlanmıştır (Yazgan, 2003).

Garban (2006)'ya göre, bağımsız bir kurum olarak SAPARD Ajansının kurulması ile aday ülkelerde mali ve idari sistemlerde güçlü bir işbirliği ve uzun vadeli bir hükümet politikası oluşturulmuştur.

Aday ülkeler incelendiğinde, SAPARD Ajansının genelde tarım ile ilgili bakanlıklara bağlı olarak oluşturulduğu görülmüştür (Örneğin Romanya'da Tarım, Gıda ve Orman Bakanlığı, Çek Cumhuriyeti'nde Tarım Bakanlığı gibi) (Dıraor, 2008).

Aday ülkeler AB'ye üyelik sonrası ATYGF'ye tabi olacak olmaları sebebiyle SAPARD için gerekli olan mekanizmaların bu yapıya uygun olması beklenmiştir (Uzunpınar, 2008).

Çünkü kurulan SAPARD Ajanslarının hepsi üyelikle birlikte Ödeme Kuruluşuna dönüşmüştür. Artık kırsal kalkınma desteklerinin yanında balıkçılık destekleri, doğrudan gelir destekleri ve ülkelerin ulusal kaynaklarından karşılanan ödemeleri de yürütmeye başlamıştır (Yıldız, 2006).

Aday ülkelerin program kaynaklarından yararlandırılmaları ancak 2000 yılı ile Birliğe üye oldukları ana kadar geçen süre zarfında olmuştur (Can, 2007).

Dolayısıyla, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Letonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Slovakya Birliğe üye oldukları 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren bu programdan çıkarılmışlardır. Bulgaristan ve Romanya'nın 1 Ocak 2007 tarihinde Birliğe katılmalarından sonra SAPARD Programı sona ermiştir (Can, 2007; Elçi, 2007; Uzunpınar, 2008; Akın, 2008).

Gençkol (2003)'e göre, bu programdan yapılacak yardımlarda uygulanan kriterler; tarımsal alan büyüklüğü, çiftçi nüfus sayısı ve kişi başına GSYİH olmuştur.

2000-2006 döneminde SAPARD Programı kapsamında en çok yardımı Polonya almıştır. Polonya'yı Romanya ve Bulgaristan takip etmiştir. En az yardımı Slovenya almıştır (Gençkol, 2003; Ekim, 2006; Akın, 2008; Dıraor, 2008).

SAPARD'ın uygulanması ile aday ülkelerin tarımsal yapılarına yaptığı katkılar genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

1. Gıda işleme endüstrisinde yaşanan gelişmeler hava kirliliğinde azalmaya neden olmuştur.
2. Kırsal yolların inşasında ve erozyonla mücadele çalışmalarında artış yaşanmıştır.
3. Tarımsal işletme ve işleme tesisleri modernize edilmiştir.
4. Et, süt, balık işleme teknolojilerinde iyileşme meydana gelmiştir.
5. Sığır ve domuz besleme koşullarında iyileşme yaşanmıştır.
6. Meyve ve sebze depolama kapasitelerinde artış olmuştur.
7. Üretici ve üretici grupları arasındaki işbirliğinde artış gözlenmiştir.
8. Bu fondan küçük üretici grupları yararlanabilmiştir.
9. Çevre dostu tarım teknikleri üreticiler tarafından uygulanmaya başlamıştır.
10. Kırsal turizm ve yöresel el sanatlarına önem verilmiş, ekonomik faaliyetler çeşitlenmiştir.
11. Kırsal alandaki yol, su ve kanalizasyon hizmetleri yenilenmiş, katı atıklar ve suyun geri dönüşümü konularında önemli gelişmeler sağlanmıştır.
12. Yenilebilir enerji kaynakları konularında önemli gelişmeler sağlanmıştır.
13. Çiftlikler yeniden inşa edilmiştir.
14. Kırsal alanlara, kasabalara sosyal tesisler açılarak sosyal alanda gelişmeler sağlanmıştır (Oktay ve Çukur, 2004; Can, 2007).

3.2.2.2. Kırsal Kalkınma İçin LEADER Yaklaşımı

Değişen uluslararası ekonomik ortam ve 1950’li yılların kalkınma müdahalelerinden beklenen sonuçların tatmin edici olmaması, 1970’lerin sonuna doğru akademik ve uygulayıcı çevreleri farklı kalkınma modellerini araştırmaya itmiştir. Böylece 1980’ler ve 1990’lar, kırsal kalkınma anlayışıyla günümüzde de devam eden önemli değişimlere sahne olmuştur (Doğan, 2011).

OTP’den bağımsız bir Topluluk Girişimi olan LEADER Yaklaşımı, ilk olarak 1991 yılında, yerel inisiyatif ve becerileri kullanarak, yerel entegre kalkınma girişimleri içerisinde teknik bilginin elde edilmesini ve bu teknik bilginin diğer kırsal alanlara yayılmasını sağlayarak kırsal alanların kalkınma potansiyelinin geliştirilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır (Ekim, 2006; Ekin, 2008; Altundağ, 2008; Uzunpınar, 2008; Doğan, 2011).

Kırsal kalkınmayı sağlamak amacıyla sahalar arasında işbirliği ile yerel aktörlerin ve ortaklıklarının kendi aralarında bağlantılar oluşturması temel unsurlardır (Akşahin, 2008; Atak, 2009).

LEADER ile diğer daha geleneksel kırsal politika tedbirleri arasında fark, LEADER Yaklaşımının “ne” yapılması gerektiğini değil, “nasıl” gelişme sağlanacağını belirlemesidir (Altundağ, 2008).

Politika açısından değerlendirilecek olursa, LEADER, AB Yapısal Fonları altında finanse edilen bir “Topluluk yaklaşımı” olarak ortaya çıkmıştır. LEADER’in dört evresi bulunmaktadır: LEADER I (1991-1993), LEADER II (1994-1999) , LEADER+ (2000-2006) ve LEADER Eksen (2007-2013) (Altundağ, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Doğan, 2011). Bunlar;

- LEADER I (1991-1993): Üye ülkelere sağlanan öncelikler ve yardımlar kapsamında, Topluluk girişimleri arasında kırsal kalkınma için özel oluşturulmuş ilk programdır. 1991-1993 yılları arasında faaliyet göstermiştir (EC, 1994, Can ve Kocagül,

2008; Atak, 2009). Bu girişim kapsamında 442 milyon Euro kullanılmıştır (Altundağ, 2008; Doğan, 2011).

- LEADER II (1994-1999): Bu program kırsal kesimin kalkınmasını teşvik için yerel hükümetlerin ve kırsal birliklerin potansiyellerini daha iyi kullanmalarına yardımcı olmak amacıyla 1994-1999 yılları arasında faaliyet göstermiştir (Çalış, 1995, Atak, 2009).

Bu program Hedef 1 ve Hedef 5b kapsamındaki kırsal kesimin kalkınmasını teşvik etmek için düzenlenmiştir (Çalış, 1995; Rumford, 1997; Aksu, 2001; KKÇG, 2003; Ekim, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

Bu girişime 1,4 milyar ECU'lük kaynak ayrılması öngörülmüş olup bunun 900 milyon ECU'sü Hedef 1 kapsamındaki bölgelere ayrılmıştır (Çalış,1995; Atak, 2009). Dönem sonunda 1,755 milyar ECU kullanılmıştır (Altundağ, 2008; Doğan, 2011).

- LEADER + (2000-2006): Bütçesi yaklaşık 2,020 milyar Euro'dur. Finansman ATYGF'nin Yönlendirme Bölümünden sağlanmıştır (Gençkol, 2003; Can, 2005; İKV, 2005; Karluk, 2005; Ekim, 2006; Yıldız ve Akdağ, 2006; Can ve Kocagül, 2008; Atak, 2009).

- LEADER Ekseni (2007-2013): AB'nin tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Doğan, 2011). Bu dönemde ATYGF'nin Yapısal Fon kapsamından çıkarılmasıyla Kırsal kalkınma programından ve LEADER Ekseninin finansmanından AKKTF sorumlu olmaktadır (Elçi, 2007; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Uçak, 2009).

LEADER ekseni, 2007-2013 mali döneminde, sadece üye ülkelere sağlanan öncelikler ve yardımlar kapsamında değil aynı zamanda aday ülkeler tarafından da başvurulmuş bir program olmaktadır. IPA'nın beşinci bileşeni (IPARD) üç ana eksenin meydana gelmektedir. Bu eksenlerin ikincisi tarım-çevre tedbirlerinin ve LEADER Programlarının uygulanması için hazırlık çalışmaları biçiminde düzenlemeleri

içermektedir (Turhan ve Akdağ, 2006; Can, 2007; IPARD Programı, 2007 ve 2012; Altundağ, 2008, Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

Çizelge 3.1.'de görüldüğü gibi LEADER yaklaşımının geçirdiği dört evre ve bu süreçte AB tarafından sağlanan fonlara ilişkin bilgi verilmektedir.

Çizelge 3.1. LEADER Yaklaşımının Evreleri ve Sağlanan AB Finansmanı (Ekim, 2006; Altundağ, 2008; Akın, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008; Doğan, 2011)

	1991-1994	1994-1999	2000-2006	2007-2013
Yerel Eylem Grupları (YEG) sayısı	217	906	893	2224
Alan (km ²)	376.000	1.375.144	1.577.386	AB-27
Fon (milyon Euro)	442	1755	2105	5400

LEADER Yaklaşımı AB'nin hukuki belgelerinde aşağıda belirtilen yedi temel özelliklerle tanımlanmaktadır:

- ✓ Alana dayalı yerel kırsal kalkınma stratejileri (YKS) (kırsal bölge bazlı),
- ✓ Tabandan tavana yaklaşım,
- ✓ Kamu ve özel sektör işbirliği: YEG'ler (Ticaret odaları, STK, kadın birlikleri, medya, işletme ve yerel siyasi derneklerin temsilcileri, çiftçiler, bölge sakinleri ve gençler),
- ✓ Entegre ve çok sektörlü faaliyetler,
- ✓ Yenilikçi yaklaşımların uygulanması,
- ✓ İşbirliği projelerinin uygulanması,
- ✓ Yerel ortaklar arasında ağ oluşturulması (Altundağ, 2008; Doğan, 2011).

LEADER Yaklaşımının uygulanması için aşağıdaki sıralanan adımlar takip edilmelidir.

- ✓ Kapasite oluşturma,
- ✓ Yerel aktörleri bir araya getirme,
- ✓ Bölge analizi,
- ✓ Mevcut faaliyetlerin ve girişimlerin belirlenmesi,
- ✓ İşbirliği oluşturma,
- ✓ YKS'lerin hazırlanması (Altundağ, 2008).

LEADER Yaklaşımı, kırsal bir alanın paydaşlarından oluşan (sakinleri arasında özel bir kimliğin paylaşıldığı mekansal bir kişi olarak) YEG tarafından sunulan bir YKS aracılığı ile uygulanmaktadır (Doğan, 2011)

LEADER girişimi üç alandan oluşmaktadır. Alan 1, kırsal alanlara ilişkin entegre edilmiş YKS'lerin desteklenmesi, alan 2 bölgelerarası ve ulus ötesi işbirliğidir. Alan 3 ise kırsal kalkınmanın içerisindeki tüm AB kırsal alanlarının ağılandırılmasını kapsamaktadır (Tanrıtanır, 2002).

Bu girişim, AB ülkelerinin kırsal alanlarında önemli sonuçların ortaya çıkmasını sağlamış olup, gelecekte üye olacak ülkelerin kırsal alanlarına, günümüzün değişen gerçeklerine uyum sağlamalarında yardımcı olabilecektir (Altundağ, 2008).

3.2.2.3. Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA)

AB'nin mali yardım mekanizması, 2007-2013 yıllarını kapsayan yedi yıllık bir dönem için yeniden tanımlanmıştır. IPA olarak adlandırılan bu yeni düzenleme ile AB, aday ülkeleri tam üyeliğe hazırlamayı hedeflemiştir (Akın, 2008; <http://kosgeb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www.yoikk.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www.interact-eu.net/ipa> erişim tarihi:22.10.2012).

Bu sayede Birliğin faaliyetlerinde uyum ve tutarlılığı sağlamak, mevcut kaynaklarla daha iyi sonuç elde etmek ve katılım öncesi yardımlardaki çok başlılığı ortadan kaldırmak istenmiştir (Karataş, 2010).

2006/1085 sayılı Konsey Tüzüğü ile hukuki çerçevesi ortaya konan IPA; bir önceki mali dönemde uygulanan PHARE, SAPARD, CARDS ve Türkiye için söz konusu olan katılım öncesi programların yerine, bunları tek bir çatı altında toplayan yeni bir program öngörmüştür (Can, 2007; Elçi, 2007; Ulucan, 2007; Akın, 2008; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010; <http://kosgeb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www2.izmirvdb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012).

IPA ile ilgili kuralları ortaya koyan ve uygulama prosedürlerini belirleyen yasal dayanaklar şu şekildedir:

- ✓ 25 Haziran 2002 tarih ve 1605/2002 sayılı Konsey Tüzüğü (Mali Tüzük),
- ✓ 17 Temmuz 2006 tarih ve 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü (IPA Tüzüğü),
- ✓ 12 Haziran 2007 tarih ve 718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü (Uygulama Tüzüğü),
- ✓ Çerçeve Anlaşması,
- ✓ Sektörel Anlaşma,
- ✓ Finansman Anlaşmaları (Akın, 2008; Karataş, 2010).

Birlik bu mali araç ile aday ülkelerin üyelik öncesinde gelişmelerine katkı sağlamayı; aday ülkelerin, Birliğin bölgesel kalkınma politikaları ile ekonomik ve sosyal uyum hedefine yaklaştırılmasını ve böylelikle Birlik içerisindeki bölgesel gelişme farklılıklarının azaltılmasını amaçlamaktadır (Sergi ve Qerimi, 2005).

IPA, AB mali yardımlarının programlama ve dağıtım sürecinin etkinliğini artırarak aday ülkelerin Birlik standartlarına, politikalarına ve müktesebatına uyum çabalarına destek olmaktadır (Odabaşı, 2004; Gösterici ve Ormanoğlu, 2007). Özellikle Birliğin Yapısal ve uyum fonlarının programlamasına, OTP ile uyum politikası uygulamalarına ve yönetimine hazır hale getirilmesi de IPA'nın aday ülkelere özgü hedeflerindedir (Odabaşı, 2004; Onur, 2009; <http://kosgeb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www.yoikk.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012).

1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren IPA'nın bütçesi 11,468 milyar Euro olup, Türkiye, Hırvatistan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Kosova'yı kapsamaktadır. Böylece yardımdan yararlanacak bölgeler aday ve potansiyel aday ülkeler olmak üzere iki kategoriye ayrıldığı görülmektedir (Ulucan, 2007; Can ve Kocagül, 2008; Uzunpınar, 2008; <http://kosgeb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www.yoikk.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012).

Bu fondan yararlanacak olan aday ülkeler Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya, potansiyel aday ülkeler ise Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan ve Karadağ'dır (Sergi

ve Qerimi, 2005; Çeliksa, 2006; Elçi, 2007; Ulucan, 2007; Akın, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010; <http://kosgeb.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www.yoikk.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012). Bu kapsamda, yardımların yapılacağı aday ve potansiyel aday ülkeler için belirlenen öncelikler aşağıda belirtilmiştir:

- ◆ Türkiye: Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları ve kırsal kalkınma,
- ◆ Hırvatistan: Kurumsal yapılanma, AB'nin OTP ve Kırsal Kalkınma Politikalarına uyum öncelikli projelerin desteklenmesi,
- ◆ Makedonya: Kamu yönetimi reformu, yerel altyapının geliştirilmesi, kırsal kalkınma,
- ◆ Potansiyel Aday Ülkeler: Hukukun üstünlüğü, ekonomik ve sosyal kalkınma, idari ve ekonomik reform,

Ayrıca Kosova'ya bölgede modern, istikrarlı, demokratik ve çok kültürlü bir toplum temeline dayanan ve hukuk devleti anlayışının yerleştiği bir ülke olması hedefiyle yardım yapılması öngörülmektedir (Ulucan, 2007; Uzunpınar, 2008; <http://kosgeb.gov.tr> erişim tarihi: 22.10.2012; <http://www.yoikk.gov.tr> erişim tarihi: 22.10.2012; <http://www.vanproje.com> erişim tarihi: 22.10.2012; <http://www.ab.gov.tr> erişim tarihi: 22.10.2012).

IPA uygulaması, aday ve potansiyel aday ülkelere özellikle aşağıda belirtilen alanlarda destek vermek amacını taşımaktadır:

- ✓ Sivil toplumu ve demokratik kuruluşları güçlendirme,
- ✓ Azınlık haklarına saygı,
- ✓ Hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanması,
- ✓ İnsan hakları ile temel hak ve hürriyetlerin korunması ve ilerletilmesi,
- ✓ Sosyal içerme (sosyal dışlanmayla mücadele),
- ✓ Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve ayrımcılığın önlenmesi,
- ✓ Kamu yönetimi reformu,

- ✓ Adem-i merkeziyetçi bir idare sisteminin kurulması,
- ✓ Ekonomik reformların yürütülmesi,
- ✓ Yoksulluğun azaltılması,
- ✓ Sürdürülebilir kalkınmayı sağlama,
- ✓ Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği,
- ✓ Uzlaşmacı ve güven inşa edici önlemler ve yapılanma,
- ✓ Müktesebata uyum ve uygulama,
- ✓ OTP ve uyum politikalarının idaresi ve uygulamasına hazırlık olarak politika geliştirmedir (Elçi, 2007; Akın, 2008; Akşahin, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Karataş, 2010).

IPA kapsamında yapılacak mali yardımlar beş ana başlık altında toplanmaktadır. Bunun sonucu olarak, tüm yararlanıcı ülkeler ekonomik yönetim gereksinimleri ile özellikle kendi politik, ekonomik ve yönetim durumlarına uygun olarak benzer yapıdaki tedbirlerden yararlanma imkanına sahip olacaklardır (Çeliktaş, 2006).

IPA bileşenleri olarak adlandırılan bu başlıklar şunlardır:

 Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni (I. Bileşen): AB mevzuatı ile uyum sağlanması, mali kontrol sistemlerinin oluşturulması, AB program ve ajanslarına katılım, kamu yönetimi reformu, adalet ve içişleri reformu, eğitim ve sağlık reformu, sivil toplumun gelişimi ve insan hakları, çevresel politikalar, ticaret amaçlı altyapıları destekleme, nükleer güvenlik, iletişim ağlarının geliştirilmesi gibi konular bu bileşen kapsamındadır (STB, 2005; Can, 2007; Ulucan, 2007; Karataş, 2010).

Bu bileşen kapsamındaki mali yardımlar, aday ve potansiyel aday ülkelerin Topluluk program ve ajanslarına katılımı desteklemek amacıyla kullanılmaktadır (Elçi, 2007; Ulucan, 2007; Akın, 2008; Can ve Kocagül, 2008).

 Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni (II. Bileşen): Bu bileşen, aday veya potansiyel aday ülkelerin birbirleri arasında veya üye devletlerle bölgesel, bölgelerarası ve sınır ötesi işbirliği konularını desteklemeyi hedeflemektedir. İlgili tüm ülkelerin karşılıklı çıkarları çerçevesinde iyi komşuluk ilişkilerini ilerletmek, istikrar, güvenlik ve refahı

büyütmek ve bu ülkelerin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmalarını sağlamak amacını gütmektedir (Elçi, 2007; Ulucan, 2007; Akın, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Uzunpınar, 2008; Karataş, 2010).

Bu bileşen, özellikle sınır alanlarında sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesine; çevre, doğal ve kültürel miras, kamu sağlığı, organize suçun engellenmesi ve organize suçla mücadele gibi ortak sorunları ele almada birlikte çalışmaya; verimli ve güvenli sınırların sağlanmasına; sınır ülkelerinden yerel aktörleri kapsayan ortak küçük ölçekli eylemlerin desteklenmesine odaklanmaktadır (Elçi, 2007; Ulucan, 2007).

 Bölgesel Kalkınma Bileşeni (III. Bileşen): Yalnızca aday ülkeler yararlanabilir. ABKF ve Uyum Fonu hazırlıklarına yönelik olarak, bu ülkelerin politika geliştirmelerine destek sağlamaktadır (Ulucan, 2007; Akın, 2008; Can ve Kocagül, 2008; Uzunpınar, 2008).

Altyapıların geliştirilmesi (ulaşım, çevre ve enerji), eğitim ve sağlık sisteminin güçlendirilmesi ve bilişim teknolojileri dahil KOBİ'lere destek, sürdürülebilir istihdam bu bileşenin öncelik alanlarıdır (Ulucan, 2007; Karataş, 2010; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:22.10.2012; <http://www.vanproje.com> erişim tarihi:22.10.2012).

 İnsan Kaynaklarının Gelişimi Bileşeni (IV. Bileşen): Bu bileşen ile aday ülkelerin Birliğe uyum politikaları ve ASF'ye uyum hazırlıkları desteklenir. İstihdamın artırılması, sosyal içerme, eğitim ve mesleki eğitim yoluyla istihdam kalitesinin artırılması ve çalışanların kapasite artırımı gibi alanlardaki projeler öncelik alanlarıdır (Elçi, 2007; Gösterici ve Ormanoğlu, 2007; Ulucan, 2007; Can ve Kocagül, 2008; Karataş, 2010; <http://www.vanproje.com> erişim tarihi:22.10.2012).

 Kırsal Kalkınma Bileşeni (V. Bileşen-IPARD): Aday ülkelerin OTP, AKKTF ve ilgili politikalara hazırlanması için destek sağlamaktadır. Tarımsal mamullerin işlenmesi ve pazarlanması, tarımsal işletmelere ve üretici birliklerine teknik destek verilmesi, kırsal ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, kırsal alanlarda yeni istihdam yaratılması, kırsal altyapının iyileştirilmesi, hayvan refahının

sağlanması amaçlanmaktadır (Can, 2007; Ulucan, 2007; Can ve Kocagül, 2008; Karataş, 2010; <http://www.vanproje.com> erişim tarihi:22.10.2012). Bu bileşen kapsamındaki fonlar şu şekilde tahsis edilecektir: Tarım sektörünün uyarlanması-minimum %50, Kırsal alanların kalkınması-minimum %20 (Elçi, 2007).

IPA'nın diğer bileşenlerinde ilgili idari yapılar oluşturulana kadar, Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) aracılığıyla fonların kullanılması mümkün iken, IPARD kaynaklarının kullanılması için kırsal kalkınma planının hazırlanması ve fonların yönetiminin IPARD Ajansına devrine yönelik kararın alınmış olması gerekmektedir. Bu özelliği ile IPARD, daha önce aday ülkeler için oluşturulan SAPARD Programı ile ilkeler ve uygulamalar açısından büyük benzerlikler taşımaktadır (Ulucan, 2007).

Mortensen (2009)'a göre IPARD için gerekenler şunlardır: IPA kırsal kalkınma programı, yönetim otoritesi, uygulama ajansı, izleme komitesi ve denetim otoritesi.

Özellikle söz konusu ülkede yönetim ve kontrol sistemlerinin kurulmuş ve gerekli akreditasyon kararlarının verilmiş olması gereklidir. Bu nedenle, yönetim ve kontrol sistemleri başta olmak üzere, etkin bir kontrol sağlamaya yetecek şekilde düzenlenmelidir (Akin, 2008).

Komisyon her yıl IPA tarafından sağlanan destekle ilgili bir raporu Avrupa Parlamentosu ve Konsey'e sunar. Bu raporda destek sayesinde gerçekleştirilen faaliyetler, izleme değerlendirme süreçlerinin sonuçları yer almaktadır. Bir aday ülkenin ortaklık anlaşmasının gereklerini yerine getirmediği ya da Kopenhag kriterlerine uymadığı tespit edilirse Konsey kararıyla IPA'nın finansal desteği askıya alınabilir (Can ve Kocagül, 2008).

2007-2012 yılları arasında IPA kapsamında ülkelere ayrılan taahhütleri bir bütün halinde Çizelge 3.2'de görülmektedir.

Çizelge 3.2. 2007-2013 Yılları Arasında IPA Kapsamında Ülkelere Ayrılan Taahhütler (milyon Euro) (Karataş, 2010; <http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/tablo-1.pdf> erişim tarihi: 01.11.2012)

Ülkeler	I.Bileşen	II.Bileşen	III.Bileşen	IV.Bileşen	V.Bileşen	Toplam
Türkiye	1439	43	1782	485	874	4623
Hırvatistan	261	90	317	86	157	911
Makedonya	225	31	144	45	62	507
Arnavutluk	440	57	-	-	-	497
Bosna Hersek	520	30	-	-	-	550
Karadağ	174	27	-	-	-	201
Kosova	554	11	-	-	-	565
Sırbistan	1113	70	-	-	-	1183
Toplam	4726	359	2243	616	1093	9037

IPA'nın temel özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- ♦ Küresel bir aktör olarak AB'nin üçüncü ülkelerle yapacağı ekonomik, mali ve teknik işbirliği kapsamında yer alan bir programdır.
- ♦ AB'nin dış yardım etkinliğinin artırılması amacıyla yeni bir programlama ve yardım sağlama aracı olarak öngörülmüştür.
- ♦ Birliğe üye olma şartlarını taşıdığı veya yakın gelecekte taşıyabileceği varsayılan Avrupa ülkelerine yönelik katılım öncesi mali yardım programıdır.
- ♦ Yararlanıcı ülkeleri, aday ve potansiyel aday ülkeler olarak iki gruba ayırmaktadır.
- ♦ Çeşitli alanlarda AB tarafından belirlenen hedefleri desteklemek amacıyla tasarlanmıştır.
- ♦ Belirli ve sağlam mali kaynağa sahip bir yardım programıdır.
- ♦ Yardımların Birlik inisiyatifiyle askıya alınması da söz konusudur.
- ♦ Birliğin mali çıkarlarının korunması esastır (Karataş, 2010).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM ÖNCESİ AB KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE IPARD ÇALIŞMALARI

4.1.IPARD Programı'na Geçiş Süreci

Kırsal kalkınma konusunda Türkiye'de gerçekleştirilmekte olan uygulamaları etkilemenin ötesinde belirleyen en büyük yapı AB'dir (Giray ve ark., 2004).

IPARD için Türkiye'deki hazırlıkların geldiği aşamayı değerlendirmek için öncelikle IPARD fonlarına yönelik temel referans dokümanı olan ve 2007-2013 dönemi için ilk kez hazırlanacak olan IPARD Planı'na temel oluşturacak AB ve Türkiye kırsal kalkınma önceliklerini içeren strateji belgelerini değerlendirmek gereklidir (Akın, 2008).

Türkiye'ye yönelik yardımlar başlangıçta merkezi olarak Brüksel'den yönetilirken, yardımların artmasıyla bu durum faydalancı ülkenin daha fazla sorumluluk alarak yeni bir yönetim yapısını gerekli kılmıştır. Türkiye'nin katılım öncesi aşamada Topluluk desteğini yönetmesine imkan vermek üzere kurumsal çerçeveyi sağlaması için, 18 Temmuz 2001'de merkezi olmayan sistemin çeşitli fonksiyonlarını katılım öncesi strateji çerçevesinde yönetmek üzere belirlenen ulusal kurumlar için yasal ve idari dayanağı oluşturan ve böylece gerekli kurumların oluşturulmasını sağlayan bir genelge yayımlanmıştır (Ulucan, 2007).

Merkezi olmayan yönetim yapısı oluşturularak, MOUS'a ilişkin düzenlemeler kapsamında, AB ile Türkiye arasındaki mali işbirliğine yönelik yeni yapılanmaya ilişkin hukuki altyapıyı oluşturan ve MFİB ile Ulusal Fonu kuran Mutabakat Zabıtları 14 Şubat 2002 tarihinde imzalanmıştır. Söz konusu belgeler 30 Ocak 2003 tarihinde Meclis tarafından onaylanmış ve 4 Şubat 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Akın, 2008).

Böyle bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmasının nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- AB mali yardımlarının, kademeli bir geçiş süreciyle, AB Komisyonu yerine bizzat aday ülkeler tarafından programlanmasını, uygulanmasını, izlenmesini ve değerlendirilmesini, yani kısaca yönlendirilmesini sağlamak,
- Aday ülkelerde, AB mali yardımlarının kullanımının ulusal bütçelerden farklı bir yapı içerisinde gerçekleşmesini sağlamak ve kullanım esaslarını farklılaştırmak,
- AB mali yardımlarının programlama, sözleşme hazırlama, ihale, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarının ve işlevlerinin birbirlerinden bağımsız birimler tarafından eşgüdümlü olarak yürütülmesini sağlamak (BSTB, 2011).

MOUS, AB mali yardımlarının kullanımında Türkiye'ye çok önemli sorumluluklar yüklediği için, sistemin tam anlamıyla işler hale gelmesi konuyla ilgili tüm kurum ve kuruluşlarımızın yoğun çalışmalar yaptığı uzun bir süreci gerektirmiştir. Sonuçta, Avrupa Komisyonu yürüttüğü detaylı incelemeler ışığında, oluşturulan mekanizmanın gerekli şartları taşıdığına ilişkin kararını 8 Ekim 2003 tarihinde vermiş ve bu tarihten itibaren mali yardımlar kapsamındaki projelerin fiili uygulaması başlamıştır (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:01.11.2012).

Kopenhag Kriterleri ve müktesebata uyum için üyelik sürecinde AB Komisyonunun, Türkiye'den gerçekleştirmesini beklediği kısa ve orta vadeli öncelikler 2003 ve 2006 yıllarında yayınlanan KOB'da açıkça ifade edilmiştir (<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:01.11.2012). Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- ♦ Arazi kayıt sistemi, hayvan kimlik sistemi, çiftçi kayıt sistemi, çiftlik muhasebe veri ağı, coğrafi bilgi sistemi gibi AB mevzuatının uygulanmasında idare ve kontrol mekanizmalarının kurulup yürütülmesinde temel oluşturacak verileri sağlayacak bir bilgi sisteminin kurulmasının tamamlanması,

♦ Bitki pasaportu sistemi kurulması, veterinerlik yasasının çıkartılması, AB ile uyumlu sınır kontrol noktaları sisteminin oluşturulması, gıda işleme tesislerinin modernizasyonu, gıda güvenliği ve kontrol sisteminin düzenlenmesi,

♦ Kırsal kalkınma, ormancılık, balıkçılık ve tarımsal piyasa ile ilgili stratejilerin belirlenmesi, kırsal kalkınma ajansı, fiyat izleme ajansı gibi idari yapıların kurulması, balıkçılık filo kaydının yapılmasıdır (Eraktan, 2006).

AB müktesebatına uyum sağlanması için öngörülen ulusal öncelikler, mevzuat değişiklikleri ve düzenlemeler ile ilgili taahhütlerin yer aldığı Ulusal Programın ve 2003 yılı KOB'un tarım başlığı altında yer alan kırsal kalkınma ile ilgili kısa vadeli öncelikler içerisinde, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin (UKKS) hazırlanması ve orta vadeli öncelikler arasında da birliğin kırsal kalkınma politikasını uygulamaya yönelik gerekli kurumsal yapıların oluşturulması yer almıştır (Altundağ, 2008; <http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi:01.11.2012).

AB Kırsal Kalkınma Politikasına uyum çalışmalarına destek sağlamak üzere, AB Mali İşbirliği 2004 yılı programlamasında kabul edilen "AB OTP'nin Uygulanmasına Hazırlık" başlıklı projenin bir bileşeni olarak "Kırsal Kalkınma Planının Etkin Uygulanması İçin Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi" tasarlanmıştır. Eşleştirme ortağı olarak Hollanda-Avusturya konsorsiyumunun seçildiği proje daha sonra IPARD Planı'nın hazırlanmasında hızlandırıcı bir etki yaratmıştır (Akın, 2008).

Proje ile Program Otoritesi olarak görev yapacak olan GTHB'nin ve ilgili kurumların kırsal kalkınma konusunda kurumsal kapasiteleri değerlendirilerek, planın uygulanması ve izlenmesi için gerekli çalışmaların yapılması; ekipman, insan kaynağı, bilgisayar altyapısı ihtiyacının tespiti, planın uygulanması için gerekli yönetmeliklerin hazırlanması ve AB mevzuatı ile uyumlaştırılması ile kırsal kalkınma tedbirlerine ilişkin kamuoyu bilgilendirme çalışmaları ve uygulama rehberleri hazırlanması sağlanmıştır (Dıraor, 2008).

Ayrıca, 2005 Proje Fişi olarak adlandırılan “IPARD Ajansı Kurulması Projesi” ile Türkiye’nin ihtiyaç ve şartlarına uygun olarak, IPARD Programını uygulayacak olan IPARD Ajansının kurulması ve akredite edilmesi için AB’den destek alınması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, AB’den teknik destek ve yatırım desteği alınmış ve eşleştirme olanağından faydalanılmıştır (Akın, 2008).

IPARD Planı’na temel teşkil edecek; UKKS Belgesi; 25.01.2006 tarihli ve 2006/1 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile kabul edilmiş ve 04.02.2006 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. UKKS Belgesi, 2007 yılından sonra sağlanacak IPARD fonlarının, diğer dış kaynaklı fonların ve iç kaynakların kullanımına çerçeve oluşturması beklenmiştir (Can, 2007).

UKKS’nin hazırlanması, GTHB ve DPT’nin koordinasyonunda ilgili kurumlarla işbirliği halinde yerine getirilmiştir. Stratejide, kırsal kesimin yaşadıkları yörelerde kalıcı iş imkanlarına ve yüksek yaşam standartlarına ulaşabilmesi için temel vurgu, yerel öz kaynaklara dayanmasına ve doğal ve kültürel varlıkların korunmasına yöneltilmiştir. Bu strateji, kırsal kalkınma amacıyla kullanılacak olan ulusal, uluslararası ve AB kaynaklı fonlar için temel referans belgelerinden biri olmak üzere hazırlanmıştır. Bu yönüyle Strateji, bir sonraki aşamada hazırlanacak Ulusal Kırsal Kalkınma Planı’na (UKKP) ve 2007-2013 dönemi IPARD Planına temel teşkil etmektedir (Dıraor, 2008).

Birliğin kırsal kalkınma politikası araçlarını uygulamaya yönelik olarak Türkiye’nin gerekli mevzuat ve kurumsal yapılanmayı oluşturması gerekliliği 2006 yılı KOB’da yer alan tarım ve kırsal kalkınma başlığında kısa vadeli öncelik olarak vurgulanmıştır. Bu yönüyle IPARD Fonları için IPARD Planı ve IPARD Ajansı başta olmak üzere kurumsal yapılanma ile ilgili çalışmalar öncelik kazanmıştır (Akın, 2008).

Benzer bir yaklaşımla, Türkiye’nin 2005 yılı İlerleme Raporunda, fonlar için bir Ödeme Ajansı (IPARD Ajansı) ve entegre idare ve kontrol sistemi kurulması, kırsal kalkınma tedbirlerinin uygulanması için kapasitenin artırılması, çiftçilerin ve ekilen

arazilerin kayıtlarının tamamlanması ve GTHB'nın idari kapasitesinin iyileştirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Altundağ, 2008).

IPARD, IPA içerisindeki diğer bileşenlerden farklı olarak, fonların tüm mali kontrolünü aday ülkeye tevdi etmekle yani Genişletilmiş MOUS getirmektedir. Bu sistem; ulusal akreditasyon ve akredite olan kuruluşun izlenmesi, Komisyon tarafından akredite olmuş IPARD Ajansına fon yönetiminin devri ve uygulamaların daha sonra denetlenmesi gibi ilave unsurları öngörmektedir (Can, 2007).

Yeni dönemde AB mali işbirliği kapsamındaki fonların daha etkin kullanılması için 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulan kurumsal yapının gözden geçirilerek yeni dönemin öngördüğü yapıyla uyumlu hale getirilmesi ihtiyacı doğmuş ve bu çerçevede, 11 Ocak 2007 tarihli yeni bir Başbakanlık Genelgesi taslağı oluşturulmuştur (Akın, 2008).

Söz konusu taslağa göre;

- Yetkili Akreditasyon Görevlisi (YAG): Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (UYG) ve Ulusal Fonun akredite edilmesi, ulusal yetkilendirme sürecinin izlenmesi ve ihtiyaç halinde gerekli tedbirlerin alınması hizmetlerini yürütmekten sorumlu YAG, Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakan'dır.

- Ulusal IPA Koordinatörü: AB ile Katılım Öncesi Mali İşbirliğinin koordinasyonunu sağlayacak IPA Koordinatörlüğü görevi AB Genel Sekreteri tarafından, sekreteryaya hizmetleri ise AB Genel Sekreterliği tarafından yürütülecektir.

- Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (UYG): AB'den sağlanacak fonların mali yönetimi, işlemlerin mevzuata uygunluğu ile yönetim ve kontrol sistemlerinin etkin işlemlerinden sorumlu ve aynı zamanda Ulusal Fon'un başkanı olan UYG olarak Hazine Müsteşarı görevlendirilmiştir.

- Stratejik Koordinatör: IPA Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Bileşenleri kapsamındaki yardımların koordinasyonundan Stratejik

Koordinatör sıfatı ile DPT Müsteşarı sorumlu olacaktır. Sekreteryaya hizmetleri DPT tarafından yürütülecektir.

- Program Yetkilendirme Görevlisi (PYG): IPA kapsamındaki projelerin uygulanmasında, sağlam ve yeterli mali yönetimi sağlamakla görevlendirilen PAO, Ulusal IPA Koordinatörüne danışılmak suretiyle UYG tarafından atanır.

- MFİB: Yeni dönemde de mali işbirliği kapsamında projelerin Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen usul ve esaslara uygun olarak ihale, ödeme ve raporlama işlemlerini MFİB tarafından yerine getirilecektir.

- Program Otoritesi: Stratejik Çerçeve Belgesinde yer alan stratejiler ile uyumlu olmak üzere ilgili operasyonel programların hazırlanması ve uygulamanın yürütülmesinden sorumlu kurumlar, 2007-2009 dönemi için görevlendirilmiştir. IPARD Bileşeni için GTHB ile IPARD Ajansı görevini yürütecek olan TKDK belirlenmiştir.

- Kıdemli Program Görevlisi (KPG): PYG'nin gözetimi altında esas itibariyle projelerin teknik uygulamasından sorumlu olarak, yararlanıcı kuruluşlarda görevli personeldir. KPG'ler, proje hakkında yeterli bilgiye sahip uygun düzeyde yöneticiler arasından atanacaktır. Projeler kapsamında elde edilen faydanın azami düzeyde olması ve KPG'lerin görev ve sorumluluklarını gereğince yerine getirebilmesi için, gerekli idari kapasitenin sağlanması ve en az 3 olmak üzere yeterli sayıda nitelikli personel ile desteklenmesi hususlarına azami önem verilecektir.

- Denetim Otoritesi: IPA yönetim ve kontrol mekanizmalarının işlerliği ve etkinliğini denetlemek üzere Hazine Kontrolörleri Kurulu, Denetim Otoritesi olarak görevlendirilmiştir. Sistemdeki tüm kurumlardan işlevsel olarak bağımsızdır veya dolaylı olarak görev almaz (Ulucan,2007; Akın,2008; IPA Başbakanlık Genelgesi, 2011).

Bunun sonucunda, TKDK kurulmasına ilişkin 5648 sayılı Kanunun 18 Mayıs 2007 tarihli ve 26526 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile birlikte, Türkiye'de IPARD fonları için bir Uygulama ve Ödeme Ajansı oluşturulması

yönündeki girişimler hukuki bir zemin kazanmıştır (Elçi 2007; Dıraor, 2008; Karataş, 2010).

IPARD Ajansı görevini yürütecek olan, TKDK, Kanununun 5. Maddesinde ifade edildiği şekliyle, merkez ve taşra teşkilatından oluşmaktadır. Merkez teşkilatı; ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ile yardımcı hizmet biriminden; taşra teşkilatı ise, il koordinatörlüklerinden oluşmaktadır. Kurumun ana hizmet birimleri, uygulamadan sorumlu Proje Hizmetleri Genel Koordinatörlüğü ve ödemedden sorumlu Finansman Genel Koordinatörlüğü'dür. Kurumun iç denetim birimi, İç Denetim Koordinatörlüğü adı altında ayrı olarak yapılandırılmıştır. Kanunda ayrıca, Planın İzleme ve Yönlendirme Komitesi ile Proje Değerlendirme ve Seçim Komisyonuna ilişkin hükümler de yer almaktadır (TKDK Kuruluş Kanunu, 2007).

TKDK'nın taşra teşkilatı İl Koordinatörlüklerinden oluşmaktadır. IPARD Programında belirtildiği gibi söz konusu program 2007-2009 döneminde 20 ilde (Afyon, Amasya, Balıkesir, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Isparta, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Malatya, Hatay, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Ordu, Tokat, Trabzon, Van ve Yozgat) uygulanmıştır. 2010-2013 döneminde de ilave 22 il (Ağrı, Aksaray, Ankara, Ardahan, Aydın, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Elazığ, Erzincan, Giresun, Karaman, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Mardin, Mersin, Muş, Nevşehir ve Uşak) ile toplam 42 ilde uygulamaya geçilmiştir (IPARD Programı, 2007 ve 2012).

Bu çerçevede, IPARD Ajansı'nın (TKDK) görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- ✓ İhale, sözleşme ve ödeme prosedürlerinin düzenlenmesi,
- ✓ UYG, Ulusal Fon ve Yönetim Otoritesinin, görevleriyle ilgili olarak ihtiyaç duydukları tüm bilgileri alabilmelerini sağlamak,
- ✓ IPARD Programı kapsamındaki kriter ve mekanizmalara uygulanabilir ve ilgili Topluluk mevzuatı ve ulusal kurallara uyan faaliyetlerin seçilmesi ve kontrol edilmesi,

- ✓ Açıklanan harcamaların kurallara uygun olarak gerçekleşmesini, ürün veya hizmetlerin onay kararına uygun olarak alınmasını, faydalanıcılardan gelen ödeme taleplerinin doğru olmasını sağlayan kontrollerin yürütülmesi,
- ✓ Başvuruların alınmasına ilişkin çağrı yapılması, uygunluk şartları ve ilgili kuralların tanıtılması,
- ✓ Proje başvurularının uygunluk kriterleri, ilgili kurallar, AB ile yapılan Anlaşmalar ve kamu ihale kuralları açısından kontrolü,
- ✓ IPARD Ajansı ve faydalanıcılar arasında sözleşmeden doğan yükümlülükler yazılı olarak belirlenmesi,
- ✓ Yerinde kontrollerin gerçekleştirilmesi,
- ✓ Uygulanan projelerdeki ilerlemelerin temini için faaliyetler gerçekleştirilmesi,
- ✓ Uygulanan tedbirlerdeki ilerlemelerin raporlanması,
- ✓ Faydalanıcıların Topluluk katkısından haberdar olmasının sağlanması (Ulucan, 2007; Akın, 2008; Altundağ, 2008).

Adaylık döneminde bu fonksiyonları yürütecek olan Ajans, AB OTP çerçevesindeki AKKTF için öngörülen hesapların ibrasına yönelik işlemler (son denetim, hesapların ibrası ve uygunluğu kararı) gibi kapsamlı uygulamalardan sorumlu olmaktadır. İşlemler ve sorumluluklar AKKTF ile aynı olduğundan, IPARD Ajansından adaylık sürecinde gerekli deneyimi kazanması ve üyelik sonrasında, Ödeme Ajansı şekline dönüştürülmesi beklenmektedir. Bu nedenle IPARD Ajansı ile ilgili çalışmaların AB mevzuatına uygun bir şekilde ve titizlikle yürütülmesi büyük önem taşımaktadır (<http://www.avrupa.info.tr> erişim tarihi:01.11.2012).

Yapılan çalışmalar sonucunda, ülkemizdeki tarım ve kırsal kalkınma alanında yapısal bir takım sorunlar nedeniyle AB ile aramızda bir takım farklılıklar görülmüştür. Bu sorunlar:

- ✓ Tarımsal işgücünün azalması ve kırsal alandan göç,
- ✓ Tarımsal üretim, işleme ve pazarlama zincirinin zayıflığı,
- ✓ Küçük ve dağınık çiftlikler,
- ✓ Yetersiz mesleki ve diğer eğitim olanakları,

✓ Yetersiz altyapı ve Çevresel kaygılar (Elçi, 2007).

Bu nedenle, IPARD Planı'nın AB'deki kırsal kalkınma anlayışına uygun olarak hazırlanması ve fonun yönetim, uygulama, izleme ve kontrol yapılarının AB kurallarına uyumlu olarak hayata geçirilmesi öncelikli konu olmuştur (Dıraor, 2008).

4.2. IPARD Programı

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere AB'nin OTP iki önemli unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilkinin OPD ve doğrudan ödemeler oluştururken, kırsal kalkınma politikası ise OTP'nin ikinci sacayağını oluşturmaktadır. Bu iki unsur birbirleriyle doğrudan ilişkilidir (Ekin, 2008).

Ekonomik ve sosyal gelişmeye yönelik mali yardımlarla desteklenen AB-Türkiye mali işbirliği süreci 2007 yılından sonra yeni bir döneme girmiştir. Türkiye ile AB arasındaki mali işbirliği çerçevesinde 2007-2013 döneminde verilecek olan IPA yardımları için Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında "Çerçeve antlaşması" imzalanmıştır. 21/01/2009 tarihli ve 2009/14614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile de söz konusu anlaşmanın yürürlük tarihi 24/12/2008 olarak tespit edilmiştir (Karataş, 2010).

AB, kısa adıyla IPARD olarak tanımlanan ve IPA bileşenlerinden birisi olan kırsal kalkınma ile ilgili AB fonlarını, 2007-2013 döneminde Türkiye'nin de içinde yer aldığı aday ülkelerin kullanımına sunmaya başlamıştır (Uzunpınar, 2008).

Daha önce de vurgulandığı gibi, Türkiye AB fonları çerçevesinde, kırsal kalkınmayı finanse etmek için adaylık dönemi boyunca IPARD Programından; üyelikten sonra ise ATKKF'den faydalanacaktır. Üyelik sonrası gündeme gelecek olan bu fonlardan finanse edilen alanlarla SAPARD ve IPARD uygulamalarında finanse edilen alanlar paralellik taşımaktadır (Akın, 2008).

Turhan (2005a)'ya göre, ülkemizin SAPARD mali yardım programından yararlanamamış olması bir kayıp olarak düşünülmüştür. Ancak, IPARD daha önce aday

için oluşturulan SAPARD Programı ile uygulama, prosedür ve ilkeler açısından büyük ölçüde benzeşmektedir (Can, 2007).

Uygulamada maksimum pozitif etkilerin gerçekleşmesi için SAPARD çerçevesinde öngörülen kurallara benzer şekilde, aday ülkelerden kendi tarım sektörü ve kırsal alanların ihtiyaçları çerçevesinde birer IPARD Planı hazırlamaları istenmiştir (Turhan, 2005b).

Can (2007)'ye göre, kırsal kalkınma planında aşağıda belirtilen bilgilerin bulunması gereklidir:

- ✓ Mevcut durumun sayılarla tanımı,
- ✓ Sektör analizi esnasında önerilen strateji, hedefler, öncelikler ve coğrafi kapsamı,
- ✓ Finansmanı,
- ✓ Planı uygulamak için seçilen tedbirlerin ve faydalanıcıların tanımı,
- ✓ İzleme, değerlendirme ve istişare sonuçları,
- ✓ Yetkili merci ve sorumluların isimleridir.

Planda önceliklerin belirlenmesinde, sektör analizi büyük öneme sahiptir. Sektör analizinde, aşağıdaki bilgiler bulunmalıdır:

- Üretici/çiftçi, işleme sanayi, pazar ve ticaret ve hükümet politikalarındaki mevcut durumun tanımı ve bunların AB standartlarına ulaşma düzeyinin analizi,
- Geçmişteki eğilimler ve geleceğe yönelik muhtemel gelişmeler,
- Güçlü ve zayıf yönlerin tanımlanması,
- Sektör için tavsiyelerin yer aldığı sonuçlar (ABGS, 2005; Dıraor, 2008).

Aşağıdaki bilgiler doğrultusunda planın ön değerlendirmesinin yapılması gereklidir:

- Güçlü, zayıf yönler, fırsat ve tehlikelerin analizi,
- Hedef ve ihtiyaçların tanımı,

- Önerilen stratejinin beklenen ekonomik, çevre ve sosyal etkilerine ilişkin açıklamalar,
- Mevcut durum tanımlamaları,
- Sayısallaştırılmış hedef düzeyi,
- Program süresince yapılacak değerlendirmeler (Ulucan, 2007).

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, hazırlanacak planda sektör analizi esas alınarak hangi alt sektörler öncelik verileceği, bu sektörlerde hangi tedbirlerin ele alınacağı, bu tedbirlere yönelik projeleri gerçekleştireceklerin kimler olacağı, projeler için ne tür harcamaların uygun olduğu, hangi bölgelerin veya illerin öncelikli olacağı, bunların seçim kriterlerinin neler olacağı gibi ayrıntılı hükümler ile uygulama mekanizmalarına yer verilmiştir (Elçi, 2007, Akın, 2008).

IPARD'ın temel amacı; AB OTP ile ilgili müktesebatın uygulanmasına ve aday ülkelerde tarım sektörü ve kırsal alanlarla ilgili bazı önceliklere ve sorunların çözümüne katkıda bulunmaktır (Karabacak, 2004; Turhan, 2005a; Can, 2007; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008; Onur, 2009; Karataş, 2010).

Bu bağlamda desteklenecek faaliyetlerde öncelikler; pazar verimliliği, kalite ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi ile kırsal alanlarda yeni istihdam imkanlarının oluşturulması konularına verilmektedir (Turhan, 2005a).

IPARD Planı kapsamında desteklenmesi düşünülen öncelikli sektörler ve alt sektörler ise şunlardır:

- ♦ Süt ve süt ürünleri (üretim ve işleme),
- ♦ Et ve et ürünleri (kırmızı ve beyaz et üretim ve işleme),
- ♦ Meyve ve sebze (işleme),
- ♦ Su ürünleri (üretim ve işleme) (Can, 2007; Ekin, 2008; Altundağ, 2008).

IPARD Planı yönetim otoritesi olan GTHB tarafından diğer kamu kuruluşları ile yakın işbirliği halinde; yerel kuruluşlar, sosyal, ekonomik ve çevresel ortaklar, STK, bilgi merkezleri ve üniversitelerin de görüşleri alınarak hazırlanmıştır (Karataş, 2010).

Türkiye tarafından hazırlanan plan, 2007 sonunda AB Kırsal Kalkınma Komisyonunda üye ülke temsilcilerinin oybirliğiyle kabul edilmiştir. 25/02/2008 tarihi itibarıyla resmi olarak IPARD Planı kabul edilmiş ve IPARD Programı olarak anılmaya başlanmıştır. Bu program 2007-2013 yılları arasında 2007-2009 ve 2010-2013 dönemleri olacak şekilde iki faz halinde uygulanması planlanmıştır (Ekin, 2008).

SAPARD Programından IPARD Programına geçişin nedeni, programı daha basite indirmek, takibini ve uygulamasını daha da kolaylaştırmaktır (Turhan ve Akdağ, 2006).

IPARD Programı üç ana eksenden oluşmaktadır:

• **Eksen 1:** OTP ve gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı ile ilgili alanlara ilişkin Topluluk standartlarının uygulanması ve tarım sektörünün sürdürülebilir adaptasyonuna katkı sağlanması için müdahaleler birinci eksenidir. Bu eksen altında üç ana tedbir ve bunların altında altı alt tedbir bulunmaktadır:

♦Tedbir kodu 101: Tarımsal işletmelerin yeniden yapılandırılması ve Topluluk standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar,

-Alt tedbir kodu 101a: Süt üreten tarımsal işletmeler,

-Alt tedbir kodu 101b: Et üreten tarımsal işletmeler,

♦Tedbir kodu 102: Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının yeniden yapılandırılması ve Topluluk standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar,

-Alt tedbir kodu 102a: Süt ve süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması,

-Alt tedbir kodu 102b: Et ve et ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması,

-Alt tedbir kodu 102c: Meyve ve sebzelerin işlenmesi ve pazarlanması,

-Alt tedbir kodu 102d: Su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması,

♦Tedbir kodu 103: Üretici örgütlerinin kurulmasının desteklenmesidir.

• **Eksen 2:** Tarım-çevre tedbirleri ve LEADER yaklaşımının uygulanmasına yönelik hazırlık faaliyetlerini destekleyen müdahaleler ikinci eksenidir. Bu eksen altında iki ana tedbir ve bunların altında yedi alt tedbir bulunmaktadır:

♦ Tedbir kodu 201: Çevre ve kırsal peyzaja yönelik faaliyetlerin uygulanmasına hazırlık,

-Alt tedbir kodu 201a: Erozyon kontrolü,

-Alt tedbir kodu 201b: Su kaynaklarının korunması,

-Alt tedbir kodu 201c: Biyolojik çeşitlilik,

♦ Tedbir kodu 202: YKS'lerin hazırlanması ve uygulanması,

-Alt tedbir kodu 202a: Yetenek kazandırma, hareket geçirme ve YKS'lerin hazırlanması,

-Alt tedbir kodu 202b: YKS'lerin uygulanması,

-Alt tedbir kodu 202c: YEG'lerin faaliyet giderleri,

-Alt tedbir kodu 202d: İşbirliği projelerinin uygulanması,

• **Eksen 3:** Tedbir kodu 302: Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesidir. Kırsal ekonomilerin kalkınmasına destek verirken, kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunan düzenlemelerdir. Bu eksen altında dört alt tedbir mevcuttur.

-Alt tedbir kodu 302a: Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi,

-Alt tedbir kodu 302b: Yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi,

-Alt tedbir kodu 302c: Kırsal turizm,

-Alt tedbir kodu 302d: Kültür balıkçılığının geliştirilmesi,

Bunların yanında Tedbir kodu 501 adı altında teknik destek sağlanmaktadır (Turhan ve Akdağ, 2006; Can, 2007; IPARD Programı, 2007 ve 2012; Altundağ, 2008, Ekin, 2008; Uzunpınar, 2008).

Aday ülkeler bu tedbirlerden hangilerini ve kaç tanesini seçecekleri konusunda serbesttirler. Ancak, seçilen tedbir sayısı ve bu tedbirlerin uygulanacağı bölgelerin genişliği akreditasyon sürecini etkiler. Akreditasyon almadan AB kırsal kalkınma fonlarının ülkemize gelmesine olanak yoktur (Akdağ, 2007).

42 ilde örgütlenmesini tamamlayıp Kırsal Kalkınma Planındaki tedbirleri uygulayacak olan TKDK, önce Hazine Müsteşarlığı bünyesindeki Ulusal Fon tarafından daha sonra 2011 yılında AB Komisyonu tarafından akredite edilmiştir (<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi:01.11.2012; <http://www.kamudanhaber.com> erişim tarihi:01.11.2012).

IPARD Programında belirtilen her tedbir başlığı için tanımlanan faydalanıcılar, TKDK tarafından kabul edilen projeler için fon talep etmektedir. TKDK tarafından değerlendirilen harcamalar uygun görüldüğü takdirde, fon talebi Ulusal Fona iletilecek ve Ulusal Fon aracılığıyla Komisyondan alınan Topluluk kaynağı, IPARD Euro hesabı üzerinden aynı aşamaları takip ederek, fon talebinde bulunan faydalanıcıya transfer edilecektir (Akın, 2008).

Bu öncelikleri (eksenleri) yerine getirmek için aşağıdaki projeler öngörülmüştür:

- ✓ Türkiye'nin AB Veterinerlik Müktesebatına Uyumu Projesi,
- ✓ Türkiye'nin AB Bitki Sağlığı Müktesebatına Uyumu Projesi,
- ✓ Balıkçılık Sektörünün Yasal ve İdari Olarak AB Mevzuatına Uyumu Projesi,
- ✓ Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi,
- ✓ Organik Tarımın Geliştirilmesi ve Organik Tarım Alanında AB ile Mevzuat Uyumunun Sağlanması Projesi,
- ✓ AB OTP'nin Uygulanmasına Hazırlık Projesi,
- ✓ Ulusal Gıda Referans Laboratuvarının Kurulması Projesi,
- ✓ Türkiye'de Kuduz Hastalığının Kontrolünün Güçlendirilmesi projesi,
- ✓ Sınır Kontrol Noktalarının Kurulması Projesi (Karataş, 2010).

AB'nin IPA kapsamında verdiği destekler eş finansman kuralına tabidir. Bu kurala göre, kırsal kalkınma ile ilgili proje teklifi veren ve projesi desteklenmeye hak kazanan proje sahibi, gerekli yatırımı önce kendisi yapmakta, IPARD kapsamındaki finansman desteğini ise projesini tamamladıktan sonra yapacağı ödeme talebi ile geri alabilmektedir (Ulucan, 2007; Akın, 2008; Uzunpınar, 2008).

IPARD Fonları kapsamında yukarıda bahsedilen ve diğer kamu sektörüne yönelik yatırım projelerine ilişkin AB katkısı en fazla %75 seviyesine ulaşabilmekte ve en az %25'lik bir oranın aday ülke tarafından ulusal katkı payı olarak karşılanması gerekmektedir. Ayrıca, gelir getirici yatırımlar için öngörülen asgari %50'lik hibe desteğinin %75'i AB, %25'i aday ülke tarafından karşılanacak, geriye kalan %50'lik kısım ise yatırımcının öz kaynakları ile finanse edilecektir (Akın, 2008).

Söz konusu Program ve Ajans çalışmaları, Türkiye'nin bir an evvel IPARD fonlarından yararlanmasına yönelik olarak büyük bir hızla sürdürülmektedir (Ulucan, 2007).

TKDK, IPARD bileşeni kapsamında ilk yirmi ile uygulanacak olan yatırımlara ilişkin Çizelge 4.1, 4.2, 4.3'de görülen başvuru ilanlarına 01.07.2011 tarihinde çıkmaya başlamıştır (<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012).

Çizelge 4.1. TKDK tarafından IPARD Programı Kapsamında Başvuru Çağrı İlanları (<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012)

Başvuru İlanı		Sözleşme İmzalanan	Toplam Destek (AB+TC Euro)	
No	Tarihi	Firma Sayısı	Planlanan	Verilen
1	01.07.2011	4	91.388.000,00	471.415,29
2	04.07.2011	58	100.894.560,00	20.828.100,64
3	17.10.2011	91	106.020.000,00	31.879.973,11
4	19.12.2011	52	74.774.800,00	13.639.792,63
5	01.03.2012	46	164.737.344,00	14.282.556,68
6	15.05.2012	İnceleme aşamasında	124.430.542,46	İnceleme aşamasında
7	24.08.2012	İnceleme aşamasında	120.267.484,77	İnceleme aşamasında
Toplam		251	782.512.731,23	81.101.838,35

Çizelge 4.2. Başvuru İlanına Göre İl Bazında Yardım Yapılan Firma Sayısı
(<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012)

İl	Başvuru ilanı					Toplam	%
	1	2	3	4	5		
Afyonkarahisar	1	2	1	4	4	12	4,78
Amasya			10	3	1	14	5,58
Balıkesir			5	1	1	7	2,79
Çorum		4	5		1	10	3,98
Diyarbakır		14	10	6	5	35	13,94
Erzurum			1		3	4	1,59
Hatay		2	5	2	1	10	3,98
Isparta			1	1		2	0,80
Kahramanmaraş		2	7	1	3	13	5,18
Kars		5	1		4	10	3,98
Konya		6	4	7	4	21	8,37
Malatya	1		2			3	1,20
Ordu				1	2	3	1,20
Samsun		5	2		2	9	3,59
Sivas	1	1	15	11	6	34	13,55
Şanlıurfa	1	10	6	3		20	7,97
Tokat		1	5	5	3	14	5,58
Trabzon			3	2	2	7	2,79
Van						0	0,00
Yozgat		6	8	5	4	23	9,16
Toplam	4	58	91	52	46	251	100,00

Çizelge 4.2 incelendiğinde, ilk beş başvuru ilanı sonrasında 35 adet firma ile Diyarbakır (%13,94) firma sayısına göre değerlendirildiğinde en fazla yardım alan il olmuştur. Diyarbakır'ı 34 adet firma ile Sivas (%13,55), 23 adet firma ile Yozgat (%9,16), 21 adet firma ile Konya (%8,37) ve 20 adet firma ile Şanlıurfa (%7,97) takip etmiştir. En az ise, iki firma ile Isparta (%0,80) ve üç firma ile Malatya ve Ordu (%1,20)'dur. Van ilinde hiçbir firma yeterlilik sağlayamadığı için yardım almamıştır.

Verilen yardım miktarlarına göre aşağıda yer alan Çizelge 4.3 değerlendirildiğinde en çok yardımı alan il 10.277.840,62 Euro ile Konya (%12,67) olmuştur. Konya'yı 10.073.555,08 Euro ile Diyarbakır (%12,42) ve 7.346.655,85 Euro ile Şanlıurfa (%9,06) takip etmiştir. En az yardımı 685.290,96 Euro ile Malatya (%0,84) ve 793.692,57 Euro ile Isparta (%0,98) almıştır.

Çizelge 4.3. Başvuru ilanına göre TKDK Katkısı (AB+TC Euro)
(<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012)

İl	1.Bİ.	2.Bİ.	3.Bİ.	4.Bİ.	5.Bİ.	Firma	%
Afyonkarahisar	136831,61	1036291,44	582939,43	2139543,19	1091804,38	4.987.410,05	6,15
Amasya			2921764,43	593340,73	247652,23	3.762.757,39	4,64
Balıkesir			1483125,20	181371,16	104646,82	1.769.143,18	2,18
Çorum		2068312,70	2355208,71		516173,87	4.939.695,28	6,09
Diyarbakır		3491790,53	3063578,50	2109022,82	1409163,23	10.073.555,08	12,42
Erzurum			42823,16		1627311,32	1.670.134,48	2,06
Hatay		218828,41	585502,67	246822,89	125000,00	1176153,97	1,45
Isparta			385007,87	408684,70		793.692,57	0,98
Kahramanmaraş		260587,49	2743675,64	275248,07	550828,00	3.830.339,20	4,72
Kars		2253572,90	566395,96		687653,45	3.507.622,31	4,32
Konya		3291798,37	2318881,50	3116927,33	1550233,42	10.277.840,62	12,67
Malatya	81845,51		603445,45			685.290,96	0,84
Ordu				100000,00	1390115,48	1.490.115,48	1,84
Samsun		2632718,39	1125819,76		715506,31	4.474.044,46	5,52
Sivas	20680,54	501553,89	3512143,24	1151213,67	592959,74	5.778.551,08	7,13
Şanlıurfa	232057,63	2508125,36	3800007,95	806464,91		7.346.655,85	9,06
Tokat		827673,92	1971025,10	1108786,70	980904,13	4.888.389,85	6,03
Trabzon			248581,38	47597,26	965271,56	1.261.450,20	1,56
Van						0,00	0,00
Yozgat		1736847,25	3570047,16	1354769,20	1727332,76	8.388.996,37	10,34
Toplam	471415,29	20828100,65	31879973,11	13639792,63	14282556,70	81.101.838,38	100,00

2007-2013 döneminde; IPARD aracılığıyla tarım ve kırsal kalkınmaya AB'den en az 684,4 milyon Euro'luk kaynağın tahsis edileceği ve özel sektör eş finansmanı ve ulusal katkı da eklendiğinde, yedi yıllık IPARD döneminde, en az 1,825 milyar Euro'luk kaynağın kullanılabilir olacağı öngörülmektedir (Dıraor, 2008).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

5.1.Konunun Önemi

Gelişen ve değişen dünyada insanoğlunun geçmişte var olan, bugün yaşanan ve gelecekte de hissedilecek önemli ve değişmez sorunlarının başında yeterli ve dengeli beslenme gelmektedir. Bu olgu söz konusu olduğunda, hayvansal ürünler taşıdıkları biyolojik özellikleri nedenleriyle vazgeçilmez ve diğer besin maddeleri ile ikame edilemez bir konumdadırlar (TUSEDAD, 2007; <http://www.tusedad.org> erişim tarihi:23.10.2012).

İnsan beslenmesinde en değerli ürün grubunu hayvansal kökenli ürünler (et, süt, yumurta, bal ve bunların ürünleri) oluşturmaktadır. Bu ürünlerden elde edilen hayvansal proteinlerin yerini başka bir madde dolduramamaktadır. İnsanın büyüme, gelişme ve sağlıklı kalabilmesinin yanı sıra beyin gelişimi bakımından da önemli olan on adet esansiyel aminoasit, sadece hayvansal kökenli proteinlerde yeterli miktarda bulunmaktadır (Kutlu ve ark., 2003; Saçlı, 2007).

Sağlıklı bir insanın vücut ağırlığının her kilogramı için günde 1 gram protein tüketmesi ve bunun da %42'sinin, yani 30-35 gramının hayvansal kökenli olması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde kişi başına ortalama günlük protein tüketimi 80-100 gram olup, bunun %50-60'ı hayvansal proteinlerden oluşmaktadır (Şekerden ve Özkütük, 1993; Kaya, 1994; Şekerden ve Özkütük, 1995; Aslan ve ark., 2002; Saçlı, 2007).

Ülkemizde yaklaşık 84 gram olan kişi başına protein tüketiminin ise ancak 17 gramı hayvansal kaynaklı proteinlerden karşılanmakta, yani ülkemizde tüketilen günlük protein miktarının %73'ü bitkisel gıdalardan sağlanmaktadır (Kutlu ve ark., 2003).

Hayvancılık sektörü, gelişmişlik durumu ne olursa olsun, tüm ülkeler için büyük önem arz etmektedir. İnsanlığın ilk çağlarında ve özellikle göçebelik dönemlerinde, yapılan en ekonomik faaliyet hayvancılık olmuştur (Saçlı, 2005).

Günümüzde hayvancılık gelişmiş ülkelerde bir endüstri haline gelmiş, ekonominin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Tarımın ve dolayısıyla hayvancılığın ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olduğu ortaya konulmuştur (Saçlı, 2007).

Hayvancılık sektörü ulusal geliri ve istihdamı artırmak, et, süt, tekstil, deri, kozmetik ve ilaç sanayi dallarına hammadde sağlamak ve dengeli kalkınmaya katkıda bulunmak, kırsal alandaki açık ve gizli işsizliği azaltmak ve önlemek, kalkınma ve sanayileşme finansmanını öz kaynaklara dayandırmak, ihracat yoluyla döviz gelirlerini artırmak, göç olaylarını ve bunun ortaya çıkardığı sosyal sıkıntıları azaltmak ve önlemek gibi önemli ekonomik ve sosyal fonksiyonlara sahiptir (Babacan, 2006).

Nitekim gelişmiş ülkeler, geri kalmış olan ülkelere teknoloji, damızlık materyal, canlı hayvan, tohumluk ve işlenmiş ürünler gibi tarımsal üretim maddelerini pazarlayarak büyük bir gelir sağlamakta, bu şekilde, özellikle tarımsal ürün ticareti yaptıkları ülkeler üzerindeki etkinliklerini artırmaktadırlar (Saçlı, 2005).

Saçlı (2007)'ye göre, son yıllarda tekstil sanayisinde sentetik hammaddelerin çok yoğun kullanılmasına rağmen hayvansal hammaddeler (deri, yün yapağı, kıl, tüy ve ipek) değerlerini korumakta olup, yüksek fiyatlarla alıcı bulabilmektedir.

Yetiştirme aşamasında yem, ilaç ve nakliye gibi değişik sektörler de hayvancılık sektörüne girdi sağlamakta ve üretim zincirine dahil olmaktadır. Ayrıca hayvancılık kesintisiz bir üretim dalı olup, üretimin sürdürülebilir olması için yoğun bir iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Yani hayvancılık, ülke ekonomisi için büyük bir istihdam kaynağı oluşturmaktadır (DPT, 2000).

Bunların yanı sıra, özellikle çayır ve meralardan yararlanılarak, yani ekonomik olarak çok fazla bir değer arz etmeyen alanlardan elde edilen ürünler hayvanlar tarafından değerlendirilerek, çok değerli ürünlere dönüştürülebilmektedir (Kaya, 1994).

Tarımsal ekonominin lokomotifi olan hayvancılık, çok düşük maliyetli istihdam yaratması nedeniyle son derece önemlidir. Birim yatırıma en yüksek katma değer oluşturan ve en düşük maliyetle istihdam imkanı sağlayan bir sektördür. Sanayide günümüzde bir kişiye istihdam imkanı yaratabilmek için asgari 80 bin dolarlık yatırıma ihtiyaç duyulurken, hayvancılıkta bunun beşte biri kadar kaynak yeterli olmaktadır. Sanayi kesimi ile karşılaştırıldığında aynı miktar yatırım ile hayvancılıkta beş kat daha fazla sayıda kişiye iş imkanı yaratılabilmektedir (Kutlu ve ark., 2003; Peşmen ve Yardımcı, 2008).

Hayvancılık, kırsal alanlarda yaşanan işsizliği azaltmak ve önlemek, kırsaldan kente göçün önüne geçerek kentlerde yaşanan çarpık kentleşme ve nüfus baskını azaltmak gibi sosyal fonksiyonlar üstlenmiştir. Ekonomik fonksiyonlarına bakıldığında ise bu fonksiyonlar, ülkenin dengeli kalkınmasına katkıda bulunmak, ulusal geliri artırmak ve daha öncede bahsedildiği gibi birçok sektöre (et, süt, deri, kozmetik, ilaç) hammadde sağlamak şeklinde sıralanabilmektedir. Sonuç olarak hayvancılık kırsal kalkınmayı, kırsal kalkınma da ülkenin gelişim düzeyini arttıracaktır (Karagöz, 2009).

Bu bölümde Türkiye’de büyükbaş, küçükbaş, kanatlı hayvan sektörü hakkında bilgi ve IPA’nın IPARD bileşeni kapsamında hayvancılık sektörümüze yapılan yardımlar anlatılmıştır. Ayrıca, bu bölümde çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi kapsamında yer alan arıcılık ve ipek böcekçiliği ile Birliğin ortak balıkçılık politikası kapsamında yer alan balıkçılık konularına yer verilmemiştir.

5.2. Türkiye’de Hayvancılık Sektörü

Türkiye’de hayvancılık Osmanlı Devletinden bu yana ulusal bir sorun olarak ele alınmış ve ulusal çıkarlarımızın doğrultusunda gerçek yerini bulamamıştır. Ulaşım zorlukları ve yem yetersizliği, savaşlar ve ayaklanmalar, salgınlar, bunların da önünde

kaçakçılık ve aracilar hayvancılığımızı yüzyıllardır kemirip durmuşlardır (Serpen, 2007).

Cumhuriyet hükümetlerinin kurduğu milli sanayi incelendiğinde; bunların çoğunlukla kırsal alanların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yöneldiği ve ilkel maddelerin yani hammaddelerin çoğunun köyden, kırsal alandan alındığı görülmüştür. Örneğin; Sümerbank kırsal alandan hayvancılık yan ürünü olan deriyi alıp işlemiş ve kırsal alana ayakkabı olarak satmıştır (Koçtürk, 1967).

Çok partili döneme geçişten itibaren sanayileşme uğruna kırsal kesim ihmal edilmiş, hayvancılık ve tarım sektörleri arasında yatırımdan, destekleme politikalarına, kredi ve finansman olanaklarından yapısal iyileştirme uygulamalarına kadar sektörler arası dengeler gözetilmemiş, özellikle dengeler hayvancılık sektörü aleyhine bozulmuştur (TUSEDAD, 2007; <http://www.tusedad.org> erişim tarihi:23.10.2012).

Ayrıca hayvancılık devlete yıllardır başlı başına bir sektör olarak değil tarımın bir alt sektörü olarak tanıtılmıştır. Bu yaklaşım tek başına bir devlet politikası olmamasına rağmen, yönetime hakim olan anlayış devleti bu şekilde yönlendirmiştir (Babacan, 2006).

Sakarya ve Uysal (2000)'e göre, Türkiye'de kırsal üretimin bileşimi; yaklaşık %76,3'ü bitkisel, %23,7'si ise hayvansal üretim şeklinde; diğer bir deyişle bitkisel üretimin ağırlıkta olduğu halde; AB genelinde hayvansal üretimin %49,4 ve bitkisel üretimin %50,6 oranında olduğu, daha sağlıklı bir denge mevcuttur. Bu oran özellikle dağlık bir araziye sahip kırsal kesimlerde daha yüksektir (Ertin, 1998).

Gelişmiş ülkelerin çoğunluğunda hayvancılık, bitkisel üretime kıyasla daha büyük önem arz etmektedir. Fransa'da hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı %37, Almanya'da %46 ve İngiltere'de %56 düzeyindedir (Akman ve Tatar, 2006; Saçlı, 2007).

Hayvansal üretim, bitkisel tarımdan elde edilen ürünlerle yapılabilmektedir. Yani hayvancılık tarımsal üretimdeki entegrasyondur. Ülkemiz topraklarının daha

verimli kullanılması ve Türk çiftçisinin refahının artırılması doğrudan hayvansal üretimin artırılmasına bağlıdır. Çünkü yılda bir veya iki kez gelir sağlayabilen Türk çiftçisinin sürekli gelire ulaşabilmesi, ancak yaygın bir hayvansal üretimin yapılması ile mümkün olacaktır (<http://www.te-ta.com.tr> erişim tarihi:23.10.2012).

Karagöz (2009)'e göre, Türkiye, coğrafi özellikleri bakımından her türlü hayvansal ürün üretimi için uygun ortam ve oldukça önemli bir potansiyele sahiptir.

Ülkemizde hayvancılık büyük ölçüde açık mera hayvancılığı şeklinde başka bir deyişle ekstansif yöntemlerle fazla emek harcamadan yapılır (Ertin, 1998).

Cumhuriyetin kuruluşundan 1980 yılına kadar Türkiye bu potansiyeli çok iyi değerlendirmiş ve hayvan varlığımız sürekli artış göstermiştir. Çizelge 5.1, 5.2 ve 5.3 incelendiğinde, 1980'den sonra ülkemiz hayvancılığında mevcut durum korunamadığı gibi hayvan popülasyonunda da ciddi azalmalar yaşandığı görülecektir. Özellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık sektörümüz 2002 yılı itibariyle ciddi bir gerileme içine girmiştir (Kutlu ve ark., 2003; Karagöz, 2009).

Çizelge 5.1. Türkiye'de 1928-1990 Yılları Arasında Hayvan Varlığındaki Gelişmeler (Bin Baş) (Kutlu ve ark., 2003)

Yıllar	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Tavuk
1928	6934	795	13632	12106	-
1936	8329	801	20772	15017	18018
1940	9759	947	26272	16896	19757
1945	9810	848	23386	16248	18874
1950	10123	948	23082	18464	20544
1955	11059	1058	26444	21033	23629
1960	12435	1140	34463	24633	28821
1965	13203	1216	33382	20805	31023
1970	12756	1117	36471	19483	34289
1975	13751	1051	41366	18763	41489
1980	15894	1031	48630	19043	61450
1985	12466	551	42500	13336	64361
1990	11377	371	40553	10977	102262

Ülke hayvancılığımızın yaşadığı bu gerilemede ırkların ıslah edilememesi, yem kaynaklarından yoksun oluşu, çiftçilerimizin eğitimsiz ve örgütsüz oluşu ile hayvancılığın kalkındırılması amacıyla uygulamaya çalışılan düzenlemelerin, politik

tercihlere bağlı olarak sık sık değişim içinde oluşunun payı büyüktür. Bunun yanında yeterli ve ciddi kontrol edilmeyen sınırlarımız ve gmrklerimiz, ülkemizde değeri yüksek olan kırmızı etin kontrolsüzce ve kaçak yollardan iç pazara girmesine yol açmaktadır. Böylece bir zamanlar ihracatçı konumunda olan Türkiye bütün bu gelişmelerden sonra ne yazık ki ithalatçı bir ülke konumuna gelmiştir (Kutlu ve ark., 2003; Karagöz, 2009).

Çizelge 5.2’de görüldüğü gibi, suni tohumlamamın teşvik edilmesi, hayvan ithalleri ve melezleme çalışmaları ile son yıllarda kültür ırkı ve melezlerin sayısı artarken, yerli ırk hayvanlarımızın sayısı azalmıştır (<http://tarimkutuphanesi.com> erişim tarihi:23.10.2012; <http://kalfat.wordpress.com> erişim tarihi:23.10.2012).

Çizelge 5.2. Türkiye’de Tür ve Irklarına Göre 1991-2011 Yılları Arası Büyükbaş Hayvan Sayıları (adet) (TK, 2012)

Yıl	Sığır - Kültür	Sığır - Kültür melezi	Sığır - Yerli	Manda
1991	1 253 865	4 033 375	6 685 683	366 150
1992	1 337 410	4 131 507	6 481 990	352 410
1993	1 442 000	4 342 000	6 126 000	316 000
1994	1 512 000	4 543 000	5 846 000	305 000
1995	1 702 000	4 776 000	5 311 000	255 000
1996	1 795 000	4 909 000	5 182 000	235 000
1997	1 715 000	4 690 000	4 780 000	194 000
1998	1 733 000	4 695 000	4 603 000	176 000
1999	1 782 000	4 826 000	4 446 000	165 000
2000	1 806 000	4 738 000	4 217 000	146 000
2001	1 854 000	4 620 000	4 074 000	138 000
2002	1 859 786	4 357 549	3 586 163	121 077
2003	1 940 506	4 284 890	3 562 706	113 356
2004	2 109 393	4 395 090	3 564 863	103 900
2005	2 354 957	4 537 998	3 633 485	104 965
2006	2 771 818	4 694 197	3 405 349	100 516
2007	3 295 678	4 465 350	3 275 725	84 705
2008	3 554 585	4 454 647	2 850 710	86 297
2009	3 723 583	4 406 041	2 594 334	87 207
2010	4 197 890	4 707 188	2 464 722	84 726
2011	4 836 547	5 120 621	2 429 169	97 632

Yukarıda görüldüğü gibi, Türkiye’de son üç yıla ait toplam sığır sayıları sırasıyla 12 386 337 (2011), 11 369 800 (2010) ve 10 723 958 (2009)’dur. 2003 yılında 9 788 102 olan sığır sayımız 2004 yılından itibaren yükselişe geçmiştir.

Ülkemizde en çok yetiştirilen büyükbaş hayvan sütünden ve çift hayvanı olarak gücünden faydalanılan sığırdır. Başlıca türleri karasığır, kırmızı sığır, güney sarısı, boz sığırdır. Bunlardan küçük yapılı ve az kuvvetli olan karasığır, İç Anadolu'da, güçlü ve iri yapılı olan kırmızı sığır Erzurum-Kars yaylalarında, boz sığır Batı Anadolu'da ve Trakya'da, güney sarısı Akdeniz'de ve Güneydoğu Anadolu'da dikkati çeker. Ancak et ve süt verimleri kültür ırklarına göre düşüktür. Bu nedenle Holstein (Almanya), Montafon (İsviçre) ve Jersey (ABD) gibi ülkemizde giderek önemi artan sığır ırkları suni tohumlama yöntemi ile özellikle büyük hayvan çiftliklerinde üretilmektedir (Ertin, 1998).

Melez genotipler ise genel itibariyle, kültür ve yerli ırklar ile melezlenmesi sonucu elde edilmektedir. Bu melezlemeler çoğunlukla amaçlı olmayıp, amaçlı melezlemeler kasaplık canlı hayvan eldesi için yapılmaktadır (Saçlı, 2007).

Manda varlığı, geçmişte bir milyon baş gibi yüksek bir sayıdan yüz bin baş düzeyine inmiştir. Bu düşüşteki temel nedenler ise, mandaların verimlerinin sığıra göre miktar olarak daha düşük olması, gebelik süresinin uzun olması, dolayısıyla yılda bir yavru elde edilememesi ve mandaların sulak alanlar istemesidir. Türkiye manda varlığının yaklaşık üçte ikisi Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgelerinde bulunmaktadır (Şekerden ve Özkütük, 1993; Şekerden ve Özkütük, 1995; Saçlı, 2005, Saçlı, 2007).

Ülkemizde en çok yetiştirilen küçükbaş hayvan koyundur. Başlıca türleri kıvırcık, dağlıç, akkaraman, mor karaman, sakız ve merinostur. Yün ve et kaliteleri yüksek olan kıvırcık cinsi koyunlar Trakya'da ve Güney Marmara'da yetiştirilir. Etinin lezzeti daha az yünü daha kısa olan dağlıçlar ise Marmara'nın doğusu ile İç Batı Anadolu'da yetiştirilir. Ege Bölgesinde yetişen diğer bir koyun cinsi de ince ve az geniş kuyruklu sakızdır. Eti az lezzetli olmasına rağmen, geniş kuyruklu ve fazla kilolu olan karaman cinsi koyunlar ise İç ve Doğu Anadolu'da yetiştirilir (Ertin, 1998; <http://tarimkutuphanesi.com> erişim tarihi:23.10.2012; <http://kalfat.wordpress.com> erişim tarihi:23.10.2012).

Kalın ve kısa yünlü yerli koyunlarımızın yanı sıra yumuşak ve ince kumaş dokumaya elverişli olan ve anavatanı Avustralya olan merinos cinsi koyunlar ise Karacabey'deki merinos üretme çiftliğinde yetiştirilerek Bandırma-Karacabey çevresinde beslenir. Son yıllarda merinos ile yerli ırklarımızdan kıvırcık cinsi koyunların birleşmesinden elde edilen Tahirağa koyunları ise Biga ve Gönen'de beslenir. Bu koyunlar daha iyi kaliteli yünleri, lezzetli eti ve fazla kilolu olmaları nedeniyle önemli bir ırktır (Ertin, 1998).

Çizelge 5.3. Türkiye'de Tür ve Irklarına Göre 1991-2011 Yılları Arası Küçükbaş Hayvan Sayıları (adet) (TÜİK, 2012)

Yıl	Koyun - Yerli	Koyun - Merinos	Keçi - Kıl	Keçi - Tiftik
1991	39 590 493	841 847	9 579 256	1 184 942
1992	38 575 828	840 110	9 439 600	1 014 340
1993	36 709 000	832 000	9 192 000	941 000
1994	34 823 000	823 000	8 767 000	797 000
1995	32 985 000	806 000	8 397 000	714 000
1996	32 234 000	838 000	8 242 000	709 000
1997	29 376 000	862 000	7 761 000	615 000
1998	28 560 000	875 000	7 523 000	534 000
1999	29 425 000	831 000	7 284 000	490 000
2000	27 719 000	773 000	6 828 000	373 000
2001	26 213 000	759 000	6 676 000	346 000
2002	24 473 826	699 880	6 519 332	260 762
2003	24 689 169	742 370	6 516 088	255 587
2004	24 438 459	762 696	6 379 900	230 037
2005	24 551 972	752 353	6 284 498	232 966
2006	24 801 481	815 431	6 433 744	209 550
2007	24 491 211	971 082	6 095 292	191 066
2008	22 955 941	1 018 650	5 435 393	158 168
2009	20 721 925	1 027 583	4 981 299	146 986
2010	22 003 299	1 086 392	6 140 627	152 606
2011	23 811 036	1 220 529	7 126 862	151 091

Yukarıda görüldüğü gibi, Türkiye'de son üç yıla ait toplam koyun sayıları sırasıyla 25 031 565 (2011), 23 089 691 (2010) ve 21 749 508 (2009)'dur. 2009 yılına kadar düşüş trendinde olan koyun sayımız 2011 yılı itibariyle yükselişe geçmiştir.

Yukarıdaki çizelgeler incelendiğinde azalma özellikle keçi ve manda için oldukça fazladır (Karagöz, 2009). Keçi sayısındaki düşme kamunun orman varlığının

korunmasına yönelik çalışmalarına, koyun sayısındaki azalış, mera tahribatına ve manda sayısındaki düşme ise ekonomik nedenlere dayanmaktadır (Kutlu ve ark., 2003).

Ertin (1998)'e göre, Ülkemizde kırsal kesimde yaşayan vatandaşlarımız kendi ihtiyacını karşılamak amacıyla fazla emek harcamadan çeşitli kümes hayvanları beslerler. Ancak proteince zengin yumurta ile beyaz et tüketiminin artması, ülkemizde tavuk çiftlikleri kurulmasını teşvik etmiştir.

Çizelge 5.1 ve 5.4'de görüldüğü gibi tavuk varlığımız diğer hayvan türlerinin aksine 1980 yılından sonra yükseliş eğilimine girmiştir. Kanatlı hayvan sektörümüz yirmi yılda AB ile boy ölçüşebilecek seviye ve teknolojik gelişime sahip olmuştur (Kutlu ve ark., 2003).

Çizelge 5.4. Türkiye'de Türlerine Göre 1991-2011 Yılları Arası Kümes Hayvanları Sayıları (adet) (TÜİK, 2012)

Yıl	Yumurta tavuğu	Et tavuğu	Hindi	Kaz	Ördek
1991	50 826 656	88 379 548	3 132 676	1 599 831	1 112 015
1992	52 224 952	100 305 100	3 332 794	1 752 495	1 154 743
1993	58 179 047	120 080 935	3 340 241	1 687 596	1 171 961
1994	57 842 034	125 842 269	3 441 995	1 719 833	1 186 891
1995	57 324 654	71 689 773	3 291 000	1 745 163	1 199 925
1996	53 883 070	99 073 900	3 063 540	1 641 915	1 093 860
1997	61 401 783	104 870 702	5 327 501	1 794 610	1 828 792
1998	69 722 271	167 275 380	3 805 345	1 771 327	1 339 468
1999	71 885 207	167 862 730	3 762 516	1 670 916	1 294 824
2000	64 709 040	193 459 280	3 681 558	1 496 604	1 104 176
2001	55 675 750	161 899 442	3 254 018	1 397 560	913 748
2002	57 139 257	188 637 066	3 092 408	1 400 136	832 091
2003	60 399 520	217 133 076	3 994 093	1 336 775	810 910
2004	58 774 172	238 101 895	3 902 346	1 250 634	770 436
2005	60 275 674	257 221 440	3 697 103	1 066 581	656 409
2006	58 698 485	286 121 360	3 226 941	830 081	525 250
2007	64 286 383	205 082 159	2 675 407	1 022 711	481 829
2008	63 364 818	180 915 558	3 230 318	1 062 887	470 158
2009	66 500 461	163 468 942	2 755 349	944 731	412 723
2010	70 933 660	163 984 725	2 942 170	715 555	396 851
2011	78 956 861	158 916 608	2 563 330	679 516	382 223

Ülkemizde tavukçuluk sektörü, en gelişmiş hayvansal üretim dalı olarak kabul edilmektedir. 1970'li yıllarda aile işletmeciliği şeklinde, pahalı ve sınırlı üretim

kapasitesi ile sürdürülen üretim, 1980’li yıllarda piliç entegre tesislerinin çoğalması ve sözleşmeli üretim modelinin uygulanması ile önemli bir değişime uğramıştır. 1990’lı yıllarda ise özel sektörün yapmış olduğu büyük ve modern yatırımlar ile sektör Avrupa standartlarını yakalamış, hatta geçmiştir (BESD-BİR, 2003).

Ülkemizin her tarafında değişik kapasitelerde işletmeler bulunmaktadır. Besi sığırcılığı 20-30 başlık orta boy işletmeler, süt sığırcılığı ise daha çok 3-5 başlık küçük aile işletmeleri tarzındadır. Çizelge 5.5’de görüldüğü gibi ülkemizde büyük ölçekli işletme sayısı yok denecek kadar azdır. Kaliteli ve kontrollü ürün elde edebilmek için modern ve büyük ölçekli işletmelerin çoğalmasına ihtiyaç vardır (<http://tarimkutuphanesi.com> erişim tarihi:23.10.2012; <http://kalfat.wordpress.com> erişim tarihi:23.10.2012).

Çizelge 5.5. Türkiye’de Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvanı Olan İşletmelerin Büyüklüğüne göre İşletme ve Hayvan Varlığı %’si (TÜİK, 2012)

Hayvan sayısına göre işletme büyüklüğü (baş)	Büyükbaş hayvanı olan işletme	Büyükbaş hayvan	Küçükbaş hayvanı olan işletme	Küçükbaş hayvan
1-4	59,7	21,6	18,6	1,0
5-9	21,3	21,3	10,8	1,6
10-19	12,8	25,4	17,2	4,9
20-49	5,4	22,9	25,3	16,8
50-149	0,7	7,0	21,1	36,1
150-299	0,0	1,2	5,6	24,1
300 +	0,0	0,6	1,5	15,6
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Bu çerçevede, Türkiye’nin özellikle ülke insanının yeterli ve dengeli beslenebilmesi için, bu konudaki mevcut potansiyelini ve uyguladığı politikaları iyi analiz etmesi ve sektörün sürdürülebilirliğini sağlaması gerekmektedir. Ayrıca, giderek liberalleşen dünya tarım ticaretinde, hayvancılık sektörünün uluslararası rekabete uyumunu sağlayacak politikalara yönelmesi büyük önem arz etmektedir (Saçlı, 2007).

AB tarafından uygulanan tarım ve hayvancılık politikaları önemli farklılıklar içermektedir. AB tarım politikaları, OTP ve OPD ile yürütülmektedir. Türkiye’de ise bu düzeyde sistematik bir politika uygulaması bulunmamaktadır. Bu nedenle üyelik

sürecinde Türkiye'nin OTP'ye uyum sağlaması ve AB hayvancılık sektörü karşısında, Türkiye hayvancılığının rekabet edebilir bir güce kavuşturulması gerekmektedir (Saçlı, 2005).

5.3.IPARD Programının Hayvancılık Sektörümüze Etkileri

Türkiye ile AB ülkelerinin hayvan yetiştiricilikleri arasındaki en önemli farklılık, özellikle verim seviyesinin daha yüksek olmasını mümkün kılan doğal ve yapısal farklılıklardır. AB ülkelerinde tarımda çalışan nüfusun toplam nüfusa orana küçük, ürün ve hammadde fiyatları istikrarlı, işletme başına hayvan sayısı yüksek, işletmelerin ortalama arazi büyüklüğü fazla, bilgi ve teknoloji kullanımı yaygın ve üreticiler örgütlüdür (Babacan, 2006).

IPARD Programına hazırlık sürecinde, hayvancılık sektörümüzün geliştirilmesi amacıyla UKKS kapsamında öncelikli temel araçlar belirlenmiştir. Bunlar; tarım işletmelerinin modernizasyonu ve tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması konularının desteklendiği tarım ürünlerinin katma değerinin artırılması ile üretici örgütlenmesinin güçlendirilmesi tedbirleri olmuştur (UKKS, 2006).

Türkiye, AB ile kota pazarlıklarının artmasıyla, 2013 yılı sonuna kadar geçerli olacak olan "Hayvancılık Stratejisini" hazırlamıştır. Pilot uygulaması Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde başlayan ve daha sonra ülke çapına yaygınlaştırılacak proje ile hayvancılık sektörüne belirli bir standart ve rekabet gücü kazandırılması hedeflenmiştir. IPARD'la birlikte ilerleyen stratejinin hayvan ıslahı, mera ve yem bitkilerinin geliştirilmesi, hayvan sağlığı, eğitim ve yayım olmak üzere beş ayağı olması öngörülmüştür (EurActiv, 2008).

Türkiye hayvancılık sektöründe geçimlik ve yarı geçimlik işletmelerin yaygınlığı göz önüne alındığında, IPARD fonları ekonomik sürdürülebilirlik eşiğinin hemen altında bulunan yarı geçimlik işletmelere destek vermektedir. IPARD, aynı zamanda kalite yönetimi, hijyen ve gıda güvenliği, hayvan refahı, çevresel etkinin kontrolü ve sınırlandırılması konularında işletmelerin Topluluk standartlarına ulaştırılmasına yardım etmektedir (IPARD Programı, 2007 ve 2012).

Bu farklılıkları gidermek için, TKDK, IPARD kapsamında hayvancılık sektöründe değerlendirilmek üzere ilk yirmi ilde başvuru ilanlarına çıkmış ve yeterli şartları taşıyan firmalar ile sözleşmeler imzalamıştır IPARD kapsamında hayvancılık sektörüne verilmesi planlanan ve verilen yardımlar Çizelge 5.6'de görülmektedir (<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012).

Çizelge 5.6. TKDK Tarafından IPARD Programı Kapsamında Hayvancılık Sektörüne Yönelik Yardımlar (<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012)

Başvuru İlanı No	Hayvancılık sektörüne yönelik Firma Sayısı	Hayvancılık Sektörüne Yönelik Toplam Destek (AB+TC Euro)	
		Planlanan	Verilen
1	3	60.217.814,00	389.569,78
2	51	66.366.240,00	19.204.905,09
3	79	69.859.200,00	30.173.436,81
4	42	41.313.600,00	13.204.536,70
5	31	94.915.690,00	11.584.860,39
6	İnceleme aşamasında	77.615.370,95	İnceleme aşamasında
7	İnceleme aşamasında	73.910.076,44	İnceleme aşamasında
Toplam		484.197.991,39	74.557.308,77

Hayvancılık sektörümüzde IPARD fonlarının öncelikleri ve beklenen etkileri:

- Süt ve süt ürünleri sektörü: IPARD'ın birinci hedefi, küçük ve orta ölçekli, uzmanlaşmış ve piyasaya yönelik üretim yapan işletmelerdir (10-100 süt ineği). Bu işletmeler kalite seviyelerini ve rekabet güçlerini artırmak için yatırım yapmaya istekli olmalarına rağmen, AB düzeyindeki kalite standartlarını sağlamada daha büyük işletmelerin izlediği yolu takip etmekte güçlük çekmektedirler. KOBİ'lere uzun dönemde ekonomik sürdürülebilirlik eşiğini aşmaları ve tüm işleme aşamalarında sıkı bir kalite ve hijyen denetimi uygulamaları için destek sağlamaktadır. Süt toplama, işleme ve pazarlama zinciri boyunca sistematik bir soğuk zincir yönetiminin geliştirilmesi önemli bir husustur (IPARD Programı, 2007 ve 2012; Ekin, 2008). Süt sektöründe desteklenen faaliyetler şunlardır:

- Damızlık hayvan alımı ve süt ırkı hayvanlara ait barınakların AB standartlarına uygun inşası,

- İşletme alt yapısının tamamlanması, doğal ve hazır yem odalarının inşası,

- Hayvan gübreleri temizleme, silaj, yem hazırlama, dağıtım ve depolama ile hayvan indirme ve bindirme ekipmanlarının alımı,
- Bilgisayar yazılımı dahil olmak üzere makine, ekipman ve teçhizat alımı,
- Sağım, soğutma ve depolama ekipmanlarının iyileştirilmesi,
- Su tankları inşası, elektrikli çitler ve foseptik çukurlarının açılması, barınak taban döşemeleri, hava temizleyiciler, ışıklandırma ve ısıtma sistemleri alımı (Turhan, 2005a; IPARD Programı, 2007 ve 2012).

Modernize edilen bu işletmeler ile daha gelişmiş ırklardan oluşan sürülerin kullanımının teşvik edilmesi, hayvan başına süt veriminin yükseltilmesi, hayvan refah düzeyinin yükseltilmesi, standartlara uygun süt işleme tesisleri arasında sözleşmeli üretiminin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir (Turhan, 2005a; IPARD Programı, 2007 ve 2012; Ekin, 2008).

• Et ve et ürünleri işleme sektörü: Hayvan refahı kuralları ile örtüşecek biçimde kayıtlı kesimhanelerin kalite ve hijyen koşullarının geliştirilmesi IPARD desteğinin ilk önceliği olarak belirlenmiştir. Kayıtlı olmayan kesimhaneler ve toplum sağlığına ciddi bir tehlike oluşturabilecek şekilde dışarıda yapılan kesimlere karşı mücadele etmek amacıyla kesimhanelerin olmadığı veya yeterli miktarda bulunmadığı illerde IPARD, standartlara uygun makul sayıda yeni kesimhanenin kurulmasına destek sağlamaktadır IPARD Programı, 2007 ve 2012; Ekin, 2008).

Kırmızı et üretimi için özellikle ülkenin doğusunda bulunan dağlık alanlara öncelik verilmektedir. Seçilen illerdeki sürdürülebilirlik sınırında bulunan sığır, koyun ve keçi işletmelerinin modernize edilmeleri, Topluluk standartlarına ulaşmaları ve İyi Hayvan Yetiştiriciliği Uygulamalarına geçişleri sağlanarak hayvancılığa katma değer katması beklenmektedir (IPARD Programı, 2007 ve 2012; Ekin, 2008). Ayrıca yerli ırk hayvanların tür kalitelerinin iyileştirilmesi ve bu yolla ortalama ürün veriminin yükseltilmesi hedeflenmektedir (Turhan, 2005a).

IPARD kapsamında geçimlik tavukçuluk destek görmemektedir. Buna karşılık uygun kümesler inşa ederek modernizasyon sürecini başlatmış KOBİ'ler

desteklenmektedir. IPARD fonları ile bu işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması, biyo-güvenlik koşullarının Topluluk standartlarını karşılaması beklenmektedir (IPARD Programı, 2007 ve 2012; Ekin, 2008).

Et sektöründe desteklenen faaliyetler şunlardır:

- Bilgisayar yazılımı dahil olmak üzere makine, ekipman ve teçhizat alımı,
- Yüksek kaliteli et ırkı ve/veya yüksek kaliteli sperm alımı,
- Damızlık hayvan üretimine yönelik hayvan barınakları ve altyapı inşası,
- Yem hazırlama ve karıştırma, atık değerlendirme makineleri,
- Tavuk üretim çiftlikleri, tam donanımlı kesimhanelerin inşası (Turhan, 2005a; IPARD Programı, 2007 ve 2012).

• Yem sektörü: İşleme kapasitesinde belirli bir artışı doğrudan hedef almamakla birlikte yemleme uygulamalarının iyileştirilmesiyle hayvanların daha iyi beslenmesi beklenmektedir (IPARD Programı, 2007 ve 2012; Ekin, 2008).

IPARD aracılığıyla hayvancılık sektörüne yapılan yardımlar ile yerli ve yabancı yatırımcıların kırsal alanlara olan ilgilerinin artırılması ve bu yolla kırsal nüfusun yaşam ve çalışma standartlarının yükseltilmesi, kırsal ekonominin kalkındırılması ve şehirlere göçün önlenmesi amaçlanmaktadır (Turhan, 2005a).

Yukarıda bahsedilen IPARD Programı fonlarının ve tedbirlerinin uygulanması ile Türkiye’de gıda, tarım ve hayvancılık sektörünün şu kazanımları elde etmesi beklenmektedir:

- ♦ Yararlanıcı çiftçilerin ve yeni kurulan üretici gruplarına kayıtlı üyelerinin gelirlerinin artırılması,
- ♦ AB standartlarına uyum açısından üretim şartlarının iyileştirilmesi,
- ♦ İşleme sürecin ve ürün pazarlamasının geliştirilmesi ve rasyonelleştirilmesi ile tarım ve su ürünlerinin katma değerinin artırılması,
- ♦ İlgili Topluluk standartlarına uyumlu tarım ve su gıdaları işleme kurumlarının sayısının artırılması,

- ♦ Kaliteli tarımsal ürünlerin işlenmesi ve/veya pazarlanmasının geliştirilmesinin yanı sıra yararlanıcı sektörlerde üretici grupları kurma yoluyla Ortak Pazar Düzenlerinin uygulanmasının daha iyi sağlanması,
- ♦ Yararlanıcı alanlardaki doğal kaynakların daha iyi korunması,
- ♦ Tarımsal üretim metotlarının uygulanması yoluyla doğanın ve kırsal kesimin korunması yöntemlerinin geliştirilmesi,
- ♦ Kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanması ve geliştirilmesinde yerel aktörlerin katılımının artırılması,
- ♦ Yararlanıcı kırsal alanların rekabet gücünün artırılması,
- ♦ Çiftçi, üretici örgütleri, STK ve kamu kuruluşlarının proje yapma kapasitelerinin geliştirilmesi, böylelikle, sorun çözüme katılımcılığın artırılması,
- ♦ Yararlanıcı kırsal nüfusun gelirinin artırılması ve yeni iş olanaklarının oluşturulması (Akın, 2008; Karataş, 2010).

5.4. Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri

19. asrın ilk yarısında başlayan sanayi devrimiyle birlikte eski çağlarda parmakla sayılabilecek kadar az olan kalabalık yerleşim merkezlerinin sayısı gittikçe çoğalmıştır. Avrupa’da şehirleşme hareketi meydana gelirken kırsal alanlardan şehirlere akın başlamıştır. Çünkü şehirde elde edilen kazancın kırsal alanda tarımsal faaliyetten elde edilen kazançtan yüksek oluşu ve iyi yaşam şartları büyük rol oynuyordu. Kırsaldan şehre akın, bir anlamı ile de tarım kesiminden endüstri kesimine kayma anlamına geliyordu (Koçtürk, 1967).

Ülkemizde sanayinin hızla gelişmesi, tarım ve hayvancılığın önemini kaybetmesi, kırsaldan hızla göçün artması, kırsalda üretimin düşmesi, şehirden kırsala satılan sanayi ürünlerinin, kırsaldaki tarımsal üretimi arttıracak ve bu suretle kırsaldan şehre satılan ürünlerin miktar ve kalitesini kırsal lehine düzenleyerek kazancı arttıracak maddeler olmaması nedeniyle gittikçe fakirleşme meydana gelmiştir. Bu fakirlik kırsaldan şehre akının yapıcı sebebini oluşturmuştur. Sanayi ile tarım ve hayvancılık arasındaki denge Türkiye’de tarihte görülmemiş bir şekle girecek şekilde bozulmuştur (Serpen, 2007).

AB yıllar önce bunu görerek sanayi kuruluşlarını kalabalık şehirlerin bulunduğu yerlere değil, tarım ve hayvancılıktaki fazla işgücünün değerlendirilmesi maksadı ile tarım ve hayvancılık bölgelerine yerleştirmiştir (Koçtürk, 1967).

AB’de bu tarz bir sanayileşme aynı zamanda tarım ve hayvancılıkta artan nüfusun ve bu nüfusun artan çağdaş ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamıştır. Kırsal alanda oluşturulan bu sanayileşme, kırsal nüfusun ülke refahından adil bir şekilde pay alabilmesinin en önemli unsurunu oluşturmuştur (Karaman, 1993).

AB’ye aday ülke konumunda olan Türkiye’nin AB üretim normlarını uygulamalarında yardımcı olmaya yönelik yeni tedbirler içeren, daha fazla mali imkanlarla donatılmış, güçlendirilmiş bir kırsal kalkınma politikası uygulamaya koymalıdır (Aktar, 2006).

AB çerçevesinde yapılacak bu uygulama ile kırsal alandaki hayvancılık işletmeleri önem kazanmaktadır. Hayvancılık kırsal kalkınmanın ve kırsal sanayinin can damarıdır. Çünkü, dünyanın hiçbir ülkesinde hayvancılık geliştirilmeden kırsal ekonomik kalkınmayı başarmak mümkün olmamıştır (Aral, 1996; Serpen, 2007).

Hayvancılık sektörü kırsal kalkınma ve sanayi açısından çok önemli olmasına rağmen bu düşüncenin Türkiye’de uygulamaya konulması her ne kadar zor ise de kırsal sanayi açısından en yüksek gelir getirici faaliyet olarak hayvancılık sektörünün; istihdam, üretim, AB ilişkileri ve politikaları bakımından çok büyük öneme sahiptir (Serpen, 2007).

Türkiye tarafından son yıllarda izlenen tarım politikaları, doğrudan gelir desteği ve daha çok bitkisel üretimin kalite olarak iyileştirilmesine yönelik olup, hayvancılık için yem bitkileri üretimi ve süt teşviki gibi bazı özendirici ve geliştirici önlemlerin dışında önemli bir politika izlenmemektedir. Ancak, özellikle AB’ye uyum ve rekabet gücünün artırılabilmesi için hayvansal üretimin tarımsal üretim içerisindeki payının artırılması, gerekli alt yapı ve mevzuat çalışmalarının yapılması gerektiği açık olarak görülmektedir (Saçlı, 2007).

AB uyum sürecinde Türkiye’de hayvancılık sektörünün karşı karşıya bulunduğu başlıca problemler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- ✓ Yıllar boyu izlenen hükümet politikaları,
- ✓ Düşük verimli yerli ırkların mevcudu (genetik potansiyelin yetersizliği),
- ✓ İşletme büyüklüklerinin küçük olması ve dağınık olması,
- ✓ Uygun teknoloji ve yeterli hijyene sahip olmayan işletmeler,
- ✓ Yem fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengesizlik,
- ✓ Hayvan hastalıkları ile mücadelenin yetersiz oluşu nedeniyle ekonomik kayıplar,
- ✓ Pazarlama zincirinin uzunluğu ve örgütlenmenin yetersiz oluşu,
- ✓ Üretici birliklerinin sorunları çözmek yerine ticari faaliyetlerine devam etmesi,
- ✓ Eğitim ve teknik eleman eksikliği,
- ✓ Kayıt dışılık (Kutlu ve ark., 2003; Babacan, 2006; TUSEDAD, 2007; Karagöz, 2009; <http://www.tusedad.org> erişim tarihi:23.10.2012).

Hayvanların genetik değeri ve hayvanın içinde bulunduğu çevre hayvansal üretimde verimi belirleyen iki temel özelliştir. Yüksek verime ulaşmak için hayvanların genetik olarak yüksek verim düzeyine sahip olması yanında, hayvanın sahip olduğu genetik potansiyelin verime dönüşmesine imkan sağlayacak özellikte çevreye de sahip olunması gerekir. Hayvancılıkta verimi artırmak için yüksek verimli hayvanların uygun çevre koşullarında barındırılması gerekir. Ülkemizde her iki unsur açısından da sorun yaşanmaktadır (Kutlu ve ark., 2003; Karagöz, 2009).

Türkiye’de hayvanların en önemli yem kaynağı olan çayır ve meralar devamlı olarak azaldığı halde, toplam hayvan sayısı sürekli artmış, kaliteli kaba yem (selüloz içeriği yüksek, geniş getiren hayvanların tüketmesi zorunlu olan her türlü yeşil ot, kuru ot, silaj, saman, pancar yaprağı, posa) ihtiyacı yıllarca karşılanamamıştır (Serpen, 2007).

Yine tüketilen arpanın %90’ı hayvan yemi olarak kullanılmakta olup arpa ihtiyacını karşılayabilmek için ithalat yapılmaktadır (Uras, 2004).

Hayvancılık işletmelerinin en büyük gideri yemdir. Kaliteli hayvanlardan arzu edilen verimin alınabilmesi için mutlaka rasyonel besleme uygulanması gerekmektedir. Kaliteli kaba yem ve karma yem (yem fabrikalarınca veya işletme koşullarında arpa, buğday, mısır, yağlı tohum küspeleri, kepek vb. yem kaynakları ile vitamin ve mineral premikslerinin belirli oranlarda karışımı ile hazırlanan) kaynaklarının kullanılması, hayvana ait çevrenin iyileştirilmesi açısından verimli hayvancılığın ön koşullarından birisidir. Ancak ülkemiz hayvancılığı bu konuda da büyük sorunlar yaşamaktadır (Kutlu ve ark., 2003; Karagöz, 2009).

Dolayısıyla ithal ettiğimiz damızlık hayvanlar geldiği ülkelerdeki gibi sağlıklı ve dengeli beslenmemektedir. Hayvancılığı gelişmiş olan AB’de ekilebilir arazinin %60’ının hayvan beslenmesin de kullanılmak üzere yem bitkileri tarımına ayrıldığını görmekteyiz. Türkiye’de bu oran %6’dır (Serpen, 2007).

Sağlıklı ürünlerin sağlıklı sürülerden elde edildiği, sağlıklı sürülerin ise karlı bir hayvancılığın temel unsurlarından biri olduğu bilinen bir gerçektir. Yıllardır hayvancılığımızı kemiren brusella, tüberküloz, şap, bulaşıcı sığır rhinotracheitisi hastalığı (IBR), sığırların viral ishali ve mukoza hastalığı (BVD) ve sığır vebasası yanında deli dana hastalığı riski hayvancılığımızın varlığını tehdit eder haldedir. Ülkemizin sağlık koruma ve hastalıklarla mücadele açısından yeterli olmadığı görülmektedir (Kutlu ve ark., 2003; Karagöz, 2009).

Sektör AB’ye uyum çalışmalarının da etkisiyle gelişme sürecine girmiştir. Ancak, hayvancılığı bilen nitelikli uzman personel sayısının az olması sıkıntı yaratmaktadır (EurActiv, 2008).

Modern hayvancılık ekonomik bir faaliyettir. Her ekonomik faaliyette olduğu gibi hayvancılıkta da başarı için eğitim ve teknik eleman desteği şarttır. Damızlık değeri yüksek hayvanlardan arzu edilen verimin alınabilmesi için mutlaka yetiştiricinin bakım, besleme ve sağlık koruma konularında eğitilmesi, gereksinim duyduğu teknik desteğin sağlanması gerekir (Kutlu ve ark., 2003; Karagöz, 2009).

Son yıllarda işletme sayısındaki artış, işletme ölçeklerinin küçülmesine ve üretimin iktisadilikten uzaklaşarak irrasyonelleşmesine neden olmuştur. İşletme ölçeklerinin küçülmesinin önemli bir nedeni de bugüne kadar uygulanan politikaların iktisadiliği teşvik etmeyen kararlılıktan uzak, popülist yaklaşımlar olmasındandır (TUSEDAD, 2007).

Babacan (2006)'ya göre, AB ile uyum sürecinde şansı yok denilen kesim küçük çapta hayvancılık yapan üreticilerdir. Verimli çalışan, ürettiği sütü ve diğer hayvansal ürünleri sağlıklı koşullarda değerlendiren, kayıt altına alan büyük işletmelerin sayısı çok yüksektir.

İşletme ölçeklerinin büyütülmesinde devletin elindeki en önemli araçlar kredi ve finansman politikaları ile destekleme politikalarıdır. Oysa bu araçlar özellikle çok partili dönemlerden itibaren kırsal alanda hem hayvancılık hem de tarım işletmelerinde optimum işletme ölçeğine ulaşmanın teşviki ve desteklenmesi yolunda değil, “çiftçiyi fiyat yoluyla memnun etme” amacına yönelik olarak kullanılmışlardır. Başka bir deyişle irrasyonel (iktisadi olmayan) olan işletme ölçekleri, adeta bu destek politikaları ile teşvik ve himaye görmüş, yetiştirici üretimini iktisadi kılma çabası içine girme ihtiyacı duymamıştır (TUSEDAD, 2007; <http://www.tusedad.org> erişim tarihi:23.10.2012).

Bugüne kadar; hayvancılığımızın geliştirilmesi konusunda yapılan çalışma ve uygulanan politika tedbirlerinde ve izlenen yaklaşım yollarının tespitinde bölgelerin ve farklı büyüklükteki işletme gruplarının durumlarına ve içinde buldukları şartlara uygunluğu üzerine gerektiği kadar hassasiyetle durulmamıştır. Her türlü imkanları sınırlı olan küçük işletmeler ile nispeten geniş imkanlara sahip büyük işletmeler arasında, politika tedbirleri ve uygulamalarında fark gözetilmemiştir (Aras, 1973; Serpen, 2007).

Damızlık seçimi, üretim ve dağıtım işlerinde kredi ve her türlü sübvansiyon politika ve uygulamalarında bu prensibi göz önünde tutmak gerekmektedir. Gerekli tedbir alınmadığında Türkiye'nin ithal et bağımlısı ülke konumuna gelmesi kaçınılmaz olacaktır (Serpen, 2007).

IPARD Programından, yardım olsa da ekonomik olarak sürdürülebilir olamayacak olan köylerdeki küçük aile işletmeleri faydalanamayacaktır. Bu noktada köylü ile çiftçi işletmeci arasında bir ayrımın oluşması beklenebilir. Küçük aile işletmelerinin kooperatifleştirilmesi ya da başka sektörlerde istihdam edilmesi gerekmektedir. Tarım ve havacılıkta rekabet edemeyecek olan küçük çiftçiler, diğer sektörlerde kanalize edilmelidir (Ekin, 2008).

Üretimden tüketime kadar çok çeşitli konuları olan hayvancılık çalışmaları içinde değişik meslek kollarının yeri vardır. Hatta bu değişik meslek kolları arasında başarılı bir işbirliği yaratılabildiği oranda hayvancılık başarıya ulaşılabilir (Serpen, 2007).

AB üyelik sürecinde, IPARD ile sadece tarım hayvancılık sektörü değil, ilişkili diğer sektörler de (inşaat, alet ve ekipman, alt yapı, hizmet, çevre vb.) olumlu etkilenmeye başlamıştır (Ekin, 2008).

AB uyum sürecinde, hayvancılık sektörüne ve kırsal kalkınmaya yönelik olarak yukarıda belirtilen sorunların, altyapı eksikliklerinin ve benzeri engellerin ortadan kaldırılması için bir takım çözüm önerileri sunmak mümkündür. Atılması gereken adımlar şu şekilde sıralanabilir:

- ♦ Öncelikle Türkiye'nin genel sorunu olan kadastrо çalışmalarının kırsal alanda bitirilerek AB standartlarında arazi toplulaştırılması yapılmalı,
- ♦ Köye dönüş projeleri desteklenmeli, kırsal yerleşim planlaması yapılması ve köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi sağlanmalı,
- ♦ Kırsal alanda üretimi yapılabilen ve hayvancılık sektörü için vazgeçilmez olan kurak alana uygun Korunga gibi yem bitkileri ile diğer yem bitkilerinin üretimi desteklenmeli,
- ♦ Karma yem sanayisinin hammadde tedarik sorununu çözülmeli ve yem sektörümüze dünya fiyatlarında girdi temini için tahıl ve diğer yem hammadde ticareti düzenlenmeli,
- ♦ Kırsal, tarımsal ve hayvansal veri tabanı oluşturulmalı,

- ♦ İşletmelerde fiziksel altyapı yatırımları geliştirilmeli,
- ♦ Su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi sağlanmalı, sulama ağı yaygınlaştırılmalı ve etkin su kullanımı sağlanmalı,
- ♦ Pazar ihtiyaçlarına göre üretim planlaması yapılmalı ve üretim çeşitlendirilmeli,
- ♦ Yeterli ve güvenilir gıdanın temini için gerekli altyapı geliştirilerek pazar etkinliği arttırılmalı,
- ♦ Hayvansal ürünlerin işleme, paketlenme, depolama ve pazarlama yapıları geliştirilmeli ve istihdam arttırılmalı,
- ♦ İşlemeli tarıma elverişli olmayan alanlarda küçükbaş hayvancılık faaliyetleri desteklenmeli,
- ♦ Sözleşmeli üretim yaygınlaştırılmalı,
- ♦ Hayvansal ürün borsaları kurularak fiyatların serbest piyasada oluşması sağlanmalı,
- ♦ Organik hayvancılık desteklenerek yaygınlaştırılmalı,
- ♦ Tarım arazilerinde kimyasal gübre yerine doğal hayvan gübresi kullanımı teşvik edilerek iki taraflı destekleme ile hem bitkisel üretim hem de hayvansal üretim desteklenmeli,
- ♦ İşletmelerin rekabet gücünün arttırılması için üretim maliyetleri düşürülmeli, üretim üniteleri Birlik standartlarına yükseltilmeli, girdilerin kalitesi arttırılmalı,
- ♦ Mesleki eğitim ve yayım faaliyetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılmalı,
- ♦ Katılımcı örgütlenme (kooperatif ve birlik gibi) geliştirilip, yaygınlaştırılmalı,
- ♦ Hayvansal üretimde çevre ile uyumlu teknoloji kullanımı yaygınlaştırılmalı,
- ♦ Gen kaynakları korunarak muhafaza edilmeli,
- ♦ Hayvan sağlığı ile ilgili olarak ilaç kullanımı denetlenmeli ve reçetesiz ilaç kullanımı önlenmeli,
- ♦ Hayvan ithalatından ziyade kırsal alanda yapılacak suni tohumlama faaliyetlerine önem verilmelidir. Suni tohumlama desteklemeleri tohumlama başına değil, doğacak buzağı başına verilmeli ve verimlilik esas alınmalıdır (Kutlu ve ark., 2003; EurActiv, 2008; Serpen, 2007; Karagöz, 2009).

Hayvancılık; bugün AB’de “endustrie animale” ile ifadesini bulan, bugün sanayinin bizzat kendisi ve kırsal kalkınmanın lokomotifi bir sektördür (Aral, 1996).

AB, OTP’nin oluşturulduğu yıllarda tarım ve hayvancılık ürünlerinde kendi kendine yeterliliği sağlayamayan ve birçok üründe dışa bağımlı olan Birlik, verimliliğe paralel olarak artan üretimle birlikte kısa zaman içerisinde tarımsal ve hayvansal ürünler ihracatçısı olmuştur (Aral ve Cevger, 2002).

Birliğe aday ülke olarak kabul edilen Türkiye’nin tam üyeliği halinde, OTP’ye uyum gösterme zorunluluğunda olacak ve bunun sonucunda hayvancılık sektörü gelişecektir (Peşmen ve Yardımcı, 2008).

Yukarıda belirtilen sorunlar ve bunların çözümüne yönelik öneriler ile bu önerilerin uygulanmasında kullanılacak araçlar bir bütün olarak irdelenmeli ve ayrıca günün koşullarına uygun dinamizme de sahip olabilmelidir (Kutlu ve ark., 2003).

SONUÇ

Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok hızlı bir yapılanma sürecine girmiştir. Bu yapılanma sürecinde savaş yıllarının yarattığı sorunlara karşı daha etkin önlemlerin alınması için çalışılmıştır. Gerek savaş dönemi gerekse de savaşın hemen ardından ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi gıda arzı güvenliğinin sağlanması olmuştur. Stratejik sektör olarak kabul edilen tarım ve hayvancılık sektörü, günümüze kadar gelen süreçte destekleme politikalarından yüksek derecede faydalanmıştır.

Avrupa birlik kurma çalışmaları kapsamında 1962 yılında oluşturulan OTP, dinamik bir yapıya sahip olup, zaman içinde değişim göstermesine rağmen tarımsal arzın sürdürülebilirliğine yönelik politikalar güncelliğini korumaktadır. OTP kurulduğundan bu yana sekiz reform geçirmiştir. OTP çerçevesinde yapılan reformlar, zamanının gerektirdiği koşullara göre şekillenirken, tüm reformlarda görülen ortak bir özelliğin tarımsal verimliliği artırmada ölçek ekonomisinin kullanıldığı söylenebilir.

OTP'nin kuruluşunda tarımsal sürdürülebilirlik, tarımsal ve hayvansal ürün arzının artırılmasına yönelik politikalarla ulaşılmaya çalışılırken, günümüzde daha etkin kaynak dağılımı, kırsal alanlara ve çevreye duyarlı politikalar uygulanması amaçlanmıştır.

Uzun zamandan beri “AB’ye nasıl gireriz” sorularıyla uğraşılırken, çoğu insan büyük bir engeli fark edememektedir. O da AB’nin “tarım ve hayvancılık kriterleri”dir. Yani sadece “Kopenhag Kriterleri” veya “Kıbrıs” AB kapılarını açmayacaktır. AB, ülkemizden, birçok alanda olduğu gibi tarım ve hayvancılık alanında da Birliğe uyum sağlamasını istemektedir.

Türk tarımının ve hayvancılığının önemli sorunlarından birisi, yıllardır hızlı bir şekilde artmış olan tarım arazilerinin bölünmesidir. Tarım arazilerinin küçülmesi, bu işletmelerin verimliliğini artıracak sabit sermaye yatırımlarının yapılmasında, ölçeğe bağlı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım arazilerinin ölçeğinin büyütülmesi, mevcut sabit sermaye araçlarının, daha büyük bir alanda kullanılmasıyla, ürün başına

sabit maliyetlerin azalmasını ve dolayısıyla da, daha rekabetçi bir konuma gelmesini sağlayabilecektir.

Ayrıca, tarım ve hayvancılık işletmelerinde; geçimlik işletme yapısının ön planda olmasından kaynaklanan bozukluklar, teknoloji kullanımındaki yetersizlik, düşük verimlilik gibi sorunlar nedeniyle Türkiye'nin özellikle hayvancılık ürünlerinde dünya piyasalarıyla rekabet gücü düşüktür.

Önümüzdeki zorlu dönemde, etkin politikalar hayata geçirilmede geç kalınırsa, tarımsal ve hayvansal üretimde ve üretici gelirlerinde beklenen artış sağlanamayacak, hatta azalmalar ortaya çıkabilecek, daha da ötesi AB'ye üye son on ülkenin yaşadığı gibi küçük tarım ve hayvancılık işletmelerinin rekabet edememesinden dolayı kapanmasına sebep olacaktır. Böylesi olası bir durumda da Türkiye, çoğu stratejik tarım ve hayvancılık ürününde dışa bağımlı hale gelebilecektir.

AB kaynaklarını en etkin şekilde kullanarak, özellikle verimlilik ve rekabet gücünün artmasına imkan verecek, kırsal ve tarımsal alt yapının iyileştirilmesi, tarım ve hayvancılık işletmelerinin yapısının Birlik standartlarına yükseltilmesi ve tarım ve hayvancılık ürünleri fiyatlarının Birlik fiyatlarına yaklaştırılması politikalarına ağırlık verilmelidir. Aksi takdirde, Türk tarım ve hayvancılık sektörü, tam üyelik koşullarında Birlik ülkeleri karşısında ciddi rekabet sorunu yaşayacak, sektör kısa dönemde telafisi imkansız yaralar alacaktır.

Türk tarımının ve hayvancılığının OTP'ye uyumu Türkiye ve AB'de; genel, ekonomik ve sosyal yapı yanında, tarım ve hayvancılık ile doğrudan ilgili olarak işletme yapısı, üretim, tüketim, fiyat ve pazar politikası, dış ticaret, tarım ve hayvancılığa bağlı ve dayalı sanayiler, rekabet politikası, teknoloji kullanımı, verimlilik, üretici gelirleri, kendine yeterlilik, mali politikalar, bölgesel ve sosyal politikalar, mevzuat ve kurumsal yapı olmak üzere pek çok konu üzerine etkili olacaktır.

Türk tarım ve hayvancılığının OTP'ye uyumu gerçekleştirildiğinde, Türkiye ile Birlik arasında tarım ve hayvancılık ürünlerinin serbest dolaşımı sağlanacak,

dolayısıyla, işlenmiş tarım ve hayvancılık ürünleri ve karşılıklı tavizler ile ilgili rejim OTP kapsamına girerek sona erecektir.

Özellikle Türkiye gibi, nüfusun büyük bir kısmının hala kırsal kesimde bulunduğu ve üretimin rekabet gücünün düşük olduğu bir ülkede, sektörün desteklenmesi ve korunması gerekmektedir. Bu nedenle AB, aday ülkelere tarımsal ve hayvansal yapılarını dönüştürmeleri için önemli kaynaklar aktarmaktadır.

Türkiye'nin kırsal politikası ile fon kullanımına ilişkin programlama, uygulama ve kurumsal yapılanma tasarımları, AB'ye yakınsama sürecinin bir parçası olarak gelişim içerisinde. IPARD kapsamında ilk kez benimsenecek kurumsal yapılanma, programlama ve uygulamalar, bu yakınsama sürecinin önemli bir aşamasıdır. Birçok boyutu itibariyle Türkiye için bir ilk olacak IPARD kapsamında politika ve kurumsal çerçeve oluşturma sürecinin, başlangıç aşamasından itibaren doğru tasarımlarla yönlendirilmesi, sadece 2007-2013 dönemi için değil; 2013 dönemi ve üyelik sonrasında Türkiye'nin yürütmesi gereken çok yönlü ve kapsamlı çalışmaların sağlam bir temel üzerine inşa edilmesini sağlayacaktır.

IPARD Programının, Türkiye tarım ve hayvancılık sektörü ile kırsal yaşam alanlarının bütün sorunlarına çözüm olacağı yanlış bir yargıdır. Ancak, Türkiye tarım ve hayvancılığı ile kırsal alanları için mali desteğin yerinde ve etkin kullanılması; ihtiyaç analizlerinin doğru ve gerçekçi yapılmasına ve planlamanın geniş katılımlarla ihtiyaca uygun hazırlanmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

ABGS, (2005), Katılım Öncesi Araç (IPA)-Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD), Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Tarım ve Balıkçılık Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2005.

Acar, M. (2001), Sihirli Anahtar Terminatöre Karşı: Avrupa Birliği Nedir, Ne Değildir?, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001.

Akdağ, (2007), IPARD Planının Uygulanması İçin Gereken İdari Yapılar ve Plan Uygulamasının İzlenmesi, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.

Akın, S. (2008), Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınmaya Yönelik Mali Yardımlar, Değişimler ve Türkiye'nin Uyum Çalışmaları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Akman, N. ve Tatar, A. M. (2006), Türkiye ve AB'nde Hayvancılık, Pankobirlik Dergisi, Yıl: 17, Sayı: 85, Ankara, 2006.

Aksoy, T. (2006), Avrupa Birliği Bütçesi, Fonları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Aksu, F. (2001), Sınır Bölgelerinin Kalkınmasına Yönelik Sınır Ötesi Stratejiler ve Balkanlarda Entegrasyon Çabaları, İktisat İşletme ve Finans, Bilgesel Yayıncılık, Vol: 16, Sayı: 187, 2001.

Akşahin, S. B. (2008), Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye'nin Uyumu, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

Aktar, C. (2002), Avrupa Birliği'nin Genişleme S¼reci, İletişim Yayınları, Başvuru Dizisi: 22, Birinci Baskı, İstanbul, 2002.

Aktar, C. (2006), Tarım Reformu Y¼r¼rl¼kte, 24.02.2006 tarihli Makale ve K¼ře Yazısı, Vatan Gazetesi, <http://www.turkcebilgi.com/kose-yazisi/82551/tarim-reformu-yururlukte> erişim tarihi: 23.10.2012.

AKTD, (2009), Neden Ortak Bir Tarım Politikası?, AB Ortak Tarım Politikası-2009, AB Bilgi, Ankara, 2009.

Altay, A. (2006), AB Mali İşbirliği Programlarının Kapsamı ve T¼rkiye Açışından Değerlendirilmesi, İzmir Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2006.

Altundağ, H. (2008), AB Kırsal Kalkınma Politikasında LEADER Yaklaşımının Yeri ve T¼rkiye'de Uygulamaya Y¼nelik Yapılan alışmalar, TC. Tarım ve K¼yiřleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

Aracon, M. (2002), Avrupa Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve T¼rkiye, İKV Yayınları No: 169, İstanbul, 2002.

Aral, B. (2007), Making Sense of The Anomalies in Turkish-European Union Relations, Journal of Economic and Social Research, Vol:7, No: 1, 2007.

Aral, S. (1996), Avrupa Birliğine Giriş S¼recinde T¼rkiye'de Hayvancılık Politikaları ve Alınması gerekli ¼nlemler, Ankara B¼lgesi Veteriner Hekimler Odası Dergisi, Sayı:3, 1996.

Aral, S. ve Cevger, Y. (2002), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyum S¼recinde T¼rkiye Hayvancılığında Alınması Gerekli ¼nlemler, T¼rk-Koop Ekin Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 21, 2002.

Aras, A. (1973), Ege B¼lgesi Hayvancılığının Ekonomik ¼nemi ve Sorunları, Ege B¼lgesi I. Hayvancılık Semineri, İzmir, 1973.

Ardıç, Ö. (2007), Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Planlama Çalışmaları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Armstrong, H. (2004), Regional Policy, The European Union Economics and Policies, Seventh Edition, Pearson Education Limited, England, 2004.

Aslan, M. (2008), Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye'ye Yönelik Mali Yardım ve Kredileri ve Vergisel Durumu Üzerine, Makale-3, Çimento İşveren, 2008, <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale38.pdf>

Aslan, S., Bozdoğan, Ş., Uzun, T. ve Gökmen, C. (2002), Tarım Sektöründe Hayvancılık ve 50. Yılında Et ve Balık Kurumu, Et ve Balık Ürünleri A.Ş. Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

Atak, B. (2009), Avrupa Birliği'nde Yapısal Fonlar: Türkiye İle Üye Ülkelerin Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009.

Atakan, M. (1998), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, TC. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Avrupa Topluluğu ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 1998.

Aysu, A. (2006), Avrupa Birliği ve Türkiye, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2006.

Babacan, S. (2006), AB Sürecinde Türkiye Hayvancılık Sektörünün Avantaj ve Dezavantajları, İzmir Ticaret Odası, Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü, İzmir, 2006.

Balfour, R. ve Rotta, A. (2005), Beyond Enlargement. The European Neighbourhood Policy and Its Tools, The International Spectator, Vol: 1, No: 2, 2005.

Banski, J. (2002), European Union Pre-Accession Aid in The Development of Poland's Rural Areas, Varşova, 2002.

Bayburtlu, M. (2002), Türkiye Açısından Bir Değerlendirme: AB Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar, Ekonomik Forum, 2002.

Berkowitz, P. (2000), Defining The Concept of Rural Development: A European Perspective, The Directorate General for Agriculture and Rural Development of The European Commission, World Bank Workshop, Sofia, 2000.

BESD-BİR, (2003), Kanatlı Bilgileri Yıllığı, Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçılar Birliği Yayınları, Yayın No: 4, Ankara, 2003.

Bilgili, E. (2006), Türkiye'nin Üyeliğinin Avrupa Birliği Bütçesine Muhtemel Etkisi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, 2006.

Bilici, N. (1997), Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye, Akçağ Yayınevi, Ekonomik ve Mali Araştırmalar:1, Ankara, 1997.

Bilici, N. (2004), Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

Bozkurt, V. (1992), Türkiye ve Avrupa Topluluğu, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992.

Brasche, U. (2001), Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İKV Yayınları, Ed. Hürrem Cansevdi, İstanbul, 2001.

BSTB, (2011), Avrupa Birliği-Türkiye Mali İşbirliği Süreci, TC. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı Koordinasyon ve Uygulama Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2011.

Can, F. (2005), Avrupa Topluluğu'nda Tarımsal Ürünler Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara, 2005.

Can, M. (2007), Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği, Gaziosmanpaşa

Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2007.

Can, E. ve Kocagül, A. (2008), Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Matsa Basımevi, Birinci Basım, 2008.

Candan, T. (2007), Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika, Avrupa Birliği Politikaları, İmaj Yayınevi, Ankara, 2007.

Carchedi, G. (2001), For Another Europe- A Class Analysis of European Economic Integration, Verso Press, First Edition, London, 2001.

Cesur, Ö. (2004), Avrupa Birliği'nde Tarıma Yönelik Mali Yardımlar ve Türkiye ile Bir Karşılaştırma, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi, No: 21, Ankara, 2004.

Ceyhan, A. (1991), Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, Afa Yayınları, İstanbul, 1991.

Cieslukowski, M. (2009), AB Genel Bütçesinin Gelir ve Giderleri, Üye Devletlerin Katkıları, Seçilmiş Bazı AB Ülkelerinde Mali Gelişmeler (Türk ve AB Bütçelendirme Süreçlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Projesi Sonuç Raporu), Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.

Cox, A. ve Chapman, J. (1999), The European Community External Cooperation Programmes, Policies, Management and Distribution, Overseas Development Institute, London, 1999.

Çakmak E. H. ve Kasnakoğlu, H. (2001), Tarım Sektöründe Türkiye ve Avrupa Birliği Etkileşimi: Türkiye'nin AB'ye Üyeliğinin Analizi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2001.

Çalış, Ş. (1995), Avrupa Birliği'nin İzlediği Bölgesel Politikaların Önemi ve 1994-1999 Döneminde Topluluk Girişimleri, İKV Dergisi, Sayı:124, İstanbul, 1995.

Çelik, Z. (2005), Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, İzmir Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Planlama: 2005/2, İzmir, 2005.

Çeliktaş, İ. (2006), 2007-2013 Mali Perspektifi İçin Öngörülen Avrupa Birliği Katılım Öncesi Fonlarının Yapısı, Sayıştay Dergisi, Sayı: 63, Ankara, 2006.

Çetin, M. ve Karamustafa, O. (2002), Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Yapısal Fonlar, Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl: 39, Sayı: 12, Neşa Ofset, İstanbul, 2002.

Çevik, B. (2000), Kırsal Kalkınmada Fiziksel Planlama ve Merkez Köy Yaklaşımı, Tarım ve Köy Dergisi, TC. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı Matbaası, Sayı: 131, Ankara, 2000.

Çınar, H. (2011), AB Ortak Tarım Politikası ve Hayvancılık Destekleri, TC. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011.

Çukurçayır, S. (2010), Avrupa Birliği Ortak Tarım ve Girişimcilik Politikalarının Değerlendirilmesi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 4, 2010.

Daugbjerg, C. (1999), Reforming The CAP: Policy Networks and Broader Institutional Structures, Journal of Common Market Studies, Vol. 37, No. 3, 1999.

Dedeoğlu, B. (1996), Adım Adım Avrupa Birliği, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996.

Delpuech, B. (1997), Avrupa Akdeniz Ortaklığı, Avrupa Komisyonu, Genel Müdürlük, Dış İlişkiler, Mart, 1997.

Dere, H. G. (2000), Avrupa Birliği Mali Yardım Programları ve Ülkelerarası Ekonomik Etkilerin Yapısal Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

Dernek, Z. (2006), Tarım Politikası, Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 56, 2006.

Dıraor, B. M. (2008), Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma (Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler), TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2764, Ankara, 2008.

Diriöz, O. (2006), AB'nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı: 50, 2006.

Doğan, S. (2011), AB'de LEADER Yaklaşımı, TC. GTHB, AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011.

Doğan, T. (2010), Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının Mali Yönetimi ve Türkiye İçin Öneriler, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2810, Ankara, 2010.

DPT, (2000), Türkiye'de Uygulanan Hayvancılık Projeleri, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

DPT, (2002), Avrupa Birliği Kronolojisi 1946-2002, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

DPT, (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı- 2007-2013, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, DPT Yayınları, Ankara, 2006.

DTM, (1999), Avrupa Birliği ve Türkiye, TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dördüncü Baskı, Ankara, 1999.

Dura, C. (1997), Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Ekonomik İlişkileri, Hazine Dergisi, Sayı: 8, 1997

Dura. C. ve Atik, H. (2007), Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayınları, Geliştirilmiş Üçüncü Basım, Ankara, 2007.

EC, (1994), Community Structural Funds 1994-1999, Commission of The European Communities, Luxemburg: Office for Official Publications of The European Communities, 1994.

EC, (2000), EC Financial Assistance to The Central and Eastern European Countries, United Nations Economic Commission For Europe, UN/ECE Conference on Financing for Development in the ECE Region, Geneva, 2000.

EC, (2004), Communication From The Commission to The Council and The European Parliament, On The Instruments for External Assistance under The Financial Perspective 2007-2013, Commission of The European Communities, Brussels, 2004.

Ekeman, E. (2000), 21. Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası, İKV Yayınları, 2000.

Ekim, R. M. (2006), Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Ekin, N. A. (2008), AB Kırsal Kalkınma Politikasının Hayvancılık Sektörüne Etkileri ve Türkiye Hayvancılığına Muhtemel Yansımaları, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

Elçi, S. (2007), Avrupa Birliği Yapısal Fonları, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.

Ellis, F. ve Biggs, S. (2001), Evolving Themes in Rural Development 1950s-2000s, Overseas Development Institute, Development Policy Review, Vol: 19, Issue: 4, 2001.

Eraktan, G. (1997), Ortak Tarım Politikası, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ekonomik ve Mali Politikalar Uzmanlık Programı, Ankara, 1997.

Eraktan, G. (2005), Ortak Tarım Politikasında Zaman İçindeki Gelişmeler ve Reformlar, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ortak Tarım Politikası Uzmanlık Kursu Ders Notu, Ankara, 2005.

Eraktan, G. (2006), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında Değişim Doğrultuları ve Türkiye İçin Önemi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 5, No: 2, 2006.

Eraktan G. ve Ören, N. (2005), AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Kongresi, Cilt. 1, Ankara, 2005.

Ercan, M. (2010), Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'deki Gelişmeler, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 22, Kırgızistan, 2010.

Erhan, Ç. ve Akdemir, E. (2007), Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi (Avrupa Birliği Temel Konular), İmaj Yayınevi, Ankara, 2007.

Eriş, M. G. (2000), Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin AB'ne Entegrasyonu, Yeni Türkiye, Sayı: 35, 2000.

Erkan, H. (1987), Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme-Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım, Kavram Matbaası, İzmir, 1987.

Ertin, G. (1998), Tarım, Hayvancılık, Ormancılık, Türkiye Coğrafyası, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1069, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 594, Ünite: 8, Eskişehir, 1998.

EurActiv, (2008), Avrupa Birliği ve Türkiye Tarım Politikalarında Son Durum, EurActiv 2003-2012, Medya Europa, AB Haber ve Politika Portalı, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/lik-dossier/avrupa-birliigi-ve-turkiye-tarim-politikalarinda-son-durum>.

Featherstone, K. (1999), The Mediterranean Challenge: Cohesion and External Preferences, The European Community and the Challenge of the Future, London, 1990.

Fennel, R. (1979), The Common Agricultural Policy of The European Community-Its Institutional and Administrative Organisation, Granada Publishing Limited, Technical Books Division, London, 1979.

Fındıkçı, A. (2005), Entstehung, Entwicklung und Wirtschaftliche Bedeutung der Regionalpolitik der EU und Ihre Strukturinstrumente, Zeitschrift für Europa Studien, No: 1, 2005.

Garban, G. (2006), Romanya'daki SAPARD Programı, AB Üyeliği Türkiye Tarımı ve Kırsal Alanları İçin Perspektifler Konferansı, İzmir, 2006.

Gaytancıoğlu, O. (2005), AB Ortak Tarım Politikası Karşısında Türkiye Tarımı, Food and Life Dergisi, Tekirdağ, 2005.

Gençkol, M. (2003), Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü Uyum Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2679, Ankara, 2003.

George, S. (1991), Politics and Policy in The European Community. Oxford University Pres, Second Edition, New York, 1991.

Giray, F. H., Akın, A. ve Gün, S. (2004), Kırsal Kalkınmada Yeni Perspektifler, Türkiye VI. Tarım Ekonomi Kongresi, Tokat, 2004.

Girgin, İ. (2000), Kırsal Sanayi ve Kalkınma İlişkileri, TC. Tarım ve Köy Dergisi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı Matbaası, Sayı: 131, Ankara, 2000.

Gösterici, H. ve Ormanoğlu, B. (2007), Avrupa Birliği "IPA" Mali Yardım Sistemi/ 2007-2013 Dönemi Uygulaması, DEBUD 1989 Bütçe Dünyası, Cilt: 2, Sayı: 25, 2007.

GTHB, (2011), Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013), Ankara, 2011.

Güder, G. (1998), Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Etkinlikleri, Ankara, 1998.

Güder, G. (2003), Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri, AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

Güder, G. (2004), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye, 2004 İktisat Kongresi, 123-151.

Gülçubuk, B. (2006), Avrupa Birliği ve Dünya’da Kırsal Kalkınmada Ortaya Çıkan Yeni Yönelimler ve Türkiye’nin Uyum Sürecindeki Yaklaşımları, Tek Gıda-İş Sendikası Yayın Organı, Tek Gıda-İş Dergisi, Sayı: 96, 2006.

Güney, O. İ. (2006), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları ve Tarımsal Destekleme Sistemlerinde Yaşanılan Yeni Gelişmeler: Doğrudan Ödeme Sistemi ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2006.

Güngör, K., 2000. Avrupa Birliği’nin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları ve Türkiye, Mevzuat Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 35.

Güran, N. (2002), Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği, İkinci Baskı, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2002.

Gürlük, S. (2001), Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Cilt: 19, Sayı: 4, Bursa, 2001.

Harrop, J. (1990), The Political Economy of Integration in The European Community, Dotesios Printers Ltd., Second Edition, Wiltshire, Great Britain, 1990.

Hewitt, A. (1990), ACP and The Developing World, The European Community and The Challenge of The Future, London, 1990.

Hofreither, M. F. (2007), The Treaties of Rome and The Development of The Common Agricultural Policy, University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Viyana, 2007.

Holt, P. ve Beevers, N., 2011. Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas (JESSICA), Deloitte <https://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global> erişim tarihi: 17.11.2012.

İKV, (2002), Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye, İKV Yayınları, No:169, İstanbul, 2002.

İKV, (2005), 15 Soruda 15 AB Politikası, Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, İKV Yayınları, İstanbul, 2005.

İKV, (2006), Avrupa Birliği Uyum Politikası, Katılım Öncesi Mali Araçlar ve Türkiye, İKV Yayınları, No: 196, İstanbul, 2006.

İKV, (2011), Avrupa Komisyonu Küreselleşme Uyum Fonu'na İlişkin Yeni Bir Teklifi Kabul Etti, İKV E-Bülteni, 2011.

İnce, M. (2001), Devlet Borçları ve Türkiye, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.

IPA Başbakanlık Genelgesi, (2011), Katılım Öncesi AB'den Sağlanacak Fonların Yönetimi, Genelge No: 2011/15, Sayı: 28088, Ankara, 2011.

IPARD Programı, (2007), Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013), TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, 2007.

IPARD Programı, (2012), Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013), 2007 Programının Modifikasyonu, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, 2012.

Kahraman, S. (2008), AB-Akdeniz Bölgesel Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, Journal of Yasar University, Vol: 3, Sayı: 12, İzmir, 2008.

Karabacak, H. (2004), Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, TC. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Maliye Dergisi, Sayı: 146, Ankara, 2004.

Karabacak, N. S. (2007), AB'nin Akdenizli Komşuları İle İlişkileri, TC. Maliye Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Bülteni, Sayı: 4, Ankara, 2007.

Karabağlı, A. (1989), Avrupa Topluluğu (AT) Tarımı İle Türkiye Tarımının Verimlilik, Pazarlama ve Dış Ticaret Açısından Değerlendirilmesi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No: 353, Ankara, 1989.

Karagöz, H. (2009), Türkiye ve Konya'da Hayvancılık Sektörü, Sektörün Sorunları ve Çözüm Önerileri, Konya Ticaret Odası, Konya, 2009.

Karaman, İ. (1993), Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Sanayi, DPT Sosyal Planlama Genel Müdürlüğu, Birinci Basım, Ankara, 1993.

Karataş, H. (2010), Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımları, TC. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2010/409, Ankara, 2010.

Karayaz, D. (2007), Ortak Tarım Politikası: Polonya ve Türkiye, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Karluk, R. (2000), Helsinki'de Tünelin Ucu Göründü mü?, Yeni Türkiye, Sayı: 35, 2000.

Karluk, R. (2002), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınları, Genişletilmiş Altıncı Baskı, İstanbul, 2002.

Karluk, R. (2005), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınevi, Avrupa Birliği Dizisi, Yayın No: 1313, No: 3, Sekizinci Baskı, Ankara, 2005.

Kavalski, E. (2008), *Extending The European Security Community: Constructing Peace in The Balkans*, Tauris Academic Studies, New York, 2008.

Kaya, A. (1994), *Büyükbaş Hayvan Yetiştirme*, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Zootečni Ders Notları, No: 14, İzmir, 1994.

Kaya, F. (2007), *Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (İPA) Kapsamında AB Mali Yardım Programları ve Yapısal Fonlarının Türkiye İş Kurumu Hizmetlerinin Etkinleştirilmesindeki Rolü*, Uzmanlık Tezi, TC. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007.

KKÇG, (2003), *Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu*, TC. Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, Ankara, 2003.

Koaster U. ve El-Agra, A. (2003), *The Common Agricultural Policy, The European Union, Economics and Policies*, Pearson Education Limited, Essex, 2003.

Koçak, S. Y. (2005), *Avrupa Birliği'nde Yapısal Fonların Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: İrlanda, İspanya ve Yunanistan Örnekleri*, Promat Basın Yayın, İstanbul, 2005.

Koçtürk, O. N. (1967), *Türkiye'nin Kalkınmasında Tarım ve Sanayi*, Bahar Matbaası, İstanbul, 1967.

Köroğlu, S. (2002), *Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar-Türkiye Açısından Değerlendirilme*, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, VII. Dönem Ortak Tarım Politikası Tezi, Ankara, 2002.

Kutlu, E. (1999), *Avrupa Birliği, Çağdaş Dünya Tarihi, Ünite: 9*; Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 596, Eskişehir, 1999.

Kutlu, H. R., Gül, A., ve Görgülü, M. (2003), *Türkiye Hayvancılığı; Hedef 2023-Sorunlar, Çözüm Yolları ve Politika Arayışları*, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Adana, 2003.

- Loughlin, J. (1997), *Regional Policy in The European Union/New Challenges to The European Union: Policies and Policy-Making*, Dartmouth Publishing Company Limited, England, 1997.
- Manisalı, E. (1998), *Türkiye Avrupa İlişkileri, Çağdaş Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 1998.*
- McDonald F. ve Dearden, S. (1999), *European Economic Integration*, Addison Wesley Longman, Longman Economic Series, Essex, 1999.
- Meriç M., Sakal, M. ve Işık, A. (2009), *AB’de Bütçe Uygulamaları, Türk ve AB Bütçelendirme Süreçlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.
- Mikos, P. (2001), *The European Commission Perspective on Rural Development: Integrating New Trends into Multi-sectoral Approaches*, Overseas Development Institute, *Development Policy Review*, Vol: 19, Issue: 4, 2001.
- Molle, W. (1991), *The Economics of European Integration (Theory, Practice, Policy)*. Dartmouth Publishing Company Limited, Second Published, Aldershot, England, Volume: 31, 1991.
- Morgil, O. (2003), *Türkiye-Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 2003.
- Mortensen, K. (2009), *IPARD Structure and Timeframe*, HoU “Pre-Accession Assistance to Agriculture and Rural Development”, DG Agriculture and Rural Development, European Commission, Seminar on IPA, Sarajevo, 2009.
- Moussis, N. (2004), *Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi*, Mega Press, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul, 2004.

Nicoll, W, ve Salmon, C. T. (1990), Understanding The European Communities, Philip Allan Pres, A division of Simon&Schuester International Group, First Edition, Great Britain, 1990.

Oakley, P. ve Garford, C. (1985), Guide to Extension Training, FAO Training Series, No: 11, FAO, Rome, Italy, 1985.

Odabaşı, A. (2004), Türkiye'ye Yönelik Avrupa Birliği Fonları ve Kullanım Koşulları, İKV Yayınları, No:180, İstanbul, 2004.

Ohtamış, E. (2008), Avrupa Birliği Sınır Ötesi İşbirliği Programları Yönetim Yapıları ve Türkiye Uygulamaları, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2772, Ankara, 2008.

Oğuz, Ş. K. (2000), AB'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımları, İKV Dergisi, Sayı: 147, 2000.

Oktay, E., ve Çukur, T. (2004), AB'ne Aday Ülkelerin Tarım Sektörünün Birliğe Uyumunda Uygulanan SAPARD Projesi ve Konunun Türkiye Açısından Genel Bir Değerlendirmesi, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat, 2004.

Oktayer, N. (2007), Regional Policy and Structural Funds in The European Union: The Problem of Effectiveness, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:7, Sayı: 1, Ankara, 2007.

Oktayer, N. (2008), Enlargement of The EU in The Context of Turkey's Accession: Budgetary Issues, Turkish Republic Ministry of Finance Strategy Development Unit, Issue No: 2008/376, 2008.

Olgun, A. ve Işın, F. (1999), Tarım Politikaları ve Tarım Sektörü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye, Birinci Basım, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi, İzmir, 1999.

- Olhan, E. (2002), Türk Tarım Politikasının AB Ortak Tarım Politikası'na Uyumu, Türktarım Dergisi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları, Sayı: 143, Ankara, 2002.
- Onur, A. (2007), Avrupa Komşuluk Politikası, TC. Maliye Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Bülteni, Sayı: 7, Ankara, 2007.
- Onur, A. (2009), IPA ve Yapısal Fonlar, DEBUD 1989 Bütçe Dünyası, Cilt: 3, Sayı: 31, 2009.
- Orallalp, F. Ç. (2001), AB Bölgesel Kalkınma Politikaları, Regional Development Policies of EU, GAP Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 15, 2001.
- Önen, S. M. ve Albayrak, H. (2011), Kamu Yönetimi Bağlamında Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikaları: AB ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, 2011.
- Özbay, P. (1997), Avrupa Para Birliği ve Euro, TC. Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No: 9702, Ankara, 1997.
- Özer, M. A. (2008), Avrupa Birliğine Tam Üyelik Yolunda Türkiye, Sayıştay Dergisi, Sayı: 69, Ankara, 2008.
- Özerdem, F. (2007), Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu-Edirne Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- Özmen, Z. (2004), The Process of Reform of The Structural Funds In European Union, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.
- Özol, İ. (1981), Dış Yardımlar Teori Uygulamalar, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1981.

- Özpençe, Ö. (2009), Avrupa Parasal Birliği'nde Maliye Politikası Koordinasyonu ve Türkiye Analizi, Yayın No: 2009/391, TC. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009.
- Palabıyık, M. S. ve Yıldız, A. (2006), Avrupa Birliği, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Toplum ve Bilim Merkezi, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Peşmen, G. ve Yardımcı, M. (2008), Avrupa Birliği'ne Adaylık Sürecinde Türkiye Hayvancılığının Genel Durumu, Veteriner Hekim Derneği Dergisi, Vol:79, Sayı: 3, 2008.
- Pezaros, P. (1998), An Introduction to The Common Agricultural Policy: Principles, Objectives and Orientations, CIHEAM-Options Mediterraneennes, Greece, 1998.
- Pinherio, J. D. (1998), The Future of EU Development Co-operation: What Deals Between EU and The ACP States? Partners for Development, Born, 1998.
- Riddell, R. C. (2007), Does Aid Really Work?, University of Oxford, Oxford University Press Inc., New York, 2007.
- Rodriguez-Pose, A. (2004), The European Union-Economy, Society and Polity, London School of Economics, Oxford University Press, Second Edition, New York, 2004.
- Rosamond, B. (2000), Theories of European Integration. Palgrave Press, First Publication, New York, 2000.
- Rumford, C. (1997), Trans-Avrupa Ağlarının AB Bütünleşmesindeki Yeri, İKV Yayınları, No:146, İstanbul, 1997.
- Saçlı, Y. (2005), Türkiye Sığırcılığında Alternatif Gelişme Olasılıkları ve Geleceğe İlişkin Politikaların Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir, 2005.

Saçlı, Y. (2007), AB'ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT 2707, Ankara, 2007.

Sakarya, E. ve Uysal, G. (2000), Avrupa Birliği/Türkiye Adaylık Sürecinde Hayvancılık Sektöründe Alınması Gereken Önlemler, Hayvancılık Kongresi, Ankara Ticaret Borsası, 2000.

Sanemoğlu, D. (2007), Avrupa Birliği'nin Kurumları (Avrupa Birliği Temel Konular), İmaj Yayınevi, Ankara, 2007.

Sarı, A. O. (2006), Avrupa Birliği Uyum Politikası, Katılım Öncesi Mali Araçlar ve Türkiye, İKV Yayınları, No: 196; İstanbul, 2006.

Savery, D. J. (1993), Improved Assistance for Asian and Latin American Developing Countries: Regulation No.443/92, Boston College International and Comparative Law Review, 191, Vol: 16, Issue: 1, Article: 11, 1993.

Sayın, C. ve Tufan, A. (2004), Türkiye ve Avrupa Birliği'nde İzlenen Tarım Politikaları: Başlıca Kısıtlar, Farklılıklar ve Uyum Önerileri, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat, 2004.

Schmit E. ve Sinabel, F. (2003), The Reform of The Common Agricultural Policy: Effects on Farm Labour Demand in Austria, Institute of Economics, Politics and Law, Vien, 2003.

Sergi, B. S. ve Qerimi, Q. R. (2005), The European Union and Its Prospective Enlargement to The South-East, South East Europe Review for Labour and Social Affairs, Hans-Böckler-Stiftung and The European Trade Union Institute, Number: 4/2005, Volume: 8, 2005.

Serpen, A. (2007), AB Sürecinde Hayvancılık Sektörümüzün Kırsal Kalkınma ve Sanayileşmede Yeri ve Önemi, <http://www.tarimmerkezi.com> erişim tarihi:27.10.2012.

- Seyidoğlu, H. (1996), Uluslararası İktisat, Gizem Yayınları, Geliştirilmiş 11.Baskı, İstanbul, 1996.
- Shultz, S. (2005), The EU's Medium Term Financial Perspective and The Potential Slice of Turkey, Internationale Politikanalyse Europäische Politic, Unveröffentlichtes Manuskript, Friedrich Ebert-Stiftung, Bonn, 2005.
- Skrep, M. K. (2006), The Pre-Accession Programmes, Institute of Public Finance, Glossary, Zagreb, 2006.
- STB, (2005), AB Mali Yardımları, Teknik Destek Programları ve Projeler, TC. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı AB Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.
- Stead, D. R. (2007), The Mansholt Plan Forty Years On, EuroChoices, Volume 6, Issue 3, 2007.
- Sülün, D. (2005), Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Esasları, İzmir Ticaret Odası Yayınları, Birinci Baskı, İzmir, 2005.
- Süngü, S. (2004), "Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Topluluğa Yeni Katılmış ve Katılacak Olan Ülkelerle Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Sayıştay Dergisi, Sayı: 54, 2004.
- Şahin, R. (1998), Avrupa Birliği Bütçesi-Fonları ve Türkiye'nin Tam Üyeliği, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1998.
- Şahin, S. (2007), Avrupa Birliği Fonları ve Türkiye'nin Kullanabileceği Mali Kaynaklar, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2007.
- Şekerden, Ö. ve Özkütük, K. (1993), Büyükbaş Hayvan Yetiştirme, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, No: 122, Adana, 1993.

Şekerden, Ö. ve Özkütük, K. (1995), Büyükbaş Hayvan Yetiştirme: Et Sığırcılığı ve Sığır Besiciliği, Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü Ders Kitabı, Samsun, 1995.

Tan, S. ve Dellal, İ. (2003), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Bakış Dergisi, Sayı: 2, Nüsha 1, 2003.

Tan, S., Şener, B. ve Aytüre, S. (1999), FEOGA ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1999.

Tanrıtanır, N. (2002), Avrupa Topluluğu Programları ve Ajansları, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi, No: 6, Ankara, 2002.

Taş, R. (2006), AB’nin Yeni Mali Çerçevesi (2007-2013), Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 5, No: 3, Ankara, 2006.

Tekelioğlu, Y. ve Çimen, Z. A. (2003), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası, Avrupa Birliği ve Türkiye, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, 2003.

Thouson, K. J. (1995), The Common Agricultural Policy, University of Aberdeen, Short Course Proceeding on CAP, Ministry of Agriculture-Greece and IAM, 1995.

Tınar, M. Y. (1998), Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikası: Nedenleri, Hedefleri, Araçları ve Türkiye’nin AB’nin Akdeniz Politikasındaki Yeri, FES Yayınları, İstanbul, 1998.

TKDK Kuruluş Kanunu, (2007), Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5648, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih/Sayısı: 2007/26526, 2007.

Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006), Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar, Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Sayı: 2, 2006.

Tunçsiper, B., Sürekçi, D. ve Kan, E. Ö. (2008), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımına Yansımaları: Balıkesir İli Örneği, 2.Ulusal İktisat Kongresi, İzmir, 2008.

Turhan, M. S. (2005a), Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005.

Turhan, M. S. (2005b), Katılım Öncesi Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye, Türktarım Dergisi, Sayı: 6, Ankara, 2005.

Turhan, M. S. ve Akdağ, K. (2006), AB Üyeliği Yolunda Kırsal Kalkınma Planı ve Bu Plan Kapsamında Alınacak Tedbirler, Türktarım Dergisi, Sayı: 167, Ankara, 2006.

TUSEAD, (2007), Türkiye’de Hayvancılık (Büyükbaş-Küçükbaş) Sektörü Değerlendirme Raporu, 2007.

TÜİK, (2012), Hayvancılık Verileri.

Türk, İ. (2008), Maliye Politikası (Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri), Turhan Kitabevi Yayınları, 21. Baskı, Ankara, 2008.

UKKS, (2006), Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013), DPT, Karar Tarih/Sayısı: 2006/1, Resmi Gazete Tarih/Sayısı: 2006/26070, 2006.

Ulucan, B. (2007), IPA Kırsal Kalkınma Ajansının Akreditasyonu, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.

Uçak, H. (2009), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Üye Ülkelerin Tarım Politikalarının Yakınsaması: Polonya Ülke Örneği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana, 2009.

Uras, G. (2004), Tavuklarımız ABD mısırını, ineklerimiz Rus arpasını ile besleniyor, Milliyet Gazetesi, Olayların İçinden, Sayfa: 7, 23.02.2004.

Uslu, K. (2005), Avrupa Birliği Fonları- Türkiye Açısından Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, Temel Eğitim Tezi, Dönem: 36, Ankara, 2005.

Uysal, C. (2001), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, 2001.

Uzunpınar, A. (2008), Katılım Öncesi AB Kırsal Kalkınma Politikası ve Türkiye’de Uygulanacak IPARD Programı Kapsamında Proje Hazırlama, Değerlendirme ve Seçim Süreci, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

Ülger, İ. K. (2004), Avrupa Birliği El Kitabı, Türkiye’nin Dahil Olduğu AB Programları ve Fonları, Seminer:13.12.2004, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın tarihi: 2005.

Varol, S. (2003), Düünden Bugüne Ortak Tarım Politikası ve AB Tarımının Yönetim Yapısı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu, Tarım Haftası 2003 Etkinliği, Ankara, 2003.

Yaman, C. (2009), Avrupa Birliğinde Uyum Politikasının Bir Aracı Olarak Uyum Fonu, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, DPT Yayınları, Yayın No: 2800, Ankara, 2009.

Yazgan, H. (2003), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönerme Fonu, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2003.

Yıldırım, Ş. (2001), Avrupa Birliği ve Türkiye’de Tarımsal Yapı ve Verimlilik (Tam Üyelik Açısından Bir Değerlendirme), Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No: 659, Ankara, 2001.

Yıldız, F. F. (2006), AB Katılım Öncesi Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) Kapsamında Türk Tarımındaki Dönüşüm Süreci, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türktarım Dergisi, Sayı: 167, Ankara, 2006.

Yıldız, F. F. ve Akdağ, K. (2006), Avrupa Birliği Yapısal Fonları Kapsamında Bölgesel Kalkınma İle Kırsal Kalkınma Fonlarının Karşılaştırılması, TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türktarım Dergisi, Sayı: 167, Ankara, 2006.

Yıldız, H. ve Yardımcıoğlu, F. (2005), Türkiye’ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2. Sivas, 2005.

Yiğit, D. (2011), Kriz Etkisi ve Avrupa Küreselleşme Uyum Fonu, Hazine Müsteşarlığı, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2011. <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1613/kriz-etkisi-ve-avrupa-kuresellesme-uyum-fonu.aspx>

Yurt, E., Şahin, S. Ç. ve Akad, M. (2009), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Uluslararası Ticarete Etkileri, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Wall, D. (1973), The Charity Nations (The Political Economy of Foreign Aid), Basic Books Inc., New York, 1973.

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1> erişim tarihi: 22.10.2012

<http://www.abanaliz.com> erişim tarihi: 10.10.2012

<http://www.abgs.gov.tr> erişim tarihi: 10.10.2012; 15.10.2012; 22.10.2012; 01.11.2012

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5&l=1> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.abgüncel.com> erişim tarihi: 16.10.2012

<http://www.avrupa.info.tr> erişim tarihi: 15.10.2012; 01.11.2012

<http://www.parliament.ge> erişim tarihi: 10.10.2012

<http://www.ikv.org.tr> erişim tarihi: 10.10.2012; 15.10.2012 (AKF)

<http://www.euractiv.com> erişim tarihi. 10.10.2012

<http://www.abuzmanlari.org.tr> erişim tarihi. 10.10.2012

<http://www.turkey.setimes.com.tr> erişim tarihi: 10.10.2012

<http://www.ibb.gov.tr> erişim tarihi. 10.10.2012

<http://en.wikipedia.org/wiki/Interreg> erişim tarihi: 25.10.2012

http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_en.cfm erişim tarihi: 16.10.2012

<http://ec.europa.eu/esf> erişim tarihi: 10.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments
erişim tarihi: 16.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18002_en.htm
erişim tarihi: 17.10.2012

http://en.wikipedia.org/wiki/Community_Assistance_for_Reconstruction,_Development,_and_Stabilisation erişim tarihi: 17.10.2012

http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/urban erişim tarihi: 25.10.2012

http://ec.europa.eu/regional_policy erişim tarihi: 17.10.2012

http://ec.europa.eu/employment_social/equal_consolidated/ erişim tarihi: 25.10.2012

http://ec.europa.eu/employment_social/equal/index_en erişim tarihi:25.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy erişim tarihi: 25.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy erişim tarihi: 25.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework erişim tarihi: 17.10.2012

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326&langId=en> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eubusiness.com/topics/employment/egf-report-2011> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eu4journalists.eu> erişim tarihi: 16.10.2012

<http://www.bis.gov.uk> erişim tarihi: 10.10.2012

<http://www.jaspers-europa-info.org> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eib.org/about/news/jaspers> erişim tarihi: 17.10.2012

http://www.eustrainingsite.com/eu_funds erişim tarihi: 17.10.2012

http://www.eif.org/what_we_do/jeremie erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eib.org.tr/products/jessica> erişim tarihi: 17.10.2012

http://en.wikipedia.org/wiki/European_Social_Fund erişim tarihi: 10.10.2012

<http://ec.europa.eu/agriculture/grants> erişim tarihi: 17.10.2012

http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/eff/fifg/index_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries/ erişim tarihi: 17.10.2012

<http://eur-lex.europa.eu> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.mess.org.tr> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.nuveforum.net> erişim tarihi: 17.10.2012

http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/avrupa_para_fonu.html erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.talktalk.co.uk/reference/encyclopaedia/hutchinson/m0031913.html> erişim tarihi: 17.10.2012

http://en.wikipedia.org/wiki/European_Monetary_Cooperation_Fund erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eib.org/projects/regions/ala/index.htm> erişim tarihi: 15.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/development/overseas_countries_territories/r12102_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012

http://en.wikipedia.org/wiki/European_Development_Fund erişim tarihi: 17.10.2012

<http://tr.wikipedia.org/wiki/TACIS> erişim tarihi: 17.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17003_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012

http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17101_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eurostep.antenna.nl> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.eib.org/projects/regions/ala/index.htm> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://office-fr.com/tr/content/avrupa-komsuluk-ve-ortaklik-araci-enpi> erişim tarihi:17.10.2012

<http://www.enpi-programming.eu/wcm> erişim tarihi: 17.10.2012

http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/enpi_en.htm erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.mvep.hr/ei/default.asp?ru=616&sid=&akcija=&jezik=2> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Phare> erişim tarihi:17.10.2012

<http://www.fern.org/sites/fern.org/files/pubs/briefs/phare.htm> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.unece.org> erişim tarihi:17.10.2012

http://www.pfd.com.tr/dgMarketBanner/KAZANAN_TEKLIF.pps erişim tarihi: 17.10.2012

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/nf5703249enc_web_en.pdf erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www.tuicakademi.org> erişim tarihi:17.10.2012

http://ec.europa.eu/bulgaria/finance_business/pre-accession/ispa_en.htm erişim tarihi:17.10.2012

<http://tr.wikipedia.org/wiki/ISPA> erişim tarihi: 17.10.2012

<http://www2.izmirvdb.gov.tr> erişim tarihi: 22.10.2012

<http://www.zmo.org.tr> erişim tarihi: 20.10.2012

http://www.balkangunlugu.com/v3/index.php?option=com_content&view=article&id=5182:ab-ortak-tarm-politikas-&catid=150:ayse-altay&Itemid=150 erişim tarihi: 21.10.2012

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/0b08abbf.pdf> erişim tarihi: 21.10.2012

<http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/UluslarArasiIliskiler.aspx?refIn=45> erişim tarihi: 22.10.2012

<http://www.yoikk.gov.tr/dosya/up/komiteler/kobi/ipa.pdf> erişim tarihi: 22.10.2012

http://www.interact-eu.net/downloads/1331/INTERACT_Details_IPA_Services_on_the_Instrument_for_pre_Accession_Assistance.pdf erişim tarihi: 22.10.2012

http://www.vanproje.com/ipa/Katilim_Oncesi_Mali_Yardim_Araci.pdf erişim tarihi: 22.10.2012.

<http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/tablo-1.pdf> erişim tarihi: 01.11.2012.

<http://www.tkd.gov.tr> erişim tarihi: 01.11.2012

<http://www.kamudanhaber.com> erişim tarihi:01.11.2012

<http://www.tusedad.org> erişim tarihi:23.10.2012

<http://www.te-ta.com.tr/> erişim tarihi: 23.10.2012

<http://tarimkutuphanesi.com> erişim tarihi: 23.10.2012

<http://kalfat.wordpress.com> erişim tarihi: 23.10.2012

ÖZGEÇMİŞ

Eğitim Bilgileri:

1979 yılında İzmir İli Konak İlçesinde doğdu. İzmir Atatürk Lisesi'ndeki öğrenimini 1997 yılında, Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliğindeki lisans öğrenimini 2002 yılında tamamladı.

2007 yılında Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gıda Mühendisliği Anabilim Dalında "Ege ve Akdeniz Bölgelerinde Yetişen Narenciye Ürünlerindeki Pestisit Kalıntı Düzeylerinin Belirlenmesi" üzerine yüksek lisansını başarıyla tamamladı.

Kamu yönetimi ve idari hukuk alanlarında bilgi sahibi olmak için 2006 yılında başladığı Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Lisans Bölümünü 2010 yılında bitirdi.

İktisadi ve İdari Bilimlere olan yoğun ilgisi ve öğrenme isteği ile 2009 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında yüksek lisansa başladı.

İş Deneyimi:

2002-2004 yılları arasında özel sektörde proje ve işletme müdürü olarak görev yaptı. 2004 yılı Kasım ayında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Edirne İl Müdürlüğü bünyesinde Gıda Mühendisi olarak memuriyet hayatına başladı. 2006 yılı Ağustos ayında metot araştırması ve gıda analizleri yapmak üzere İzmir Gıda Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü'ne atandı. Ar-Ge çalışmalarını tamamlayınca, yüksek gıda mühendisi olarak, 2013 yılı Ocak ayında İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğüne gıda üreten işyerleri ve toplu tüketim yerlerini denetlemek üzere gıda denetçisi olarak tayin oldu.

Halen Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğünde Yüksek Gıda Mühendisi olarak çalışmaktadır.

Uluslararası, Hakemli Dergilerde Yayımlanan Bilimsel Yayınları:

1-Determination of 107 Pesticide Residues in Citrus Fruits by Gas Chromatography/Mass Spectrometry, Asian Journal of Chemistry, 2010. Vol.22, No.3, 2367-2374.

2-Determination of Pesticide Residues of Organic Wheat Flours and Some Quality Criteria of Breads, Asian Journal of Chemistry, 2009. Vol.21, No.7, 5328-5336.

Katılmış Olduğu Kongreler ve yayımlanan bilimsel yazıları (Hakemli):

1-Common Agricultural Policy of the European Union and Turkey. The 6th International Conference on Business, Management and Economics - ICBME'10, Turkey.

2-Validation Study for Naphthalene Residue in Honey. Novel Approaches in Food Industry, Turkey.

3-Determination of Benzo(a)pyrene in Crude and Refined Hazelnut Oils of Black Sea Region by High Performance Liquid Chromatography. I. International Traditional Foods from Adriatic to Caucasus, Turkey-Macedonia.

4-Gıdalarda Lezzet Bileşenlerinin İzolasyonu. I. GAP Organik Tarım Kongresi, 2009, Şanlıurfa, Türkiye.

5-Ege Bölgesine Özgü Turunçgillerde Pestisit Kalıntılarının Tespiti. I. GAP Organik Tarım Kongresi, 2009, Şanlıurfa, Türkiye.

6- Ege ve Akdeniz Bölgelerinde Yetiştirilen Narenciye Ürünlerindeki Pestisit Kalıntı Düzeylerinin Belirlenmesi. Türkiye 10. Gıda Kongresi, 2008, Türkiye.

7- Organik Tarımla Elde edilen Unların Pestisit İçerikleri ve Bu Unlardan Üretilen Ekmeklerin Bazı Kalite Kriterlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Türkiye 10. Gıda Kongresi, 2008, Türkiye.

8- VIII. International Medical Genetics Congress, 2008, Turkey

9- Determination of Pesticide Residue Levels in Citrus Fruits of Izmir Region. The 5TH International Congress of Food Technology, 2007, Greece.

10- Determination of Benzo(a)Pyrene in Olive Oils of Izmir Region by High Performance Liquid Chromatography. The 5TH International Congress of Food Technology, 2007, Greece.

ÖZET

Türkiye'nin AET'ye ortaklık başvurusuyla başlayan ve günümüze kadar gelen süreçte, Türkiye pek çok AB mali yardımından faydalanmıştır. İçinde Türkiye'nin de yer aldığı AB'ye aday ülkeler için mali yardım mekanizması, 2007-2013 yıllarını kapsayan bir dönem için yeniden tanımlanmıştır.

AB'de tarım sektörünün desteklenmesi ve yönlendirilmesi son düzenlemeyle birlikte kırsal alanda OTP kapsamında sürdürülmektedir. AB, kurmuş olduğu OTP çerçevesinde en korumacı ve destekleme düzeyi en yüksek tarım politikaları izlemiş ve tarım ve hayvancılık sektörlerini belirli bir sistem içerisinde önemli düzeyde geliştirmiştir. Buna karşın Türkiye, sistemden uzak, daha çok günün ihtiyaçlarına göre politikalar yürütmüş ve sektördeki sorunlar süregelmiştir. Nitekim Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde, uyumu en zor görülen konuların başında OTP gelmektedir.

Bu çalışmayla, adaylık sürecinde Türkiye'de uygulanacak olan IPA Programı ve bu programın IPARD Bileşeni hakkında bilgiler verilmiş ve Türkiye'de uygulanmakta olan IPARD Programının hayvancılık sektörüne etkileri hakkında görüşler de yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: AB, OTP, IPA, IPARD.

ABSTRACT

Turkey has benefited from many kinds of the EU financial aids from the partnership application to the EEC until today. The financial aid mechanism of EU for candidate countries which covers Turkey has been described for a seven year period between 2007 and 2013.

Supporting and managing agricultural sector in the EU is sustained with the latest version of regulation in rural area of the CAP extent. The EU has fulfilled the highest supporting level and the most conservative agricultural policies through the CAP, and developed the agriculture and livestock sectors to a significant level within a systematic way. On the contrary, Turkey, mostly has implemented save the day policies, without a systematic way, so the problems of these sectors has remained. As a matter of fact, CAP is known as the most difficult subjects to adapt process of Turkey.

Through this study, some information is given about IPA Program, and its IPARD, Which are going to be implemented during the candidacy process of Turkey, and opinions are given in related to the impact of IPARD Program on livestock sector in Turkey.

Key words: EU, CAP, IPA, IPARD.